

Utkast till lagrådsremiss

Ungdomsövervakning

Stockholm [Klicka här för att ange datum.](#)

[Klicka här för att ange namnunderskrift1.](#)

[Klicka här för att ange namnunderskrift2.](#)
(Justitiedepartementet)

Utkastets huvudsakliga innehåll

I utkastet föreslås att det införs en ny påföljd för unga lagöverträdare, ungdomsövervakning. Påföljden ska tillämpas i fall där varken ungdomsvård eller ungdomstjänst utgör en tillräckligt ingripande straffrättslig reaktion med hänsyn till brottslighetens straffvärde, art och den unges tidigare brottslighet. Rätten ska få bestämma tiden för ungdomsövervakning till lägst sex månader och högst ett år.

Den som döms till ungdomsövervakning ska medverka i en verkställighetsplanering som ska mynna ut i en individuellt utformad verkställighetsplan. Verkställighetsplanen ska alltid innehålla föreskrifter om möten med en koordinator och om inskränkningar i den dömdes rörelsefrihet samt en upplysning om förbud mot bruk av narkotika, vissa andra medel och hälsofarliga varor. Inskränkningarna i rörelsefriheten ska bestå i antingen ett förbud att lämna bostaden under helgkvällar och helgnätter eller andra rörelseinskränkningar som t.ex. ett förbud att vistas på en viss plats eller inom ett visst område. Rörelseinskränkningarna ska kontrolleras med hjälp av elektroniska hjälpmedel. Om den dömda följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt, ska de rörelseinskränkande inslagen kunna trappas ned. Verkställighetsplanen ska även få reglera frågor om bl.a. den dömdes boende, skolgång eller annan sysselsättning, missbruksbehandling och andra åtgärder som syftar till att förebygga att den dömda återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt.

Kriminalvården föreslås ansvara för verkställigheten av ungdomsövervakning.

Om den dömda inte inställer sig för att medverka i verkställighetsplaneringen eller inte kommer till möten med koordinatoren, ska Kriminalvården kunna begära hjälp av Polismyndigheten för att hämta

den dömde. Föreskrifter om inskränkningar i rörelsefriheten ska också kunna verkställas med hjälp av Polismyndigheten.

För att möjliggöra sådant informationsutbyte mellan Kriminalvården och andra myndigheter och aktörer som kan behövas vid bl.a. upprättande av verkställighetsplanen föreslås vissa ändringar i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2020.

Innehållsförteckning

1	Beslut	5
2	Lagtext	6
2.1	Förslag till lag om ändring i brottsbalken	6
2.2	Förslag till lag om verkställighet av ungdomsövervakning	11
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare	16
2.4	Förslag till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister	18
2.5	Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)	20
2.6	Förslag till lag om ändring i lagen (2018:1250) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande	22
3	Ärendet och dess beredning	23
4	Bakgrund och allmänna utgångspunkter	24
4.1	Påföljdssystemet för unga lagöverträdare	24
4.2	Behov och allmänna utgångspunkter	29
4.2.1	Ungdomsbrottslighet – utveckling och insatser	29
4.2.2	Det finns brister i det nuvarande påföljdssystemet för unga lagöverträdare	31
4.2.3	Allmänna utgångspunkter för nya inslag i påföljdssystemet för unga lagöverträdare	32
5	Ungdomsövervakning	34
5.1	En ny påföljd för unga lagöverträdare	34
5.2	Ansvar för verkställigheten	44
5.3	Den närmare utformningen av påföljden ungdomsövervakning	46
5.3.1	Verkställighetsplanering	46
5.3.2	Verkställighetsplanen	49
5.3.3	Socialnämndens ansvar	54
5.3.4	Normaliseringsprincipen bör gälla	55
5.3.5	Koordinatorns roll och uppgifter	56
5.3.6	Inskränkningar i rörelsefriheten	59
5.3.7	Elektronisk övervakning av de rörelseinskränkande inslagen	64
5.3.8	Kontroll av drog- och alkoholförbud m.m.	67
5.3.9	När ska ungdomsövervakning börja verkställas och hur ska verkställighetstiden beräknas?	68
5.4	Handräckning av Polismyndigheten	71
5.4.1	Polishämtning i vissa fall	71
5.4.2	Verkställighet av en föreskrift om rörelseinskränkning	73
5.5	Misskötsamhet	75
5.5.1	Åtgärder inom ramen för påföljden	75

	5.5.2	Varning och undanröjande	77
5.6		Övriga frågor	82
	5.6.1	Informationsutbyte och sekretess	82
	5.6.2	Bemyndigande	89
	5.6.3	Beslutsordning	89
	5.6.4	Förhållandet till regleringen om ny påföljd efter tidigare dom, m.m.	91
	5.6.5	Vissa andra frågor	92
	5.6.6	Försöksverksamhet	99
6		Ungdomstillsyn	100
7		Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	106
8		Konsekvenser av förslagen	108
9		Författningskommentar	113
	9.1	Förslaget till lag om ändring i brottbalken	113
	9.2	Förslaget till lag om verkställighet av ungdomsövervakning	118
	9.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare	140
	9.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister	141
	9.5	Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)	142
	9.6	Förslaget till lag om ändring i lagen (2018:1250) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande	146
Bilaga 1		Utdrag ur sammanfattning av betänkandet Nya påföljder (SOU 2012:34)	147
Bilaga 2		Utdrag ur lagförslaget i betänkandet Nya påföljder (SOU 2012:34)	155
Bilaga 3		Förteckning över remissinstanserna (SOU 2012:34)	180
Bilaga 4		Sammanfattning av departementspromemorian Processrättsliga konsekvenser av Påföljdsutredningens förslag (Ds 2012:54)	181
Bilaga 5		Utdrag ur lagförslaget i departementspromemorian Processrättsliga konsekvenser av Påföljdsutredningens förslag (Ds 2012:54)	188
Bilaga 6		Förteckning över remissinstanserna (Ds 2012:54)	193
Bilaga 7		Sammanfattning av departementspromemorian Nya ungdomspåföljder (Ds 2017:25)	194
Bilaga 8		Lagförslaget i departementspromemorian Nya ungdomspåföljder (Ds 2017:25)	195
Bilaga 9		Förteckning över remissinstanserna (Ds 2017:25)	217

1 Beslut

2 Lagtext

2.1 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken
dels att 26 kap. 25 §, 32 kap. 4 §, 34 kap. 1, 3 och 6 §§ samt 38 kap. 1 och 3 §§ ska ha följande lydelse,
dels att det i balken ska införas en ny paragraf, 32 kap. 3 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

26 kap.

25 §¹

Förekommer till verkställighet på en gång dom på fängelse på livstid och dom på böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsvård, ungdomstjänst eller sluten ungdomsvård, ska livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.

Förekommer till verkställighet på en gång dom på fängelse på livstid och dom på böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsvård, ungdomstjänst, *ungdomsövervakning* eller sluten ungdomsvård, ska livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.

Förekommer till verkställighet på en gång en dom på fängelse på viss tid i minst två år och en dom på böter eller förvandlingsstraff för böter som har meddelats innan den förstnämnda påföljden har börjat verkställas, ska fängelsestraffet träda i stället för den andra påföljden.

32 kap.

3 a §

Den som är under tjuogoett år och som begått brott får dömas till ungdomsövervakning om varken ungdomsvård eller ungdomstjänst är tillräckligt ingripande påföljder med hänsyn till brottslighetens straffvärde, art och den unges tidigare brottslighet. Den som är över arton år får dömas till ungdomsövervakning endast om det finns särskilda skäl för det.

Rätten får bestämma tiden för ungdomsövervakning till lägst sex månader och högst ett år.

Den som döms till ungdomsövervakning ska medverka i verkställighetsplanering och följa det som anges i verkställighetsplanen.

Bestämmelser om verkställighet finns i lagen (2019:000) om verkställighet av ungdomsövervakning.

4 §²

Om den dömde i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att han eller hon ska följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst, får rätten på talan av åklagare undanröja en annan påföljd än böter som dömts ut för brottet och bestämma en ny påföljd för detta. I stället för att undanröja påföljden får dock rätten meddela den dömde en varning, om det är en tillräcklig åtgärd.

Om, av annat skäl än som anges i första stycket, den planerade vården eller de planerade åtgärderna enligt ett ungdomskontrakt eller en vårdplan inte kommer till stånd eller vården eller åtgärderna kommit att i väsentlig grad avvika från vad som planerats i kontraktet eller vårdplanen, får rätten på talan av åklagare undanröja en annan påföljd än böter som dömts ut för brottet och bestämma en ny påföljd för detta. Detsamma gäller om, av annat skäl än som anges i första stycket, en dom på ungdomstjänst inte till väsentlig del kan fullgöras inom skälig tid.

Om den dömde i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att han eller hon ska följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst *eller ungdomsövervakning*, får rätten på talan av åklagare undanröja en annan påföljd än böter som dömts ut för brottet och bestämma en ny påföljd för detta. I stället för att undanröja påföljden får dock rätten meddela den dömde en varning, om det är en tillräcklig åtgärd.

Om, av annat skäl än som anges i första stycket, den planerade vården eller de planerade åtgärderna enligt ett ungdomskontrakt eller en vårdplan inte kommer till stånd eller vården eller åtgärderna kommit att i väsentlig grad avvika från vad som planerats i kontraktet eller vårdplanen, får rätten på talan av åklagare undanröja en annan påföljd än böter som dömts ut för brottet och bestämma en ny påföljd för detta. Detsamma gäller om, av annat skäl än som anges i första stycket, en dom på ungdomstjänst inte till väsentlig del kan fullgöras inom skälig tid, *eller beträffande ungdomsövervakning de föreskrivna åtgärderna enligt en verkställighetsplan inte kommer till stånd eller åtgärderna kommit att i*

² Senaste lydelse 2016:491.

väsentlig grad avvika från vad som föreskrivits i verkställighetsplanen.

Om mer än en påföljd undanröjs får rätten bestämma en gemensam påföljd för den samlade brottsligheten.

Om rätten beslutar om undanröjande enligt första eller andra stycket ska den, när den nya påföljden bestäms, ta skälig hänsyn till vad den dömde har undergått till följd av den undanröjda påföljden eller de undanröjda påföljderna och till böter som har dömts ut enligt 3 § första stycket 2.

34 kap.

1 §³

Om den som har dömts till fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, *sluten ungdomsvård, ungdomsvård eller ungdomstjänst* har begått ett annat brott före domen (nyupptäckt brott) eller om den dömde begår ett nytt brott efter domen men innan påföljden helt har verkställts eller annars upphört (nytt brott), ska rätten bestämma en ny påföljd för den tillkommande brottsligheten.

I stället för att bestämma en ny påföljd för den tillkommande brottsligheten får rätten, i de fall som avses i 3 och 4 §§, besluta att den tidigare utdömda påföljden ska avse också den brottsligheten, eller undanröja den utdömda påföljden och döma till gemensam påföljd för den samlade brottsligheten.

Undergår den dömde fängelse på livstid får rätten endast besluta att den tidigare utdömda påföljden ska avse också den tillkommande brottsligheten.

3 §⁴

Rätten får besluta att en tidigare utdömd påföljd ska avse också tillkommande brottslighet. Ett sådant beslut får meddelas endast om det är fråga om nyupptäckt brottslighet som i jämförelse med den brottslighet som omfattas av den tidigare domen med hänsyn till påföljden är utan nämnvärd betydelse.

Är den tidigare påföljden *sluten ungdomsvård, ungdomsvård eller ungdomstjänst*, får rätten, om det finns särskilda skäl för det, även i andra fall besluta att den tidigare utdömda påföljden ska avse också den tillkommande brottsligheten.

Är den tidigare påföljden *ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning eller sluten ungdomsvård*, får rätten, om det finns särskilda skäl för det, även i andra fall besluta att den tidigare utdömda påföljden ska avse också den tillkommande brottsligheten.

³ Senaste lydelse 2016:491.

⁴ Senaste lydelse 2016:491.

6 §⁵

Om rätten med tillämpning av 3 § genom dom som fått laga kraft har beslutat att fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, *sluten ungdomsvård, ungdomsvård eller ungdomstjänst* som dömts ut i tidigare mål ska avse ytterligare brott, och om den tidigare påföljden ändras av högre rätt genom dom som får laga kraft, ska frågan om påföljd för den tillkommande brottsligheten efter anmälan av åklagare prövas på nytt. Detsamma ska gälla, när påföljd avseende fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn eller sluten ungdomsvård bestämts med tillämpning av 2 § och den tidigare påföljden ändras.

Om rätten med tillämpning av 3 § genom dom som fått laga kraft har beslutat att fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, *ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning eller sluten ungdomsvård* som dömts ut i tidigare mål ska avse ytterligare brott, och om den tidigare påföljden ändras av högre rätt genom dom som får laga kraft, ska frågan om påföljd för den tillkommande brottsligheten efter anmälan av åklagare prövas på nytt. Detsamma ska gälla, när påföljd avseende fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn eller sluten ungdomsvård bestämts med tillämpning av 2 § och den tidigare påföljden ändras.

Visar det sig, när en dom på fängelse på viss tid eller sluten ungdomsvård ska verkställas, att den dömde begått brottet före det att en påföljd som han eller hon dömts till för något annat brott har dömts ut, och framgår det inte av domarna att den andra påföljden har beaktats, ska, sedan domarna fått laga kraft, rätten efter anmälan av åklagare med tillämpning av 2 § bestämma vad den dömde ska undergå till följd av den dom som sist ska verkställas. En sådan prövning hindrar inte att domen får verkställas, om inte rätten beslutar något annat.

38 kap.

1 §⁶

Den som har dömts till villkorlig dom får före överklagandetidens utgång lämna förklaring, att han är nöjd med domen när det gäller den utdömda påföljden. En sådan förklaring *skall* avse även böter, som *å dömts* med stöd av 27 kap. 2 §. *Förklaringen avges i den ordning regeringen föreskriver.*

En förklaring som lämnats i föreskriven ordning får inte tas tillbaka. *Har* den dömde överklagat domen, *skall* hans talan när det gäller påföljden för brottet anses återkallad genom förklaringen.

Den som har dömts till villkorlig dom får före överklagandetidens utgång lämna förklaring *om* att han *eller hon* är nöjd med domen när det gäller den utdömda påföljden. En sådan förklaring *ska* avse även böter, som *dömts ut* med stöd av 27 kap. 2 §. *Regeringen får meddela närmare föreskrifter om förklaringen.*

En förklaring som lämnats i föreskriven ordning får inte tas tillbaka. *Om* den dömde *har* överklagat domen, *ska* hans *eller hennes* talan när det gäller

⁵ Senaste lydelse 2018:1253.

⁶ Senaste lydelse 1998:604.

Angående nöjdförklaring i fråga om dom på fängelse och dom på sluten ungdomsvård är särskilt stadgat.

påföljden för brottet anses återkallad genom förklaringen.

Det finns särskilda bestämmelser om nöjdförklaring i fråga om dom på fängelse, dom på ungdomsövervakning och dom på sluten ungdomsvård.

3 §⁷

Fråga om åtgärd enligt 27 kap. 2 a § tredje stycket, 5 § tredje stycket eller 6 § tas upp av den rätt som först avgjort det mål där villkorlig dom meddelats. Fråga om åtgärd enligt 32 kap. 4 § tas upp av den rätt som först avgjort det mål där ungdomsvård *eller* ungdomstjänst dömts ut.

Fråga om åtgärd enligt 27 kap. 2 a § tredje stycket, 5 § tredje stycket eller 6 § tas upp av den rätt som först avgjort det mål där villkorlig dom meddelats. Fråga om åtgärd enligt 32 kap. 4 § tas upp av den rätt som först avgjort det mål där ungdomsvård, ungdomstjänst *eller* ungdomsövervakning dömts ut.

Talan enligt 28 kap. 8 § väcks vid den tingsrätt, inom vars område den övervakningsnämnd som har gjort framställning i ärendet är verksam, eller vid den rätt som först avgjort det mål där skyddstillsyn dömts ut.

Mål som avses i denna paragraf får också tas upp av den rätt, där brottmål mot den dömda är väckt eller där mål om åtgärd mot den dömda enligt 32 kap. 4 § redan tagits upp, eller av rätten i den ort där den dömda mera varaktigt uppehåller sig, om rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2020.

2.2 Förslag till lag om verkställighet av ungdomsövervakning

Häri genom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om verkställighet av ungdomsövervakning enligt 32 kap. 3 a § brottsbalken.

2 § Kriminalvården ansvarar för verkställigheten av ungdomsövervakning.

Inledande av verkställighet

3 § Ungdomsövervakning får verkställas när en dom eller ett beslut i den del som avser ungdomsövervakning har fått laga kraft mot den dömde.

Verkställigheten ska påbörjas så snart som möjligt efter det att domen eller beslutet i den del som avser påföljden är verkställbar mot den dömde.

4 § En dömd får förklara att han eller hon avstår från att överklaga eller fullfölja ett överklagande av en dom eller ett beslut i den del som avser ungdomsövervakning (nöjdförklaring).

En nöjdförklaring får lämnas inför den domstol som har meddelat domen eller beslutet eller inför Kriminalvården. En nöjdförklaring får inte tas emot utan att både den som tar emot förklaringen och den dömde har tillgång till domen, beslutet eller rättens bevis om utgången i målet som rör den dömde (domsbevis). Innan en nöjdförklaring lämnas ska den som tar emot förklaringen på lämpligt sätt ha klargjort innebörden och verkan av nöjdförklaringen för den dömde.

När en nöjdförklaring lämnas ska ett vittne närvara. En nöjdförklaring ska dokumenteras.

En nöjdförklaring får inte tas tillbaka. En nöjdförklaring innebär att domen eller beslutet i den del som avser ungdomsövervakning får laga kraft mot den dömde.

Beräkning av verkställighetstid

5 § Kriminalvården ska fastställa dagen för verkställighetens slut. Tiden för ungdomsövervakning ska räknas från och med den dag domen eller beslutet i den del som avser ungdomsövervakning har fått laga kraft mot den dömde. Tiden ska beräknas i dagar. Med en månad ska avses trettio dagar och med ett år trehundra sextiofem dagar.

Verkställighetens mål och utformning

6 § Verkställigheten ska så långt som möjligt utformas på ett sätt som är ägnat att förebygga att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt. En tvångsåtgärd enligt denna lag får endast användas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas.

7 § Kriminalvården ska upprätta en individuellt utformad verkställighetsplan för den dömda enligt vad som följer av 10–16 §§.

8 § Kriminalvården ska förordna en särskild koordinator för den dömda. Koordinatoren ska hålla regelbunden kontakt med den dömda och träffa honom eller henne under verkställigheten samt genom kontroll, stöd och hjälp verka för att verkställighetsplanen följs.

9 § Socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen (2001:453) har ansvar för den dömda ska utse en särskild handläggare för honom eller henne under verkställigheten.

Verkställighetsplanering

10 § I inledningen av verkställigheten ska det göras en utredning om den dömdes förhållanden, i syfte att fastställa vilka åtgärder som kan vidtas för att förebygga att han eller hon återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt (verkställighetsplanering). Verkställighetsplaneringen ska mynna ut i en verkställighetsplan.

11 § Verkställighetsplaneringen ska genomföras av Kriminalvården i samråd med den dömda. Om det är möjligt, ska samråd ske med hans eller hennes vårdnadshavare. I de fall det bedöms lämpligt får samråd även ske med andra personer.

12 § Vid verkställighetsplaneringen ska samverkan ske med socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen (2001:453) har ansvar för den dömda och vid behov även med berörda myndigheter och andra aktörer.

13 § Verkställighetsplanen ska vara upprättad senast fyra veckor efter det att domen eller beslutet i den del som avser ungdomsövervakning är verkställbar mot den dömda.

Verkställighetsplanens innehåll

14 § Verkställighetsplanen ska innehålla föreskrifter om att den dömda ska träffa koordinatoren i enlighet med vad som anges i 17 § och om inskränkningar i den dömdes rörelsefrihet i enlighet med vad som anges i 18–21 §§.

Verkställighetsplanen ska även innehålla en upplysning om att den dömda ska vara förbjuden att under verkställigheten bruka narkotika, något annat berusningsmedel, något sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller någon sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor.

15 § Verkställighetsplanen får innehålla föreskrifter om

1. boende,
2. skolgång eller annan sysselsättning,
3. fritid,
4. alkoholförbud,

5. missbruksbehandling,
6. annan vård och behandling, och
7. andra åtgärder som syftar till att förebygga att den dömda återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt.

16 § Kriminalvården ska följa upp verkställighetsplanen under verkställigheten, minst var åttonde vecka. Vid behov ska verkställighetsplanen ändras.

Vid uppföljningen ska samverkan ske med socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen (2001:453) har ansvar för den dömda och vid behov även med berörda myndigheter och andra aktörer.

Möten med koordinatör

17 § Den dömda ska träffa koordinatör två gånger i veckan under verkställigheten, om inte annat följer av andra eller tredje stycket. Tid och plats för mötena ska bestämmas av koordinatör, efter samråd med den dömda.

Om innehållet i verkställighetsplanen motiverar det, får Kriminalvården besluta att antalet möten ska begränsas till en gång i veckan. Detsamma gäller om den dömda är föremål för vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Om den dömda inte följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt, får Kriminalvården besluta att antalet möten ska utökas, dock inte till mer än tre gånger i veckan.

Inskränkningar i rörelsefriheten

18 § Under verkställigheten ska den dömda vara förbjuden att vistas utanför bostaden under kvällar och nätter mot lördag, söndag och måndag, från klockan arton på kvällen till klockan sju på morgonen.

Om ett förbud enligt första stycket inte bedöms lämpligt med hänsyn till den dömdes personliga förhållanden eller om det annars bedöms vara mer ändamålsenligt, får det ersättas med

1. ett förbud att under vissa tider vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område,
2. ett förbud att under vissa tider lämna ett särskilt angivet område, eller
3. en skyldighet att under vissa tider uppehålla sig på en särskilt angiven plats.

Inskränkningarna i rörelsefriheten enligt andra stycket ska i huvudsak vara lika ingripande som ett förbud enligt första stycket och får inte vara mer ingripande än ett sådant förbud. Om det behövs för att inskränkningarna ska vara tillräckligt ingripande eller om det annars bedöms lämpligt, får flera inskränkningar som anges i andra stycket kombineras.

19 § Kontrollen av att inskränkningarna i rörelsefriheten enligt 18 § följs ska göras med elektroniska hjälpmedel, om det inte finns särskilda skäl mot det.

20 § Efter halva verkställighetstiden ska Kriminalvården pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten ska minskas. Efter två tredjedelar av verkställighetstiden ska Kriminalvården pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten ska upphöra helt. Vid prövningen ska det beaktas om den dömde har medverkat i verkställighetsplaneringen och därefter följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt.

21 § Om den dömde, efter det att inskränkningarna i rörelsefriheten har minskats eller upphört, inte följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt, får Kriminalvården besluta att inskränkningarna ska utökas eller återupptas.

Om det finns skäl för det får Kriminalvården besluta att inskränkningarna på nytt ska minskas eller upphöra helt.

Kontroll av drog- och alkoholförbud

22 § Den dömde är, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, under verkställigheten skyldig att på begäran lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv-, svett- eller hårprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, något annat berusningsmedel, något sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller någon sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. Urinprov får inte tas eller bevitnas av någon av motsatt kön som inte är läkare eller legitimerad sjuksköterska.

Handräckning av Polismyndigheten

23 § Om den dömde inte inställer sig för att medverka i verkställighetsplaneringen eller inte kommer till mötena med koordinatören, ska Polismyndigheten på begäran av Kriminalvården lämna hjälp för att söka efter och hämta honom eller henne till den av Kriminalvården anvisade platsen.

Om den dömde ska hämtas får han eller hon inte omhändertras tidigare än vad som är nödvändigt för att han eller hon ska kunna inställas omedelbart till mötet.

Om ett hämtningsförsök tidigare har misslyckats, eller det annars på grund av vad som är känt om den som ska hämtas finns särskild anledning till det, får Kriminalvården eller Polismyndigheten besluta att han eller hon får omhändertras tidigare än vad som följer av andra stycket. Omhändertagandet får i sådant fall äga rum högst sex timmar eller, vid beslut av Kriminalvården, högst arton timmar före mötet.

Den som har omhändertagits enligt tredje stycket är skyldig att i avvaktan på inställelsen stanna kvar på den plats som bestäms av Polismyndigheten.

24 § Om den dömde bryter mot en föreskrift om inskränkningar i rörelsefriheten, ska Polismyndigheten på begäran av Kriminalvården lämna hjälp för att verkställa föreskriften genom att tillfälligt omhänderta honom eller henne.

Om den dömde bryter mot en föreskrift om inskränkningar i rörelsefriheten och påträffas av en polisman, får polismannen även i annat fall tillfälligt omhändertaga honom eller henne.

I de fall ett omhändertagande görs enligt första eller andra stycket ska den dömde, om han eller hon är under arton år, skyndsamt överlämnas till sina föräldrar eller annan vårdnadshavare. Om det inte är möjligt, ska den dömde överlämnas till socialnämnden. Om den dömde är över arton år, ska han eller hon skyndsamt lämnas i bostaden eller på lämplig plats som möjliggör att han eller hon kan ta sig till bostaden. Om det är fråga om en skyldighet att uppehålla sig på en särskilt angiven plats, ska polismannen i stället föra honom eller henne till den platsen.

25 § En begäran om sådan hjälp som avses i 23 och 24 §§ får göras endast om

1. det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att åtgärden inte kan utföras utan att de särskilda befogenheter som anges i 10 och 10 a §§ polislagen (1984:387) behöver tillgripas, eller
2. det annars finns synnerliga skäl.

Underrättelse till åklagare

26 § Om det kan antas att det finns förutsättningar för en åtgärd enligt 30 b § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare eller 32 kap. 4 § brottsbalken, ska Kriminalvården underrätta Åklagarmyndigheten om detta.

Bemyndigande

27 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om inledande av verkställighet, nöjdförklaring och beräkning av verkställighetstid.

Övriga bestämmelser

28 § Beslut enligt denna lag fattas av Kriminalvården, om inte annat följer av 23 §. Sådana beslut gäller omedelbart, om inte något annat beslutas.

29 § Beslut enligt denna lag får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Ett beslut överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets det frivårdskontor finns där den dömde är inskriven.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2020.

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Härigenom föreskrivs att 30 b § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

30 b §¹

Om någon som dömts till ungdomsvård *eller till* ungdomstjänst i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst, får åklagaren i stället för att väcka talan enligt 32 kap. 4 § brottsbalken besluta att varning *skall* meddelas den unge, om detta bedöms vara en tillräcklig åtgärd.

Varning *skall* så snart det kan ske meddelas den unge vid ett personligt *sammanträffande*. Den unges vårdnadshavare eller annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge *skall* kallas till *sammanträffandet*, om det inte möter hinder eller annars finns särskilda skäl mot det. Även företrädare för socialtjänsten bör ges tillfälle att närvara. Kan ett personligt *sammanträffande* inte komma till stånd, *skall* den unge underrättas skriftligen om beslutet.

Vid *sammanträffandet* *skall* åklagaren särskilt förklara innebörden av beslutet och klargöra

Om någon som dömts till ungdomsvård, ungdomstjänst *eller ungdomsövervakning* i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst *eller ungdomsövervakning* får åklagaren i stället för att väcka talan enligt 32 kap. 4 § brottsbalken besluta att varning *ska* meddelas den unge, om detta bedöms vara en tillräcklig åtgärd.

Varning *ska* så snart det kan ske meddelas den unge vid ett personligt *möte*. Den unges vårdnadshavare eller annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge *ska* kallas till *mötet*, om det inte möter hinder eller annars finns särskilda skäl mot det. Även företrädare för socialtjänsten bör ges tillfälle att närvara. *Gäller frågan om varning ungdomsövervakning bör i stället företrädare för Kriminalvården ges tillfälle att närvara*. Kan ett personligt *möte* inte komma till stånd, *ska* den unge underrättas skriftligen om beslutet.

Vid *mötet* *ska* åklagaren särskilt förklara innebörden av beslutet och klargöra vad följderna kan bli vid fortsatt misskötsamhet.

vad följderna kan bli vid fortsatt
misskötsamhet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2020.

2.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister

Härigenom föreskrivs att 17 § lagen (1998:620) om belastningsregister ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 §¹

Utöver vad som följer av 16 § ska uppgifter om

1. fängelse- eller förvandlingsstraff för böter gallras tio år efter frigivningen,

2. fängelsestraff som ska anses helt verkställt genom tidigare frihetsberövande eller från vilket någon genom beslut om nåd helt har befriats gallras tio år efter domen eller beslutet,

3. fängelsestraff som har fallit bort enligt 35 kap. 8 eller 9 § brottsbalken eller förvandlingsstraff för böter som har fallit bort enligt 18 eller 21 § bötesverkställighetslagen (1979:189) gallras fem år efter det att straffet föll bort,

4. skyddstillsyn eller villkorlig dom gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

5. sluten ungdomsvård gallras tio år efter det att påföljden helt verkställts,

6. ungdomsvård *eller överlämnande till vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall* gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

7. *överlämnande till rättspsykiatrisk vård* gallras tio år efter utskrivningen,

6. ungdomsvård, *ungdomstjänst eller ungdomsövervakning* gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

7. *överlämnande till vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall* gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

8. *ungdomstjänst* gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

8. *överlämnande till rättspsykiatrisk vård* gallras tio år efter utskrivningen,

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

9. böter gallras fem år efter domen, beslutet eller godkännandet av strafföreläggandet eller föreläggandet av ordningsbot,

10. att någon enligt 30 kap. 6 § brottsbalken har förklarats fri från påföljd gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

11. åklagares beslut att inte åtala för brott gallras

a) tio år efter beslutet, eller

b) tre år efter beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet,

12. beslut om kontaktförbud och förbud enligt 3 kap. 5 § lagen (2015:642) om europeisk skyddsorder gallras tio år efter beslutet, och

13. beslut om tillträdesförbud gallras fem år efter beslutet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2020.

2.5 Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs i fråga om offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

dels att nuvarande 35 kap. 10 b § ska betecknas 35 kap. 10 c §,

dels att det ska införas fyra nya paragrafer, 23 kap. 2 a §, 26 kap. 9 b §, 35 kap. 10 b och 15 a §§, och närmast före 23 kap. 2 a § och 35 kap. 15 a § nya rubriker, av följande lydelse

dels att det närmast före 35 kap. 15 § ska införas en rubrik som ska lyda ”Enskilds personliga förhållanden”.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 kap.

Sekretessbrytande bestämmelse

2 a §

Sekretessen enligt 2 § första stycket, i fråga om specialpedagogisk insats, eller 2 § andra stycket hindrar inte att uppgift om en enskild eller någon närstående till denne lämnas till Kriminalvården, om uppgiften behövs för att upprätta en verkställighetsplan enligt lagen (2019:000) om verkställighet av ungdomsövervakning och uppgiftslämnandet syftar till att fastställa vilka åtgärder som kan vidtas för att förebygga att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt.

Sådan sekretess som avses i första stycket hindrar inte heller att uppgift om en enskild eller någon närstående till denne lämnas till Kriminalvården, om uppgiften gäller något som omfattas av verkställighetsplanen.

26 kap.

9 b §

Sekretessen enligt 1 § hindrar inte att uppgift om en enskild eller någon närstående till denne lämnas till Kriminalvården, om uppgiften behövs för att upprätta en verkställighetsplan enligt lagen

(2019:000) om verkställighet av ungdomsövervakning och uppgiftslämnandet syftar till att fastställa vilka åtgärder som kan vidtas för att förebygga att den dömda återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt.

Sådan sekretess som avses i första stycket hindrar inte heller att uppgift om en enskild eller någon närstående till denne lämnas till Kriminalvården, om uppgiften gäller något som omfattas av verkställighetsplanen.

35 kap.

10 b §

Sekretessen enligt 1 § första stycket 1 hindrar inte att uppgift om en enskild eller någon närstående till denne lämnas till Kriminalvården, om uppgiften behövs för att upprätta en verkställighetsplan enligt lagen (2019:000) om verkställighet av ungdomsövervakning och uppgiftslämnandet syftar till att fastställa vilka åtgärder som kan vidtas för att förebygga att den dömda återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt.

Sekretessbrytande bestämmelse

15 a §

Sekretessen enligt 15 § första stycket hindrar inte att uppgift om den vars dom på ungdomsövervakning verkställs enligt lagen (2019:000) om verkställighet av ungdomsövervakning lämnas av Kriminalvården till enskild eller till någon annan myndighet, om det behövs för att genomföra en verkställighetsplan enligt den lagen.

2.6 Förslag till lag om ändring i lagen (2018:1250) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande

Härigenom föreskrivs att 3 § lagen (2018:1250) om tillgodoräknande av tid för frihetsberövande ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §

Om någon döms till fängelse på viss tid eller till slutet ungdomsvård och med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad på ett sätt som enligt 2 § ska tillgodoräknas som verkställighet av påföljd, får rätten besluta att påföljden ska anses helt verkställd genom frihetsberövandet. En förutsättning för ett sådant beslut är att den tid som den utdömda påföljden överstiger frihetsberövandet med är ringa.

Om någon döms till böter *eller* ungdomstjänst och med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad på ett sätt som enligt 2 § ska tillgodoräknas som verkställighet av påföljd, får rätten besluta att påföljden ska anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet.

Om någon döms till böter, ungdomstjänst *eller ungdomsövervakning* och med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad på ett sätt som enligt 2 § ska tillgodoräknas som verkställighet av påföljd, får rätten besluta att påföljden ska anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2020.

3 Ärendet och dess beredning

Regeringen beslutade den 25 juni 2009 att ge en särskild utredare i uppdrag att göra en översyn av påföljdssystemet för vuxna och unga lagöverträdare (dir. 2009:60). I uppdraget ingick bl.a. att se över de särskilda påföljderna för unga lagöverträdare. Inom ramen för den delen av uppdraget skulle utredaren utvärdera om syftet med 2007 års reform av de särskilda ungdomspåföljderna har uppnåtts. Utredaren skulle också göra en översyn av påföljderna sluten ungdomsvård, ungdomsvård och ungdomstjänst. Vidare ingick det att utreda om nya inslag i påföljdssystemet, som kan vara särskilt lämpliga för unga lagöverträdare, borde utvecklas. Utredningen, som antog namnet Påföljdsutredningen, överlämnade i maj 2012 betänkandet Nya påföljder (SOU 2012:34). En sammanfattning av betänkandet respektive lagförslagen i relevanta delar finns i *bilaga 1* och *2*. Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr Ju2012/0419/L5). Den 24 april 2012 beslutade chefen för Justitiedepartementet att uppdra åt en utredare att biträda departementet med att överväga vilka processrättsliga konsekvenser Påföljdsutredningens förslag leder till och föreslå nödvändiga författningsändringar. Uppdraget redovisades i en departementspromemoria i december 2012, Processrättsliga konsekvenser av Påföljdsutredningens förslag (Ds 2012:54). En sammanfattning av promemorian och lagförslagen i relevanta delar finns i *bilaga 4* respektive *bilaga 5*. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 6*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr Ju2013/00356/L5).

Vissa av Påföljdsutredningens förslag avseende det befintliga påföljdssystemet för unga lagöverträdare har lett till lagstiftning, se prop. 2014/15:25 Tydligare reaktioner på ungas brottslighet. Även andra delar av utredningens förslag har genomförts, se prop. 2014/15:37 Straffflindring vid medverkan till utredning av egen brottslighet och prop. 2015/16:151 Ny påföljd efter tidigare dom.

Som ett led i den fortsatta beredningen av frågan om nya inslag i påföljdssystemet beslutade chefen för Justitiedepartementet den 21 december 2016 att ge en utredare i uppdrag att överväga och komplettera de bedömningar och förslag som lämnats av Påföljdsutredningen om nya påföljdsinslag för unga lagöverträdare. Uppdraget redovisades i juni 2017 i departementspromemorian Nya ungdomspåföljder (Ds 2017:25). En sammanfattning av promemorian finns i *bilaga 7*. Promemorian lagförslag finns i *bilaga 8*.

Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 9*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (Ju2017/05546/L5). Vid remissbehandlingen har flera remissinstanser ifrågasatt promemorian förslag att Statens institutionsstyrelse ska vara huvudman för påföljden ungdomsövervakning och samtidigt rest frågan om det är lämpligare att Kriminalvården bör ansvara för verkställigheten (se avsnitt 5.2). Som ett

led i den fortsatta beredningen av promemorians förslag i denna del har Kriminalvården ombetts att ge in samt inkommit med ett kompletterande underlag beträffande de ekonomiska konsekvenserna för det fall myndigheten skulle få ansvaret för att verkställa påföljden (dnr Ju2018/00701).

I detta lagstiftningsärende behandlas förslagen i departementspromemorian Nya ungdomspåföljder och de förslag i Påföljdsutredningens betänkande som rör nya påföljdsslag för unga lagöverträdare (ungdomsövervakning och kontaktskyldighet för unga).

Riksdagen har tillkännagett för regeringen att regeringen bör se över hur ungdomspåföljden helgavskiljning med fotboja kan utformas och återkomma med ett sådant förslag till riksdagen (bet. 2014/15:JuU9 punkt 5, rskr. 2014/15:102). Riksdagen har även gett regeringen till känna att fler former av påföljder för unga bör införas (bet. 2016/17:JuU21 punkt 13, rskr. 2016/17:224 och bet. 2017/18:JuU18 punkt 21, rskr. 2017/18:175).

4 Bakgrund och allmänna utgångspunkter

4.1 Påföljdssystemet för unga lagöverträdare

Unga särbehandlas i straffsystemet

Unga lagöverträdare har sedan länge särbehandlats i straffrättsligt hänseende. Detta gäller särskilt åldersgruppen 15–17 år, men också lagöverträdare i åldern 18–20 år. Särbehandlingen görs både vid straffmätningen och när det gäller val av påföljd. Ett skäl som brukar framhållas för denna ordning är att unga typiskt sett inte anses ha nått sådan mognad och ansvarsförmåga att de bör behandlas som vuxna. De har också ansetts särskilt känsliga för de konsekvenser som straffrättsliga ingripanden kan leda till.

Vid straffmätningen innebär särbehandlingen att om någon har begått ett brott innan han eller hon fyllt 21 år så ska dennes ungdom beaktas särskilt i mildrande riktning. Det kallas ibland för ungdomsreduktion. I doktrin och praxis har det utvecklats riktlinjer för hur den bör göras. Straffnedsättningen blir generellt större för den som vid tidpunkten för brottet var väsentligt yngre än 21 år än för den som nästan uppnått denna ålder. I princip blir det fråga om allt större straffnedsättning ju yngre lagöverträdaren är. Även om reduktionen inte bör ske helt schematiskt utan också differentieras utifrån t.ex. straffets längd (se NJA 2000 s. 421) tillämpas ofta – som en allmän utgångspunkt i praxis – kvotdelar av straffvärdet enligt en fallande skala utifrån ålder. Enligt den ordningen reduceras straffvärdet för t.ex. en person som var 15 år till 1/5, en 18-åring till 1/2 och en 20-åring till 3/4 av det värde som gällt för en vuxen lagöverträdare.

Vid påföljdsvalet gäller delvis olika regler för åldersgrupperna 15–17 år respektive 18–20 år. För lagöverträdare som var under 18 år vid tidpunkten för lagföringen bestäms påföljden normalt till någon av de särskilda ungdomspåföljderna (se vidare nedan) eller till böter. Fängelse får väljas som påföljd för den som begått brott före 18 års ålder endast om det finns

synnerliga skäl. Om domstolen anser att det finns sådana skäl ska påföljden i stället för fängelse bestämmas till sluten ungdomsvård på viss tid, om inte särskilda skäl talar mot det.

Lagöverträdare som fyllt 18 men inte 21 år vid tidpunkten för lagföringen kan dömas till samma slag av påföljder som andra myndiga lagöverträdare. Under vissa förutsättningar kan det bli aktuellt att döma till någon av de särskilda ungdomspåföljderna.

Det finns särskilda bestämmelser om handläggningen hos Polismyndigheten, åklagare och domstol av mål och ärenden om brott där den misstänkte inte har fyllt 21 år i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, förkortad LUL.

Regeringen gav i december 2017 en särskild utredare i uppdrag att överväga och föreslå ändringar beträffande den straffrättsliga sårbehandlingen av lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år. Syftet har varit att åstadkomma att påföljdsbestämningen för denna åldersgrupp ska motsvara den som gäller för andra myndiga lagöverträdare. I uppdraget ingick därför att lämna förslag som innebär att den åldersgruppen behandlas som andra myndiga lagöverträdare vid straffmätningen och när det gäller val av påföljd. Vidare ingick det i uppdraget att analysera vad en sådan ordning kan få för konsekvenser för lagöverträdare i åldern 15–17 år och mot den bakgrunden överväga olika modeller för hur straffmätningen för lagöverträdare i den åldersgruppen skulle kunna ske. Utredaren skulle hålla sig informerad om beredningen av de förslag som lämnats i promemorian Nya ungdomspåföljder (Ds 2017:25) och beakta de förslag som lämnas i lagstiftningsärendet. Utredningen lämnade sitt betänkande Slopad straffrabatt för unga myndiga (SOU 2018:85) den 18 december 2018.

Mer om påföljderna för unga lagöverträdare

De särskilda ungdomspåföljderna är ungdomsvård, ungdomstjänst och slutna ungdomsvård. Ungdomsvård ska väljas om den unge har ett särskilt behov av vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (2001:453), förkortad SoL, eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, och påföljden är tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet. Om ett sådant behov av vård finns har ungdomsvård företräde framför ungdomstjänst. Åtgärderna ska framgå av ett ungdomskontrakt (när det gäller vård enligt SoL) eller en vårdplan (när det gäller vård enligt LVU). Frågan om en ungdomsvård är tillräckligt ingripande bedöms utifrån innehållet i de föreslagna åtgärderna. Om de planerade åtgärderna inte kan sägas vara tillräckligt ingripande i förhållande till brottsligheten kan domstolen förena ungdomsvården med böter eller ungdomstjänst och på så vis upprätthålla proportionalitet mellan brottsligheten och påföljden. Om inte det heller är tillräckligt får en annan mer ingripande påföljd väljas. Vården och åtgärderna ska syfta till att motverka att den unge utvecklas ogynnsamt. Det innebär att domstolen ska göra en självständig prövning av om de planerade insatserna är inriktade på det kriminella beteendet och andra sådana faktorer som kan medföra en ogynnsam utveckling. Innehållet i insatserna ska styras av den unges behov. Men ingripandenivån ska spegla brottets straffvärde och art. Hänsyn ska också

tas till återfall i brott. Påföljden ska i det konkreta fallet kunna ges ett innehåll som innebär ett för den unge lämpligt ingripande som också står i proportion till brottet.

När det inte finns förutsättningar för ungdomsvård kan påföljden bestämmas till ungdomstjänst. En förutsättning för att domstolen ska kunna välja ungdomstjänst som påföljd är att påföljden är lämplig med hänsyn till den unges person och övriga omständigheter. En ytterligare förutsättning är att den anses tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och den unges tidigare brottslighet. Utgångspunkten enligt praxis är att ungdomstjänst som självständig påföljd kan anses vara tillräckligt ingripande om det fängelsestraff som den unge med hänsyn till bl.a. dennes ålder skulle ha dömts till i det särskilda fallet inte överstiger sex månader (NJA 2007 s. 636). I valet mellan ungdomstjänst och böter ska ungdomstjänst väljas om den påföljden inte är alltför ingripande. Enligt förarbeten och praxis anses så vara fallet när alternativet är ett lägre bötesstraff än omkring 60 dagsböter. Antalet timmar ungdomstjänst ska bestämmas med utgångspunkt i straffvärdet och andra omständigheter som är relevanta för straffmätningen, till lägst 20 och högst 150 timmar.

Fängelse får väljas som påföljd för den som begått brott före 18 års ålder endast om det finns synnerliga skäl. Om domstolen finner att det finns sådana skäl ska påföljden i stället för fängelse bestämmas till sluten ungdomsvård på viss tid, om inte särskilda skäl talar emot det. Med särskilda skäl som kan tala emot att påföljden ändå bestäms till sluten ungdomsvård avses i första hand den tilltalades ålder vid lagföringen. Tiden för verkställighet av sluten ungdomsvård kan bestämmas till lägst 14 dagar och högst fyra år. Vid straffmätningen ska beaktas att villkorlig frigivning inte förekommer vid sluten ungdomsvård. Statens institutionsstyrelse (SiS) ansvarar för verkställigheten av sluten ungdomsvård. Om den tilltalade fyllt 18 men inte 21 år vid tidpunkten för brottet krävs särskilda skäl för att döma till fängelse. Ingen får dömas till strängare straff än 14 års fängelse, och följaktligen inte till livstids fängelse, för brott som begåtts före 21 års ålder.

Till skillnad från vad som gäller för fängelse finns det inga begränsningar när det gäller val av skyddstillsyn eller villkorlig dom som påföljd för lagöverträdare under 18 år. Eftersom det finns ett system med särskilda ungdomspåföljder utgör de påföljderna dock i praktiken ett andrahandsalternativ. Villkorlig dom och skyddstillsyn blir främst aktuella när böter inte utgör en tillräckligt ingripande påföljd, det inte finns förutsättningar för vare sig ungdomsvård eller ungdomstjänst och det inte heller föreligger synnerliga skäl för en frihetsberövande påföljd.

Tidigare reformer

Påföljdssystemet för unga genomgick en större förändring 1999 och systemet reformerades sedan ytterligare 2007 (se prop. 1997/98:96 Vissa reformer av påföljdssystemet och prop. 2005/06:165 Ingripanden mot unga lagöverträdare). Avsikten med de förändringar som genomfördes 1999 var att förutsebarhet, konsekvens och proportionalitet skulle ges ett större utrymme. Utgångspunkterna för reformen var att unga lagöverträdare så långt som möjligt fortfarande skulle hållas utanför

kriminalvården och i stället bli föremål för åtgärder inom socialtjänsten. Bakgrunden till förändringarna var bl.a. den kritik om bristande trovärdighet som riktats mot påföljden överlämnande till vård inom socialtjänsten. Därför gavs domstolarna större förutsättningar att pröva ingripandegraden av de åtgärder som socialtjänsten planerat för den unge inom ramen för påföljden. Ungdomstjänst infördes också som en tilläggsstraff till överlämnandepåföljden för att brottets allvar skulle kunna beaktas i ökad utsträckning. Vidare infördes slutna ungdomsvård som en ny frihetsberövande påföljd för att så långt som möjligt ersätta fängelse för unga under 18 år.

De förändringar som genomfördes i samband med 2007 års reform gick i samma riktning som 1999 års förändringar och innebar en ytterligare konkretisering av reaktionerna på brott av unga. Att åtgärder mot unga lagöverträdare i första hand ska vidtas inom socialtjänsten var en utgångspunkt även för den reformen. Överlämnande till vård inom socialtjänsten bytte namn till ungdomsvård. Tillämpningsområdet för påföljden fick också en annan avgränsning genom att det föreskrevs att den unge ska ha ett särskilt behov av vård eller annan åtgärd för att påföljden ska komma i fråga. Vården och åtgärderna skulle enligt den nya lydelsen syfta till att motverka att den unge utvecklas ogynnsamt. Dessutom infördes ungdomstjänst som en självständig påföljd i syfte bl.a. att minska användningen av böter och korta frihetsberövande straff för unga.

Brottsförebyggande rådet (Brå) har utvärderat 2007 års reform (Ungdomsvård och ungdomstjänst, En utvärdering av 2007 års påföljdsreform för unga lagöverträdare, Rapport 2011:10). Av utvärderingen framgår bl.a. att ungdomstjänst sedan införandet som en självständig påföljd blivit den vanligaste påföljden i domstol för unga, att en stor andel av de som tidigare dömdes till ungdomsvård trots att de saknade vårdbehov numera döms till ungdomstjänst samt att användningen av böter har minskat. Enligt Brå har reformen i flera avseenden varit framgångsrik. Samtidigt visade utvärderingen bl.a. att det förekom stora skillnader i hur socialtjänsterna i landet tolkar begreppet särskilt vårdbehov, att det saknades riktlinjer för hur lång tid som bör förflyta innan ungdomstjänst börjar verkställas och att det fanns svårigheter i genomförandet av kombinationspåföljden ungdomsvård och ungdomstjänst.

Påföljdsutredningen och genomförda förslag avseende unga lagöverträdare

Påföljdsutredningen, som bl.a. hade i uppdrag att utvärdera om syftet med 2007 års reform uppnåtts, gjorde bedömningen att reformerna 1999 och 2007 lett till önskat utfall i stora delar och att påföljdssystemet för unga lagöverträdare i många avseenden fungerar väl. Påföljdsutredningen utgick därför från att påföljderna ungdomsvård, ungdomstjänst och slutna ungdomsvård bör finnas kvar som huvudsakliga byggstenar i påföljdssystemet. Med utgångspunkt i Brå:s utvärdering av 2007 års reform lämnade Påföljdsutredningen dock ett antal förslag avseende det befintliga påföljdssystemet i syfte att likabehandling och likformighet i tillämpningen och verkställigheten av ungdomspåföljderna bör öka.

Regeringen behandlade vissa av Påföljdsutredningens förslag avseende det befintliga påföljdssystemet för unga lagöverträdare i prop. 2014/15:25 Tydligare reaktioner på ungas brottslighet. Ändringarna innebär bl.a. att det inte längre finns något krav på att den unge ska lämna samtycke för att ungdomstjänst ska kunna väljas som påföljd. Vidare infördes en lagreglerad samverkan för kommuner och de myndigheter som handlägger ärenden om unga lagöverträdare. Regeringen lämnade också förslag till hur en mer enhetlig tillämpning av ungdomsvård kan främjas och föreslog förstärkningar av insatserna efter verkställighet av sluten ungdomsvård. Vidare föreslogs att åtalsunderlåtelse för unga lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år ska benämnas straffvarning. Lagändringarna trädde i kraft den 1 juli 2015.

Påföljdsutredningen gjorde även bedömningen att det finns behov av nya inslag i påföljdssystemet för unga lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år. Som skäl för det anfördes bl.a. att de befintliga ungdomspåföljdernas konstruktion gör att det finns situationer då ingen av de särskilda ungdomspåföljderna är tillämplig. Detta eftersom domstolen vid påföljdvälet är beroende av socialtjänstens bedömning och den unges egen inställning och/eller lämplighet till föreslagna insatser samtidigt som det kan saknas förutsättningar för sluten ungdomsvård. Domstolen blir då hänvisad till att välja en icke frihetsberövande påföljd, antingen skyddstillsyn eller villkorlig dom, eller i vissa fall ett högt bötesstraff. Utredningen konstaterade också att det är stor skillnad i ingripandegrad mellan å ena sidan ungdomsvård och ungdomstjänst och å andra sidan sluten ungdomsvård. Utformningen av ungdomspåföljderna innebär vidare att det kan saknas ett tillräckligt ingripande alternativ med hänsyn till brottslighetens straffvärde eller den unges tidigare brottslighet. Så kan vara fallet när det är fråga om allvarlig brottslighet men det inte finns skäl för en frihetsberövande påföljd. Det kan också saknas möjlighet att trappa upp ingripandegraden vid återfall i brott.

Utredningens behovsanalys byggde härutöver på skäl som är kopplade till förslag från utredningen men som inte har genomförts, bl.a. införandet av ett system med villkorligt fängelse och att utmönstra möjligheten att döma unga lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år till villkorlig dom eller skyddstillsyn. Med stöd i bedömningen av behovet av nya inslag i påföljdssystemet för unga lagöverträdare lämnade utredningen förslag om två nya påföljder, kontaktskyldighet för unga och ungdomsövervakning.

Som redovisas i avsnitt 3 har en utredare haft i uppdrag att överväga och komplettera de bedömningar och förslag som lämnats av Påföljdsutredningen om nya påföljdsslag för unga lagöverträdare. Utredaren föreslår att det införs två nya påföljder för unga lagöverträdare, ungdomstillsyn och ungdomsövervakning. Förslagen bygger på Påföljdsutredningens överväganden och förslag om kontaktskyldighet för unga och ungdomsövervakning.

4.2 Behov och allmänna utgångspunkter

4.2.1 Ungdomsbrottslighet – utveckling och insatser

Ungdomsbrottslighet

Ungdomar som grupp begår brott i förhållandevis stor utsträckning. De är överrepresenterade i statistik över misstänkta och när det gäller antal lagföringar. Under år 2017 utgjorde beslut avseende lagföringar mot lagöverträdare i åldersgruppen 15–20 år 20 procent av samtliga lagföringsbeslut, trots att denna åldersgrupp endast utgör 8 procent av den straffmyndiga befolkningen. Sett över en tioårsperiod har dock antalet lagföringsbeslut minskat såväl för åldersgruppen 15–17 år som för åldersgruppen 18–20 år.

År 2017 meddelades 8 931 lagföringsbeslut (dom, strafföreläggande, straffvarning eller åtalsunderlåtelse) avseende personer som vid tiden för lagföringen var 15–17 år. De vanligaste påföljderna i domslut för denna åldersgrupp var böter respektive ungdomsvård, cirka 1 300 beslut vardera, samt ungdomstjänst, cirka 1 200 beslut. Påföljden bestämdes till slutet ungdomsvård i 59 fall och fängelse i 10 fall. När det gäller villkorlig dom och skyddstillsyn dömdes dessa påföljder ut i 12 domslut vardera. Strafförelägganden meddelades i cirka 1 700 fall och beslut om straffvarning alternativt åtalsunderlåtelse i cirka 3 200 fall.

När det gäller personer som vid tiden för lagföringen var 18–20 år meddelades totalt 10 025 lagföringsbeslut. De vanligaste påföljderna i domslut för denna åldersgrupp var böter, cirka 3 000 beslut, villkorlig dom, cirka 800 beslut, och skyddstillsyn, cirka 700 beslut. Påföljden bestämdes till fängelse i cirka 500 fall. I 208 fall dömdes till ungdomstjänst och i 178 fall till ungdomsvård. Till slutet ungdomsvård dömdes i 19 fall och till rättspsykiatrisk vård i 17 fall. Strafförelägganden meddelades i cirka 3 400 fall och beslut om åtalsunderlåtelse i cirka 1 000 fall.

De vanligaste brottstyperna som unga lagförs för är narkotikabrott, framför allt ringa narkotikabrott samt ringa stöld och stöld. Även misshandel och andra brott mot person samt skadegörelse förekommer oftare i lagföringar bland unga jämfört med äldre åldersgrupper. Vissa brottstyper är vanliga bland unga som döms tidigt och därefter fortsätter att begå brott, s.k. strategiska brott. Sådan brottslighet är rån, tillgrepp av fortskaffningsmedel, hot och våld mot tjänsteman samt övergrepp i rättssak enligt en studie som gjorts av Brå (Strategiska brott bland unga på 00-talet, Rapport 2011:21).

Situationen i socialt utsatta områden kräver insatser

En av huvuduppgifterna för kriminalpolitiken är att förhindra att barn och unga hamnar i kriminalitet eller utsätts för brott. Att människor begår brott kan bero på olika och komplexa orsaker. Individer som börjar begå brott i unga år gör det ofta för att en rad nödvändiga skyddsfaktorer har saknats under uppväxten. Det kan handla om brister i hemmiljön, en skolgång som inte har fungerat eller att samhällets skyddsnet i något avseende har brutit. Psykisk sjukdom, missbruk, arbetslöshet eller ekonomisk otrygghet av annat slag kan också vara bidragande riskfaktorer.

Situationen i landets mest utsatta områden är oroväckande. De präglas av social utsatthet, fattigdom och segregation vilket tar sig uttryck i trångboddhet, försämrade skolresultat, hög arbetslöshet och ökad otrygghet. Att motverka brottslighetens grundorsaker handlar till stor del om att skapa en god välfärd för alla. Det är både en fråga om ekonomisk trygghet och om att skapa förutsättningar för människor att på lika villkor välja väg i livets olika skeden. En trygg barndom och en trygg uppväxt utan droger och våld, en god boendemiljö liksom utbildning och arbete är särskilt viktiga faktorer. En generell välfärd är således ett viktigt skydd mot utanförskap och kriminalitet.

Problematiken i områden där kriminalitet, gängbildning och social utsatthet är särskilt framträdande måste emellertid bemötas från flera håll och genom gemensamma insatser från hela samhället. Regeringen antog 2016 ett reformprogram för minskad segregation för perioden 2017–2025, som syftar till att lyfta socialt utsatta områden och bryta strukturella segregationsmekanismer. Bland de prioriterade frågorna ingår att bekämpa brottslighet.

Ett förstärkt brottsförebyggande arbete

För att minska brottsligheten och öka tryggheten i samhället behövs också ett effektivt brottsförebyggande arbete. Utöver de straffrättsliga åtgärder och satsningar som har gjorts de senaste åren för att stärka rättsväsendets förmåga att utreda och lagföra brott finns ett behov av att utveckla det förebyggande arbetet. Regeringen har därför tagit initiativ till ett nationellt brottsförebyggande program som ska bidra till att fler aktörer vidtar brottsförebyggande åtgärder och utvecklar samverkan på nationell, regional och lokal nivå (Tillsammans mot brott – ett nationellt brottsförebyggande program skr. 2016/17:126). Regeringen har också 2017 beslutat om en tioårig nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor (skr. 2016/17:10). Strategin lyfter att våld ska förebyggas med fokus på våldsutövare och maskulinitetsnormer. Föreställningar om våld och hot om våld som legitima uttryck för manlighet bör aktivt motverkas i sammanhang som är särskilt viktiga i formandet av pojkars och unga mäns identitet. Generellt sett är unga män överrepresenterade som både förövare av och offer för våld.

En av målsättningarna med det brottsförebyggande programmet är att skyndsamma och samordnade insatser riktas till barn och unga som bedöms vara i riskzonen för att hamna i kriminalitet. Föräldrastöd och förebyggande arbete inom mödra- och barnhälsovård, förskola och skola gör att riskfaktorer kan upptäckas tidigt. Inom ramen för programmet ska regeringen verka för att föräldrar och andra vuxna som är betydelsefulla för barn och unga i riskzonen involveras och får stöd och hjälp genom de identifierade brottsförebyggande aktörernas arbete. Vidare ska regeringen verka för att skolor och huvudmän inom skolväsendet utvecklar sitt förebyggande arbete mot mobbning, diskriminering och annan kränkande behandling och med att skapa trygga skolmiljöer.

Ett framgångsrikt förebyggande arbete måste vidare innefatta åtgärder mot missbruk. Det finns en tydlig koppling mellan kriminalitet och missbruk av alkohol, narkotika och dopning. Regeringen har beslutat om en samlad strategi för alkohol-, narkotika-, dopnings- och tobakspolitiken

(ANDT-politiken) för perioden 2016–2020. Målen för strategiarbetet handlar bl.a. om att antalet barn och unga som börjar använda narkotika, dopningsmedel och tobak eller debuterar tidigt med alkohol successivt ska minska. Inom ramen för programmet ska regeringen därför också verka för att arbetet med att minska tillgången till alkohol och droger ges fortsatt hög prioritet.

Socialtjänsten har en central roll när det gäller att identifiera och erbjuda skydd och stöd till barn och unga som är i behov av det. När unga begår brott måste insatser vidtas snabbt. Det är viktigt att utgå från den unges behov i det enskilda fallet och att de aktörer som berörs samverkar runt individen. Regeringen ska därför enligt programmet verka för att sociala insatsgrupper eller motsvarande individuellt riktad samverkan utvecklas till stöd för unga som har begått brott.

4.2.2 Det finns brister i det nuvarande påföljdssystemet för unga lagöverträdare

För att kriminalpolitiken ska kunna fullgöra uppgiften att motverka brott måste påföljdssystemet innehålla påföljder som i rimlig utsträckning avskräcker från brott, tydligt markerar grundläggande gränser och motsvarar de krav som samhället ställer på rättvisa inom straffrättskipningen. När det gäller unga lagöverträdare är det också angeläget att det finns påföljdsalternativ som återspeglar brottslighetens allvar samtidigt som de inte innebär ett frihetsberövande.

De reformer som påföljdssystemet för unga lagöverträdare genomgått 1999 och 2007 har inneburit ökade inslag av förutsebarhet, konsekvens och proportionalitet. För en stor andel av de brott som begås av unga i åldersgruppen 15–17 år kan en adekvat påföljd väljas genom ungdomsvård, ungdomstjänst eller sluten ungdomsvård. Det befintliga systemet fungerar alltså i huvudsak väl. I vissa fall utgör brotten emellertid en inledning till en mer intensiv och allvarlig brottslighet; brottskarriärer som leder till stora mänskliga och ekonomiska kostnader för såväl den enskilde som omgivningen och samhället i stort. För dem saknas det i dag många gånger ett lämpligt och trovärdigt påföljdsalternativ både i fråga om innehåll och ingripandegrad.

Vad först gäller påföljdens innehåll bör det finnas möjlighet till en reaktion som tydligt och effektivt kan bryta pågående brottskarriärer och hålla den unge borta från destruktiva miljöer, samtidigt som den innehåller åtgärder som innebär stöd för honom eller henne att utvecklas gynnsamt. De befintliga ungdomspåföljderna innefattar antingen vårdinsatser av varierande slag, oavlönat arbete eller annan särskilt anordnad verksamhet eller en mycket ingripande reaktion i form av ett frihetsberövande som avskär den unge från hem, sociala kontakter och skolgång. Det saknas emellertid, inom ramen för det nuvarande påföljdssystemet för unga lagöverträdare, ett alternativ som innefattar både koordinerade och riktade insatser som tar sikte på faktorer som i det enskilda fallet utgör en risk för respektive skydd mot fortsatt brottslighet, och åtgärder som rent konkret håller den unge borta från brottsintensiva miljöer utan att de innebär ett frihetsberövande.

Det bör också finnas påföljdsalternativ som möjliggör en tillräckligt ingripande reaktion vid allvarlig brottslighet och graverande återfallssituationer. Vid brottslighet med höga straffvärden är ungdomstjänst och ungdomsvård inte alltid lämpliga eller trovärdiga alternativ. Ungdomstjänst är som utgångspunkt inte aktuellt i fall där straffmättningsvärdet, dvs. straffet med hänsyn till bl.a. den s.k. ungdomsreduktionen, överstiger sex månaders fängelse (se NJA 2007 s. 636). Ungdomsvård kan, om det bedöms föreligga ett särskilt vårdbehov, aktualiseras under förutsättning att innehållet i kontraktet eller vårdplanen är tillräckligt ingripande. Eftersom detta innehåll styrs av behovet finns det dock inte ett självklart samband mellan den föreslagna vården och brottets svårhet. Det kan därför saknas förutsättningar för ungdomsvård i sådana fall. Om straffmättningsvärdet uppgår till mer än sex månaders fängelse krävs för att ungdomsvård ska kunna väljas som påföljd att insatserna är mycket ingripande, i många fall genom en LVU-placering eller ett mycket ingripande kontrakt i kombination med ungdomstjänst. Om det inte är aktuellt och det inte heller finns tillräckliga skäl för sluten ungdomsvård kan domstolen stå utan något lämpligt alternativ när det gäller val av påföljd.

Vid återfall i brott bör det ske en upptrappning av ingripandegraden i påföljden. Vid tillämpningen av ungdomspåföljderna saknas dock i vissa fall en sådan möjlighet. För den som tidigare dömts till ungdomstjänst och då det inte finns förutsättningar för ungdomsvård, utgör huvudalternativen att antingen döma till ungdomstjänst på nytt eller att döma till en vuxenpåföljd – i första hand skyddstillsyn. Endast när det är fråga om återfall i brott med höga straffvärden torde det finnas synnerliga skäl som motiverar sluten ungdomsvård. Det kan också saknas möjlighet till upptrappning vid återfall i brott efter en tidigare dom på ungdomsvård. I vissa fall med tydlig social problematik kan möjligheterna att föreslå ytterligare insatser enligt SoL vara uttömda, samtidigt som det kan saknas förutsättningar för vård enligt LVU. Varken ungdomsvård eller ungdomstjänst torde då vara lämpliga eller möjliga alternativ. Det kan också vara fråga om återfall i allvarlig brottslighet, även om straffvärdet inte är så högt att sluten ungdomsvård är aktuellt. Även i sådana fall kan det saknas alternativ bland ungdomspåföljderna.

Sammanfattningsvis finns det brister i påföljdssystemet för unga lagöverträdare som består i att det i vissa fall saknas ett lämpligt och trovärdigt påföljdsalternativ såväl vad gäller innehåll som ingripandegrad. Det finns därför behov av nya inslag i påföljdssystemet för unga lagöverträdare.

4.2.3 Allmänna utgångspunkter för nya inslag i påföljdssystemet för unga lagöverträdare

Nya påföljder för unga lagöverträdare bör genomsyras av ett barnrättsperspektiv

En central målsättning för regeringens barnrättspolitik är att ett tydligt barnrättsperspektiv, som utgår från FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen), ska genomsyra alla åtgärder som rör barn.

Enligt barnkonventionen avses med barn varje människa som är under 18 år (artikel 1). Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa (artikel 3).

Vid överväganden om påföljder för unga lagöverträdare är artiklarna 37 och 40 i barnkonventionen av särskilt intresse. Enligt artikel 37 (a) får inget barn utsättas för tortyr eller annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Varken dödsstraff eller livstids fängelse utan möjlighet till frigivning får utdömas för brott som begåtts av personer under 18 år. Vidare anges i artikel 37 (b) att frihetsberövande av barn ska ske i enlighet med lag och endast får användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid. Barn som misstänks eller åtalas för eller har befunnits skyldigt att ha begått brott ska behandlas på ett sätt som främjar barnets känsla av värdighet och värde, som stärker barnets respekt för andras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter och som tar hänsyn till barnets ålder och det önskvärda i att främja att barnet återanpassas till och tar på sig en konstruktiv roll i samhället (artikel 40.1). Vidare ska det för barn och unga finnas alternativ till anstaltsvård som t.ex. vård, övervakning och familjehemsplacering, för att säkerställa att barn behandlas på ett sätt som är lämpligt för deras välmående och är rimligt både med hänsyn till deras personliga förhållanden och till brottet (artikel 40.4).

Riksdagen har beslutat att barnkonventionen fr.o.m. den 1 januari 2020 ska inkorporeras i svensk rätt (prop. 2017/18:186 Inkorporering av FN:s konvention om barnets rättigheter, bet. 2017/18:SoU25, rskr. 2017/18:389). Genom inkorporeringen ges barnkonventionen ställning som svensk lag. Det innebär bl.a. ett förtydligande av att domstolar och rättstillämpare på alla nivåer ska beakta de rättigheter som följer av barnkonventionen vid avvägningar och bedömningar som görs i beslutsprocesser i mål och ärenden som rör barn. Barnkonventionen bör också synliggöras i lagstiftningsfrågor där barnets rättigheter är relevanta. De överväganden som görs avseende förslag till nya påföljder för unga lagöverträdare bör därför genomsyras av ett barnrättsperspektiv.

Straffrättsliga principer och nödvändiga kompromisser

I Sverige finns en lång tradition när det gäller att särbehandla unga lagöverträdare i straffrättsligt hänseende. Principen, som särskilt gäller för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år, bygger på erfarenheten att straffrättsliga ingripanden mot unga människor måste anpassas till den unges brist på mognad, begränsade erfarenheter och särskilda förhållanden.

Samtidigt måste de straffrättsligt motiverade kraven på förutsebarhet, konsekvens och proportionalitet även präglade påföljdssystemet för unga. Principen om förutsebarhet innebär att en påföljd bör vara utformad så att det på förhand står klart vad den kommer att innebära för den som döms. Att påföljdssystemet bör präglas av konsekvens innebär att den dömda ska rätta sig efter de regler som gäller och efter de beslut som meddelas och att ett brott mot regeln eller beslutet ska följas av en reaktion. Det är väsentligt för påföljdssystemets trovärdighet att samhällets reaktion på

brott följer en fast linje så att systemet inte upplevs som vagt och innehållslöst. Detta gäller inte minst när det är fråga om unga lagöverträdare. Kravet på proportionalitet innebär att det ska finnas en balans mellan brottet och samhällets reaktion på detta. Straffets stränghet ska bestämmas utifrån brottets svårhet. Ju allvarligare brottet är, desto mer ingripande ska reaktionen vara.

Det sagda innebär att påföljdssystemet för unga lagöverträdare måste bygga på en avvägning mellan olika intressen. Den unges särskilda behov måste vägas mot straffsystemets krav på tydliga och tillräckligt ingripande påföljder. Att en sådan avvägning görs är en nödvändighet och behöver inte vara problematiskt om systemet innehåller påföljder anpassade för unga som också uppfyller kraven på ingripandegrad och trovärdighet. Med tiden har principerna om förutsebarhet, konsekvens och proportionalitet fått allt större genomslag vid påföljdsbestämningen för unga lagöverträdare och flera reformer har genomförts med det syftet. Samtidigt är det viktigt att innehållet i ungdomspåföljderna syftar till att motverka de riskfaktorer som kan leda till fortsatt brottslighet och förebygga återfall. De bör därför så långt som möjligt ha ett behandlingsinriktat innehåll. En sådan avvägning måste som utgångspunkt även präglade överväganden om nya påföljder för unga lagöverträdare.

5 Ungdomsövervakning

5.1 En ny påföljd för unga lagöverträdare

Utkastets förslag: En ny särskild ungdomspåföljd, ungdomsövervakning, införs.

Den som är under 21 år, och som begått brott, får dömas till ungdomsövervakning om varken ungdomsvård eller ungdomstjänst är tillräckligt ingripande påföljder med hänsyn till brottslighetens straffvärde, art och den unges tidigare brottslighet. Den som är över 18 år får dömas till ungdomsövervakning endast om det finns särskilda skäl för det.

Rätten får bestämma tiden för ungdomsövervakning till lägst sex månader och högst ett år.

Den som döms till ungdomsövervakning ska medverka i verkställighetsplanering och följa det som anges i verkställighetsplanen. Närmare bestämmelser om verkställigheten ska tas in i en särskild lag.

Promemorian förslag överensstämmer i huvudsak med utkastets. I promemorian föreslås att den unges medverkan i verkställighetsplaneringen bör regleras tidsmässigt. Det föreslås också att påföljden inte bör innefatta ett krav på drogfrihet, men att den – på motsvarande sätt som för alkohol – bör kunna förenas med ett sådant förbud när det finns skäl för det. I promemorian föreslås vidare i vissa avseenden en annan lagteknisk lösning i fråga om vad som regleras i brottsbalken respektive verkställighetslagen.

Remissinstanserna: Ett stort antal remissinstanser, bl.a. *Hovrätten över Skåne och Blekinge, Hovrätten för Västra Sverige, Hovrätten för Nedre Norrland, Attunda tingsrätt, Stockholms tingsrätt, Falu tingsrätt, Örebro tingsrätt, Helsingborgs tingsrätt, Malmö tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Östersunds tingsrätt, Luleå tingsrätt, Förvaltningsrätten i Malmö, Förvaltningsrätten i Umeå, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Kriminalvården, Brottsförebyggande rådet (Brå), Brottsoffermyndigheten, Socialstyrelsen, Statens institutionsstyrelse (SiS), Barnombudsmannen, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Sveriges kommuner och Landsting (SKL)* samt ett stort antal av de kommuner som yttrat sig tillstyrker i allt väsentligt eller har inte några invändningar mot att ungdomsövervakning införs som en ny påföljd för unga lagöverträdare. I några avseenden lämnas synpunkter på den lagtekniska utformningen av förslagen.

När det gäller behovet av nya inslag i påföljdssystemet för unga lagöverträdare konstaterar *Göta hovrätt* att förslagen om ungdomspåföljder i Påföljdsutredningens betänkande var en del av en större helhet som byggde på att de samlade förslagen skulle behandlas som en enhet. När en sådan sammanhållen beredning nu inte kommit till stånd konstaterar hovrätten att skyddstillsyn och villkorlig dom även fortsättningsvis kommer att vara möjliga påföljdsval för den som är under 18 år. Den lindring av systemets komplexitet som var ett viktigt syfte med Påföljdsutredningens förslag uppnås därmed inte enligt hovrättens mening. Detta anser hovrätten hade kunnat vara ett skäl för att låta de nu aktuella lagstiftningsåtgärderna anstå en tid. Med det sagt tillstyrker ändå hovrätten förslaget om ungdomsövervakning och anser att påföljden borde kunna fylla det glapp som finns i dagens påföljdssystem mellan å ena sidan ungdomsvård och ungdomstjänst och å andra sidan slutna ungdomsvård. Vidare kan ungdomsövervakning fylla en viktig funktion vid återfall i brott. *Helsingborgs tingsrätt* anför att ungdomsövervakning kan komma att användas i ett betydligt större antal fall än ungdomstillsyn och behovet får därmed antas vara mycket större. Påföljden kan i flera fall tänkas bli tillämpad i situationer som med nuvarande reglering skulle ge en vuxenpåföljd. *Sjöbo kommun, Vännäs kommun* och *Föreningen Sveriges Socialchefer* efterfrågar en analys av om redan existerande påföljder kan göras tydligare och mer konsekventa ur ett brottsförebyggande perspektiv och dessa kommuner efterfrågar även djupare kunskap om vilka åtgärder som fungerar bättre respektive sämre för unga lagöverträdare. *Ekobrottsmyndigheten* anför att ytterligare påföljder för unga kan göra rättsprocessen mer svåröverskådlig. Vidare kan fler påföljder enligt myndigheten medföra att likabehandlingsprincipen blir svårare att iaktta. *Polismyndigheten* framhåller att det är viktigt att arbetet med att utveckla påföljdssystemet för unga fortsätter och myndigheten efterfrågar vidare utredning beträffande påföljder som gör att samhället bättre kan svara med tydliga reaktioner mot grov kriminalitet, särskilt i utsatta områden.

Barnombudsmannen, som yttrar sig över promemorian med utgångspunkt i uppdraget att företräda barns och ungas rättigheter utifrån barnkonventionen, välkomnar att ungdomsövervakning kan bidra till att minska antalet barn som blir föremål för en frihetsberövande påföljd i form av slutna ungdomsvård. *Åklagarmyndigheten* lyfter fram att ungdomsövervakning skapar möjlighet att undvika frihetsberövanden

genom att ytterligare steg införs i påföljstrappan, vilket enligt myndigheten inte minst är viktigt med hänsyn till Sveriges åtaganden enligt barnkonventionen. *Lunds universitet (Juridiska fakulteten)* anser att barnperspektivet endast svagt eller indirekt kommer till uttryck i de konkreta lagförslagen samt att barnkonventionen och principen om barnets bästa bör genomsyra också lagstiftning som innehåller repressiva syften. *Stockholms universitet (Juridiska fakulteten)* anser att det, av vad som kan beskrivas som systematiska skäl, finns behov av ytterligare påföljdsalternativ. Den straffrättsliga proportionalitetsprincipen kan därmed ges större genomslag när det gäller unga lagöverträdare och påföljdssystemet kan i sin helhet anses bli mer koherent. Fakulteten anser att frågan om Sverige bättre lever upp till internationella förpliktelser enligt barnkonventionen kan fördjupas. *Stockholms universitet (Kriminologiska institutionen)* anser att förslaget innebär att straffvärdet får ett stort företräde framför ett barnperspektiv. Enligt institutionen talar mycket för att en stor del av de unga som döms till ungdomsövervakning tidigare skulle ha fått ungdomsvård eller ungdomstjänst varför det handlar om en omotiverad repressionsökning. Vidare anser institutionen att verkställigheten är dyr och att det finns uppenbara risker för repressionsspiraler på grund av misskötsamhet. Institutionen anser också att det, utifrån målsättningen att kriminalpolitiken ska vara kunskapsbaserad, vore rimligt att insatsernas effektivitet prövades innan de därefter eventuellt permanenteras. Även *Rädda Barnen* anser att det finns en risk för en omotiverad repressionsökning och att det krävs en grundlig analys och problematisering kring barnkonventionen innan påföljden införs. Enligt *Rädda Barnen* medför flera delar av förslaget att barns rättigheter enligt barnkonventionen kränks och åsidosätts. *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor* anser på sin sida att förslaget om ungdomsövervakning har balanserats väl utifrån ett barnrättsperspektiv.

Beträffande påföljdens tillämpningsområde delar *Kriminalvården* promemorians bedömning att lagöverträdare mellan 18 och 20 år som huvudregel bör behandlas som vuxna lagöverträdare. *Göta hovrätt* anser att det saknas en analys av hur den föreslagna påföljden förhåller sig till andra påföljder i fråga om ingripandegrad. Ungdomsövervakning kommer enligt hovrätten att framstå som mer ingripande än en skyddstillsyn med samhällstjänst. *Helsingborgs tingsrätt* anser att det bör klargöras vilken betydelse art är tänkt att ha vid bedömningen av om påföljden är tillräckligt ingripande, vid sidan om brottslighetens straffvärde och tidigare brottslighet. När det gäller att brottslighetens art ska vägas in pekar *Brå* på att det faktum att den unge har begått ett grovt brott inte alltid är liktydigt med en hög risk för återfall, vilket innebär att de som har begått ett grovt brott alltså inte alltid har behov av omfattande insatser. *SiS* anser, för att minska risken för vårdssammanbrott och i förlängningen ett undanröjande av påföljden, att domstolen inför påföljdsvalet, som vid ungdomstjänst, bör bedöma lämpligheten av påföljden kopplat till den unges personliga utveckling och levnadsomständigheter i övrigt – framförallt med fokus på hem-, bostads- och nätverksförhållanden. *SiS* ser vidare svårigheter när det gäller ungdomsövervakning som påföljd för brott som begåtts av ensamkommande barn och unga som saknar nätverk i Sverige och ofta bor på HVB-hem. Det talar ytterligare, enligt *SiS*, för att en behovs- och

lämplighetsbedömning bör föregå påföljdsvalet. Vidare bedömer SiS att påföljden kommer att ställa stora krav på motivation och medverkan från den unge varför dennes inställning till påföljden bör inhämtas inför påföljdsvalet. Även *Barnombudsmannen* anser att påföljden alltid bör förutsätta en särskild behovs- och lämplighetsprövning respektive den unges samtycke.

När det gäller påföljdens utformning anser *Vänersborgs tingsrätt* att det är främmande att domstolen ska döma till en påföljd utan att veta det närmare innehållet i verkställigheten. Tingsrätten anser därför att innehållet i ungdomsövervakningen borde bestämmas i domen. Verkställighetsplaneringen skulle då ske innan domstolen dömer och underlaget tillställas domstolen. En ytterligare fördel med att innehållet i påföljden bestäms av domstolen i domen är att ordningen med beslut under verkställigheten som kan överklagas till förvaltningsdomstol undviks. Tingsrätten ifrågasätter vidare om det finns behov av en sådan omfattande och resurskrävande planering som föreslås. Ett fullgott underlag för domstolen torde enligt tingsrätten kunna presenteras genom det yttrande som socialnämnden ska lämna enligt 11 § LUL. *Helsingborgs tingsrätt* framför liknande synpunkter, och anser att det bl.a. ur legalitetssynpunkt är problematiskt att det är den verkställande myndigheten som ska bestämma vilken form av rörelsebegränsning som ska gälla för den unge. Eftersom påföljden innefattar frihetsinskränkande inslag bör det i stället ankomma på domstolen att besluta om det. En ordning som skulle kunna övervägas är att domstolen dömer till ungdomsövervakning och genom särskild föreskrift beslutar om rörelsebegränsande inslag. För bestämmandet av vilken eller vilka inslag som är lämpliga i det enskilda fallet bör ett yttrande från socialnämnden enligt 11 § LUL tjäna som underlag. Andra remissinstanser, t.ex. *Göteborgs tingsrätt*, pekar på att det kan uppkomma vissa svårigheter när det gäller hur domstolen på ett förutsägbart och enhetligt sätt ska kunna göra en straffmätning och välja påföljd för den unge, men anser den föreslagna ordningen kan godtas eftersom beslut som fattas av den verkställande myndigheten kan överklagas till förvaltningsdomstol. *Stockholms tingsrätt* lyfter frågan om det inte är de rörelseinskränkande momenten som bör styra valet av påföljdens benämning. Tingsrätten anser vidare, liksom *Malmö tingsrätt* och *Örebro tingsrätt*, att påföljdens innehåll inte bör regleras i brottsbalken, utan i verkställighetslagen i enlighet med Påföljdsutredningens förslag. *Hovrätten för Västra Sverige* för fram att det är motiverat att det ska vara obligatoriskt för den som döms till ungdomsövervakning att delta i verkställighetsplanering. Däremot framstår det enligt hovrätten inte som nödvändigt att tidsmässigt reglera åtgärden.

Flertalet remissinstanser, t.ex. *Göta hovrätt*, *Hovrätten för Västra Sverige*, *Attunda tingsrätt*, *Stockholms tingsrätt*, *Östersunds tingsrätt* och *Barnombudsmannen* ifrågasätter att drogfrihet inte är en förutsättning enligt förslaget och föreslår i stället att ungdomsövervakning alltid bör innefatta ett krav på drogfrihet. *Stockholms universitet (Juridiska fakulteten)* anser å sin sida att de argument som förs fram mot ett generell drogförbud är pragmatiska och välavvägda.

Åklagarmyndigheten har uppfattningen att det från en principiell utgångspunkt vore önskvärt att både ett alkohol- och drogförbud införs som obligatoriska moment.

Skälen för utkastets förslag

Ungdomsövervakning bör införas som en ny påföljd

Påföljdssystemet för unga lagöverträdare har under de senaste decennierna genomgått reformer som innebär ökade inslag av förutsebarhet, konsekvens och proportionalitet. I huvudsak fungerar systemet väl på så sätt att en adekvat påföljd kan väljas genom ungdomsvård, ungdomstjänst eller slutna ungdomsvård. Som konstateras i promemorian och av Påföljdsutredningen saknas dock i vissa fall möjlighet till en lämplig och trovärdig reaktion.

För att åstadkomma en ordning som gör det möjligt för domstolen att vid allvarlig brottslighet och i graverande återfallssituationer välja ett påföljdsalternativ som är lämpligt och trovärdigt både i fråga om innehåll och ingripandegrad bör det således införas en ny påföljd för unga lagöverträdare.

I likhet med vad som föreslås i promemorian bör en ny påföljd kunna tillämpas när förutsättningar för ungdomsvård eller ungdomstjänst saknas samtidigt som det inte finns tillräckliga skäl för slutna ungdomsvård. För att säkerställa att påföljden är tillräckligt ingripande bör den kunna straffmätas. Den nya påföljden bör vidare bygga på övervakning och kontroll och innebära någon form av uppoffring och frihetsinskränkning som är mer ingripande än ungdomsvård och ungdomstjänst, men utan att den innebär institutionsvård. För att ett nytt påföljdslag ska kunna verka brottsavhållande och leva upp till barnkonventionens bestämmelser bör, som bl.a. framhålls av *Barnombudsmannen*, innehållet i påföljden också utformas på så sätt att den så långt som möjligt angriper de riskfaktorer som kan antas öka risken för nya brott och understödjer de skyddsfaktorer som kan antas motverka en sådan risk.

Med hänsyn till att påföljden föreslås bygga på övervakning och kontroll och tillämpas på unga lagöverträdare bör den i enlighet med promemorians förslag, i syfte att ansluta till övriga påföljder i 32 kap. brottsbalken, benämnas ungdomsövervakning.

Tillämpningsområdet

Som beskrivs i avsnitt 4.1 är det särskilt i förhållande till unga lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år som skälen för straffrättslig särbehandling gör sig gällande. Ungdomsövervakning bör därför, såsom föreslås i promemorian, i första hand komma i fråga för den som vid lagföringstillfället är under 18 år. Endast om det finns särskilda skäl för det bör påföljden kunna dömas ut för en person som vid lagföringstillfället fyllt 18 men inte 21 år. Motsvarande ordning gäller för ungdomstjänst. Bedömningen av om en undantagssituation är för handen bör göras på samma sätt och utifrån samma grunder som vid den påföljden. Det innebär bl.a. att det kan finnas skäl att välja ungdomsövervakning som påföljd för en person som vid lagföringstillfället är över 18 år om brottsligheten har skett strax före artonårsdagen.

Utgångspunkten för valet av ungdomsövervakning som påföljd bör vara att brottslighetens straffvärde, art och den unges tidigare brottslighet påkallar en ingripande påföljd samtidigt som de andra icke frihetsberövande ungdomspåföljderna inte är tillräckligt ingripande. Genom att avgränsa den nya påföljdens tillämpningsområde med utgångspunkt från de i avsnitt 4.2.2 konstaterade bristerna minskar risken för att ungdomspåföljdernas tillämpningsområden överlappar varandra och att påföljdssystemet blir komplext och svårtillämpat.

För att påföljden ska kunna ges en sådan utformning att den ska kunna täcka angivna brister i systemet föreslås i promemorian att dess tillämpningsområde inte bör styras utifrån en behovsbedömning, såsom vid ungdomsvård, eller en lämplighetsbedömning, såsom vid ungdomstjänst. Inte heller bör påföljdsvalet förutsätta samtycke från den unge eller dennes vårdnadshavare. Några remissinstanser, bl.a. *SiS* och *Barnombudsmannen*, har invänt mot att påföljden utformas på så sätt. En sådan ordning är dock snarast en förutsättning för att syftet med införandet av påföljden ska kunna uppnås. I detta avseende överensstämmer utformningen av påföljden vidare med vad som gäller för slutna ungdomsvård. När det gäller lämplighetsaspekter som tar sikte på den unge och dennes personliga förhållanden kan det emellertid ha betydelse för innehållet i verkställigheten, se vidare avsnitt 5.3.2.

Ungdomsövervakning bör som utgångspunkt kunna väljas när det är fråga om brottslighet med ett s.k. straffmättningsvärde, i bemärkelsen straffvärde med beaktande av eventuella s.k. billighetsskäl och ungdomsreduktion enligt 29 kap. 7 § brottbalken, som överstiger sex månader men inte uppgår till mer än ett år. Vidare bör ungdomsövervakning kunna väljas i graverande återfallssituationer. Det kan då vara fråga om brottslighet med ett straffmättningsvärde som något understiger sex månader, men där även den unges tidigare brottslighet ska beaktas vid straffmätningen, vilket kan medföra att varken ungdomsvård eller ungdomstjänst bedöms vara tillräckligt ingripande. I likhet med vad som anförs i promemorian skulle så kunna vara fallet om det är fråga om ett flertal återfall och övriga alternativ bland ungdomspåföljderna bedöms vara uttömda eller det är fråga om återfall i allvarlig brottslighet såsom t.ex. rån eller grov misshandel.

I enlighet med promemorians bedömning anses att även brottslighetens art bör kunna ha betydelse för påföljdsvalet, i likhet med vad som gäller för ungdomsvård. När det gäller ungdomstjänst är den omständigheten att det är fråga om ett s.k. artbrott inte ett hinder för att döma till påföljden. I förarbetena anges att det bör finnas ett förhållandevis stort utrymme för domstolen att döma till ungdomstjänst som påföljd när det är fråga om ett brott vars art är sådan att det finns anledning till ett kort frihetsberövande straff (se prop. 2005/06:165 s. 76). Införandet av ungdomsövervakning som ny påföljd är inte avsedd att innebära någon förändring i detta avseende.

Som framgår ovan bör det bli aktuellt att döma till ungdomsövervakning först när varken ungdomsvård eller ungdomstjänst är tillräckligt ingripande påföljder. Ungdomsövervakning bör således kunna tillämpas i fall där påföljden enligt hittillsvarande ordning bestäms till ungdomstjänst trots att det är fråga om återfall i relativt allvarlig brottslighet eller vid brottslighet som leder till ungdomsvård trots att det är ett tveksamt

påföljdsval med hänsyn till det höga straffmättningsvärdet, brottslighetens art eller återfallssituationen. Vidare bör den kunna tillämpas vid fall som enligt hittillsvarande ordning föranleder en kortare tids slutna ungdomsvård. Någon risk för att införandet av ungdomsövervakning skulle medföra en omotiverad repressionsökning bedöms därför inte föreligga. *Polismyndigheten* efterfrågar påföljdsalternativ som gör att samhället bättre kan svara med tydliga reaktioner mot grov kriminalitet, särskilt i utsatta områden. Den nya påföljden kan komma att innebära att ett sådant alternativ skapas.

Sammanfattningsvis föreslås att den som är under 21 år, och som begått brott, ska kunna dömas till ungdomsövervakning om varken ungdomsvård eller ungdomstjänst är tillräckligt ingripande påföljder med hänsyn till brottslighetens straffvärde, art och den unges tidigare brottslighet. Den som är över 18 år bör dock kunna dömas till ungdomsövervakning endast om det finns särskilda skäl för det.

Domstolen bör kunna bestämma ungdomsövervakningens längd till lägst sex månader och högst ett år

Som anförts ovan bör den nya påföljden kunna straffmätas av domstolen. Det innebär att domstolen ska bestämma att påföljden ska vara mer ingripande ju allvarligare brottsligheten är. Det bör komma till uttryck genom att domstolen ska bestämma under hur lång tid påföljden ska pågå. Domstolen reglerar alltså påföljdens ingripandegrad genom att bestämma ungdomsövervakningens längd.

Som framgår ovan är ungdomsövervakning avsedd att kunna användas när varken ungdomsvård eller ungdomstjänst är tillräckligt ingripande. För att ungdomsövervakning ska kunna fylla en sådan funktion bör, som föreslås i promemorian, den tid som döms ut lägst kunna bestämmas till sex månader.

När det gäller maximitiden finns det skäl som talar för att den inte bör vara alltför lång. I promemorian föreslås att ungdomsövervakning högst ska kunna bestämmas till ett år. Som skäl för det anförts att det måste vara möjligt att fylla hela verkställigheten med ett meningsfullt innehåll. En alltför lång maximitid skulle också kunna medföra att påföljden blir mycket ingripande och därigenom skulle det kunna skapas en alltför stor överlappning i förhållande till tillämpningsområdet för slutna ungdomsvård. Samtidigt innebär möjligheten att kunna döma ut en längre tids ungdomsövervakning att påföljden kan få ett relativt stort tillämpningsområde och kunna omfatta brottslighet med höga straffvärden. Mot denna bakgrund framstår ett år som en lämplig övre gräns för hur länge verkställigheten av påföljden bör kunna pågå.

Det föreslås således att ungdomsövervakningens längd bör kunna bestämmas till lägst sex månader och högst ett år. Domstolen bör bestämma tiden i hela månader utifrån brottslighetens straffvärde och övriga omständigheter som påverkar straffmätningen (jfr. 29 kap. 4, 5 och 7 §§ brottsbalken).

Övergripande om påföljdens utformning

Ungdomsövervakning är tänkt att komma i fråga för unga lagöverträdare som har begått allvarlig brottslighet eller som återfallit i brott och då

ungdomsvård eller ungdomstjänst inte är tillräckligt ingripande påföljder med hänsyn till bl.a. brottslighetens straffvärde. I sådana fall är det ofta motiverat att sätta in samlade, riktade och individuellt anpassade insatser för att bryta en begynnande eller pågående brottskarriär.

I promemorian föreslås mot den bakgrunden att det för varje person som döms till ungdomsövervakning bör göras en individuellt utformad verkställighetsplan som föregås av en omfattande och allsidig utredning av den unges personliga förhållanden. Enligt förslaget bör såväl utredningen som upprättandet av verkställighetsplanen göras av den verkställande myndigheten som en inledande del av verkställigheten av påföljden. Några remissinstanser, t.ex. *Vänersborgs tingsrätt* och *Helsingborgs tingsrätt*, framför kritik mot en sådan ordning. Det görs bl.a. gällande att den omständigheten att påföljdens innehåll i stor utsträckning bestäms på verkställighetsstadiet medför att den brister i tydlighet och förutsebarhet. I denna del görs följande bedömning.

Som anförs av bl.a. *Vänersborgs tingsrätt* och *Helsingborgs tingsrätt* avviker förslaget från vad som gäller för att domstolen ska kunna döma till ungdomsvård. En förutsättning för det är att ett ungdomskontrakt eller en vårdplan upprättats och finns tillgänglig för domstolen innan påföljden bestäms. När det gäller ungdomsvård är en sådan ordning nödvändig för att domstolen ska kunna göra en proportionalitetsbedömning och avgöra om påföljden blir tillräckligt ingripande. Ungdomsövervakning föreslås emellertid straffmätas genom det antal månader som den ska fortgå. Det förhållandet att verkställighetens närmare innehåll inte är känt för domstolen innebär således inte att domstolen saknar möjlighet att bedöma och påverka hur ingripande påföljden blir.

Som utvecklas nedan är verkställighetsplaneringen avsedd att innefatta en grundlig genomgång av den dömdes personliga förhållanden och syftar till att kartlägga hans eller hennes situation för att identifiera olika risk- och skyddsfaktorer. Verkställighetstiden föreslås vara minst sex månader, vilket möjliggör mer djupgående insatser samt tid för att försöka uppnå en struktur i den unges liv som kan främja en gynnsam utveckling och bryta destruktiva mönster. Vilka åtgärder som kan behöva vidtas för att uppnå syftet, och som verkställighetsplanen därför bör innefatta, är ofta inte möjligt att bedöma utifrån det underlag som domstolen har tillgång till vid domstillfället. Det är inte heller rimligt att verkställighetsplaneringen utförs i tiden före domen med hänsyn till hur ingripande och resurskrävande den är avsedd att vara.

Det skulle kunna övervägas att införa en ordning liknande den som gäller vid utdömning av rättspsykiatrisk vård och som innebär att domstolen först ska ta ställning till den tilltalades skuld varefter ytterligare utredning i påföljdsfrågan inhämtas. Det skulle ge domstolen ett större inflytande över verkställighetsinnehållet. Promemorians bedömning att en sådan lösning inte bör väljas när det gäller ungdomsövervakning delas dock. Det kan ifrågasättas om det skulle vara rimligt att förplikta den unge att delta i en så pass omfattande verkställighetsplanering utan att ett sådant åliggande utgör en del av påföljden. Vidare ligger det i sakens natur att verkställighetsinnehållet i många fall kan behöva förändras under den tid som påföljden verkställs. Det är således inte möjligt att uppnå en fullständig förutsebarhet ens med en sådan ordning, om syftet med påföljden ska uppnås. Det kan också ifrågasättas hur den skulle förhålla

sig till det särskilda krav på skyndsamhet som gäller vid handläggningen av mål med unga lagöverträdare. Det väcker även frågor om vad som skulle gälla under den mellanliggande tiden, dvs. innan påföljden har dömts ut av domstolen, eller om den unge motsätter sig eller inte medverkar i utredningen i den utsträckning som förutsätts. Som anges nedan måste det vid misskötsamhet finnas en viss tolerans med den domde (se avsnitt 5.5). Flera av de unga personer som påföljden kan komma i fråga för befinner sig i en så pass problematisk situation att det inte är realistiskt att anta att de omedelbart kommer att anpassa sig till och fullständigt följa de krav som ställs på dem med anledning av domen. När påföljdens utformning övervägs är det därför viktigt att det skapas så goda förutsättningar som möjligt för att uppnå syftet med verkställigheten.

Promemorians förslag att låta verkställighetsplanering och upprättandet av verkställighetsplanen genomföras av den verkställande myndigheten efter domen har således goda skäl för sig. Kravet på förutsebarhet tillgodoses genom att ramarna för verkställigheten anges i lag och domstolens möjlighet att bedöma och påverka ingripandegraden tillgodoses genom att domstolen bestämmer hur lång tid som ungdomsövervakningen ska fortgå. Den i promemorian föreslagna ordningen bör därför väljas.

Obligatoriska och fakultativa inslag i påföljden

I syfte att påföljden ska kunna verka brottsavhållande bör den utformas på så sätt att den så långt som möjligt angriper de riskfaktorer hos den unge som kan antas öka risken för nya brott och understödjer de skyddsfaktorer som kan antas motverka en sådan risk. Straffsystemets krav på tydliga och tillräckligt ingripande påföljder innebär emellertid att påföljden inte kan utformas enbart utifrån den unges person och dennes behov. Som utvecklas i avsnitt 4.2.3 gäller de straffrättsligt motiverade principerna om förutsebarhet, konsekvens och proportionalitet även påföljdssystemet för unga lagöverträdare. Det måste således stå klart för domstolen och den unge vad påföljden kan komma att innebära, dvs. den måste vara tillräckligt förutsebar. Det måste också finnas inslag som säkerställer att den alltid är tillräckligt ingripande, oberoende av den unges personliga förhållanden. För att uppnå dels en större förutsebarhet, dels en likhet i ingripandegraden bör påföljden därför innehålla vissa obligatoriska inslag.

De skyldigheter som påföljden innebär för den unge och vilka inslag som ska vara obligatoriska bör anges i lag. I promemorian görs bedömningen att påföljdens huvudsakliga innehåll bör anges i brottsbalken. Bedömningen delas såvitt avser de yttre ramarna för påföljden. Det innebär att de skyldigheter som påföljden innebär bör regleras där. När det gäller närmare bestämmelser om verkställigheten och innehållet i verkställighetsplanen bör dessa däremot, på sätt som också förespråkas av flera remissinstanser, regleras i en särskild verkställighetslag, se avsnitt 5.3.

Att den unge medverkar aktivt i planeringen, som ska göras i inledningen av verkställigheten, får anses vara en förutsättning för att planen ska få ett meningsfullt innehåll. Påföljden bör därför, som föreslås i promemorian, innefatta en *skyldighet att medverka i verkställighetsplanering*. På så sätt skapas en möjlighet att inhämta

information från den unge och tillfälle för honom eller henne att motiveras till att medverka aktivt. I promemorian föreslås att den unge ska vara skyldig att delta i verkställighetsplaneringen under tio dagar. Visserligen skulle ett reglerat närvarokrav kunna sägas innebära att påföljden görs huvudsakligen lika ingripande för alla som döms till ungdomsövervakning. Mot en sådan ordning kan dock anföras att närvaron i vissa fall bör kunna vara av mindre omfattning, t.ex. om verkställighetsplanen kan färdigställas utan att samtliga tio dagar tas i anspråk. I likhet med *Hovrätten för Västra Sverige* anses därför att det saknas skäl att tidsmässigt reglera omfattningen av den dömdes medverkan. Med hänsyn till kartläggningens innehåll och omfattning bör det dock vara rimligt att anta att den dömde medverkar under en inte obetydlig tid.

Som anges ovan bör verkställighetsplaneringen mynna ut i en individuell verkställighetsplan. Påföljden bör innebära en *skyldighet att följa det som anges i verkställighetsplanen*. Verkställighetsplanen bör innehålla obligatoriska moment som alltid ska regleras i planen. För att uppfylla de krav som kan ställas på påföljdens ingripandegrad bör, i likhet med promemorians förslag, ett sådant obligatoriskt inslag i verkställighetsplanen vara en föreskrift om någon form av *frihetsinskränkning*. På så sätt ges påföljden förutsättningar att uppfattas som trovärdig även vid allvarlig brottslighet och i graverande återfallssituationer. För påföljdens trovärdighet är det också viktigt att säkerställa att de frihetsinskränkande inslagen följs. Dessa bör därför kunna kontrolleras på ett tillförlitligt sätt. I avsnitt 5.3.2, 5.3.6 och 5.3.7 övervägs den närmare utformningen av de frihetsinskränkande inslagen och de frågor som knyter an till detta.

Ett annat obligatoriskt inslag i verkställighetsplanen bör, som föreslås i promemorian, vara en föreskrift om att den dömde ska *hålla tät kontakt med en särskilt utsedd koordinator*. Det är viktigt att den dömde under verkställigheten har regelbunden kontakt med någon som kan ge stöd och hjälp. Det är också viktigt att det finns någon som kan utöva en viss kontroll av honom eller henne och se till att verkställighetsplanen följs. Dessa uppgifter bör samlas hos en koordinator som utses för den dömde. I avsnitt 5.3.5 övervägs koordinators roll och uppgifter närmare.

För att minska risken för återfall i brott eller att den unge på annat sätt utvecklas ogynnsamt är det viktigt att han eller hon inte missbrukar droger. Av narkotikastrafflagen (1968:64) följer att det är olagligt att bruka narkotika. I promemorian görs bedömningen att något särskilt krav på att den dömde ska hålla sig drogfri under verkställigheten inte bör uppställas. I likhet med flera remissinstanser, t.ex. *Åklagarmyndigheten*, anses emellertid att ett *krav på drogfrihet* bör utgöra ett obligatoriskt inslag i verkställighetsplanen. Motsvarande bör gälla för annat berusningsmedel, dopningsmedel och vissa andra hälsofarliga varor (se lagen [1992:42] om förbud mot vissa hälsofarliga varor). Därigenom blir det tydligt för den dömde att missbruk utgör en riskfaktor för återfall i brott. I avsnitt 5.3.2 övervägs hur kravet bör utformas i verkställighetsplanen. I avsnitt 5.3.8 övervägs frågor kring kontroll av drog- och alkoholförbud under verkställigheten närmare.

Utöver de obligatoriska moment som anges ovan bör verkställighetsplanen i enlighet med promemorians förslag reglera *inslag*

i den unges tillvaro som under verkställighetsplaneringen identifieras som riskfaktorer som kan antas ha bidragit till brottsligheten respektive skyddsfaktorer som kan motverka återfall i brott. Som beskrivs i avsnitt 4.2 kan brottsligheten många gånger ha sin grund i att en rad nödvändiga skyddsfaktorer har saknats under den unges uppväxt. Det kan handla om brister i hemmiljön, en skolgång som inte har fungerat eller att samhällets skyddsnät i något avseende har brustit. Verkställighetsplanen bör således kunna reglera frågor om t.ex. boende, skolgång eller annan sysselsättning, fritid samt vård eller annan behandling utifrån den dömdes personliga förhållanden. Även alkoholförbud bör, om det är motiverat i det enskilda fallet, kunna ingå i verkställighetsplanen. I den mån sådana frågor regleras i verkställighetsplanen utgör de en del av påföljden som han eller hon är skyldig att följa.

Sammanfattningsvis föreslås att den som döms till ungdomsövervakning ska vara skyldig att medverka i verkställighetsplanering och följa det som anges i verkställighetsplanen.

5.2 Ansvar för verkställigheten

Utkastets förslag: Kriminalvården ska ansvara för verkställigheten av ungdomsövervakning.

Promemorians förslag överensstämmer inte med utkastets. I promemorian föreslås att huvudmannaskapet för verkställigheten av påföljden ska ankomma på Statens institutionsstyrelse (SiS).

Remissinstanserna: Flera remissinstanser, bl.a. *Malmö tingsrätt, Kriminalvården, Brottsförebyggande rådet (Brå), SiS, Saco-S SiS, Sjöbo kommun, Vännäs kommun* och *Föreningen Sveriges Socialchefer*, ifrågasätter om SiS bör ansvara för verkställigheten av påföljden. De pekar framförallt på att huvudmannaskapet kommer att medföra ett omfattande och resurskrävande uppbyggnadsarbete såväl när det gäller organisation och lokaler som personal. Kriminalvården framhålls, bl.a. av myndigheten själv och av SiS, som ett lämpligare alternativ för huvudmannaskapet, bl.a. ur ett resurs- och tidsperspektiv. *Malmö tingsrätt, Brå, Saco-S SiS* och några av kommunerna lämnar liknande synpunkter. *Åklagarmyndigheten* ifrågasätter om SiS inom den tid som vore önskvärd kommer att kunna arrangera verkställigheten av den nya påföljden. *Barnombudsmannen, Stockholms kommun* och *Riksförbundet Frivilliga Samhällsarbetare* tillstyrker att huvudmannaskapet bör ankomma på SiS.

Skälen för utkastets förslag: I promemorian föreslås att SiS ska ansvara för verkställigheten av ungdomsövervakning. Som skäl för det anförs att påföljden innehåller flera moment som förekommer vid slutna ungdomsvård, för vilken SiS är huvudman. Även i det fallet inleds verkställigheten med en relativt omfattande planering och en verkställighetsplan ska upprättas som närmare anger innehållet i påföljden. SiS kan också, på motsvarande sätt som föreslås för ungdomsövervakning, besluta om inskränkningar i rörelsefriheten inom ramen för en slutna ungdomsvård. Vidare är en utgångspunkt att unga personer ska hållas utanför kriminalvården, även om det är fråga om frivård. Kriminalvården

bör därför, enligt promemorians bedömning, inte anförtros huvudmannaskapet för verkställigheten av ungdomsövervakning.

Det finns sedan länge en ambition att barn och unga som begått brott i första hand ska hållas utanför kriminalvården och i stället bli föremål för insatser inom socialtjänsten (se prop. 1997/98:96 s. 144 och prop. 2005/06:165 s. 43). Socialtjänsten har genom sitt allmänna ansvar för unga personers sociala situation särskild kompetens och omfattande erfarenhet av att arbeta med barn och unga som har sociala problem. Ett alternativ skulle därför kunna vara att låta ungdomsövervakning verkställas inom socialtjänstens regi. Med hänsyn till de inslag av övervakning och kontroll som påföljden föreslås innefatta skulle en sådan ordning emellertid inte vara invändningsfri. Att ålägga socialtjänsten ansvaret för verkställigheten av en sådan påföljd skulle ligga långt från dess huvuduppgifter i samhället. Det framstår därför inte som en lämplig ordning att anförtro den typen av övervakningsåtgärder åt socialtjänsten.

Som beskrivs i promemorian innehåller förslaget om ungdomsövervakning flera inslag som i dag förekommer vid slutna ungdomsvård. Det skulle kunna tala för att det vore naturligt att lägga ansvaret för ungdomsövervakning på SiS. För att verkställigheten av påföljden ska fungera i praktiken måste emellertid vissa grundläggande förutsättningar vara uppfyllda. Påföljden måste kunna verkställas oavsett var i landet den dömda bor, med bibehållen kvalitet och inom de lagstadgade tidsramarna. Om SiS skulle anförtros huvudmannaskapet för verkställigheten skulle det krävas att en ny organisation skapades, lokaler anskaffades och anpassades med geografisk spridning över hela landet. Enligt de beräkningar som SiS lämnat som underlag för kostnadsuppskattningarna i promemorian skulle kostnaderna för verkställigheten överstiga 100 miljoner kronor per år. Av myndighetens remissyttrande över promemorian framgår emellertid att förslaget skulle innebära ännu större kostnader för myndigheten, bl.a. då förslaget skiljer sig från vad SiS utgått ifrån vid beräkningarna på så sätt att rörelseinskränkningarna alltid föreslås kontrolleras med elektroniska hjälpmedel.

Frågan, som väcks av flera remissinstanser, bl.a. *Malmö tingsrätt*, *Kriminalvården*, *Brå* och *SiS*, är om det ur ett resurs- och tidsperspektiv vore lämpligare att Kriminalvården anförtros ansvaret för verkställigheten. Som anges ovan är det visserligen en övergripande ambition att omyndiga lagöverträdare bör hållas utanför kriminalvården. Den principen får dock framförallt anses ha fog för sig när det gäller kriminalvård i anstalt och inte ha samma giltighet när det är fråga om kriminalvård genom frivård. Redan i dag förekommer det att lagöverträdare under 18 år döms till påföljder eller påföljdsinslag för vilka Kriminalvården är huvudman, t.ex. skyddstillsyn eller en föreskrift om samhällstjänst.

När det gäller frågan om Kriminalvårdens resurser bör beaktas att myndigheten har en uppbyggd organisation med frivårdskontor över hela Sverige, som det vore möjligt av att dra nytta av när det gäller verkställighet av ungdomsövervakning. Den kontroll av den dömda som föreslås ske med elektroniska hjälpmedel (se vidare avsnitt 5.3.7) företer vidare likheter med verkställighet av fängelsestraff genom intensivövervakning med elektronisk kontroll, som Kriminalvården är huvudman för. Inom Kriminalvården arbetar redan i dag

ungdomspsykologer, särskilt utbildade ungdomshandläggare och programledare. De särskilda ungdomshandläggarna fungerar som verkställighetskoordinatorer med etablerad samverkan med socialtjänst, beroendemottagningar och psykiatri. Mot den bakgrunden delas *SiS* och *Kriminalvårdens* bedömning att Kriminalvården är bättre rustad än *SiS* att åta sig verkställigheten av ungdomsövervakning.

Kriminalvården har ombetts att göra en uppskattning av de ekonomiska konsekvenserna för det fall myndigheten skulle anförtros ansvaret för verkställighet av ungdomsövervakning. Myndigheten beräknar att de årliga kostnaderna för att verkställa påföljden uppgår till cirka 35 miljoner kronor. Därutöver tillkommer engångskostnader som är förenade med systemstödsförändringar och implementering. Det innebär att kostnaden för att låta Kriminalvården ansvara för verkställigheten av ungdomsövervakning sammantaget betydligt understiger de uppskattade belopp som *SiS* skulle behöva tillföras för att kunna åta sig huvudmannskapet. De ekonomiska konsekvenserna av förslaget redovisas i avsnitt 8.

Sammanfattningsvis föreslås, mot den redovisade bakgrunden, att Kriminalvården bör ansvara för verkställigheten av ungdomsövervakning. Myndigheten bör för denna uppgift utveckla den del av verksamheten som rör ungdomsövervakning och därvid genomgående ha ett barnrättsperspektiv i sitt arbete. Det kan t.ex. ske genom tillskapande av särskilda enheter inom myndigheten där särskild kunskap och kompetens för att arbeta med unga samlas.

5.3 Den närmare utformningen av påföljden ungdomsövervakning

5.3.1 Verkställighetsplanering

Utkastets förslag: I inledningen av verkställigheten ska det göras en utredning om den dömdes förhållanden, i syfte att fastställa vilka åtgärder som kan vidtas för att förebygga att han eller hon återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt (verkställighetsplanering). Verkställighetsplaneringen ska mynna ut i en verkställighetsplan.

Verkställighetsplaneringen ska genomföras av Kriminalvården i samråd med den dömda. Om det är möjligt, ska samråd ske med hans eller hennes vårdnadshavare. I de fall det bedöms lämpligt får samråd även ske med andra personer.

Vid verkställighetsplaneringen ska samverkan ske med socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen har ansvaret för den dömda och vid behov även med berörda myndigheter och andra aktörer.

Verkställighetsplaneringen ska vara upprättad senast fyra veckor efter det att domen eller beslutet i den del som avser ungdomsövervakning är verkställbar mot den dömda.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med utkastets.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna yttrar sig inte särskilt i frågan. Några remissinstanser lyfter vissa frågor om den unges medverkan vid verkställighetsplaneringen. *Barnombudsmannen* framhåller vikten av en utredning av den unges hemförhållanden, varvid den unges egna åsikter gällande detta måste beaktas. Vidare understryker *Barnombudsmannen* att det bör säkerställas att den unge har reella möjligheter att medverka vid planeringen. *Malmö tingsrätt* för fram att kartläggningen bör läggas på tider som innebär att den får så liten inverkan på den unges vardag som möjligt. *Göteborgs tingsrätt* anser att det bör anges i lagtexten att verkställighetsplanen ska göras *efter* samråd med den unge i stället för *i* samråd med den unge för att tydliggöra att åtgärden inte kräver den unges samtycke.

Statens institutionsstyrelse (SiS) anser att fyraveckorsfristen för verkställighetsplanens upprättande bör räknas från den tidpunkt då verkställigheten rent faktiskt inleddes, dvs. den dag den unge inställer sig till det första kartläggningssamtalet. För att inte riskera att verkställighetens inledande dröjer mer än nödvändigt anser SiS att det bör föreskrivas att anmälan ska göras till åklagare inom en viss tid om den unge inte har inställt sig till ett första kartläggningssamtal och att ett undanröjande i så fall kan bli aktuellt. SiS anser också att regleringen om samverkan med socialnämnden och vid behov andra berörda myndigheter bör vara formulerad som en skyldighet att medverka för de andra aktörerna samt att det är viktigt att i det fortsatta lagstiftningsarbetet förtydliga hur samverkan ska säkerställas.

Skälen för utkastets förslag

En omfattande utredning av den dömdes förhållanden

Den inledande fasen av verkställigheten föreslås i enlighet med vad som anges i avsnitt 5.1 innehålla en omfattande och allsidig utredning av den dömdes och dennes förhållanden (verkställighetsplanering). Utredningen ska ligga till grund för bedömningen av vilka inslag som ska regleras i en individuellt utformad verkställighetsplan. Arbetet under verkställighetsplaneringen handlar således om att identifiera dels vilka riskfaktorer det finns som kan antas bidra till återfall i brott och hur de kan motverkas, dels vilka skyddsfaktorer det finns som kan minska risken för återfall och hur de kan understödjas.

Arbetet med att ta fram en gedigen och väl fungerande verkställighetsplan är en viktig uppgift för Kriminalvården i egenskap av huvudman för verkställigheten. Inom myndigheten finns erfarenhet av sådant arbete vad gäller vuxna lagöverträdare. Det bör emellertid även skapas en tydlig struktur inom Kriminalvården som är anpassad till unga lagöverträdare för att säkerställa kvaliteten på och effektiviteten i verkställighetsplaneringen. Det ställer krav på att det finns tillräcklig kompetens och kontinuitet samt möjlighet till uppföljning och utvärdering av arbetet. För att möjliggöra en sådan ordning bör det finnas särskilda team inom myndigheten som ansvarar för utredning och utarbetande av verkställighetsplaner avseende unga. I teamet bör det ingå personer som är väl kvalificerade för uppgiften, såsom t.ex. en psykolog och en familjebehandlare. Den särskilda koordinatör som ska utses för den dömdes

bör också delta redan under verkställighetsplaneringen (se vidare om den särskilda koordinators roll under avsnitt 5.3.5).

Samråd med den dömda och dennes vårdnadshavare

Som *Barnombudsmannen* framhåller måste den unges egna uppgifter och åsikter tillmätas central betydelse vid verkställighetsplaneringen, dels för att utröna hans eller hennes behov av åtgärder, dels för att bedöma vilka åtgärder han eller hon har förutsättningar att genomgå. Som framgår av avsnitt 5.1 ska den som döms till ungdomsövervakning vara skyldig att medverka i verkställighetsplaneringen. Att den dömda medverkar aktivt i arbetet får anses vara en förutsättning för att verkställighetsplaneringen ska få ett meningsfullt innehåll. Utredningen bör som *Malmö tingsrätt* framför i möjligaste mån förläggas på tider så att den får så liten inverkan som möjligt på den unges skolgång eller annan sysselsättning. I avsnitt 5.5 anges vilka åtgärder Kriminalvården ska kunna vidta om den dömda inte inställer sig till möten under verkställighetsplaneringen.

Teamet bör även, om det är möjligt, samråda med den dömdes vårdnadshavare. I de fall det bedöms lämpligt bör information också inhämtas från föräldrar som inte har ett vårdnadsansvar och andra vuxna som har en fostrande roll eller som annars ingår i den unges nätverk. Även i de fall den dömda har hunnit fylla 18 år vid tidpunkten för verkställigheten kan det ofta finnas anledning att inhämta information eller synpunkter från föräldrar och andra som har en fostrande roll, inte minst om han eller hon fortfarande bor kvar i föräldrahemmet. För att tydliggöra att det är fråga om verkställighet av en påföljd där inslagen i verkställighetsplaneringen inte kräver den dömdes samtycke bör, som *Göteborgs tingsrätt* anför, kravet på samråd gälla i förhållande till arbetet under verkställighetsplaneringen och inte till upprättandet av verkställighetsplaneringen.

Samverkan med socialnämnden och berörda myndigheter

För att utredningen av den dömdes personliga förhållanden ska bli heltäckande och rättvisande är det nödvändigt att det sker en samverkan mellan Kriminalvården och berörda myndigheter och andra aktörer. Den utredning som ska göras bör syfta inte enbart till att identifiera den dömdes behov utan även till att ta reda på vilka resurser som finns tillgängliga och hur de kan samordnas. Även detta förutsätter en nära samverkan mellan Kriminalvården och berörda myndigheter och andra aktörer. De insatser som verkställighetsplaneringen kan innefatta i form av t.ex. skolgång, sysselsättning, missbruksbehandling eller annan vård eller behandling bör anordnas och bekostas i enlighet med den s.k. normaliseringsprincipen (se vidare i avsnitt 5.3.4). En förutsättning för att sådana insatser ska kunna ingå i verkställighetsplaneringen är att den som normalt sett ansvarar för verksamheten i fråga tillhandahåller eller bekostar dem inom ramen för verkställigheten. Den myndighet eller annan aktör som tillhandahåller en viss resurs måste då göra bedömningen att det finns förutsättningar att tillhandahålla resursen och att den dömda har ett behov av den.

Samverkan bör alltid ske med socialnämnden i den kommun som enligt SoL har ansvar för den dömda (se vidare om socialnämndens ansvar i avsnitt 5.3.3). I de fall den unge går i grundskolan eller gymnasieskolan

bör kontakt också tas med huvudmannen för utbildningen. Normalt bör även information inhämtas från Polismyndigheten om omständigheterna kring den brottslighet som den unge är dömd för och andra omständigheter av betydelse, t.ex. om den unge har kopplingar till ett kriminellt gäng eller är misstänkt för ytterligare brottslighet. I avsnitt 5.6.1 övervägs vissa frågor om sekretess som kan uppkomma med anledning av sådant informationsutbyte.

Inom fyra veckor ska det ha upprättats en verkställighetsplan

För att insatserna som ska ingå i verkställighetsplanen ska kunna individanpassas och bli så verkningsfulla som möjligt bör utredningen och utarbetandet av verkställighetsplanen tillåtas att ta en viss tid av verkställigheten i anspråk. Samtidigt bör det bestämmas en tidpunkt för när verkställighetsplanen ska vara klar.

Promemorians bedömning att utredningsfasen bör vara avslutad och en verkställighetsplan upprättad senast fyra veckor efter det att domen eller beslutet i den del som avser ungdomsövervakning kan börja verkställas delas. Till skillnad från *SiS* anses således att det är tidpunkten för domens eller beslutets verkställbarhet, och inte när den faktiska verkställigheten inleds, som bör utgöra utgångspunkt för beräkningen av fyraveckorsfristen. På så sätt tillgodoses även intresset av att ha tillräcklig tid under verkställigheten för genomförandet av de åtgärder som föreskrivs i planen.

Om det inte har varit möjligt att upprätta en verkställighetsplan inom fyra veckor kan bedömningen göras att det saknas förutsättningar att verkställa påföljden på ett ändamålsenligt sätt. Det kan då bli aktuellt att undanröja ungdomsövervakningen och döma ut någon annan påföljd. Förutsättningarna för undanröjande behandlas i avsnitt 5.5.2.

5.3.2 Verkställighetsplanen

Utkastets förslag: Kriminalvården ska upprätta en individuellt utformad verkställighetsplan för den dömd. Verkställigheten ska så långt som möjligt utformas på ett sätt som är ägnat att förebygga att den dömd återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt.

Verkställighetsplanen ska innehålla föreskrifter om att den dömd ska träffa en koordinator och om inskränkningar i den dömdes rörelsefrihet under verkställigheten. Verkställighetsplanen ska även innehålla en upplysning om att den dömd ska vara förbjuden att under verkställigheten bruka narkotika, något annat berusningsmedel, något sådant medel som avses i 1 § lagen om förbud mot vissa dopningsmedel eller någon sådan vara som omfattas av lagen om förbud mot vissa hälsofarliga varor.

Verkställighetsplanen får innehålla föreskrifter om

1. boende,
2. skolgång eller annan sysselsättning,
3. fritid,
4. alkoholförbud,
5. missbruksbehandling,
6. annan vård och behandling, och

7. andra åtgärder som syftar till att förebygga att den dömda återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt.

Kriminalvården ska följa upp verkställighetsplanen under verkställigheten, minst var åttonde vecka. Vid behov ska verkställighetsplanen ändras. Vid uppföljningen ska samverkan ske med socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen (2001:453) har ansvar för den dömda och vid behov även med berörda myndigheter och andra aktörer.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med utkastets. I promemorian föreslås dock inte att påföljden ska innefatta ett obligatoriskt krav på drogfrihet. Det föreslås inte heller att samverkan med socialnämnden även ska ske vid uppföljning av verkställighetsplanen.

Remissinstanserna: *Barnombudsmannen* tillstyrker förslaget att allt som anges i verkställighetsplanen bör betecknas som obligatoriskt för den unge att följa. Vidare understryker Barnombudsmannen vikten av att planen utformas på ett sådant sätt att det blir tydligt vad den unge har att förhålla sig till och att det därför bör framgå av planen när uppföljning av den ska ske. *Brottsförebyggandet rådet (Brå)* anser bl.a. att de brottsförebyggande aspekterna behöver övervägas ytterligare i den fortsatta beredningen.

Skälen för utkastets förslag: Som framgår av avsnitt 5.3.1 föreslås att verkställighetsplaneringen ska mynna ut i en verkställighetsplan. Kriminalvården bör, i egenskap av verkställande myndighet, ansvara för att det upprättas en sådan plan som utformas individuellt för varje person som döms till ungdomsövervakning.

För att säkerställa att påföljden är tillräckligt ingripande oberoende av den unges person samt att den är förutsebar bör den innehålla vissa obligatoriska moment. Sådana inslag, som alltid ska regleras i verkställighetsplanen, bör som redovisas i avsnitt 5.1 utgöras av föreskrifter om möten med en särskilt utsedd koordinator och om inskränkningar i rörelsefriheten. Vidare bör ett krav på drogfrihet utgöra ett obligatoriskt inslag i planen.

Att den dömda ska *hålla tät kontakt med en särskilt utsedd koordinator* innebär att den dömda under verkställigheten har regelbunden kontakt med någon som kan ge stöd och hjälp och att det finns någon som kan utöva en viss kontroll av honom eller henne samt se till att verkställighetsplanen följs.

När det gäller *inskränkningar i rörelsefriheten* bör det inte vara fråga om någon form av institutionsplacering. För en ung person kan ett sådant frihetsberövande få negativa effekter t.ex. genom att den unge lyfts ur sitt sociala sammanhang och försenas i sin skolgång. Det finns också en risk för en negativ påverkan om unga lagöverträdare placeras med andra unga som har begått brott. I stället bör det vara fråga om frihetsinskränkande inslag som i någon omfattning inskränker den unges rörelsefrihet, utan de negativa effekter som följer av ett direkt frihetsberövande. Det ligger också i linje med barnkonventionens bestämmelser. I möjligaste mån bör sådana frihetsinskränkande inslag utformas på ett sätt som kan antas ha en brottsavhållande verkan. Det bör kunna vara fråga om särskilda restriktioner under kvällar och helger, exempelvis förbud att lämna bostaden eller att vistas på vissa platser. En sådan utformning av de

frihetsinskränkande inslagen bedöms vara förenlig med de grundläggande principerna i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, förkortad Europakonventionen (artikel 5) och regeringsformen, förkortad RF (2 kap. 8, 20 och 21 §§) som bl.a. stadgar att begränsningar i rörelsefriheten endast får göras för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle och att de aldrig får gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett dem.

I promemorian föreslås att den verkställande myndigheten bör ha möjlighet att välja den inskränkning i rörelsefriheten som framstår som mest lämplig och ändamålsenlig utifrån vad som framkommer under verkställighetsplaneringen. Att det är en verkställande myndighet som på verkställighetsstadiet beslutar om de närmare formerna för verkställighet av en påföljd är inte något principiellt nytt. Tvärtom beslutar verkställande myndigheter, Kriminalvården och SiS, enligt nuvarande ordning i stor utsträckning såväl om formerna för frihetsberövande påföljder som den faktiska ingripandegraden. Exempelvis är det Kriminalvården som beslutar om att ett fängelsestraff ska verkställas i bostaden i stället för på anstalt enligt lagen (1994:451) om intensivövervakning med elektronisk kontroll. När ett fängelsestraff verkställs i anstalt är det också Kriminalvårdens beslut gällande verkställigheten, enligt vad som följer av fängelselagen (2010:610), som till stor del avgör hur ingripande ett utdömt fängelsestraff blir i praktiken. När det gäller slutna ungdomsvård beslutar domstolen att den ska pågå en viss tid. Enligt lagen (1988:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård har SiS emellertid stora möjligheter att anpassa formerna för verkställigheten i det enskilda fallet. Den omständigheten att de verkställande myndigheterna beslutar om formerna för verkställighet och den faktiska ingripandegraden innebär emellertid inte att det är de som beslutar om frihetsberövandet. Det är domstolens dom som anger ramarna för Kriminalvårdens och SiS beslutanderätt.

Den ordning som föreslås gällande föreskrifter om frihetsinskränkande inslag inom ramen för ungdomsövervakning vilar på samma sätt på ett domstolsavgörande om att den unge ska dömas till påföljden. Den verkställande myndigheten ska alltså inte ha möjlighet att besluta om en mer ingripande inskränkning i rörelsefriheten än vad som anges i lagstiftningen och därmed står klar när den unge döms till ungdomsövervakning. Det bedöms därför att även den föreslagna beslutsordningen när det gäller frihetsinskränkande inslag är förenlig med bestämmelserna i artikel 5 Europakonventionen och 2 kap. 8 § RF. Som framgår av avsnitt 5.6.3 innebär förslaget att den dömda ska kunna överklaga den verkställande myndighetens beslut om valet av frihetsinskränkande inslag till domstol. Den unge ges därmed rätt till domstolsprövning i detta avseende.

Som framgår av avsnitt 5.1 bör ett *krav på drogfrihet* utgöra ett obligatoriskt inslag i verkställighetsplanen. Det bör utformas som en upplysning om att den dömda ska vara förbjuden att under verkställigheten bruka narkotika, något annat berusningsmedel, något sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller någon sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. En överträdelse av förbudet innebär därmed att han eller hon brister i verkställigheten av påföljden. Enligt promemorians

bedömning skulle en sådan ordning kunna öppna för en möjlighet att provocera fram ett undanröjande av påföljden. Denna farhåga delas dock inte. Som framgår av avsnitt 5.5.2 bör en samlad bedömning göras av varje enskild situation för att överväga om misskötsamhet motiverar ett undanröjande av påföljden. I avsnitt 5.3.5–5.3.8 övervägs närmare vilket innehåll de obligatoriska momenten bör ha samt hur kontroll kan ske av hur de följs.

En allmän målsättning med verkställigheten bör vidare vara att den så långt som möjligt utformas på ett sätt som är ägnat att förebygga att den dömda återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt. Som beskrivs i avsnitt 5.1 bör verkställighetsplanen därför innehålla inslag som är anpassade efter den unges individuella förutsättningar och förhållanden.

När det gäller denna typ av inslag bör en utgångspunkt vara att de ska kunna fortsätta eller i vart fall ha en fortsatt effekt efter det att påföljden har verkställts. Sådana inslag bör därför ta avstamp i den dömdes situation och som utgångspunkt bestämmas i samråd med honom eller henne. Som anges i avsnitt 5.1 ska verkställighetsplanen kunna reglera frågor om boende, skolgång eller annan sysselsättning, fritid, alkoholförbud samt vård eller annan behandling. I motsats till vad som gäller för de obligatoriska inslagen bör Kriminalvården ha en möjlighet, men inte en skyldighet, att besluta om dem. Inslagen kan vara av olika natur och kan i olika utsträckning förutsätta godkännande och medverkan av andra myndigheter och aktörer. Syftet med att reglera ett sådant inslag i verkställighetsplanen bör vara att uppnå den allmänna målsättningen med verkställigheten, dvs. att så långt som möjligt förebygga att den dömda återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt. På så sätt kan dessa inslag verka brottsförebyggande.

När det gäller *boende* bör en bedömning göras av den dömdes hemförhållanden. I de flesta fall torde bedömningen mynna ut i att det är lämpligt att den unge bor hemma, vilket då bör anges i verkställighetsplanen. I andra fall kan det bli fråga om att placera honom eller henne i ett familjehem eller liknande med stöd av SoL förutsatt att socialnämnden gör den bedömningen. Om det framkommer under utredningen att hemförhållandena är så bristfälliga att den dömdes hälsa eller utveckling riskerar att skadas eller att han eller hon genom sin livsföring utsätter sig själv för stora risker, kan socialnämnden göra bedömningen att det finns förutsättningar för vård enligt 2 eller 3 § LVU. Om ett beslut om sådan vård fattas under utredningsfasen kan det påverka bedömningen av vilket behov som finns av insatser i övrigt. Ett beslut om tvångsvård bör inte anses utgöra ett hinder mot att verkställa ungdomsövervakningen. Utformningen av verkställighetsplanen får dock anpassas till att tvångsvård pågår. Som anges i avsnitt 5.3.5 kan ett beslut enligt LVU föranleda att andra inslag i verkställigheten av ungdomsövervakning minskar i omfattning.

I förekommande fall bör det anges i planen att den dömda ska fortsätta *skolgång eller annan sysselsättning*. Om den unge inte har haft en fungerande skolgång och har avbrutit sin utbildning kan det under utredningen framkomma att han eller hon bör återuppta sin utbildning inom skolväsendet. Det kan också t.ex. bli fråga om en studiemotiverande kurs inom folkhögskolan eller annan sysselsättning som kan vara gynnsam

för den unge, t.ex. praktik. I så fall bör detta anges i verkställighetsplanen, förutsatt att den kan komma igång under verkställigheten.

Beträffande den dömdes *fritid* är det inte lämpligt att reglera den i detalj. I stället bör det handla om att motivera honom eller henne till sådana fritidsaktiviteter som bidrar till att han eller hon har en meningsfull sysselsättning under verkställigheten och som understödjer prosociala kontakter. Konkret kan det handla om att den dömda ska fortsätta med eller prova på någon idrott eller delta i någon annan organiserad fritidsaktivitet.

När det gäller alkohol anses att det är rimligt att det i det enskilda fallet görs en bedömning av om ett förbud är motiverat eller inte. I vissa fall bör därför även ett *alkoholförbud* kunna ingå i verkställighetsplanen. I avsnitt 5.3.8 övervägs närmare frågor kring kontroll av alkoholförbud under verkställigheten.

I de fall den dömda har särskilda behov av missbruksvård eller andra särskilda åtgärder bör det vara möjligt att ange i verkställighetsplanen att han eller hon ska medverka i *missbruksbehandling* eller *annan vård och behandling*. Det kan gälla behandling för drog- eller alkoholmissbruk, kontakt med psykolog eller terapeut eller psykiatrisk behandling. Den typen av inslag bör beslutas efter nära samråd med den dömda, så att det blir fråga om insatser som kan antas bli genomförda.

Det kan även, beroende på den dömdes person och dennes särskilda förutsättningar, finnas behov av andra *åtgärder som syftar till att förebygga han eller hon unge återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt*. Det kan t.ex. bedömas lämpligt att den dömda genomgår något av de program som bedrivs inom socialtjänsten eller kriminalvården, exempelvis någon form av påverkansprogram eller program för dömda som vill lämna kriminellt umgänge. Det kan också föreskrivas att den unge i brottsförebyggande syfte ska genomgå strukturerade samtal över särskilda teman.

Promemorians bedömning att allt som anges i verkställighetsplanen bör vara tvingande för den dömda eftersom det utgör en del av påföljden delas. Som framgår av avsnitt 5.1 innebär påföljden bl.a. en skyldighet att följa det som anges i verkställighetsplanen. En avvikelse från planen måste emellertid kunna tillmätas olika betydelse beroende på vad den gäller. Om en avvikelse består i att den dömda inte varit i skolan eller inte deltagit i en fritidsaktivitet bör det inte tillmätas samma vikt som om han eller hon har brutit mot ett obligatoriskt inslag, såsom en rörelseinskränkning. I avsnitt 5.5 anges hur misskötsamhet under verkställigheten bör bedömas.

Ändrade förhållanden eller nya bedömningar kan medföra att verkställighetsplanen måste ändras under verkställigheten. Det bör därför göras en kontinuerlig uppföljning av om det behövs några ändringar i planen. Kriminalvården bör följa upp verkställighetsplanen minst var åttonde vecka. Om det finns behov av att göra ändringar i planen, ska det göras. Med anledning av att verkställighetsplanen i många fall kan komma att innehålla åtgärder som tillhandahålls av socialnämnden, men också av andra, finns det skäl att förtydliga att uppföljningen av verkställighetsplanen ska ske i samverkan ske med socialnämnden och vid behov även med berörda myndigheter och andra aktörer.

5.3.3 Socialnämndens ansvar

Utkastets förslag: Socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen har ansvar för den dömde ska utse en särskild handläggare för honom eller henne under verkställigheten.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med utkastets. I promemorian föreslås att ansvaret att utse en särskild handläggare för den dömde ska ankomma på socialnämnden i hans eller hennes hemort.

Remissinstanserna: *Åklagarmyndigheten* anser att det kan finnas ett behov av att Socialstyrelsen meddelar föreskrifter och/eller allmänna råd till landets kommuner när det gäller samarbete mellan huvudmannen för ungdomsövervakning och socialtjänsten i frågor som rör verkställighet av påföljden, både vid framtagande av verkställighetsplanen och under verkställigheten. Enligt myndigheten har socialtjänsten en viktig roll för påföljdens genomförande och ett väl fungerande samarbete är av vikt för att kraven på likabehandling och proportionalitet ska kunna upprätthållas. *Socialstyrelsen* anser att det kan behöva klargöras vad som gäller om den unge och/eller dennes vårdnadshavare inte vill att socialtjänsten ska vara delaktig i planeringen och verkställigheten av påföljden. Socialstyrelsen anser också att det behöver tydliggöras vilken kommun som är ansvarig om den unge flyttar till en annan kommun, och även hur en flytt kan komma att påverka verkställigheten i övrigt. *Statens institutionsstyrelse (SiS)* anser att det bör framgå av lagen om verkställighet av ungdomsövervakning vilken uppgift och vilket ansvar den särskilt utsedda handläggaren har. För att ytterligare tydliggöra socialtjänstens viktiga roll för påföljden anser SiS att kommunens ansvar bör framgå av 5 kap. SoL. Myndigheten vill särskilt understryka vikten av att kommunens ansvar när verkställighetstiden har löpt ut är tydligt reglerat. Även *Barnombudsmannen*, som tillstyrker utredningens förslag, är av uppfattningen att det i ett längre perspektiv är önskvärt att den unge får en etablerad kontakt med en handläggare inom socialtjänsten för det fall vissa av insatserna behöver fortsätta även efter det att verkställigheten har upphört. *Tyresö kommun* pekar på vikten av att ansvarsfördelningen mellan kommunen och den verkställande myndigheten framgår på ett tydligt sätt. Vidare anför kommunen att det är främmande för socialnämndernas verksamhet att verkställa påföljder som inte förutsätter samtycke eller behov. Det är därför av vikt att kommunerna får ett tillfredställande metodstöd och att det finns evidens i de behandlingsprogram som används. Enligt kommunen bör det nationella ansvaret tydligt framgå av SoL för att arbetet med unga lagöverträdare ska vara rättssäkert och för att säkerställa likabehandling. *Olofströms kommun*, som anser att det är bra att samverka med socialtjänsten lyfts, anser att begreppet där den unge har sin "hemort" bör specificeras med hänsyn till att den unge kan ha en studieort där denne vistas och vårdnadshavare som är bosatta i två olika kommuner. Frågan är då om hemorten är där den unge är folkbokförd eller där han eller hon vistas.

Skälen för utkastets förslag: Som redovisas i avsnitt 5.2 föreslås att Kriminalvården ska vara huvudman för verkställigheten av ungdomsövervakning. Vid verkställigheten av påföljden kommer emellertid även socialtjänsten ha en viktig roll. Socialtjänsten har lång

erfarenhet av att identifiera barn och unga som är i behov av skydd och stöd och att erbjuda det.

Som framgår av avsnitt 5.3.1 och 5.3.2 föreslås att Kriminalvården ska ha en skyldighet att samverka med socialnämnden vid verkställighetsplaneringen och vid uppföljningen av verkställighetsplanen. Socialtjänstens insatser för att stödja unga kan många gånger vara väsentliga för att förhindra att de utvecklar en kriminell identitet. Socialtjänsten kan också ha kunskap om den unge och hans eller hennes personliga förhållanden som kan ha betydelse för innehållet i verkställighetsplanen. Vidare ligger många av de insatser som verkställighetsplanen kan innefatta under socialtjänstens ansvars- och kompetensområden. Ett nära och välfungerade samarbete mellan Kriminalvården och socialtjänsten under hela verkställighetstiden är därför viktigt.

Ett sätt att säkerställa en sådan ordning är att samarbetet sker enligt en i förväg uppgjord struktur. I likhet med promemorian anses att det bl.a. kan åstadkommas genom att det införs en skyldighet för socialnämnden att utse en särskild handläggare för den dömde under verkställigheten. Syftet med att utse en särskild handläggare är i första hand att underlätta samarbetet mellan Kriminalvården och socialtjänsten. Skyldigheten bör gälla för socialnämnden i den kommun som enligt SoL har ansvaret för den dömde. I detta avseende överensstämmer ordningen med vad som gäller för inhämtade av yttrande från socialnämnden enligt 11 § LUL.

Den särskilda handläggaren har en viktig roll såväl vid verkställighetsplaneringen som under den resterande delen av verkställigheten. Vid verkställighetsplaneringen kan handläggaren bidra med uppgifter om den dömdes personliga förhållanden och vilka insatser som gjorts tidigare. Sådan information kan vara av betydelse för utformningen av verkställighetsplanen. Handläggaren bör även redovisa socialtjänstens bedömning av vilka åtgärder och insatser som bör ingå i den individuella verkställighetsplanen. Det kan t.ex. gälla deltagande i behandling eller programverksamhet inriktad på unga lagöverträdare, missbruksvård och familje- och nätverksarbete. Som framhålls ovan kommer de insatser som regleras i verkställighetsplanen många gånger att ligga under socialtjänstens ansvars- och kompetensområden och det är därför av stor vikt att samverka mellan Kriminalvården och socialtjänsten sker vid uppföljning och revidering av verkställighetsplanen (se avsnitt 5.3.2), lämpligen genom medverkan av den särskilda handläggaren.

Eftersom samverkansskyldigheten mellan Kriminalvården och socialtjänsten föreslås regleras i lag krävs inte att den unge eller dennes vårdnadshavare samtycker till att socialtjänsten deltar i verkställighetsplaneringen. Som utvecklas i avsnitt 5.6.1 föreslås att socialtjänsten ska kunna lämna information till Kriminalvården utan hinder av sekretess. Skäl att närmare reglera den särskilda handläggarens uppgifter föreligger inte.

5.3.4 Normaliseringsprincipen bör gälla

Utkastets bedömning: I enlighet med normaliseringsprincipen bör huvudmän för utbildning, socialnämnd, hälso- och sjukvård och andra
--

samhällsaktörer tillhandahålla och bekosta de insatser som de disponerar över och som bedöms erforderliga vid upprättande och genomförande av verkställighetsplanen.

Promemorians bedömning överensstämmer med utkastets.

Remissinstanserna: *Barnombudsmannen*, som tillstyrker förslaget, pekar på risken för att olika myndigheter gör olika bedömningar av resursbehovet vilket kan komma att påverka verkställigheten och betonar därför särskilt Sveriges ansvar för att i enlighet med artikel 2 i barnkonventionen säkerställa att tillgången till stöd och tjänster för de unga som ska verkställa ungdomsövervakning blir likvärdig oberoende av var i landet verkställigheten sker.

Skälen för utkastets bedömning: En allmän utgångspunkt för kostnadsansvaret för de påföljder som Kriminalvården verkställer är att Kriminalvården bör svara för kostnader för de insatser som sker inom ramen för myndighetens egen verksamhet. I den mån en påföljd innefattar åtgärder som normalt bekostas av andra myndigheter och aktörer, följer det emellertid av den s.k. normaliseringsprincipen att det är de ordinarie myndigheterna som ansvarar för tillhandahållandet av de resurser och den finansiering som krävs för att kunna tillgodose den dömdes behov av exempelvis skolgång och hälso- och sjukvård, även om han eller hon undergår verkställighet av en påföljd. Normaliseringsprincipen innebär i detta avseende att Kriminalvårdens klienter har samma rätt till samhällets stöd och hjälp som andra medborgare och att Kriminalvården normalt inte bör åta sig uppgifter som åvilar andra huvudmän i samhället. Denna princip har fått genomslag inte bara vid verkställighet i anstalt utan även såvitt avser den vård eller behandling som kan bedrivas inom ramen för en skyddstillsyn.

I avsnitt 5.3.2 föreslås att verkställighetsplanen ska kunna reglera frågor om t.ex. skolgång, alkoholförbud, missbruksbehandling och annan vård och behandling. I likhet med vad som anförs i promemorian bör normaliseringsprincipen vara vägledande när det gäller verkställighet av ungdomsövervakning. Kostnaderna för de insatser som ingår i verkställighetsplanen, som inte sker inom ramen för Kriminalvårdens egen verksamhet, bör således bäras av de ordinarie huvudmän som tillhandahåller insatserna.

Normaliseringsprincipens tillämpning förutsätter att den myndighet som tillhandahåller en viss resurs gör bedömningen att det finns såväl behov hos den unge som förutsättningar för att tillhandahålla resursen.

5.3.5 Koordinators roll och uppgifter

Utkastets förslag: Kriminalvården ska förordna en särskild koordinator för den dömda. Koordinatoren ska hålla regelbunden kontakt med den dömda och träffa honom eller henne under verkställigheten samt genom kontroll, stöd och hjälp verka för att verkställighetsplanen följs.

Den dömda ska träffa koordinatoren två gånger i veckan under verkställigheten. Tid och plats för mötena ska bestämmas av koordinatoren, efter samråd med den dömda. Om det finns skäl för det,

får Kriminalvården besluta att antalet möten ska begränsas respektive utökas. Det får dock inte understiga en gång i veckan och inte överstiga tre gånger i veckan.

Promemorians förslag överensstämmer med utkastets.

Remissinstanserna: *Barnombudsmannen* tillstyrker förslaget i dess helhet. *Statens institutionsstyrelse (SiS)* konstaterar att det kommer att bli en stor utmaning för myndigheten att hitta kvalificerade koordinatörer utanför storstadsregionerna.

Skälen för utkastets förslag

Koordinatorers mandat och kompetens

Som anges i avsnitt 5.1 bör det utses en särskild koordinator för den dömde. Eftersom det är Kriminalvården som ansvarar för verkställigheten av påföljden bör det ankomma på Kriminalvården att förordna koordinatören. Uppgiften som koordinator ställer stora krav på erfarenhet och kompetens. Det bör därför som utgångspunkt vara en särskilt kvalificerad socialarbetare eller en person med likvärdig erfarenhet. Normalt bör det vara fråga om personer som är anställda i Kriminalvården.

Koordinatorns roll och uppgifter

En av de viktigaste uppgifterna för koordinatören bör vara att verka för att verkställighetsplanen följs. I det ligger att kontrollera att den dömde följer det han eller hon ska göra enligt planen, t.ex. fullfölja skolundervisningen, delta i någon särskild fritidsverksamhet eller underkasta sig viss behandling. Koordinatorns uppgift i detta hänseende bör dock inte endast vara kontrollerande. Lika viktigt är det att han eller hon genom stöd och hjälp verkar för att den dömde genomför verkställighetsplanen. Det kan exempelvis ske genom allmänna påstötningar och påminnelser eller motivationshöjande samtal. Det bör även kunna handla om praktisk hjälp för att han eller hon ska kunna genomföra de insatser som anges i verkställighetsplanen.

Det kan också finnas behov av att följa upp att de insatser som beslutats av andra myndigheter realiserats på det sätt som bestämts och att den dömde har en möjlighet att genomföra det som anges i verkställighetsplanen.

I verkställighetsplanen kan det bestämmas att den dömde i brottsförebyggande syfte ska genomgå strukturerade samtal över särskilda teman. I många fall torde det vara lämpligt att koordinatören har dessa samtal med den dömde. Genom de krav på kompetens och utbildning som ställs på koordinatören bör denne ha möjlighet att genomföra den delen av verkställigheten.

Som utvecklas nedan bör det alltid ske täta och regelbundna möten mellan den dömde och koordinatören. Genom en sådan kontakt ges koordinatören möjlighet att ha en såväl övervakande och kontrollerande som stödjande roll. Stöd och hjälp kan ges även på andra områden än de som regleras i verkställighetsplanen. Det kan t.ex. handla om hjälp med myndighetskontakter, ansökningar eller andra frågor i de fall den unge saknar stöd från andra vuxna i sin närhet. Den regelbundna kontakten innebär att den unges förhållanden och sociala situation blir tydlig för

koordinatorn, vilket i sin tur kan indikera om det finns risk för återfall i brott eller antisociala kontakter. Om koordinatorn får kännedom om att den dömde missköter åliggandena enligt planen, missbrukar narkotika eller andra otillåtna medel eller om det på något annat sätt indikeras att det finns risk för fortsatt brottslighet kan det motivera att det vidtas åtgärder inom ramen för påföljden, t.ex. ändringar av verkställighetsplanen (se avsnitt 5.5.1).

Sammanfattningsvis bör koordinatorns uppgifter bestå i att hålla regelbunden kontakt med den dömde och träffa honom eller henne under verkställigheten samt genom kontroll, stöd och hjälp verka för att verkställighetsplanen följs.

Den dömde bör träffa koordinatorn två gånger i veckan – om det finns skäl för det bör frekvensen minska respektive öka

Den som döms till ungdomsövervakning föreslås, i enlighet med avsnitt 5.1, vara skyldig att följa den föreskrift som anges i verkställighetsplanen om möten med koordinatorn. När det gäller frågan hur ofta och på vilket sätt mötena bör ske görs följande bedömning. Skyldigheten att träffa koordinatorn föreslås vara ett av de inslag som säkerställer att påföljden blir tillräckligt ingripande, eftersom det är ett åliggande som tar den unges tid i anspråk. En rimlig utgångspunkt är att den dömde träffar koordinatorn två gånger i veckan. En sådan ordning är också motiverad med hänsyn till koordinatorns roll och uppgifter. Kriminalvården bör således initialt föreskriva att den unge ska träffa koordinatorn två gånger i veckan under verkställigheten. Föreskriften ska, som utvecklas i avsnitt 5.3.2, anges i verkställighetsplanen.

Om det finns skäl för det bör antalet möten emellertid kunna begränsas eller utökas. I de fall verkställighetsplanen i övrigt har ett mer omfattande innehåll, bör det således vara möjligt att besluta om att inskränka kontaktskyldigheten med koordinatorn. Så bör t.ex. kunna göras om regelbundna psykologsamtal eller annan regelbunden samtalskontakt ingår i verkställighetsplanen. Även andra behandlande insatser och motsvarande åtgärder bör kunna motivera en sådan minskning. En nedtrappning bör dock inte ske om det skulle äventyra genomförandet av verkställighetsplanen i övrigt. Som anges ovan kan det förekomma att den som verkställer ungdomsövervakning blir föremål för vård enligt LVU. I sådana fall bör mötena med koordinatorn kunna minskas till vad som bedöms lämpligt i det enskilda fallet. För att påföljden ska ha kvar sin grundläggande karaktär av övervakning och kontroll bör frekvensen dock aldrig kunna begränsas till mindre än ett möte i veckan.

Om den dömde inte följer verkställighetsplanen bör det å andra sidan kunna beslutas att antalet möten ska öka till fler än två tillfällen i veckan. För att påföljden inte ska bli för ingripande och med hänsyn till att de ska kunna ges ett meningsfullt innehåll bör antalet möten dock inte överstiga tre gånger i veckan, se vidare i avsnitt 5.5.1.

Tid och plats för mötena bör bestämmas av koordinatorn. De bör inte inkräkta på den dömdes skolgång, praktik eller dylikt, utan bör som utgångspunkt ske vid andra tider. Om det bedöms lämpligt kan mötena förläggas på ett sådant sätt som kan antas bidra till att avhålla den dömde från att begå brott. Den dömde bör vara skyldig att inställa sig enligt vad

som beslutas. Det ligger dock i sakens natur att tid och plats måste bestämmas även med hänsyn till hans eller hennes synpunkter och förutsättningar, eftersom sådana hänsynstaganden kan bidra till att verkställigheten mer sällan missköts. I avsnitt 5.5 behandlas de åtgärder som kan vidtas om den dömde missköter kontakterna med koordinatör.

5.3.6 Inskränkningar i rörelsefriheten

Utkastets förslag: Under verkställigheten ska den dömde vara förbjuden att vistas utanför bostaden under kvällar och nätter mot lördag, söndag och måndag, från kl. 18.00 på kvällen till kl. 07.00 på morgonen.

Om ett sådant förbud inte bedöms lämpligt med hänsyn till den dömdes personliga förhållanden eller om det annars bedöms vara mer ändamålsenligt, får det ersättas med

1. ett förbud att under vissa tider vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område,

2. ett förbud att under vissa tider lämna ett särskilt angivet område, eller

3. en skyldighet att under vissa tider uppehålla sig på en särskilt angiven plats.

Inskränkningarna i rörelsefriheten ska i huvudsak vara lika ingripande som ett förbud att lämna bostaden under helgkvällar och helgnätter och får inte vara mer ingripande än ett sådant förbud.

Om det behövs för att inskränkningarna ska vara tillräckligt ingripande eller om det annars bedöms lämpligt, får flera inskränkningar kombineras.

Vid behov får byte av rörelsesinskränkande inslag ske under verkställigheten.

Efter halva verkställighetstiden ska Kriminalvården pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten ska minskas. Efter två tredjedelar av verkställighetstiden ska Kriminalvården pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten ska upphöra helt. Vid prövningen ska det beaktas om den dömde har medverkat i verkställighetsplanering och därefter följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt.

Om den dömde efter en sådan förändring inte följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt, får Kriminalvården besluta att inskränkningarna ska utökas eller återupptas. Om det finns skäl för det får Kriminalvården besluta att inskränkningarna på nytt ska minskas eller upphöra helt.

Promemorians förslag överensstämmer i sak med utkastets.

Remissinstanserna: *Barnombudsmannen* tillstyrker förslaget om att ungdomsövervakning som utgångspunkt bör bygga på s.k. helghemarrest och, om det bedöms lämpligare, att rörelsefriheten i stället ska kunna begränsas på andra sätt. Barnombudsmannen välkomnar därför att frågan om vilka rörelsesinskränkande moment som påföljden ska innefatta i det enskilda fallet bör avgöras med hänsyn till den unges personliga förhållanden och vad som bäst kan antas bidra till att syftet med påföljden uppnås – att avhålla den unge från fortsatt kriminalitet och främja en

gynnsam utvecklig hos denne. Barnombudsmannen instämmer vidare i vad som anförs i promemorian om att det är angeläget att i denna bedömning väga in att de rörelseinskränkande momenten inte utformas så att de har en skadlig effekt på den unge. Barnombudsmannen välkomnar också att ansvaret för att göra en bedömning av och besluta om vilka rörelseinskränkande inslag som är lämpliga för den unge och som ska ingå i verkställigheten bör läggas på den verkställande myndigheten i samband med verkställighetsplaneringen. Vidare betonar Barnombudsmannen vikten av att den föreslagna ordningen inte får till konsekvens att de behandlande inslagen i påföljden får en underordnad karaktär.

Några av remissinstanserna anser att det bör finnas möjlighet att besluta om helghemarrest vid andra tider än de föreslagna. Bland annat *Attundatingsrätt* anser att det kan finnas behov av att meddela mer flexibla förbud som hemarrest på exempelvis valborgsmässoafton, natten till luciadagen, eller kvällar och nätter kring midsommar. En lösning kan, enligt tingsrätten, vara att förbudet begränsas till att omfatta högst tre kvällar per vecka. *Malmö tingsrätt* anser att förslaget om hemarrest förlagd till helger förmodligen inte skulle täcka de behov av övervakning och kontroll som finns. Möjligheten att ålägga ungdomar hemarrest bör därför även kunna omfatta vardagskvällar och nätter för att uppnå effekt och bryta ungdomens mönster. Även *Polismyndigheten* framför liknande synpunkter.

När det gäller frågan om ned- och upptrappning av de rörelseinskränkande inslagen anser *Åklagarmyndigheten* att förslaget innehåller vissa otydligheter. Myndigheten anför att en sådan ordning har goda skäl för sig men framhåller att det från både proportionalitets- och likabehandlingssynpunkt är viktigt att det är tydligt när upp- respektive nedtrappning ska kunna ske. Myndigheten anser också att det är viktigt att en nedtrappning inte leder till att påföljden brister när det gäller graden av ingripande. *Barnombudsmannen*, som tillstyrker förslaget om nedtrappning och upptrappning, pekar särskilt på att den föreslagna lösningen, som innebär att det ska fattas beslut om ned- respektive upptrappning under givna förutsättningar, skapar större tydlighet och förutsebarhet med avseende på påföljdens innehåll samtidigt som utrymmet för diskretionära bedömningar minskar.

Stockholms universitet (Juridiska fakulteten) anser att det tydligare bör anges vilka kriterier som gör att verkställighet i hemmiljö i vissa fall anses vara olämplig. Även *Stockholms universitet (Kriminologiska institutionen)* anser att det inte är klart hur en bedömning av olämplig hemmiljö ska operationaliseras och därmed hur rättssäkerhet och likställighet ska gälla. Institutionen anser vidare att det är oklart hur geografiska platser ska avgränsas, inte minst när den unge bor i ett mindre samhälle. Det finns enligt institutionen en uppenbar risk för att misskötsamhet, som inte består i att den unge begår nya brott utan kanske lämnar hemmet för att träffa vänner, kommer att sätta igång en repressionsspiral – mer kontroll från myndigheterna möts med förnyad trots och misskötsamhet. *Rädda barnen* saknar en analys av problematiken med att verkställa denna typ av restriktion i hemförhållanden som kan vara av icke gynnsam karaktär och därmed ha en negativ effekt på barnet. Vidare anser *Rädda barnen* att en annan viktig aspekt vid bedömningen av helghemarrest är att en sådan frihetsinskränkande åtgärd kan ha en belastande effekt på hela familjen

genom att familjemedlemmar kan uppleva en indirekt skyldighet att övervaka den unge samt en begränsning i sin egen rörelsefrihet, vilket kan komma att leda till negativa följder för barnet. *Göteborgs kommun* pekar på att inskränkningen måste utformas utifrån barnperspektivet med hänsyn till den unges individuella situation samt den effekt påföljden kan ha på den unges familj och andra närstående, t.ex. vid förbud att lämna bostaden. *Brotsförebyggande rådet (Brå)* för fram att forskning inte har kunnat påvisa att en åtgärd som innebär att den unge inskränks till att vistas i hemmet under särskilda tidpunkter leder till att bryta det destruktiva beteendet. Enligt Brå talar inte heller den forskning som finns för att husarrest med elektronisk övervakning är en lämplig påföljd för ungdomar med tung brottsproblematik. Brå utesluter dock inte att effekterna av att dömas till frihetsberövande insatser under en kortare tid har ännu större nackdelar. Det finns enligt Brå inga utvärderingar som ställt effekterna av de två alternativen mot varandra. Brå ställer sig också frågande till dels om fotboja med GPS fungerar på ett tillförlitligt sätt, dels om det i alla lägen är ändamålsenligt att döma unga till att vistas i hemmet.

Skälen för utkastets förslag

Utgångspunkter för utformningen av inskränkningar i rörelsefriheten

Som framgår av avsnitt 5.1 föreslås den som döms till ungdomsövervakning vara skyldig att följa det som anges i verkställighetsplanen. Verkställighetsplanen ska, enligt vad som utvecklas i avsnitt 5.3.2, alltid innehålla en föreskrift om inskränkningar i rörelsefriheten. I detta avsnitt övervägs hur rörelseinskränkningarna bör vara utformade. Med utgångspunkt i den allmänna målsättningen med verkställigheten bör de så långt som möjligt utformas på ett sådant sätt att de är ägnade att förebygga att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt. En annan utgångspunkt är att de rörelseinskränkande inslagen bör utformas på så sätt att de i möjligaste mån anpassas till vad som är lämpligast i det enskilda fallet. Utifrån behovet av likformighet och rättssäkerhet bör det emellertid finnas en typ av inskränkning som kan vara generellt tillämplig, och som kan utgöra såväl en måttstock som en övre gräns för hur ingripande rörelseinskränkningen bör vara.

Helghemarrest

När det gäller frågan om vilka rörelseinskränkningar som bör kunna ingå i påföljden delas promemorians bedömning att ett förbud för den dömde att lämna bostaden som utgångspunkt är väl avvägt såväl när det gäller ingripandegrad som med hänsyn till barnkonventionens bestämmelser. Det bedöms också vara generellt tillämpligt. Ett sådant förbud innebär en inskränkning i rörelsefriheten, utan att den unge avskärmas från sin hemmiljö. Det kan dessutom kontrolleras på ett tillförlitligt sätt genom elektronisk övervakning. En sådan sorts rörelseinskränkning förekommer enligt hittillsvarande ordning vid verkställighet utanför anstalt i enlighet med lagen om intensivövervakning med elektronisk kontroll. Med beaktande av det anförda bör Kriminalvården ges möjlighet att som ett

rörelseinskränkande inslag föreskriva att den dömde under verkställigheten ska vara förbjuden att lämna bostaden under vissa tider.

Förbudet att lämna bostaden bör gälla under helger, då den dömde inte går i skolan. Om förbudet skulle gälla hela helgen finns emellertid en risk för att det skulle kunna ha en skadlig effekt på möjligheterna till en meningsfull fritid och knytande av prosociala kontakter. Kraven på en tillräckligt välfungerande hemmiljö skulle också behöva öka för att ett sådant inslag skulle kunna komma i fråga. Om förbudet i stället endast skulle gälla under helgkvällar och nätter skulle det typiskt sett knyta an till sådana tidpunkter då missbruk av droger och alkohol är vanligast och då risken för återfall i brott torde vara som störst. Tillräckliga skäl att införa en möjlighet till förbud vid andra tidpunkter än de nu angivna har inte framkommit. Förbudet att lämna bostaden bör därmed, såsom föreslås i promemorian, gälla helgkvällar och nätter; från fredag kl. 18.00 till lördag kl. 07.00, från lördag kl. 18.00 till söndag kl. 07.00 och från söndag kl. 18.00 till måndag kl. 07.00 (helghemarrest).

För att helghemarrest ska bli aktuellt bör det krävas att den dömde har en bostad i vilken rörelseinskränkningen kan fullgöras och kontrolleras. Övriga familjeförhållanden är också av stor betydelse för bedömningen av om helghemarrest är lämpligt. I de fall det finns mer påfallande brister i hemmiljön på grund av t.ex. missbruk, psykisk sjukdom eller allvarliga relationsproblem mellan familjemedlemmar, kan det vara olämpligt att förbjuda den dömde att lämna bostaden under delar av helgen. Om det uppdragas mycket allvarliga problem redan under verkställighetsplaneringen kan det – som anges i avsnitt 5.3.2 – bli aktuellt att placera den unge i ett annat boende med stöd av LVU eller SoL. Det kan även senare under verkställigheten framkomma omständigheter som motiverar ett sådant beslut. Även i de fall det finns brister som inte är så allvarliga att de motiverar en familjehemsplacering kan förhållandena vara sådana att ett förbud att lämna bostaden inte kan anses lämpligt. Underlag för en sådan bedömning kan Kriminalvården få under verkställighetsplaneringen t.ex. genom utredning och dokumentation från socialtjänsten eller i kontakter med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare.

Om det inte bedöms lämpligt med helghemarrest måste Kriminalvården ha möjlighet att föreskriva andra rörelseinskränkande inslag. Med hänsyn till kraven på proportionalitet och likabehandling bör andra inskränkningar i rörelsefriheten i huvudsak vara lika ingripande som i ett förbud att lämna bostaden under helgkvällar och helgnätter och får inte vara mer ingripande än ett sådant förbud.

Andra rörelseinskränkande inslag

Vad gäller frågan om hur andra typer av inskränkningar i rörelsefriheten bör utformas bör som ovan angetts utgångspunkten vara att de ska vara ägnade att förebygga att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt. Vidare bör de utformas på så sätt att de kan anpassas till vad som är lämpligast i det enskilda fallet.

Som föreslås i promemorian bör en sorts rörelseinskränkning kunna utgöras av ett förbud att under vissa tider vistas på en särskild plats eller inom ett särskilt angivet område. En motsvarande ordning förekommer vid

utslussning från sluten ungdomsvård i form av en möjlighet att meddela föreskrift om förbud för den dömda att bl.a. uppehålla sig på viss plats (prop. 1997/98:96 s. 169). Ett sådant rörelseinskränkande inslag skulle kunna verka brottsförebyggande genom att avse vistelse på platser där risken för återfall i brott bedöms vara särskilt stor, t.ex. ett torg eller andra mötesplatser. Det bör också vara möjligt att, utifrån risken för återfall i brott och antisociala kontakter, förbjuda den dömda att vistas i en viss stadsdel.

I andra fall kan det, i enlighet med vad som anförs i promemorian, vara motiverat att låta rörelseinskränkningen bestå i ett förbud att under vissa tider lämna ett särskilt angivet område, t.ex. en kommun eller en del av en kommun. Ett sådant förbud kan vara motiverat utifrån såväl intresset av att förebygga brott som att skapa kontinuitet och stadga i den dömdes liv. Vidare bör det kunna handla om en skyldighet för honom eller henne att under vissa tider uppehålla sig på en särskild plats. Det bör handla om platser som kan stödja en prosocial utveckling hos den dömda, t.ex. skola eller praktikplats. En ordning som innebär en rätt för Kriminalvården att meddela föreskrifter om vistelseort förekommer vid vistelse utanför anstalt vid t.ex. permission och vid villkorlig frigivning vid fängelsestraff (se 10 kap. 5 § fängelselagen och 26 kap. 15 § brottsbalken).

Som anförs ovan bör andra rörelseinskränkande inslag vara varken mer eller mindre ingripande än vad helghemarrest innebär. Det är svårt att göra en bedömning av ingripandegraden med någon exakthet. Typiskt sett bör det emellertid anses mindre ingripande att vara förbjuden att vistas på en plats, i jämförelse med att inte få lämna sin bostad. Detsamma gäller ett förbud att inte få lämna en stadsdel eller en kommun respektive en skyldighet att under vissa tider uppehålla sig på en viss plats. Om det behövs för att uppnå tillräcklig ingripandegrad eller annars bedöms lämpligt bör flera inskränkningar kunna kombineras. Frågan om hur de olika rörelseinskränkningarna förhåller sig till varandra i fråga om ingripandegrad utvecklas närmare i författningskommentaren (avsnitt 9.2).

Vilket eller vilka rörelseinskränkande inslag bör väljas i det enskilda fallet?

Som anförs ovan bör en utgångspunkt vara att de rörelseinskränkande inslagen i möjligaste mån ska vara anpassade till vad som är lämpligast i det enskilda fallet. Om helghemarrest inte bedöms lämpligt med hänsyn till den dömdes personliga förhållanden eller om ett annat frihetsinskränkande inslag bedöms mer ändamålsenligt, t.ex. från ett brottsförebyggande perspektiv, bör det väljas i stället. Utformningen av en föreskrift om inskränkningar i den dömdes rörelsefrihet bör grunda sig på vad som framkommit under verkställighetsplaneringen.

Som beskrivs i avsnitt 5.3.2 ska det vara den verkställande myndigheten, dvs. Kriminalvården, som fattar beslut om hur inskränkningar i den dömdes rörelsefrihet ska vara utformade. Föreskrifter om sådana inskränkningar ska alltid ingå i verkställighetsplanen. Den ska vara möjlig att överklaga. Ett beslut om att ersätta helghemarrest med en annan rörelseinskränkning ska kunna fattas när verkställighetsplanen upprättas eller senare under verkställigheten. Som framgår av avsnitt 5.3.2 ska

verkställighetsplanen följas upp kontinuerligt och vid behov ändras. Om det under verkställigheten inträffar händelser eller framkommer nya omständigheter bör det vara möjligt att byta ett rörelseinskränkande inslag mot ett annat. Frågan om en sådan alternativ rörelseinskränkning är alltför ingripande i förhållande till helghemarrest bör kunna bli föremål för domstolsprövning. I avsnitt 5.6.3 behandlas frågor om beslutsordning.

Ned- och upptrappning

De rörelseinskränkande inslagen ska som utgångspunkt gälla under hela verkställighetstiden. För att skapa incitament för den dömde att medverka i verkställighetsplaneringen och därefter följa verkställighetsplanen bör det dock införas en möjlighet till ned- och upptrappning av inslagen, med hänsyn till hur väl han eller hon uppfyller sina åligganden. En sådan ordning innebär också att påföljden sammantaget kan göras tillräckligt ingripande.

I likhet med vad som föreslås i promemorian bör ramarna för möjligheten till nedtrappning regleras i lag. Efter halva verkställighetstiden bör Kriminalvården pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten ska minskas. Vidare bör Kriminalvården efter två tredjedelar av verkställighetstiden pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten helt ska upphöra. Kriminalvårdens beslut i fråga om ned- och upptrappning bör kunna bli föremål för domstolsprövning i likhet med vad som i övrigt gäller för myndighetens beslut om inskränkningar i rörelsefriheten.

Ett beslut om nedtrappning respektive upphörande bör kunna fattas även om den dömde inte medverkat helt tillfredsställande vid framtagandet av verkställighetsplanen eller följt den i alla delar. En förutsättning bör emellertid vara att den dömde kan sägas ha ansträngt sig för att medverka och inte obstruerat. Det kan uttryckas så att han eller hon ska ha medverkat på ett godtagbart sätt (se avsnitt 9.2).

Om den dömde missköter sig eller inte följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt efter det att en nedtrappning skett eller de rörelseinskränkande inslagen helt upphört bör de kunna trappas upp på nytt eller återupptas om de helt eftergivits. De rörelseinskränkande inslagen får emellertid inte vara mer ingripande än vad helghemarrest innebär. Om Kriminalvården har beslutat att inskränkningarna ska utökas eller återupptas får Kriminalvården, om det finns skäl för det, besluta att inskränkningarna på nytt ska minskas eller upphöra helt. Frågan om möjlighet att trappa upp inslagen som en reaktion vid misskötsamhet behandlas i avsnitt 5.5.1.

5.3.7 Elektronisk övervakning av de rörelseinskränkande inslagen

Utkastets förslag: Kontrollen av att inskränkningarna i rörelsefriheten följs ska göras med elektroniska hjälpmedel, om det inte finns särskilda skäl mot det.

Promemorians förslag överensstämmer med utkastets.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser, bland annat *Attunda tingsrätt*, *Åklagarmyndigheten* och *Barnombudsmannen* tillstyrker förslaget. Åklagarmyndigheten delar promemorians bedömning att det är av vikt för påföljdens trovärdighet att den grundläggande skyldigheten för den unge att följa de rörelseinskränkande momenten kan kontrolleras på ett tillfredställande sätt. *Barnombudsmannen* delar promemorians bedömning att det integritetsintrång som övervakningsåtgärden innebär får anses försvarligt med hänsyn till påföljdens roll i systemet och till avgränsningen av de rörelseinskränkande momenten. Barnombudsmannen anser samtidigt att det framstår som väl avvägt med en undantagsregel som innebär en möjlighet att meddela undantag från elektronisk övervakning om det finns särskilda skäl. Även *Brottsoffermyndigheten* anser att det är positivt att kontrollen av de rörelseinskränkande inslagen i påföljden förstärks genom elektronisk övervakning då detta kan leda till en ökad trygghet för brottsoffer som utsatts för brott av en ung gärningsman.

Helsingborgs tingsrätt anser att det är av vikt att rörelseinskränkningarnas efterlevnad följs upp på ett likvärdigt sätt över hela landet och att det därför förslagsvis bör finnas särskilt anställd personal för detta ändamål, vilket kan jämföras med Kriminalvårdens hantering av intensivövervakning med elektronisk kontroll. *Justitiekanslern* framför synpunkter beträffande möjligheten att tvinga den dömda att bära fotboja även under dagar då det inte finns något övervakningsbehov. Att bära fotboja torde, enligt Justitiekanslern, i många situationer vara socialt stigmatiserande och det kan därför ifrågasättas om praktiska och ekonomiska skäl för att tvinga den dömda att bära fotboja under hela den tid som övervaknings- och kontrollstraffet pågår verkligen överväger det integritetsintrång som ett sådant tvång innebär. Detta gäller i synnerhet när det är ungdomar som ska stå under elektronisk övervakning.

Rädda barnen anser att påföljden genom denna kontroll ges karaktär av övervägande bestraffande natur där den rehabiliterande samt behandlande aspekten ånyo hamnar i skymundan till fördel för de repressiva inslagen gentemot barnen. Enligt *Rädda barnen* är det ytterst tveksamt om en sådan ordning är förenlig med barnets bästa.

Skälen för utkastets förslag: De rörelseinskränkande inslagen utgör en viktig del av ungdomsövervakning och syftar till att påföljden ska kunna utgöra en lämplig och trovärdig reaktion såväl vid allvarlig brottslighet som i graverande återfallssituationer. För påföljdens trovärdighet är det därför viktigt att det finns goda möjligheter att kontrollera efterlevnaden. Det är varken rimligt eller lämpligt att förlita sig på den kontroll som koordinatören eller andra personer i den unges omgivning kan stå för. Det finns i stället flera fördelar med att överlåta kontrollen på ett tekniskt system. Möjligheten att elektroniskt övervaka en föreskriven rörelseinskränkning handlar inte om att begränsa rörelsefriheten ytterligare för den unge, utan är ett medel för att kontrollera att förbudet följs och att förbudsområdets gränser respekteras.

Redan enligt hittillsvarande ordning används tekniska hjälpmedel för att kontrollera olika typer av rörelseinskränkningar. Av 3 § lagen om intensivövervakning med elektronisk kontroll följer att förbudet för den dömda att vistas utanför bostaden annat än på särskilt angivna tider och för bestämda ändamål ska kontrolleras med elektroniska hjälpmedel.

Vidare kan Kriminalvården enligt 11 kap. 6 § fängelselagen använda sig av elektroniska hjälpmedel för att kontrollera villkor som meddelats i förhållande till en utslussningsåtgärd. Även när det gäller slutna ungdomsvård är det enligt 18 § lagen om verkställighet av slutna ungdomsvård möjligt att vid vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet använda elektroniska hjälpmedel för att kontrollera villkor som ställts upp om var den dömd ska befinna sig. Det finns också bestämmelser om elektronisk övervakning av kontaktförbud (se 2 § lagen [1988:688] om kontaktförbud). Den 1 juli 2018 trädde lagändringar i kraft som innebär att utvidgade kontaktförbud kan förenas med villkor om elektronisk övervakning. Ändringarna innebär bl.a. att elektronisk övervakning är huvudregel om den som avses med ett beslut tidigare har överträtt ett kontaktförbud. Ett utvidgat kontaktförbud kan avse förbud att uppehålla sig i närheten av en annan persons bostad eller arbetsplats eller annat ställe där den personen brukar vistas (se prop. 2017/18:81 Elektronisk övervakning av kontaktförbud).

För att utöva sådan kontroll har bl.a. Kriminalvården tillgång till såväl stationär utrustning som s.k. GPS-bojor. Stationär utrustning används t.ex. för att kontrollera ett förbud att lämna bostaden. Med den senare tekniken kan kontrolleras att en person inte vistas på en viss plats eller inom ett visst område eller att denne uppehåller sig på en viss plats eller inom ett visst område. Denna teknik kan således användas för att kontrollera sådana rörelseinskränkningar som avser viss geografisk plats eller område.

När det gäller integritetsaspekterna av förslaget delas promemorians och *Barnombudsmannens* bedömning att övervakningsåtgärden får anses försvarlig med hänsyn till påföljdens roll i systemet och till avgränsningen av de rörelseinskränkande inslagen. En effektiv kontrollåtgärd för att säkra efterlevnaden av rörelseinskränkningarna kan minska riskerna för att den unge återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt. Åtgärden får mot den bakgrunden anses tjäna ett syfte som är godtagbart i ett demokratiskt samhälle. Den elektroniska övervakningen får anses vara proportionerlig med hänsyn till det intresse den avser att skydda. Tekniken förutsätter enligt den hittillsvarande ordningen att fotbojan bärs under hela tiden, dock kan den avprogrammeras under vissa tider. En sådan ordning får godtas.

I likhet med promemorians slutsats, som också flera remissinstanser ansluter sig till, görs bedömningen att det finns övervägande skäl för att Kriminalvården bör kunna kontrollera efterlevnaden av de rörelseinskränkande inslagen med elektroniska hjälpmedel. Ett beslut om kontroll med elektroniska hjälpmedel bör uttryckligen anges i verkställighetsplanen.

Om det finns särskilda skäl bör det, i likhet med vad som föreslås i promemorian, dock finnas en begränsad möjlighet för Kriminalvården att avstå från elektronisk övervakning. Det kan exempelvis handla om situationer där den dömdes hälsotillstånd är sådant att elektronisk övervakning framstår som onödigt eller olämpligt.

5.3.8 Kontroll av drog- och alkoholförbud m.m.

Utkastets förslag: Den dömda är, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, under verkställigheten skyldig att på begäran lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv-, svett-, eller hårprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, något annat berusningsmedel, något sådant medel som avses i 1 § lagen om förbud mot vissa dopningsmedel eller någon sådan vara som omfattas av lagen om förbud mot vissa hälsofarliga varor. Urinprov får inte tas eller bevitnas av någon av motsatt kön som inte är läkare eller legitimerad sjuksköterska.

Promemorians förslag överensstämmer med utkastets. I promemorian lämnas inte något förslag om särskilda krav kring urinprov.

Remissinstanserna: När det gäller möjligheten till provtagning understryker *Statens institutionsstyrelse (SiS)* att provtagning endast bör vara aktuellt om det vid en risk- och behovsbedömning eller andra moment i kartläggningen konstateras att det finns ett missbruk hos den unge eller att risker kopplats till dennes användning av alkohol eller droger. Vidare anser SiS att detta är något som bör framgå av verkställighetsplanen. SiS anser också att hälso- och sjukvårdens roll vid provtagning i samband med ungdomsövervakning behöver belysas och eventuellt klargöras i det fortsatta lagstiftningsarbetet. Övriga remissinstanser yttrar sig inte särskilt över förslaget.

Skälen för utkastets förslag: Som framgår av avsnitt 5.1 och 5.3.2 föreslås att ett krav på drogfrihet bör utgöra ett obligatoriskt inslag i verkställighetsplanen samt att detta bör utformas som en upplysning om att den dömda ska vara förbjuden att under verkställigheten bruka narkotika, något annat berusningsmedel, något sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller någon sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor.

I promemorian föreslås, i de fall påföljden innefattar ett krav på drogfrihet, att det bör finnas en skyldighet för den dömda, om det inte finns medicinska eller liknande skäl, att på anmodan av den verkställande myndigheten lämna urin-, utandnings-, saliv-, svett-, blod- eller hårprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av något sådant medel eller sådan vara. Det är en god ordning. På så sätt möjliggörs en uppföljning av att förbudet följs. Förslaget bedöms vara förenligt med bestämmelserna i Europakonventionen (artikel 8) och RF (2 kap. 6, 20 och 21 §§) som bl.a. stadgar att begränsningar i skyddet mot påtvingat kroppsligt ingrepp endast får göras för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle och aldrig får gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett dem. En liknande ordning gäller vidare under verkställighet av slutna ungdomsvård. När det gäller urinprov bör samma krav uppställas som för sådan provtagning enligt fängelselagen. Det innebär att urinprov inte får tas eller bevitnas av någon av motsatt kön som inte är läkare eller legitimerad sjuksköterska.

Vad gäller alkohol bör, som anges i 5.1 och 5.3.2, det finnas en möjlighet för Kriminalvården att i vissa fall meddela en föreskrift om alkoholförbud. I det fall verkställighetsplanen innehåller en sådan föreskrift bör

Kriminalvården ha motsvarande möjlighet att genom provtagning kontrollera efterlevnaden av förbudet.

5.3.9 När ska ungdomsövervakning börja verkställas och hur ska verkställighetstiden beräknas?

Utkastets förslag: Ungdomsövervakning får verkställas när en dom eller ett beslut i den del som avser ungdomsövervakning har fått laga kraft mot den dömden genom att denne inte har överklagat domen eller beslutet när det gäller påföljden inom föreskriven tid eller dessförinnan har avgett en nöjdförklaring. Verkställigheten ska påbörjas så snart som möjligt efter det att domen eller beslutet i den del som avser påföljden är verkställbar mot den dömden.

Det ska införas en särskild möjlighet för den som dömts till ungdomsövervakning att förklara att han eller hon avstår från att överklaga eller fullfölja ett överklagande av en dom eller ett beslut i den del som avser ungdomsövervakning (nöjdförklaring). En nöjdförklaring får lämnas inför den domstol som har meddelat domen eller beslutet eller inför Kriminalvården. En nöjdförklaring får inte tas emot utan att både den som tar emot förklaringen och den dömden har tillgång till domen, beslutet eller rättsens bevis om utgången i målet som rör den dömden (domsbevis). Innan en nöjdförklaring lämnas ska den som tar emot förklaringen på lämpligt sätt ha klargjort innebörden och verkan av nöjdförklaringen för den dömden.

När en nöjdförklaring lämnas ska ett vittne närvara. En nöjdförklaring ska dokumenteras.

En nöjdförklaring får inte tas tillbaka. En nöjdförklaring innebär att domen eller beslutet i den del som avser ungdomsövervakning får laga kraft mot den dömden.

Kriminalvården ska fastställa dagen för verkställighetens slut. Tiden för ungdomsövervakning ska räknas från och med den dag domen eller beslutet i den del som avser ungdomsövervakning har fått laga kraft mot den dömden. Tiden ska beräknas i dagar. Med en månad ska avses trettio dagar och med ett år trehundra sextiofem dagar.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med utkastets. I promemorian föreslås dock i vissa avseenden en annan lagteknisk lösning.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna yttrar sig inte särskilt över förslaget. *Barnombudsmannen* tillstyrker förslaget. *Statens institutionsstyrelse (SiS)* noterar att det av bestämmelsen inte framgår att överklagandet ska anses återkallat genom nöjdförklaringen, vilket uttryckligen framgår av motsvarande bestämmelse i 8 § andra stycket lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård. *Malmö tingsrätt* anser att det kan övervägas om den unges vårdnadshavare ska ha möjlighet att rådgöra med den unge innan denne nöjdförklarar sig.

Skälen för utkastets förslag

Förutsättningar för verkställighet

Frågan om när en dom eller ett beslut ska vara verkställbar i påföljdsdelen regleras inte på ett enhetligt sätt för de befintliga påföljderna i dagens påföljdssystem. De frihetsberövande påföljderna fängelse och sluten ungdomsvård får verkställas om den dömde inte överklagat domen eller beslutet i den del som avser påföljden inom föreskriven tid eller dessförinnan avgett en nöjdförklaring. Det innebär att domen ska ha vunnit laga kraft mot den dömde för att vara verkställbar (jfr 2 och 13 §§ strafftidslagen [2018:1251] samt 5 och 6 §§ lagen om verkställighet av slutna ungdomsvård). En dom på skyddstillsyn blir däremot verkställbar redan från dagen för domen (se 28 kap. 5 § brottsbalken). Vad gäller ungdomsvård och ungdomstjänst finns det inte heller något hinder mot att verkställigheten påbörjas även om domen eller beslutet i den del som avser påföljden inte vunnit laga kraft mot den unge. Prövotiden för en villkorlig dom räknas från den dag då rättens avgörande vinner laga kraft mot den dömde, antingen genom att tiden för överklagande löper ut utan att överklagande sker eller att den dömde lämnat en nöjdförklaring (se 27 kap. 3 § brottsbalken).

Det kan således övervägas om verkställighet av ungdomsövervakning bör kunna påbörjas redan när domen eller beslut meddelats eller om avgörandet i del som avser påföljden måste ha vunnit laga kraft gentemot den dömde. Att en dom eller ett beslut fått laga kraft innebär att domen eller beslutet inte längre kan överklagas. Det är visserligen angeläget att de åtgärder och insatser som kan ingå i en ungdomsövervakning kommer igång så snart som möjligt. Samtidigt föreslås påföljden innefatta ingripande inslag, bl.a. i form av inskränkningar i rörelsefriheten. Starka skäl talar därför för att verkställigheten bör kunna påbörjas först när avgörandet i den del som avser påföljden vunnit laga kraft mot den dömde. Ytterligare ett skäl för en sådan ordning är att den inledande kartläggningen som ska göras underlättas av att den unge medverkar aktivt och konstruktivt. För det torde förutsättas att han eller hon inte överklagat domen eller beslutet. Det framstår inte heller som lämpligt eller ekonomiskt försvarbart att sätta igång hela kartläggningen innan det står klart att den unge faktiskt ska verkställa påföljden. Promemorians bedömning att ungdomsövervakning bör kunna verkställas först när avgörandet har fått laga kraft mot den dömde såvitt avser påföljden delas därför.

En dom eller ett beslut kan få laga kraft i detta hänseende mot den dömde genom att överklagandetiden löper ut utan att han eller hon har överklagat påföljdsdelen. Att den dömde överklagar andra delar av domen, t.ex. gällande skadestånd, utgör inte hinder mot verkställighet av påföljden. Verkställigheten hindras inte heller av att åklagaren eller målsäganden överklagar domen.

För att i viss mån tillgodose intresset av att verkställigheten ska kunna inledas så snabbt som möjligt bör det emellertid även införas en möjlighet för den dömde att före överklagandetidens utgång avge en nöjdförklaring. Syftet med institutet nöjdförklaring är att ge den dömde en möjlighet att, om han eller hon vill det, få påbörja verkställigheten av en påföljd redan innan överklagandetiden löpt ut. En sådan förklaring innebär att den

dömde avstår från möjligheten att överklaga avgörandet i den del som avser den påföljd som dömts ut. Reglerna om nöjdförklaring när det gäller fängelsestraff har nyligen moderniserats och förtydligats (se prop. 2017/18:250 En ny strafftidslag). Lagändringarna har trätt i kraft den 1 april 2019.

Närmare om nöjdförklaring

En nöjdförklaring avseende ungdomsövervakning bör kunna avges antingen inför den domstol som har meddelat domen eller beslutet eller inför den verkställande myndigheten, dvs. Kriminalvården. I det senare fallet bör krävas att den som tar emot nöjdförklaringen har tillgång till domen, beslutet eller ett domsbevis för att en nöjdförklaring ska få tas emot. Vidare bör den som tar emot förklaringen på lämpligt sätt ha klargjort innebörden och verkan av nöjdförklaringen för den dömde. Det innebär att den han eller hon ska ha fått klart för sig vad reglerna om nöjdförklaring innebär, dvs. att domen eller beslutet i den del som avser ungdomsövervakning inte längre kan överklagas och prövas av högre instans samt att en nöjdförklaring som lämnats inte får tas tillbaka.

Ett vittne bör närvara när en nöjdförklaring lämnas. Vittnet ska kunna intyga att nöjdförklaringen tillkommit på ett korrekt sätt. Det innebär att vittnet bl.a. ska kunna intyga att den dömde personligen har lämnat förklaringen. Vidare bör gälla att en nöjdförklaring ska dokumenteras.

På samma sätt som gäller nöjdförklaring beträffande en dom som avser fängelse bör en nöjdförklaring avseende ungdomsövervakning inte få tas tillbaka. Det innebär att den dömde sedan nöjdförklaringen väl lämnats inte kan ångra sig och återkalla förklaringen. Har den unge redan överklagat domen eller beslutet i påföljdsdelen när nöjdförklaringen lämnas medför det att det inte längre finns något överklagande att pröva i denna del. I likhet med vad som gäller för fängelsestraff bör det uttryckligen föreskrivas att nöjdförklaringen innebär att domen eller beslutet i den del som avser ungdomsövervakning får laga kraft mot den dömde. Detta innebär att påföljden är verkställbar redan innan överklagandetiden löpt ut om en sådan förklaring har lämnats. Verkställigheten ska påbörjas så snart som möjligt efter det att påföljden är verkställbar.

Malmö tingsrätt anser att det bör övervägas om den unges vårdnadshavare ska ha möjlighet att rådgöra med den unge innan denne nöjdförklarar sig. Beträffande den frågan kan det konstateras att i 12 § strafftidslagen anges, som ett formkrav när det gäller nöjdförklaring i förhållande till fängelse, att om den dömde är frihetsberövad, krävs även att han eller hon har haft betänketid till den andra dagen efter den då domen avkunnades för honom eller henne vid rätten eller på annat sätt delgavs honom eller henne i sin helhet. Vidare anges att den dömde om möjligt ska ges tillfälle att under betänketiden samråda med sin försvarare. Mot bakgrund av att de som döms till ungdomsövervakning normalt inte torde vara frihetsberövade efter det att domen har meddelats finns det inte skäl att uppställa något krav på betänketid eller samråd beträffande nöjdförklaring i förhållande till ungdomsövervakning. Inget hindrar emellertid att den dömde samråder med sin försvarare och/eller sina vårdnadshavare innan han eller hon lämnar en nöjdförklaring.

Beräkning av verkställighetstiden

När det gäller frågan från vilken tid verkställighetstiden ska räknas står valet mellan att antingen utgå från dagen för domens verkställbarhet eller från den tidpunkt då verkställigheten faktiskt inleds. Verkställighet av ungdomstjänst ska inledas med verkställighetsplanering, vilken ska mynna ut i en verkställighetsplan. Verkställighetsplanen ska vara upprättad senast fyra veckor efter det att domen eller beslutet i den del som avser påföljden är verkställbar. Detta innebär att verkställigheten av påföljden med nödvändighet kommer att inledas i mycket nära anslutning till meddelad dom. Mot den bakgrunden ter det sig mer ändamålsenligt att bestämmelserna om tidpunkten för verkställighetens början bör utformas på ett generellt sätt och att det därmed är det första alternativet för beräkning som bör väljas. Verkställighetstiden när det gäller ungdomsövervakning kommer då i princip beräknas på samma sätt som när det gäller verkställighet av sluten ungdomsvård och fängelse (se 17 och 18 §§ strafftidslagen). Tiden för verkställigheten bör alltså beräknas från och med den dag domen eller beslutet i den del som avser påföljden är verkställbar. Som framgår ovan föreslås det vara när domen eller beslutet i den del som avser påföljden vinner laga kraft mot den dömde. När en dom eller ett beslut som avser ungdomsövervakning verkställs bör verkställighetstiden beräknas i dagar. Vid beräkning av verkställighetstiden bör därför omräkning ske. Omräkningen bör, på samma sätt som när det gäller verkställighet av fängelse och sluten ungdomsvård, ske enligt en omräkningsregel enligt vilken med en månad ska avses 30 dagar och med ett år 365 dagar. Beräkning av verkställighetstiden bör göras av Kriminalvården. (Se vidare avsnitt 9.2.)

5.4 Handräckning av Polismyndigheten

5.4.1 Polishämtning i vissa fall

Utkastets förslag: Om den dömde inte inställer sig för att medverka i verkställighetsplaneringen eller inte kommer till möten med koordinatören, ska Polismyndigheten på begäran av Kriminalvården lämna hjälp för att söka efter och hämta honom eller henne till den av Kriminalvården anvisade platsen.

Om den dömde ska hämtas får han eller hon inte omhändertas tidigare än vad som är nödvändigt för att han eller hon ska kunna inställas omedelbart till mötet.

Om ett hämtningsförsök tidigare har misslyckats, eller det annars på grund av vad som är känt om den som ska hämtas finns särskild anledning till det, får Kriminalvården eller Polismyndigheten dock besluta att han eller hon får omhändertas högst sex timmar, eller vid beslut av Kriminalvården, högst arton timmar före mötet. Den som har omhändertagits är skyldig att i avvaktan på inställelsen stanna kvar på den plats som bestäms av Polismyndigheten.

En tvångsåtgärd får användas endast om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas.

En begäran om polishämtning får göras endast om det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att åtgärden inte kan utföras utan att de särskilda befogenheter att använda våld eller tvång som anges i polislagen behöver tillgripas, eller det annars finns synnerliga skäl.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med utkastets. I promemorian föreslås dock inte att den som har omhändertagits bör vara skyldig att i avvaktan på inställelsen stanna kvar på den plats som bestäms av Polismyndigheten. I promemorian föreslås inte att förutsättningarna för handräckning regleras i lag.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans invänder mot förslaget. *Barnombudsmannen* tillstyrker förslaget att påföljden ska kunna verkställas tvångsvis och med bistånd av polisen.

Skälen för utkastets förslag: I avsnitt 5.1 föreslås att den som döms till ungdomsövervakning ska medverka i verkställighetsplanering och följa det som anges i verkställighetsplanen.

För att verkställigheten ska ha förutsättningar att vara framgångsrik är det viktigt att den dömde motiveras till att delta i verkställighetsplaneringen och att följa verkställighetsplanen. Även med den utgångspunkten måste det beaktas att verkställigheten inte är frivillig och något som den dömde kan bestämma över. I vissa fall av bristande medverkan kan det därför finnas behov av tvångsvisa åtgärder. På så sätt blir det tydligt att ungdomsövervakning är en straffrättslig påföljd som han eller hon har att rätta sig efter. Ett tillfälligt tvång kan också bidra till att ett destruktivt mönster hos den unge bryts.

Mot den bakgrunden delas promemorians bedömning att den dömdes bristande närvaro vid verkställighetsplaneringen och vid möten med koordinatoren i undantagsfall bör kunna leda till tvångsåtgärder. Det som bör komma i fråga är att Kriminalvården ska kunna begära hjälp av Polismyndigheten för att söka efter den dömde och hämta honom eller henne för att delta i verkställighetsplaneringen eller möten med koordinatoren. Den möjligheten bör emellertid endast aktualiseras när andra möjligheter är uttömda och när polishämtning bedöms lämpligt och verkningsfullt. I likhet med promemorian anses att proportionalitetsprincipen bör komma till uttryck i lag. Det innebär att en tvångsåtgärd får användas endast om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas. (Se författningskommentaren avsnitt 9.2.) En begäran om polishämtning bör vidare få göras endast om det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att åtgärden inte kan utföras utan att polisens särskilda befogenheter enligt 10 och 10 a §§ polislagen (1984:387) behöver tillgripas, eller det annars finns synnerliga skäl.

I de fall polishämtning bedöms nödvändigt bör det ske på det sätt som är minst ingripande. Som huvudregel bör den dömde inte kunna omhändertas tidigare än vad som är nödvändigt för att han eller hon ska kunna inställas omedelbart till mötet för verkställighetsplanering eller med koordinatoren. I promemorian föreslås, med reglerna i 9 kap. 10 § rättegångsbalken som förebild, att det i särskilda situationer där ett hämtningsförsök tidigare har misslyckats eller där det annars på grund av vad som är känt om den som ska hämtas finns särskild anledning till det, bör finnas möjlighet till ett s.k. förtida omhändertagande. Promemorians

bedömning att det bör införas en sådan möjlighet delas. I sådana fall bör den som har omhändertagits vara skyldig att i avvaktan på inställelsen stanna kvar på den plats som bestäms av Polismyndigheten. I författningskommentaren utvecklas närmare hur reglerna om hämtning bör tillämpas (se avsnitt 9.2).

5.4.2 Verkställighet av en föreskrift om rörelseinskränkning

Utkastets förslag: Om den dömda bryter mot en föreskrift om inskränkningar i rörelsefriheten, ska Polismyndigheten på begäran av Kriminalvården lämna hjälp för att verkställa föreskriften genom att tillfälligt omhänderta honom eller henne.

Om den dömda bryter mot en föreskrift om inskränkningar i rörelsefriheten och påträffas av en polisman, får polismannen även i annat fall tillfälligt omhänderta honom eller henne.

I de fall ett omhändertagande sker enligt ovan ska den dömda, om han eller hon är under 18 år, skyndsamt överlämnas till sina föräldrar eller annan vårdnadshavare. Om det inte är möjligt, ska den dömda överlämnas till socialnämnden. Om den dömda är över 18 år, ska han eller hon skyndsamt lämnas i bostaden eller på lämplig plats som möjliggör att han eller hon kan ta sig till bostaden. Om föreskriften om rörelseinskränkningar innebär en skyldighet att uppehålla sig på en särskilt angiven plats, ska polismannen i stället föra honom eller henne till den platsen.

En begäran om handräckning får göras endast om det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att åtgärden inte kan utföras utan att de särskilda befogenheter att använda våld eller tvång som anges i polislagen behöver tillgripas, eller det annars finns synnerliga skäl.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med utkastets. I promemorian föreslås dock inte att förutsättningarna för handräckning regleras i lag.

Remissinstanserna: *Barnombudsmannen* tillstyrker förslaget att en polisman ska ha möjlighet att agera på egen hand, utan att den verkställande myndigheten begär det, när den unge bryter mot de rörelseinskränkande momenten som påföljden innefattar. *Statens institutionsstyrelse (SiS)* anser att det bör framgå av lagen om verkställighet av ungdomsövervakning att huvudmannen för verkställigheten av påföljden snarast ska underrättas i de fall polisen vidtagit en åtgärd på eget initiativ. Övriga remissinstanser yttrar sig inte särskilt över förslaget.

Skälen för utkastets förslag

Möjlighet för Kriminalvården att begära hjälp av Polismyndigheten för att verkställa föreskrifter om rörelseinskränkningar

Det föreslås ovan att den dömdes bristande närvaro vid verkställighetsplaneringen och vid möten med koordinatören i undantagsfall ska kunna leda till tvångsåtgärder. Det kan också övervägas om verkställigheten av

de föreskrivna inskränkningarna i rörelsefriheten – eller någon av dem – bör kunna verkställas tvångsvis genom hjälp av Polismyndigheten. Som anges i avsnitt 5.3.6 ska verkställighetsplanen alltid innehålla en föreskrift om inskränkningar i den dömdes rörelsefrihet. Som utgångspunkt ska den utformas som ett förbud för den dömden att lämna bostaden under helgkvällar och helgnätter. Om ett sådant förbud med hänsyn till hans eller hennes personliga förhållanden inte bedöms lämpligt eller det annars framstår som mer ändamålsenligt, får det dock ersättas med ett förbud att vistas på viss plats eller inom ett särskilt angivet område, ett förbud att lämna ett särskilt angivet område eller en skyldighet att uppehålla sig på en särskilt angiven plats.

Av 12 § polislagen följer att om någon, som kan antas vara under 18 år, anträffas under förhållanden som uppenbarligen innebär en överhängande och allvarlig risk för hans eller hennes hälsa eller utveckling, får han eller hon tas om hand av en polisman för att genom dennes försorg skyndsamt överlämnas till sina föräldrar eller någon annan vårdnadshavare eller till socialnämnden. Vid bedömningen av om det föreligger en sådan risk ska det beaktas om man kan befara att den unge kan komma att utsättas för brott, involveras i brottslig verksamhet eller skadas genom något annat socialt nedbrytande beteende. Med stöd av regleringen i polislagen kan en polisman omhänderta en ung person på grund av de omständigheter som denne anträffas under, samtidigt som den unge under sådana omständigheter även kan bryta mot en föreskrift om inskränkningar i rörelsefriheten. På så sätt kan omhändertagandet i ett sådant fall anses upprätthålla frihetsinskränkningen. Bestämmelsen i polislagen torde emellertid inte bli tillämplig i alla situationer där föreskrifter om rörelseinskränkningar överträds.

Mot den bakgrunden och för påföljdens trovärdighet bör det vara möjligt för Kriminalvården att begära hjälp av Polismyndigheten för att säkerställa att en föreskrift om inskränkningar i rörelsefriheten kan verkställas. Genom ett tillfälligt omhändertagande kan säkerställas att den dömden även i praktiken hålls borta från t.ex. de platser som har bedömts som särskilt riskfyllda när det gäller återfall i brott. Det bör – såsom föreslås i promemorian – gälla oavsett vilken typ av rörelseinskränkning som har föreskrivits i det enskilda fallet. Det kan exempelvis vara fråga om att den dömden vistas på en plats eller inom ett område som han eller hon enligt verkställighetsplanen inte får vistas på eller att den dömden påträffas på en annan plats än där han eller hon enligt verkställighetsplanen ska uppehålla sig. Det kan också handla om att den dömden bryter mot ett förbud att lämna bostaden. I dessa situationer bör det således vara möjligt för Kriminalvården att begära hjälp av Polismyndigheten för att upprätthålla föreskriften genom att tillfälligt ta om hand honom eller henne.

Det är i sammanhanget viktigt att understryka att tvångsåtgärder måste användas på ett balanserat sätt. Som nämns i avsnitt 5.4.1 följer det av proportionalitetsprincipen att en tvångsåtgärd får användas endast om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. I likhet med vad som i det avsnittet sägs om polishämtning, bör en begäran om handräddning bör vidare få göras endast om det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att åtgärden inte kan utföras utan att polisens särskilda befogenheter enligt 10 och 10 a §§ polislagen behöver tillgripas, eller det annars finns synnerliga skäl.

Möjlighet för en polisman att i andra fall omhänderta den som överträder föreskrifter om rörelseinskränkningar

Som anges i avsnitt 5.6.1 föreslås att innehållet i verkställighetsplanen – såvitt avser bl.a. föreskrifter om inskränkningar i rörelsefriheten – inte omfattas av sekretess. Det innebär att Polismyndigheten kan ha kännedom om att en ung person är underkastad sådana inskränkningar. I de fall en polisman träffar på en ung person som överträder exempelvis ett förbud om s.k. helghemarrest framstår det som rimligt att polismannen har möjlighet att tillfälligt omhänderta honom eller henne och på så sätt säkerställa att föreskriften om rörelseinskränkningar verkställs.

I avsnitt 5.3.7 föreslås att de rörelseinskränkande inslagen ska kunna kontrolleras med hjälp av elektroniska hjälpmedel. Det torde innebära att avvikelser som regel registreras och därigenom kommer till Kriminalvårdens kännedom. Det saknas därför skäl att införa en reglerad underrättelseskyldighet för Polismyndigheten i de fall en polisman vidtagit en sådan åtgärd på eget initiativ.

De närmare formerna för ett omhändertagande

För att ett omhändertagande av Polismyndigheten eller en polisman ska kunna ske förutsätts som anges ovan att den dömde har överträtt en föreskrift om inskränkningar i rörelsefriheten som anges i den individuella verkställighetsplanen. I de fall 12 § polislagen blir tillämplig på grund av omständigheterna i det enskilda fallet bör den bestämmelsen ha företräde.

I annat fall bör den dömde, om han eller hon är underårig, i första hand så skyndsamt som möjligt överlämnas till sina föräldrar eller annan vårdnadshavare. Om det inte är möjligt, t.ex. på grund av att vårdnadshavaren inte går att få tag på eller det inte är lämpligt att den dömde lämnas i hemmet, bör han eller hon i stället lämnas till socialnämnden (jfr 12 § polislagen). Om den dömde är myndig bör han eller hon i första hand lämnas i sin bostad. För det fall det inte är praktiskt möjligt bör han eller hon lämnas på en plats där det är möjligt för honom eller henne att ta sig till bostaden på egen hand.

Om föreskriften gäller en skyldighet att uppehålla sig på en särskilt angiven plats bör den dömde, oavsett om han eller hon är myndig eller inte, transporteras till den platsen.

5.5 Misskötsamhet

5.5.1 Åtgärder inom ramen för påföljden

Utkastets förslag: Den dömdes misskötsamhet ska så långt som möjligt hanteras genom åtgärder inom ramen för påföljden. Kriminalvården ska ha möjlighet att reagera på misskötsamhet genom att besluta om att utöka antalet möten med koordinatorn till tre gånger i veckan, begära hjälp med polishämtning till mötena med koordinatorn, avstå från att minska de rörelsesinskränkande inslagen, utöka eller återuppta de rörelsesinskränkande inslagen, begära hjälp från Polismyndigheten för att verkställa föreskrifter om inskränkningar i rörelsefriheten eller genom att på annat sätt ändra verkställighetsplanen.

Promemorians förslag överensstämmer med utkastets.

Remissinstanserna: *Åklagarmyndigheten* och *Barnombudsmannen* tillstyrker förslaget att misskötsamhet från den unge i första hand bör bemötas med åtgärder som kan ske inom ramen för påföljden genom att han eller hon, så långt som möjligt, motiveras till att medverka till verkställigheten samt att ett undanröjande bör kunna bli aktuellt först när det är fråga om mer allvarlig misskötsamhet och som en sista utväg. *Olofströms kommun* anför att påföljden för att bryta mot uppgjord verkställighetsplan är svagt beskriven. Enligt kommunen borde det rimligtvis ställas krav på en allvarligare påföljd när ungdomen bryter mot reglerna. Övriga remissinstanser har inga invändningar mot förslaget.

Skälen för utkastets förslag

Bristande medverkan vid upprättande av verkställighetsplanen

I avsnitt 5.1 föreslås att den som döms till ungdomsövervakning ska medverka i verkställighetsplanering. Av avsnitt 5.4.1 följer att den dömde, om det inte går att förmå honom eller henne att inställa sig frivilligt till verkställighetsplaneringen, ska kunna hämtas med hjälp av Polismyndigheten.

Verkställighetsplaneringen ska bl.a. syfta till att motivera den dömde att själv verka för att det upprättas en verkställighetsplan som kan leda till en positiv utveckling för honom eller henne. Om det inte går att motivera den dömde och arbetet därigenom inte kan mynna ut i en verkställighetsplan som reglerar inslag som kan angripa de riskfaktorer som kan antas ha lett till brottsligheten och understödja de skyddsfaktorer som kan motverka återfall i brott, måste det emellertid leda till konsekvenser. Eftersom påföljden ska vara tillräckligt ingripande vid allvarlig brottslighet och i graverande återfallssituationer bör konsekvensen av att det, på grund av den dömdes bristande medverkan, saknas tillräckligt med individuellt anpassade inslag bli att obligatoriska moment i påföljden ges större tyngd. Promemorians bedömning att bristande medverkan vid verkställighetsplaneringen bör kunna utgöra skäl mot att trappa ned de frihetsinskränkande inslagen delas alltså (se avsnitt 5.3.6). Det kan också finnas skäl att öka frekvensen av antalet möten med koordinatorn, dock som mest till tre gånger per vecka (se avsnitt 5.3.5).

Om den dömde redan från början helt obstruerar arbetet med att ta fram en verkställighetsplan, kan det leda till bedömningen att det saknas förutsättningar för att verkställa påföljden. I sådana fall bör det finnas en möjlighet att föra talan om undanröjande av påföljden. Se vidare om undanröjande i avsnitt 5.5.2.

Den unge missköter åligganden enligt verkställighetsplanen

Under verkställigheten kan bristande medverkan bestå i att den dömde inte kommer till mötena med koordinatorn eller bryter mot en föreskrift om inskränkningar i rörelsefriheten. Misskötsamheten kan även utgöras av att han eller hon inte går i skolan som bestämt, inte deltar i psykologsamtal eller inte deltar i de fritidsaktiviteter som anges i verkställighetsplanen. Som beskrivs i avsnitt 5.4.1 och 5.4.2 har Kriminalvården i de förstnämnda fallen möjlighet att begära hjälp av Polismyndigheten.

Om den dömde inte medverkar på det sätt som föreskrivits i verkställighetsplanen, bör det föranleda någon form av reaktion. En första åtgärd bör vara att koordinatören intensifierar motivationsarbetet. Promemorians bedömning att Kriminalvården bör kunna öka antalet möten med koordinatören delas därför. Fler än tre tillfällen i veckan bör det, som anges i avsnitt 5.3.5, dock inte vara möjligt att besluta om.

Att den dömde inte medverkar kan bero på att vissa av inslagen inte passar honom eller henne och att det finns andra mer lämpliga insatser. Det bör då vara möjligt att ändra i verkställighetsplanen. Vad gäller de rörelseinskränkande inslagen bör det emellertid finnas betydligt mindre utrymme för ändringar om verkställighetsplanen inte följs. Dessa inslag syftar till att göra påföljden tillräckligt ingripande. Påföljden skulle tappa i trovärdighet om den unge genom att missköta sig kunde tvinga fram ett byte av ett inslag mot något annat som uppfattas som mindre ingripande. I vissa fall bör dock ett visst frihetsinskränkande inslag kunna ändras, om det visar sig att det inte är lämpligt eller ändamålsenligt. Det kan exempelvis uppdagas att hans eller hennes hemförhållanden är sådana att det – om förhållandena hade varit kända inledningsvis – skulle ha lett till bedömningen att ett förbud att lämna bostaden inte vore lämpligt.

Som anges ovan bör misskötsamhet under verkställigheten även kunna utgöra skäl för att avstå från att minska omfattningen av de rörelseinskränkande inslagen. Om inslagen redan har minskats eller upphört, bör Kriminalvården ha möjlighet att besluta om att de ska utökas eller återupptas.

Sammanfattningsvis bör Kriminalvården ha möjlighet att inom ramen för påföljden reagera på misskötsamhet genom att besluta om att

- utöka antalet möten med koordinatören till tre gånger i veckan,
- begära hjälp med polishämtning till mötena med koordinatören,
- avstå från att minska de rörelseinskränkande inslagen, utöka eller återuppta de rörelseinskränkande inslagen,
- begära hjälp från Polismyndigheten för att verkställa föreskrifter om inskränkningar i rörelsefriheten, eller
- på annat sätt ändra verkställighetsplanen.

Den dömde bör ha rätt att överklaga Kriminalvårdens beslut och på så sätt få en domstolsprövning av de åtgärder som Kriminalvården beslutar om. Se avsnitt 5.6.2 om beslutsordningen.

Om de åtgärder som är möjliga att vidta inom ramen för påföljden är uttömda, bör Kriminalvården kunna anmäla misskötsamheten till åklagare, se vidare avsnitt 5.5.2.

5.5.2 Varning och undanröjande

Utkastets förslag: Om den dömde i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en dom på ungdomsovervakning, får rätten på talan av åklagare undanröja påföljden och bestämma en ny påföljd för brottet. I stället för att undanröja påföljden får rätten meddela den dömde en varning, om det är en tillräcklig åtgärd.

Om de föreskrivna åtgärderna enligt en verkställighetsplan inte kommer till stånd eller om åtgärderna kommit att i väsentlig grad avvika

från vad som föreskrivits i verkställighetsplanen ska rätten på talan av åklagare ha möjlighet att undanröja påföljden och bestämma en ny påföljd för brottet.

Fråga om undanröjande av påföljden ska tas upp av den rätt som först avgjort det mål i vilket ungdomsövervakning dömts ut. Frågan får också tas upp av den rätt, där brottmål mot den dömda är väckt eller där mål om åtgärd mot den dömda enligt 32 kap. 4 § brottsbalken redan tagits upp, eller av rätten i den ort där den dömda mera varaktigt uppehåller sig, om rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt.

Om någon som dömts till ungdomsövervakning i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en dom på ungdomsövervakning får åklagaren i stället för att väcka talan om undanröjande besluta att varning ska meddelas den unge, om detta bedöms vara en tillräcklig åtgärd. Kriminalvården ska ges tillfälle att närvara vid det personliga mötet med den unge när varningen meddelas.

Om det kan antas att det finns förutsättningar för varning eller undanröjande ska Kriminalvården underrätta Åklagarmyndigheten om detta.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med utkastets. I promemorian föreslås att påföljden av annat skäl än misskötsamhet ska kunna undanröjas om den inte till väsentlig del kan fullgöras inom skälig tid.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser, bl.a. *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, *Stockholms tingsrätt*, *Olofströms kommun* och *Vännäs kommun*, efterfrågar en analys av vilka påföljder som ska kunna aktualiseras vid ett undanröjande av ungdomsövervakning. Hovrätten anser att det möjligen kan övervägas om en sådan misskötsamhet som leder till undanröjande i sig bör kunna anses utgöra ett synnerligt eller särskilt skäl för fängelse och som då kan leda till att påföljden bestäms till slutna ungdomsvård. *Stockholms tingsrätt* anser att utrymmet att vid undanröjande att välja en annan påföljd än en kortare tids slutna ungdomsvård borde vara begränsat. *Åklagarmyndigheten* anser att det finns skäl att överväga en utvidgning av möjligheten att döma ut en frihetsberövande påföljd vid allvarlig misskötsamhet eller betydande avvikelser från verkställighetsplanen. Enligt myndigheten gäller det framförallt när den unge vägrar att rätta sig efter de rörelseinskränkande inslagen i påföljden. *Vänersborgs tingsrätt* anser att påföljden kan jämföras med intensivövervakning med elektronisk kontroll och att den bör kunna användas som ett tydligt alternativ till slutna ungdomsvård. Misskötsamhet av viss grad borde därmed, enligt tingsrätten, leda till slutna ungdomsvård. *Attunda tingsrätt* anser att det bör övervägas om misskötsamhet, utöver att föranleda en varning eller ett undanröjande, skulle kunna resultera i att övervakningstiden förlängs. *Statens institutionsstyrelse (SiS)* anser bl.a. att resonemangen bör utvecklas i fråga om hur den unges misskötsamhet ska bedömas och när misskötsamheten ska anses vara så allvarlig att Åklagarmyndigheten ska underrättas.

Skälen för utkastets förslag

Undanröjande på grund av den dömdes misskötsamhet eller av andra skäl

Om den dömdes bristande medverkan, även med beaktande av de åtgärder som Kriminalvården kan vidta inom ramen för påföljden vid misskötsamhet, innebär att ungdomsövervakning inte kan genomföras på ett meningsfullt sätt, bör det finnas en möjlighet att undanröja påföljden.

I 32 kap. 4 § brottsbalken finns särskilda bestämmelser om undanröjande av ungdomsvård och ungdomstjänst. I första stycket regleras möjligheterna till undanröjande på grund av den dömdes misskötsamhet. Om den dömden i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att han eller hon ska följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst, får rätten på talan av åklagare undanröja en annan påföljd än böter som dömts ut för brottet och bestämma en ny påföljd för detta. I stället för att undanröja påföljden får rätten meddela den dömden en varning, om det är en tillräcklig åtgärd.

I paragrafens andra stycke regleras möjligheten till undanröjande av ungdomsvård och ungdomstjänst på grund av annat skäl än den dömdes misskötsamhet. Om den planerade vården eller de planerade åtgärderna enligt ett ungdomskontrakt eller en vårdplan inte kommer till stånd eller vården eller åtgärderna kommit att i väsentlig grad avvika från vad som planerats i kontraktet eller vårdplanen får rätten på talan av åklagare undanröja påföljden och bestämma en ny påföljd för brottet. Detsamma gäller om, av annat skäl än den dömdes misskötsamhet, en dom på ungdomstjänst inte till väsentlig del kan fullgöras inom skälig tid.

I likhet med promemorians förslag anses att en motsvarande ordning som den som gäller beträffande varning och undanröjande av ungdomsvård och ungdomstjänst bör gälla för ungdomsövervakning. I enlighet med vad som gäller för ungdomsvård och ungdomstjänst bör det endast vara i de fall den unge i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne, som påföljden bör kunna undanröjas. De unga personer som kan komma att dömas till ungdomsövervakning torde i många fall befinna sig i en problematisk situation. Ett krav på fullständig efterlevnad av alla delar i verkställighetsplanen skulle riskera att leda till att en stor andel av utdömda påföljder avseende ungdomsövervakning skulle kunna undanröjas. Det skulle vara otillfredsställande dels med hänsyn till det merarbete och kostnader ett sådant förfarande skulle innebära, dels eftersom det i vissa fall inte skulle finnas någon mer lämplig påföljd att döma ut.

Kravet på att underlåtenheten ska vara av väsentlig grad innebär att inte all form av bristande medverkan bör kunna leda till ett undanröjande. Som framgår av avsnitt 5.1 föreslås att den dömden ska följa det som anges i verkställighetsplanen. Det är alltså tvingande för honom eller henne att följa planen i dess helhet. Om den dömden inte följer planen måste det emellertid kunna ske en viktning av de olika momenten. Om avvikelsen består i att den dömden inte varit i skolan eller inte deltagit i en fritidsaktivitet bör det inte tillmätas samma vikt som om han eller hon har brutit mot en föreskrift om inskränkning i rörelsefriheten. I

författningskommentaren utvecklas vad som kan utgöra underlåtenhet av väsentlig grad när det gäller ungdomsövervakning, se avsnitt 9.1.

Eftersom verkställighetsplanen kan innehålla inslag som bygger på samverkan mellan ett flertal myndigheter och aktörer kan det inte uteslutas att de föreskrivna åtgärderna inte kommer till stånd eller att de åtgärder som vidtagits kommit att i väsentlig grad avvika från vad som beslutats i planen utan att det beror på den dömdes bristande medverkan. Det anses därför, i likhet med promemorian, att den möjlighet som finns i 32 kap. 4 § andra stycket brottsbalken att undanröja en påföljd avseende ungdomsvård eller ungdomstjänst av annat skäl än den dömdes misskötsamhet bör gälla även ungdomsövervakning.

Om en dom på ungdomsövervakning undanröjs, bör en annan påföljd bestämmas för brottet. Flera remissinstanser, bl.a. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* samt *Stockholms tingsrätt*, anser att det bör övervägas om det ska vara möjligt att döma till sluten ungdomsvård i dessa situationer.

I den frågan görs följande bedömning. En grundläggande förutsättning för att döma till sluten ungdomsvård för brott som någon begått innan han eller hon fyllt 18 år är, enligt 30 kap. 5 § första stycket brottsbalken, att det föreligger synnerliga skäl för att bestämma påföljden till fängelse. När bestämmelsen infördes angavs i förarbetena att det främst är ett högt straffvärde som kan medföra att fängelse väljs för en omyndig lagöverträdare och att det är svårt att för åldersgruppen under 18 år ange situationer där tidigare lagföringar eller brotts art leder till bedömningen att fängelse måste ådömas (se prop. 1987/88:120 om ändring i brottsbalken m.m. [straffmätning och påföljdsval m.m.] s. 103). När sluten ungdomsvård infördes angavs i förarbetena att dessa uttalanden alltjämt bör gälla (se prop. 1997/98:96 s. 160). I vissa fall kan det emellertid i praktiken förekomma att även tidigare brottslighet och brottslighetens art leder till fängelse för lagöverträdare under 18 år. Särskilt i de fall där straffvärdet är högt – dock inte så högt att det ensamt motiverar en frihetsberövande påföljd – torde det ibland anses föreligga synnerliga skäl om det är fråga om en graverande återfallssituation. Motsvarande torde gälla om brottslighetens s.k. artvärde anses vara mycket högt. Det kan antas att påföljden, i en del fall där det visserligen kan finnas synnerliga skäl för en frihetsberövande påföljd, kan komma att bestämmas till ungdomsövervakning om straffvärdet inte är alltför högt. Om den unge missköter verkställigheten och det blir aktuellt att undanröja ungdomsövervakningen, torde det i sådana situationer kunna komma i fråga att döma ut sluten ungdomsvård. I andra fall kan det i stället komma i fråga att döma ut en mycket ingripande ungdomsvård med vårdplan (dvs. LVU-placering). Det kan även, beroende på bl.a. den ursprungliga brottslighetens straffvärde, tidigare brottslighet och den unges personliga förhållanden såsom vårdbehov, finnas förutsättningar att bestämma den nya påföljden till ungdomsvård förenad med en förstärkningspåföljd.

Om rätten beslutar om undanröjande ska den, när den nya påföljden bestäms, i likhet med vad som gäller enligt hittillsvarande ordning, ta skälig hänsyn till vad den dömda har undergått till följd av den undanröjda påföljden.

Rättegångsbestämmelser

Frågan om en åtgärd enligt 32 kap. 4 § brottsbalken, dvs. talan om undanröjande, ska enligt 38 kap. 3 § första stycket brottsbalken tas upp av den rätt som först avgjort det mål där den ungdomsvård eller ungdomstjänst som avses med undanröjandetalan har dömts ut. I tredje stycket i samma paragraf anges att ett sådant mål också får tas upp av den rätt där ett brottmål mot den dömda är anhängigt eller där mål om åtgärd mot den dömda enligt 32 kap. 4 § redan tagits upp, eller av rätten i den ort där den dömda mera varaktigt uppehåller sig, om rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt. Den redovisade ordningen bör, i enlighet med promemorians förslag, även gälla i förhållande till ungdomsövervakning.

I likhet med den ordning som gäller vid frågan om undanröjande av ungdomsvård och ungdomstjänst bör nämndemän delta när en tingsrätt avgör frågor om reaktioner vid misskötsamhet av ungdomsövervakning och undanröjande av andra skäl av en sådan påföljd. Den dömda ska ges tillfälle att yttra sig i mål om sådana frågor. (Se 38 kap. 6 och 8 §§ brottsbalken.) Det finns även särskilda bestämmelser i LUL, om sammanträde som hålls i målet om undanröjande av påföljd (se 30 a § LUL).

Åklagare bör kunna besluta om varning i stället för att väcka talan om undanröjande

Av 30 b § första stycket LUL följer att om den som dömts till ungdomsvård eller till ungdomstjänst i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne får åklagaren i stället för att väcka talan om undanröjande av påföljden besluta att varning ska meddelas den unge, om detta bedöms vara en tillräcklig åtgärd.

I promemorian föreslås att åklagaren även beträffande ungdomsövervakning ska ha möjlighet att meddela varning i stället för att föra talan om undanröjande. Det är en god ordning. Som anges i avsnitt 5.5.1 bör bristande medverkan så långt som möjligt åtgärdas inom ramen för verkställigheten och en talan om undanröjande undvikas. I linje med det får det anses lämpligt att åklagaren ges möjlighet att påverka den unge att medverka frivilligt genom att meddela en varning.

I 30 b § andra stycket LUL anges att varning som huvudregel ska meddelas den unge vid ett personligt sammanträffande, till vilket företrädare för socialtjänsten bör ges tillfälle att närvara. Motsvarande ordning bör gälla beträffande ungdomsövervakning. Kriminalvården bör ges möjlighet att närvara vid sammanträffandet.

Kriminalvården bör ha en skyldighet att i vissa fall underrätta åklagare

En förutsättning för en talan om undanröjande av en påföljd är att åklagaren har kännedom om den bristande verkställigheten. Vad gäller ungdomsvård och ungdomstjänst anges i 12 kap. 8 § SoL att socialnämnden ska underrätta åklagare om det finns förutsättningar för varning eller undanröjande av påföljden. En motsvarande underrättelseskyldighet bör åläggas Kriminalvården beträffande ungdomsövervakning. Underrättelseskyldigheten bör omfatta dels de fall där den unge missköter verkställigheten, dels de fall åtgärderna enligt

verkställighetsplanen inte kommer till stånd eller åtgärderna kommit att i väsentlig grad avvika från vad som beslutats i planen (se vidare avsnitt 9.2).

5.6 Övriga frågor

5.6.1 Informationsutbyte och sekretess

Utkastets förslag: Sekretess enligt 23 kap. 2 § OSL (sekretess för utbildningsverksamhet), 26 kap. 1 § OSL (socialtjänstsekretess), eller 35 kap. 1 § första stycket 1 OSL (förundersökningssekretess till skydd för enskild) ska inte hindra att uppgift om en enskild eller någon närstående till denne lämnas till Kriminalvården, om uppgiften behövs för att upprätta en verkställighetsplan gällande en enskild som dömts till ungdomsövervakning och uppgiftslämnandet syftar till att fastställa vilka åtgärder som kan vidtas för att förebygga att den dömda återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt.

Sekretess enligt 23 kap. 2 § OSL (sekretess för utbildningsverksamhet) och 26 kap. 1 § OSL (socialtjänstsekretess) ska inte heller hindra att uppgift om en enskild eller någon närstående till denne lämnas till Kriminalvården, om uppgiften gäller något som omfattas av en verkställighetsplan gällande en enskild som dömts till ungdomsövervakning.

Den sekretessbrytande bestämmelsen avseende sådan sekretess som föreskrivs i 23 kap. 2 § OSL ska endast gälla för uppgifter om specialpedagogisk insats enligt första stycket samt för de uppgifter som avses i andra stycket.

Sekretess i Kriminalvårdens verksamhet enligt 35 kap. 15 § OSL ska inte hindra att en uppgift om den som verkställer ungdomsövervakning lämnas av Kriminalvården till enskild eller till någon annan myndighet, om det behövs för att genomföra verkställighetsplanen.

Promemorians förslag överensstämmer i sak med utkastets. Promemorians förslag om sekretessbrytande bestämmelser utgår dock från att det är Statens institutionsstyrelse (SiS) som ska vara huvudman för verkställighet av påföljden.

Remissinstanserna: *Barnombudsmannen, SiS* samt *Sveriges Kommuner och Landsting* tillstyrker förslaget. SiS anser emellertid att det finns skäl att möjliggöra visst informationsutbyte även gentemot hälso- och sjukvården. Enligt förslaget ska även den dömdes deltagande i vård och behandling regleras i verkställighetsplanen. Då allt som anges i planen utgör en del av påföljden och är obligatoriskt för den enskilde framstår det som nödvändigt att visst informationsutbyte kan ske med hälso- och sjukvården för att kontroll av efterlevnaden av verkställighetsplanen ska kunna ske även utan den enskildes samtycke. *Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor* instämmer i promemorians bedömning att det måste finnas möjlighet att utbyta information mellan berörda myndigheter. Vidare anser myndigheten att för att återanpassningen och rehabiliteringen av barn och unga ska bli så framgångsrik som möjligt behöver exempelvis

skola och socialtjänst samarbeta för att erbjuda individuellt anpassade alternativ till en fortsatt kriminell karriär där genomgången grundskola och gymnasium är viktiga förutsättningar. *Uppsala kommun* bedömer att det krävs ett tydligt samarbete mellan berörda myndigheter och ett snabbt agerande vid överträdelser för att påföljden ska fungera. Förslaget om en ändring i sekretesslagstiftningen är enligt kommunen positivt för att underlätta samverkan mellan berörda verksamheter.

Skälen för utkastets förslag

Det finns behov av informationsutbyte under verkställigheten

För att verkställighetsplaneringen ska kunna genomföras och syftet med påföljden uppnås är det viktigt att det finns goda möjligheter för Kriminalvården att få tillgång till relevanta uppgifter om den dömda. En förutsättning för det är att Kriminalvården kan samverka med andra myndigheter som har kunskap om den dömda och hans eller hennes förhållanden. I vissa fall kan de vara huvudmän för tänkbara åtgärder som kan ingå i verkställighetsplaneringen. Samverkan bör normalt ske med socialtjänsten, skolan och polisen. I förekommande fall kan det även bli aktuellt med samverkan med andra myndigheter och aktörer som varit i kontakt med den unge.

Sekretessregleringen i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), förkortad OSL, kan dock innebära att myndigheter och andra aktörer är förhindrade att lämna ut sådana uppgifter till Kriminalvården som myndigheten kan behöva för att utarbeta en meningsfull verkställighetsplan. Såväl vid upprättande och ändring av verkställighetsplanen som vid själva verkställigheten aktualiseras således vissa frågor om sekretess. I syfte att säkerställa att informationsutbyte kan ske utan hinder av sekretess anses, i likhet med bedömningen i promemorian, att det bör införas särskilda sekretessbrytande bestämmelser i OSL. I det följande behandlas i vilka fall sådana bestämmelser bör införas och skälen för det.

Det bör införas sekretessbrytande bestämmelser för socialtjänsten

Vid framtagandet av verkställighetsplanen kommer det vara nödvändigt för Kriminalvården att samverka med socialtjänsten (se avsnitt 5.3.1 och 5.3.3). Vad gäller information om den dömdes förhållanden och hans eller hennes behov av stöd och hjälp kan det yttrande som socialnämnden ska upprätta enligt 11 § LUL ge viss vägledning. Vid verkställighetsplaneringen kan det dock även finnas behov av andra uppgifter. Det kan gälla dels uppgifter om tidigare insatser enligt SoL eller LVU som den unge eller hans eller hennes familj varit föremål för, dels uppgifter som ligger i tiden efter upprättandet av socialnämndens yttrande.

Uppgifter inom socialtjänsten om den dömda omfattas som huvudregel av sekretess. Enligt 26 kap. 1 § OSL gäller sekretess inom socialtjänsten för uppgift om enskilda personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men. Det är fråga om sträng sekretess eftersom det s.k. omvända skaderekvisitet gör sekretess till huvudregel. Sekretessen gäller enligt 8 kap. 1 § OSL även i förhållande till andra myndigheter. Med hänsyn till

sekretessregleringen har socialtjänsten – utan en ny sekretessbrytande bestämmelse – begränsade möjligheter att lämna uppgifter till Kriminalvården under verkställighetsplaneringen om inte den unge, och eventuellt dennes vårdnadshavare, enligt 12 kap. 2 och 3 §§ OSL samtycker till att uppgifter lämnas ut.

I första hand bör det, som anges i promemorian, eftersträvas att socialtjänsten lämnar ut uppgifter som omfattas av sekretess i samförstånd med den dömde och i förekommande fall med dennes vårdnadshavare. Det kan dock antas att ett sådant samtycke inte alltid kommer att lämnas. Det är inte heller säkert att det i det enskilda fallet är lämpligt att fråga efter samtycke. Promemorians bedömning att det är motiverat – för att verkställighetsplanen ska kunna bygga på en allsidig belysning av den dömdes personliga och sociala förhållanden – att socialtjänsten kan lämna uppgifter till Kriminalvården utan hinder av sekretess delas därför. Detsamma gäller bedömningen att de integritetsskyddsaspekter som gör sig gällande, och som kan tala mot att socialtjänsten ska kunna lämna ut uppgifterna oavsett samtycke, vägs upp av syftet med uppgiftslämnandet, nämligen att åstadkomma en verkställighetsplan som kan bryta kriminella och destruktiva mönster hos den unge. Under förutsättning att sekretessen endast kan brytas för att uppnå syftet att få till stånd en fungerande och meningsfull verkställighetsplan och att uppgifterna endast får lämnas till Kriminalvården, får regleringen anses vara godtagbar från integritetssynpunkt. Utarbetandet av verkställighetsplaner är vidare en sådan verksamhet som omfattas av sekretess hos kriminalvården enligt 35 kap. 15 § OSL om det kan antas att den enskilde eller någon närstående lider men eller att fara uppkommer för att någon utsätts för våld eller lider annat allvarligt men om uppgiften röjs.

Sammanfattningsvis delas promemorians bedömning att det bör införas en sekretessbrytande bestämmelse som möjliggör att socialtjänsten kan lämna uppgift om en enskild eller någon närstående till denne till Kriminalvården, om uppgiften behövs för att upprätta en verkställighetsplan gällande en enskild som dömts till ungdomsövervakning och uppgiftslämnandet syftar till att fastställa vilka åtgärder som kan vidtas för att förebygga att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt.

Under verkställigheten ska, som framgår av avsnitt 5.3.5, den av Kriminalvården förordnande koordinatorn verka för att verkställighetsplanen följs genom kontroll, stöd och hjälp. Verkställighetsplanen kan innehålla inslag som handhas av socialtjänsten. Det innebär att koordinatorn i vissa fall måste ha kontakt med socialtjänsten för tillsyn av att planen följs av den unge och av de aktörer som ska tillhandahålla insatsen. Sekretessreglerna kan dock innebära att socialtjänsten kan vara förhindrad att lämna uppgifter om hur verkställighetsplanen följs. Om socialtjänsten har kunnat lämna uppgifter för att upprätta en verkställighetsplan, bör det även vara möjligt att lämna uppgifter till Kriminalvården gällande åtgärder som omfattas av en verkställighetsplan i syfte att möjliggöra kontroll av att den följs. Promemorians bedömning att det bör införas en sekretessbrytande bestämmelse för socialtjänsten också i detta avseende delas. Även i detta fall anses att den sekretessbrytande bestämmelsen får anses godtagbar från

integritetssynpunkt med hänsyn till syftet med utlämnandet, som här är efterlevnaden av verkställighetsplanen.

Det bör införas en sekretessbrytande bestämmelse för skolan

Som anges i avsnitt 5.3.2 bör målsättningen alltid vara att verkställighetsplanen ska inkludera den dömdes skolgång eller annan utbildning. I vissa fall kan det föranleda att det behövs mer ingående kontakter med skolan. För att bidra till att den unge får en fungerade utbildning kan det bedömas nödvändigt att i verkställighetsplanen ange att han eller hon ska få särskilda pedagogiska insatser eller andra särskilda arrangemang kring skolgången. Skolans kunskaper om den dömda och hans eller hennes särskilda behov eller förhållanden i övrigt kan också vara av betydelse för att utforma en meningsfull verkställighetsplan.

I 23 kap. 2 § OSL regleras vilken sekretess som gäller inom bl.a. grund- och gymnasieskolan. Första stycket i paragrafen gäller elevhälsa och har en strängare sekretess än andra stycket som handlar om skolans särskilda elevstödjande verksamhet i övrigt. Sekretess enligt första stycket gäller för uppgift om enskilda personliga förhållanden i sådan elevhälsa som avser psykologisk, psykosocial eller specialpedagogisk insats, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men. Sekretess enligt andra stycket gäller dels i särskild elevstödjande verksamhet i övrigt för uppgift om enskilda personliga förhållanden, dels för uppgift som hänför sig till ärende om tillrättaförande av en elev eller om skiljande av en elev från vidare studier. Sekretessen gäller dock endast om det kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne lider men om uppgiften röjs.

Av betydelse för upprättandet av en verkställighetsplan torde i första hand vara uppgifter om den dömdes skolgång och sådant som är knutet till skolgången. I likhet med vad som anføres ovan gällande socialtjänstsekretess bör det i första hand eftersträvas att uppgifter lämnas ut i samförstånd med den dömda och i förekommande fall med dennes vårdnadshavare. För att verkställighetsplanen ska kunna bygga på en allsidig belysning av den dömdes utbildningssituation, delas emellertid promemorians bedömning att det bör vara möjligt för skolan att, om inte samtycke lämnas, lämna uppgifter till Kriminalvården utan hinder av sekretess.

De uppgifter som bör komma i fråga att lämna ut är uppgifter om specialpedagogiska insatser och annan elevstödjande verksamhet än den som bedrivs av psykolog, kurator eller specialpedagog. När det gäller specialpedagogiska insatser kan det förekomma känsliga uppgifter om en elevs fysiska eller psykiska hälsa eller sociala förhållanden. Beträffande den övriga elevstödjande verksamheten kan det gälla uppgifter om en elevs fysiska eller psykiska förutsättningar, beteende, prestation i skolan, hemförhållanden eller fritidsmiljö. Hit räknas också verksamhet som bedrivs vid elevvårdskonferenser.

Uppgifter som hänför sig till ärende om tillrättaförande av en elev eller om skiljande av en elev från vidare studier kan också vara av känslig natur. För att underlaget till en verkställighetsplan ska bli rättvisande bör det vara möjligt för skolan att lämna ut även sådana uppgifter. När det gäller den unges kontakter med skolpsykolog eller skolkurator kan det emellertid

finnas särskilda betänkligheter med en sekretessbrytande regel, motsvarande vad som gäller beträffande sekretess inom hälso- och sjukvården (se vidare nedan). Sådana uppgifter bör därför bara kunna tas med i utredningen inför en verkställighetsplan om sekretessen efterges av den unge.

De invändningar som kan resas mot en sådan ordning utifrån integritetssynpunkt får – i likhet med vad som anförs gällande socialtjänstsekretessen – vägas mot syftet med uppgiftslämnandet, att fastställa vilka åtgärder som kan vidtas för att förebygga att den unge återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt. Mot den bakgrunden delas promemorians bedömning att under förutsättning att uppgifterna endast får lämnas till Kriminalvården och i ovan angivet syfte, får regleringen även i detta fall anses vara godtagbar.

En sekretessbrytande bestämmelse bör således gälla uppgifter om den enskildes förhållanden som regleras i första stycket i 23 kap. 2 § OSL och som gäller specialpedagogisk insats, medan psykologisk och psykosocial insats bör undantas. Den sekretessbrytande bestämmelsen bör också avse sådana uppgifter som omfattas av sekretess i andra stycket i paragrafen.

Den upprättade verkställighetsplanen kan komma att innehålla inslag som handhas av skolan. Det innebär att koordinatoren kan behöva ha kontakt med skolan för att se till att planen följs av den unge och de aktörer som ska tillhandahålla insatsen. Det bör därför införas en motsvarande sekretessbrytande bestämmelse som för socialtjänsten som innebär att det ska vara möjligt för skolan att lämna uppgifter gällande uppgifter som omfattas av en verkställighetsplan. Även i detta fall anses att den sekretessbrytande bestämmelsen får anses godtagbar utifrån integritetssynpunkt med hänsyn till syftet med utlämnandet, som här är kontroll av efterlevnaden av verkställighetsplanen.

Det bör införas en sekretessbrytande bestämmelse för Polismyndigheten

Vilken slags brottslighet som den unge har dömts för kan vara av betydelse för hur verkställighetsplanen utformas. Brottslighetens karaktär och allvar kan påverka bedömningen av vilka åtgärder som bör ingå i planen. Det gäller särskilt sådant som deltagande i olika former av påverkansprogram men även andra insatser av behandlande eller påverkande natur. Det kan också ha betydelse för verkställighetsplanen om det finns en koppling mellan brottsligheten och den unges missbruk av alkohol eller narkotika. Vad gäller brottslighetens beskaffenhet kan mycket information inhämtas genom domen och förundersökningsprotokollet, utan hinder av sekretess. Ytterligare uppgifter, som inte sällan omfattas av sekretess hos Polismyndigheten, kan dock behövas under verkställighetsplaneringen.

Sekretess gäller enligt 35 kap. 1 § första stycket 1 OSL för uppgift om en enskilds personliga och ekonomiska förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider skada eller men och uppgiften förekommer i utredningen enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål. Promemorians bedömning att för att polisen ska kunna lämna relevanta uppgifter till Kriminalvården angående brottsligheten bör det införas en sekretessbrytande bestämmelse delas. En avvägning mellan integritetshänsyn och det behov som finns för uppgiftslämnande i syfte att

få till stånd en verkningsfull verkställighetsplan leder till bedömningen att en sekretessbrytande regel även i denna del är godtagbar. Uppgifter om den enskilde i anslutning till utarbetandet av en verkställighetsplan omfattas vidare av sekretess hos kriminalvården enligt 35 kap. 15 § OSL, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående lider men eller att fara uppkommer för att någon utsätts för våld eller lider annat allvarligt men om uppgiften röjs.

Utöver uppgifter om den brottslighet som ligger till grund för påföljden kan andra uppgifter om den dömda vara av intresse vid utarbetandet av en verkställighetsplan. Polismyndighetens kunskap om hans eller hennes aktuella förhållanden kan t.ex. ha betydelse för frågan om vilken utformning de rörelseinskränkande inslagen bör ha. Det kan bl.a. gälla om den dömda har kopplingar till gängkriminalitet eller till personer som missbrukar eller säljer narkotika. Om det är uppgifter som ingår i en pågående förundersökning, bör uppgifterna – om de har sådan relevans som anges i den sekretessbrytande bestämmelsen – kunna lämnas även om de rör en enskilds personliga förhållanden.

I vissa fall kan det gälla sekretess för uppgifterna enligt 18 kap. 1 § OSL, eftersom det kan antas att syftet med beslutade eller förutsedda åtgärder motverkas eller den framtida verksamheten skadas om uppgiften röjs (s.k. förundersökningssekretess). I sådana fall är Polismyndigheten av det skälet förhindrad att lämna ut uppgiften. Det torde gälla om uppgifterna gäller misstänkt pågående brottslighet eller sådan brottslighet under utredning. Polisen har dock möjlighet att väga skadan av att lämna ut uppgifter som kan omfattas av förundersökningssekretess mot nyttan av att kunna vidta åtgärder inom ramen för verkställighetsplanen. Enligt den s.k. generalklausulen i 10 kap. 27 § OSL får en sekretessbelagd uppgift lämnas till en myndighet, om det är uppenbart att intresset av att uppgiften lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda. Med stöd av denna bestämmelse torde uppgifter som omfattas av förundersökningssekretessen i vissa fall kunna lämnas ut utan att det behövs någon särskild sekretessbrytande bestämmelse.

Det bör inte införas en sekretessbrytande bestämmelse för hälso- och sjukvården

Uppgifter om att den dömda genomgår exempelvis psykiatrisk vård eller missbruksbehandling kan ha relevans vid upprättandet av en verkställighetsplan. I vissa fall kan åtgärder inom exempelvis missbruksvården eller barn- och ungdomspsykiatri vara sådana som bör ingå i planen, eftersom de kan antas bidra till att han eller hon inte återfaller i brott.

Hälso- och sjukvård inom det allmänna omfattas av sekretess enligt 25 kap. 1 § OSL. Enligt den bestämmelsen gäller sekretess inom hälso- och sjukvården för uppgift om en enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men.

Det finns skäl att anta att åtgärder inom hälso- och sjukvården bara blir meningsfulla om den dömda själv aktivt samtycker till dem. De uppgifter som kan finnas om den dömdes hälsa är vidare ofta av särskilt känslig natur och kan ha lämnats av honom eller henne i förtroende eller under

särskilda förhållanden. Promemorians bedömning att det inte bör införas någon sekretessbrytande bestämmelse för hälso- och sjukvården delas därför. Att det kan inhämtas uppgifter och diskuteras åtgärder i sådana frågor beträffande den dömde under verkställighetsplaneringen och den efterföljande verkställighetstiden får i stället vara beroende av om han eller hon efterger sekretessen.

Det bör inte gälla sekretess för föreskrifter i verkställighetsplanen

Som konstateras ovan kommer utarbetandet av verkställighetsplanen vara en verksamhet som omfattas av sekretess inom kriminalvården, om det kan antas att den enskilde eller någon närstående lider men eller att fara uppkommer för att någon utsätts för våld eller lider annat allvarligt men om uppgiften röjs. Av 35 kap. 15 § andra stycket OSL följer emellertid att sekretess inte gäller beslut av Kriminalvården. Sekretess gäller dock för uppgift i ett sådant beslut, om det av särskild anledning kan antas att den enskilde eller någon närstående utsätts för våld eller lider annat allvarligt men om uppgiften röjs.

Rättssäkerhetsskäl talar för att uppgifter i verkställighetsplanen, t.ex. om de rörelseinskränkande inslagen som ingår i en ungdomsövervakning, ska kunna granskas av utomstående. Vidare kan föreskrifter som omfattas av verkställighetsplanen komma att överklagas och bli föremål för domstolsprövning. Motsvarande ordning som gäller för andra beslut av Kriminalvården bör alltså gälla för föreskrifter i verkställighetsplanen. Någon särskild reglering krävs därför inte.

Uppgiftslämnande från Kriminalvården

För att Kriminalvården, i första hand koordinatören, ska kunna kontrollera att verkställighetsplanen följs kan Kriminalvården behöva lämna ut uppgifter om innehållet i planen eller annat som rör verkställigheten. När det gäller uppgifter som finns i föreskrifter i verkställighetsplanen kommer det inte finnas några hinder mot ett sådant utlämnande eftersom de inte omfattas av sekretess. Ett behov av att lämna ut uppgifter kan dock gälla för andra delar i verkställighetsplanen. Det kan också gälla uppgifter som inte har dokumenterats i planen och som kan omfattas av den sekretess som i övrigt gäller för kriminalvårdens verksamhet enligt 35 kap. 15 § OSL. Att sådana uppgifter lämnas ut kan vara nödvändigt för att verkställigheten ska kunna fungera.

Av 10 kap. 2 § OSL följer att sekretess inte hindrar att en uppgift lämnas från en myndighet till en enskild eller till en annan myndighet, om det är nödvändigt för att den utlämnade myndigheten ska kunna fullgöra sin verksamhet. Med hänsyn till denna allmänna reglering kan det övervägas om det behövs en särskild sekretessbrytande bestämmelse för dessa situationer.

Att det kan ske ett fungerande informationsutbyte och kommunikation mellan Kriminalvården och andra aktörer som är inblandade i verkställigheten är, som bl.a. *Barnombudsmannen*, *SiS* samt *Sveriges Kommuner och Landsting* påpekar, av betydelse för att ungdomsövervakning ska kunna fungera. För att säkerställa att ett sådant informationsutbyte kan ske bör det så som föreslås i promemorian införas en särskild reglering som möjliggör att uppgift om den som verkställer

ungdomsövervakning får lämnas av Kriminalvården till enskild eller till annan myndighet, om det behövs för att genomföra verkställighetsplanen. Även i detta fall anses att den sekretessbrytande bestämmelsen är godtagbar från integritetssynpunkt med hänsyn till syftet med utlämnandet, som här är efterlevnaden av verkställighetsplanen.

5.6.2 Bemyndigande

Utkastets förslag: Ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela ytterligare föreskrifter om inledande av verkställighet, nöjdförklaring och beräkning av verkställighetstid införs i verkställighetslagen.

Promemorians förslag: Promemorian innehåller ingen bedömning av behovet av ett bemyndigande.

Skälen för utkastets förslag: I flera fall kommer föreskrifter att behöva meddelas genom förordning. Flertalet av dessa föreskrifter har regeringen med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen befogenhet att meddela (verkställighetsföreskrifter och regeringens restkompetens) eller att delegera den rätten till myndighet. I vissa fall torde dock krävas ett bemyndigande för att regeringen ska få meddela föreskrifter. Det gäller t.ex. i fråga om sättet att beräkna verkställighetstid liksom frågor om nöjdförklaring. Ett bemyndigande för regeringen att meddela föreskrifter bör därför införas i verkställighetslagen. Med hänsyn till att det inte helt går att överblicka vilka föreskrifter som det kan finnas behov av bör bemyndigandet ges en generell utformning. En sådan föreskriftsrätt som riksdagen delegerar till regeringen bör även kunna delegeras vidare till en myndighet. Sammantaget föreslås därför att det i den nya verkställighetslagen föreskrivs att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om inledande av verkställighet, nöjdförklaring och beräkning av verkställighetstid.

5.6.3 Beslutsordning

Utkastets förslag: Beslut enligt den nya lagen om verkställighet av ungdomsövervakning fattas av Kriminalvården, om inte annat följer av den lagen. Sådana beslut gäller omedelbart, om inte något annat beslutas.

Beslut enligt lagen om verkställighet av ungdomsövervakning får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Ett beslut överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets det frivårdskontor finns där den dömde är inskriven. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med utkastets. Promemorians förslag utgår emellertid från att det är Statens institutionsstyrelse som är den verkställande myndigheten och därigenom den myndighet som ska fatta beslut enligt den föreslagna verkställighetslagen. Vidare föreslås i promemorian att beslut av Kriminalvården endast får överklagas i särskilda fall.

Remissinstanserna: *Kammarrätten i Stockholm* anser att är det oklart om syftet är att samtliga beslut som den verkställande myndigheten fattar om påföljden t.ex. boende, skolgång, sysselsättning och fritid, och som tas in i verkställighetsplanen, ska kunna överklagas. *Attunda tingsrätt* anser att det bör förtydligas vad som avses med att beslut får överklagas i särskilda fall, vilket skulle kunna göras genom en hänvisning till att detta motsvarar den rätt till överklagande som finns i 23 § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård. *Helsingborgs tingsrätt* ifrågasätter att överklagande av de rörelseinskränkande inlagen ska ske till förvaltningsdomstol och inte till allmän domstol.

Skälen för utkastets förslag: Som framgår av avsnitt 5.1 och 5.3 kommer det under verkställighet av ungdomsövervakning att fattas beslut som berör den unge i stor utsträckning. Bland annat ska verkställighetsplanen innehålla föreskrifter om att den dömde ska träffa en koordinator och om inskränkningar i den dömdes rörelsefrihet. Vidare får verkställighetsplanen innehålla föreskrifter om bl.a. att den dömde inte får bruka alkohol under verkställigheten. Det bör ankomma på den verkställande myndigheten, dvs. Kriminalvården, att fatta sådana beslut liksom andra beslut om t.ex. handräckning av Polismyndigheten eller provtagning för kontroll av drog- och alkoholförbud enligt den föreslagna verkställighetslagen. När det gäller omhändertagande föreslås beslut i vissa fall fattas av Polismyndigheten (23 § tredje stycket).

Den unge bör ha rätt att överklaga beslut enligt den föreslagna verkställighetslagen. En sådan rätt bör finnas såväl när det gäller de obligatoriska moment som verkställighetsplanen ska innehålla (14 §) som sådana inlag som får regleras i verkställighetsplanen, t.ex. om boende, skolgång, alkoholförbud och vård (15 §).

Instansordningen för överklagande av Kriminalvårdens beslut är i dag inte enhetligt reglerad. Vissa av Kriminalvårdens beslut får överklagas direkt till allmän förvaltningsdomstol. Det gäller bl.a. beslut enligt fängelselagen och beslut att skjuta upp den villkorliga frigivningen (se 14 kap. 1 § fängelselagen respektive 38 kap. 14 § brottsbalken). Andra beslut, t.ex. om övervakning efter villkorlig frigivning och kontaktskyldighet med tjänsteman vid Kriminalvården eller annan person (se 26 kap. 11 § brottsbalken respektive 26 kap. 13 § andra meningen brottsbalken) får överklagas till övervakningsnämnden. Beslut som övervakningsnämnden fattat med stöd av bestämmelser i brottsbalken får överklagas till allmän domstol, med undantag för vissa beslut som överhuvudtaget inte får överklagas. Övervakningsnämndens beslut med stöd av fängelselagen respektive lagen om intensivövervakning med elektronisk kontroll överklagas däremot till allmän förvaltningsdomstol.

Frågan om en samlad översyn av instansordningen och beslutsordningen för Kriminalvårdens beslut har varit föremål för överväganden. Kriminalvårdskommittén föreslog i betänkandet *Framtidens kriminalvård* (SOU 2005:54) att nämndorganisationen skulle avvecklas och att all överprövning av Kriminalvårdens beslut skulle samlas hos allmän förvaltningsdomstol. Det ställningstagandet ansåg kommittén ligga i linje med strävandena att renodla de allmänna domstolarnas verksamhet. Den dåvarande regeringen ansåg dock att en ofrånkomlig konsekvens av en sådan renodling är att allmän förvaltningsdomstol tilldelas artfrämmande frågor som har mycket nära kopplingar till påföljdssystemet, t.ex. frågor

om föreskrifter under övervakning efter dom på skyddstillsyn, och ansåg det tveksamt om en sådan ordning innebar en mer effektiv och rättssäker prövning. Det ansågs inte heller, av samma skäl, ändamålsenligt att samla överprövningen hos allmän domstol. Detta i synnerhet som allmän förvaltningsdomstol har en lång erfarenhet av att hantera mål enligt bl.a. lagen om kriminalvård i anstalt. Regeringen ansåg även att övervakningsnämnderna ger en från Kriminalvården fristående prövning och att prövningen sker snabbt och ger en rättssäker och effektiv hantering av frågor om misskötsamhet. Den genomgripande förändringen av instansordningen som kommittén föreslagit genomfördes därför inte. (Se prop. 2009/10:135 En ny fängelse- och häkteslagstiftning s. 99 f.).

De beslut som det här är fråga om handlar om hur den faktiska verkställigheten ska vara utformad. På så sätt liknar besluten närmast de som fattas med stöd av andra verkställighetslagar, t.ex. fängeselagen, lagen om intensivövervakning med elektronisk kontroll och lagen om verkställighet av slutna ungdomsvård. Beslut enligt dessa lagar prövas av allmän förvaltningsdomstol. Beslut enligt den föreslagna lagen kan inte anses röra artfrämmande frågor eller ha en sådan nära koppling till påföljdssystemet att det talar mot att en prövning görs av allmän förvaltningsdomstol. Sammantaget görs därför bedömningen att allmän förvaltningsdomstol bör pröva överklaganden av Kriminalvårdens beslut. Ett beslut av Kriminalvården bör överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets det frivårds kontor är beläget där den dömde är inskriven. Motsvarande ordning bör gälla även för andra beslut enligt denna lag. Det innebär att målen kommer att spridas över landet, dvs. inte koncentreras till en viss förvaltningsrätt. Prövningstillstånd bör krävas vid överklagande till kammarrätten.

5.6.4 Förhållandet till regleringen om ny påföljd efter tidigare dom, m.m.

Utkastets förslag: Påföljden ungdomsövervakning ska omfattas av bestämmelserna i 34 kap. 1, 3 och 6 §§ brottsbalken.

Om en dom på fängelse på livstid förekommer till verkställighet samtidigt som en dom på ungdomsövervakning, ska livstidsstraffet träda i stället för ungdomsövervakningen.

Om någon döms till ungdomsövervakning och med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad på ett sätt som enligt 2 § lagen om tillgodoräkning av tid för frihetsberövande ska tillgodoräknas som verkställighet av påföljd, får rätten besluta att påföljden ska anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet.

Promemorians förslag överensstämmer i sak med utkastets.

Remissinstanserna: Ingen av remissinstanserna yttrar sig särskilt över promemorians förslag.

Skälen för utkastets förslag: I 34 kap. brottsbalken finns bl.a. bestämmelser om hur domstolen ska hantera påföljdsfrågan då någon som tidigare har dömts för brott ska dömas för ytterligare brott. Genom

lagändringar som trädde i kraft den 1 juli 2016 reformerades regleringen om ny påföljdsbestämning efter tidigare dom (se prop. 2015/16:151 Ny påföljd efter tidigare dom). Syftet var att förenkla och förtydliga de regler som gäller för hur domstolen ska bestämma påföljd när en tilltalad döms för ytterligare brott som begåtts innan en tidigare påföljd helt har verkställts eller annars upphört. Domstolen ska i en sådan situation som huvudregel bestämma en ny påföljd för den tillkommande brottsligheten. Möjligheten att bestämma att en tidigare dom ska omfatta också tillkommande brottslighet, s.k. konsumtionsdom, eller att undanröja en utdömd påföljd och bestämma ny gemensam påföljd för den samlade brottsligheten ska bara användas i undantagsfall. Regleringen gjordes också mer konsekvent när det gäller hur brott som utgör återfall ska behandlas. Det ska göras en principiell skillnad mellan brott begångna före en tidigare dom (nyupptäckt brottslighet), och brott begångna efter en tidigare dom men innan påföljden helt har verkställts eller annars upphört (ny brottslighet). Ändringarna innebar bl.a. att gemensam straffmätning endast ska tillämpas vid nyupptäckt brottslighet. Slutligen infördes en ordning som innebär att ungdomstjänst och ungdomsvård omfattas av regleringen om ny påföljdsbestämning efter tidigare dom.

Ungdomsövervakning bör behandlas på samma sätt som ungdomsvård och ungdomstjänst när det gäller hanteringen av ny påföljdsbestämning efter tidigare dom. Ungdomsövervakning bör därför i likhet med dessa påföljder omfattas av reglerna i 34 kap. 1, 3 och 6 §§ brottsbalken.

Vidare bör, om en dom på fängelse på livstid förekommer till verkställighet samtidigt som en dom på ungdomsövervakning, livstidsstraffet träda i stället för ungdomsövervakning. Motsvarande gäller när livstidsstraff verkställs samtidigt som vissa andra påföljder, t.ex. ungdomsvård och ungdomstjänst (se 26 kap. 25 § brottsbalken).

Av 3 § lagen (2018:1250) om tillgodoräkning av tid för frihetsberövande följer att om någon som har varit frihetsberövad döms till böter eller ungdomstjänst får rätten i vissa fall besluta att påföljden ska anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet. Det är rimligt att motsvarande ska gälla när någon har dömts till ungdomsövervakning. En bestämmelse om detta bör därför införas.

5.6.5 Vissa andra frågor

Utkastets förslag: En uppgift i belastningsregistret om ungdomsövervakning ska gallras ur belastningsregistret tio år efter domen eller beslutet, eller fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten.

Utkastets bedömning: Det finns inte tillräckliga skäl att ändra rubriken till 32 kap. brottsbalken.

Det finns inte behov av en bestämmelse om påföljdspreskription såvitt avser ungdomsövervakning.

Förslaget om ungdomsövervakning som ny påföljd föranleder inte någon ändring i regleringen om behandling av personuppgifter. Inte heller föranleder förslaget någon ändring i regleringen om erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom EU.

Promemorians förslag och bedömning överensstämmer delvis med utkastets. I promemorian föreslås att rubriken till 32 kap. brottsbalken ska ändras från ”Om överlämnande till särskild vård för unga” till ”Om ungdomspåföljder”. Vidare föreslås i promemorian att ungdomsövervakning ska bortfalla om verkställigheten av påföljden inte påbörjats innan fem år förflutit från det att domen vann laga kraft. Promemorian innehåller ingen bedömning av behovet av ändrade bestämmelser beträffande behandling av personuppgifter.

Remissinstanserna: Ett antal remissinstanser, bl.a. *Hovrätten för Västra Sverige*, *Attunda tingsrätt*, *Stockholms tingsrätt*, *Domstolsverket* och *Åklagarmyndigheten*, pekar på att det i förslaget till 1 kap. 3 § brottsbalken bör framgå att med påföljd avses även överlämnande till särskild vård enligt 31 kap. brottsbalken. I övrigt har remissinstanserna inga synpunkter på förslaget eller bedömningen.

Skälen för utkastets förslag och bedömning

Uppgift om ungdomsövervakning i belastningsregistret

Belastningsregistret innehåller bl.a. uppgifter om den som genom dom, beslut, strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot har ålagts påföljd för brott (se 3 § lagen [1998:620] om belastningsregister). Registret kommer således innehålla uppgift om domar där påföljden bestäms till ungdomsövervakning. I likhet med vad som gäller för uppgift om ungdomsvård och ungdomstjänst bör uppgift om ungdomsövervakning gallras ur belastningsregistret tio år efter domen eller beslutet, eller fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten.

Rubriken till 32 kap. i brottsbalken bör inte ändras

I promemorian föreslås att den nuvarande rubriken till 32 kap. brottsbalken ska ändras från ”Om överlämnande till särskild vård för unga” till ”Om ungdomspåföljder”. Förslaget att påföljderna för unga lagöverträdare ska benämnas ungdomspåföljder innebär att de inte längre ska anses innebära överlämnande till särskild vård. Som en följd av det föreslås i promemorian att uttrycket ”överlämnande till särskild vård” i 1 kap. 3 § brottsbalken ska ersättas med ”de påföljder för unga lagöverträdare som anges i 32 kap.”

Förslaget i promemorian överensstämmer med Påföljdsutredningens förslag i denna del. Påföljdsutredningens förslag utgår emellertid från att bestämmelserna om de påföljder som anges i 31 kap. brottsbalken om överlämnande till särskild vård i vissa fall, dvs. överlämnande till särskild vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall och överlämnande till rättspsykiatrisk vård, ska upphöra. Några sådana ändringar av 31 kap. brottsbalken genomförs inte i detta lagstiftningsärende. Därigenom blir, som flera remissinstanser pekar på, den i promemorian föreslagna utformningen av 1 kap. 3 § brottsbalken missvisande eftersom de påföljder som anges i 31 kap. brottsbalken utelämnas från definitionen av vad som avses med påföljd för brott enligt brottsbalken.

Förslaget får även betydelse för vissa processrättsliga bestämmelser. I promemorian redovisas inte någon konsekvensanalys i detta hänseende. I promemorian Processrättsliga konsekvenser av Påföljdsutredningens förslag (Ds 2012:54) föreslås vissa processrättsliga ändringar som utgår från Påföljdsutredningens förslag att det inte ska finnas möjlighet att som påföljd för brott överlämna en tilltalad till särskild vård. Bland annat föreslås att förbudet mot s.k. reformatio in pejus (se 51 kap. 25 § första stycket rättegångsbalken), till skillnad från i dag, ska omfatta även ungdomspåföljderna. Vidare föreslås att ungdomspåföljderna, som enligt hittillsvarande reglering i stor utsträckning undantas från omröstningsreglerna i 29 kap. 2 och 3 §§ rättegångsbalken ska omfattas av samma omröstningsregler som de påföljder som i första hand ska tillämpas för vuxna lagöverträdare.

Såväl förslaget om att ändra rubriken till 32 kap. brottsbalken som förslagen om processrättsliga ändringar som redovisas ovan är anpassade till det påföljdssystem som Påföljdsutredningen har föreslagit. Med beaktande av att Påföljdsutredningens förslag att utmönstra möjligheten att som påföljd för brott överlämna den tilltalade till särskild vård inte har genomförts finns det i nuläget inte tillräckliga skäl att ändra rubriken i 32 kap. brottsbalken. Av samma anledning bör inte heller de redovisade processrättsliga ändringarna som föreslås i promemorian Processrättsliga konsekvenser av Påföljdsutredningens förslag (Ds 2012:54) genomföras i detta lagstiftningsärende.

Påföljdspreskription

I promemorian föreslås att en utdömd ungdomsövervakning ska bortfalla om verkställigheten inte har påbörjats innan fem år förflutit från det att domen vann laga kraft. En motsvarande ordning gäller för ungdomstjänst. När det gäller ungdomsövervakning får rätten bestämma tiden för ungdomsövervakning till lägst sex månader och högst ett år. Som anges i avsnitt 5.3.9 föreslås Kriminalvården när det gäller ungdomsövervakning fastställa dagen för verkställighetens slut. Tiden ska räknas från och med den dag domen eller beslutet i den del som avser ungdomsövervakning har fått laga kraft. Det ska inte finnas någon möjlighet att göra ett avbrott i verkställigheten.

Om den dömde i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en dom på ungdomsövervakning eller om de föreskrivna åtgärderna enligt en verkställighetsplan inte kommer till stånd eller om de vidtagna åtgärderna har kommit att i väsentlig grad avvika från vad som föreskrivits i verkställighetsplanen ska det kunna medföra att påföljden undanröjs. Mot den bakgrunden förutses den situationen som förslaget tar sikte på, att verkställigheten inte påbörjas innan fem år förflutit från det att domen vann laga kraft, inte bli aktuell. Det finns därför inget behov av att reglera frågan om påföljdspreskription i förhållande till ungdomsövervakning. Någon sådan reglering finns inte heller för t.ex. ungdomsvård eller skyddstillsyn.

Frågor om personuppgiftsbehandling

Förslaget om att införa ungdomsövervakning som en ny påföljd innebär att flera myndigheter och andra berörda aktörer åläggs nya arbetsuppgifter

som innefattar behandling av personuppgifter. En grundläggande förutsättning för att få behandla personuppgifter är att det finns en rättslig grund för sådan behandling.

Regelverket för behandling av personuppgifter har nyligen reformerats med anledning av två olika EU-rättsakter: Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/E, i fortsättningen dataskyddsförordningen, och Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/680 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behöriga myndigheters behandling av personuppgifter för att förebygga, förhindra, utreda, avslöja eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, och det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av rådets rambeslut 2008/977/RIF, i fortsättningen dataskyddsdirektivet.

Dataskyddsförordningen, som är direkt tillämplig, utgör en ny generell reglering för behandling av personuppgifter inom EU. Förordningen började tillämpas den 25 maj 2018. I förordningen regleras bl.a. grundläggande principer för behandling av personuppgifter, såsom t.ex. rättslig grund för behandling av personuppgifter, s.k. känsliga personuppgifter och personuppgifter som rör fällande domar i brottmål och lagöverträdelse som innefattar brott, den registrerades rättigheter, personuppgiftsansvar, tillsyn över personuppgiftsbehandling och rätten för enskilda att få tillgång till rättsmedel och sanktioner mot ansvariga som inte lever upp till förordningens krav. Från förordningens tillämpningsområde undantas personuppgiftsbehandling som utförs av behöriga myndigheter i syfte att förebygga, utreda, upptäcka eller lagföra brott eller verkställa straff, inkluderande skydd mot samt förebyggande av hot mot den allmänna säkerheten. Personuppgiftsbehandling som utförs av behöriga myndigheter för dessa syften ligger i stället under dataskyddsdirektivets tillämpningsområde. Samma dag som dataskyddsförordningen började tillämpas trädde lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning i kraft (dataskyddslagen, se prop. 2017/18:105 Ny dataskyddslag).

Dataskyddsdirektivet har i huvudsak genomförts genom en ny brottsdatalag (se prop. 2017/18:232 Brottsdatalag). Brottsdatalagen (2018:1177) trädde i kraft den 1 augusti 2018. I lagen finns de grundläggande bestämmelserna om hur personuppgifter får behandlas inom dataskyddsdirektivets tillämpningsområde. Brottsdatalagen gäller för behandling av personuppgifter som behöriga myndigheter utför för vissa syften. De i lagen angivna syftena är att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott, verkställa straffrättsliga påföljder eller upprätthålla allmän ordning och säkerhet (se 1 kap. 2 § brottsdatalagen). Behörig myndighet definieras i lagen som 1) en myndighet som har till uppgift att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet, utreda eller lagföra brott, verkställa straffrättsliga påföljder eller upprätthålla allmän ordning och säkerhet, när den behandlar personuppgifter för ett sådant syfte, eller 2) en annan aktör som har anförtrodd myndighetsutövning för ett syfte som anges i 1, när den behandlar personuppgifter för ett sådant syfte (se 1 kap. 6 § brottsdatalagen).

Brottsdatalagen är subsidiär i förhållande till annan lag eller förordning som innehåller bestämmelser som avviker från lagen. För flertalet av de myndigheter som tillämpar brottsdatalagen, t.ex. Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, de allmänna domstolarna och Kriminalvården, finns särskilda registerförfattningar, som har anpassats till brottsdatalagen och den nya EU-regleringen (se prop. 2017/18:269 Brottsdatalag – kompletterande lagstiftning). De nya lagarna om personuppgiftsbehandling gäller utöver brottsdatalagen och innehåller bestämmelser som innebär preciseringar, undantag eller avvikelser i förhållande till den lagen (se lag [2018:1693] om polisens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område, lag [2018:1697] om åklagarväsendets behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område, lag [2018:1698] om domstolarnas behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område respektive lag [2018:1699] om kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område). De nya lagarna trädde i kraft den 1 januari 2019.

Följande överväganden görs när det gäller den personuppgiftsbehandling som kan aktualiseras genom införandet av ungdomsövervakning som en ny påföljd för unga lagöverträdare.

Det kan inledningsvis konstateras att införandet av en ny påföljd främst aktualiserar personuppgiftsbehandling som utförs i syfte att lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder. Sådan personuppgiftsbehandling faller som redovisats ovan under brottsdatalagens tillämpningsområde om den utförs av behöriga myndigheter. Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, de allmänna domstolarna och Kriminalvården är behöriga myndigheter när de behandlar personuppgifter för sådana syften. Förutom brottsdatalagen gäller respektive lag om personuppgiftsbehandling på brottsdatalagens område.

För Åklagarmyndigheten och de allmänna domstolarna innebär införandet av ungdomsövervakning som en ny påföljd inte att några nya arbetsuppgifter tillkommer. Redan enligt hittillsvarande ordning behandlar Åklagarmyndigheten och de allmänna domstolarna personuppgifter vid hantering av brottmål som leder fram till att en straffrättslig påföljd döms ut. Detsamma gäller frågor om ändring av påföljd. De allmänna förvaltningsdomstolarna föreslås enligt förslaget pröva överklaganden av beslut som fattas under verkställighet av ungdomsövervakning. Behandling av personuppgifter i syfte att verkställa straffrättsliga påföljder faller inom brottsdatalagens tillämpningsområde. Det finns således ett regelverk för den personuppgiftsbehandling som aktualiseras hos såväl Åklagarmyndigheten och de allmänna domstolarna som de allmänna förvaltningsdomstolarna med anledning av införandet av ungdomsövervakning som en ny påföljd.

Som anges i avsnitt 5.2 föreslås att Kriminalvården ska ansvara för verkställigheten av ungdomsövervakning. Myndigheten verkställer redan flera andra straffrättsliga påföljder, såsom fängelse och skyddstillsyn. Personuppgiftsbehandling som sker i syfte att verkställa straffrättsliga påföljder faller under brottsdatalagens tillämpningsområde. När Kriminalvården behandlar personuppgifter för verkställighet av ungdomsövervakning bör således brottsdatalagen vara tillämplig och därmed även lagen om kriminalvårdens behandling av personuppgifter inom brottsdatalagens område. Den senare lagen innehåller bestämmelser

om bl.a. personuppgiftsansvar, rättsliga grunder för behandling av personuppgifter, behandling för nya ändamål, längsta tid som personuppgifter får behandlas, säkerhetsregister, administrativa sanktioner, skadestånd och överklagande.

För Polismyndighetens del kan det bli aktuellt med personuppgiftsbehandling vid informationsutbyte under bl.a. verkställighetsplanering och vid bistånd till Kriminalvården genom polishämtning. Även detta kan anses utgöra ett led i verkställigheten av en straffrättslig påföljd och faller därför inom brottsdatalagens tillämpningsområde.

Även andra myndigheter och aktörer kan emellertid behöva behandla personuppgifter som en följd av de förslag som lämnas när det gäller den närmare utformningen av påföljden. Som anges i avsnitt 5.3.1 föreslås att Kriminalvården vid verkställighetsplaneringen ska samverka med socialnämnden och vid behov även med andra aktörer såsom t.ex. huvudmän för utbildning. Vidare föreslås, som anges i avsnitt 5.6.1, att det ska införas särskilda sekretessbrytande bestämmelser i OSL. Bestämmelserna ska syfta till att möjliggöra ett informationsutbyte mellan bl.a. Kriminalvården och socialtjänsten respektive skolan (26 kap. 9 b § och 23 kap. 2 a § OSL). Det föreslås att uppgifter ska få lämnas till Kriminalvården, om uppgiften behövs för att upprätta en verkställighetsplan gällande en enskild som dömts till ungdomsövervakning och uppgiftslämnandet syftar till att fastställa vilka åtgärder som kan vidtas för att förebygga att den dömda återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt. Vidare föreslås att sekretess inte heller ska hindra att uppgift om en enskild eller någon närstående till denne lämnas till Kriminalvården, om uppgiften gäller något som omfattas av en verkställighetsplan gällande en enskild som dömts till ungdomsövervakning. Såväl samverkan som informationsutbytet ingår som ett led i verkställigheten av ungdomsövervakning. Det innebär dock inte att socialnämnden och huvudmän för utbildning anses som behöriga myndigheter i dataskyddsdirektivets och brottsdatalagens mening (jfr prop. 2017/18:232 s. 430). När det gäller den personuppgiftsbehandling som utförs av dem med stöd av den föreslagna lagen gäller i stället dataskyddsförordningen.

Den personuppgiftsbehandling som socialtjänsten och huvudmän för utbildning föreslås utföra inom ramen för den samverkan som föreskrivs med Kriminalvården är nödvändig för fullgörande av en rättslig förpliktelse eller för utförandet av en arbetsuppgift av allmänt intresse (jfr artikel 6.1 c och e dataskyddsförordningen). Den rättsliga grunden för personuppgiftsbehandlingen fastställs genom den reglering av påföljden som föreslås dels i 32 kap. 3 a § brottsbalken och i 10–16 §§ i den nya verkställighetslagen, dels i de sekretessbrytande bestämmelserna som föreslås införas i OSL. Genom de villkor som ställs upp i OSL och 29 kap. skollagen (2010:800) för att uppgifter ska få lämnas ut av socialtjänsten och huvudmän för utbildning får lagstiftningen vidare anses proportionell mot de mål som eftersträvas (jfr artikel 6.3). Behandlingen är således tillåten enligt artikel 6.1 och 6.3 dataskyddsförordningen.

I vissa fall kan det informationsutbyte som aktualiseras genom den föreskrivna samverkan innefatta känsliga personuppgifter om t.ex. hälsa. Som anförs ovan är en sådan behandling nödvändig av hänsyn till ett

viktigt allmänt intresse på grundval av medlemsstatens nationella rätt. Stöd för den personuppgiftsbehandling som utförs av socialnämnden och skolhuvudmän enligt den föreslagna lagen finns i artikel 9.2 g i dataskyddsförordningen, som för myndigheternas del kompletteras av 3 kap. 3 § dataskyddslagen. Genom såväl de villkor som gäller för uppgiftslämnande som det sekretesskydd och den reglering för behandling av personuppgifter som gäller hos Kriminalvården får kraven på proportionalitet samt lämpliga och särskilda åtgärder för att säkerställa den registrerades grundläggande rättigheter och intressen anses uppfyllda (artikel 9.2 g). När det gäller personuppgifter om fällande domar i brottmål finns stöd för socialnämndens och kommunala skolhuvudmäns behandling i 3 kap. 8 § dataskyddslagen, enligt vilken personuppgifter som rör fällande domar i brottmål och lagöverträdelse som innefattar brott får behandlas av myndigheter. I fråga om enskilda skolhuvudmän är sådan behandling tillåten enligt den reglering om samverkan med Kriminalvården som föreslås i den nya verkställighetslagen. Genom såväl de villkor som gäller för uppgiftslämnande (i 29 kap. 14 § skollagen) som det sekretesskydd och den reglering för behandling av personuppgifter som gäller hos Kriminalvården får kraven på lämpliga skyddsåtgärder för den registrerades rättigheter och friheter anses uppfyllda. Behandlingen är således tillåten enligt artikel 10.

Mot den redovisade bakgrunden bedöms införandet av ungdomsövervakning inte kräva några särskilda lagstiftningsåtgärder beträffande den personuppgiftsbehandling som följer med förslagen.

Erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom Europeiska unionen

Den 1 juli 2016 trädde lagen (2015:650) om erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom Europeiska unionen i kraft. Syftet med lagstiftningen är att en frivårdspåföljd ska kunna verkställas i den medlemsstat där den dömdes sociala återanpassning kan förväntas ske bäst. Enligt lagen ska Kriminalvården pröva om en utländsk dom ska erkännas och verkställas i Sverige eller om en svensk dom ska skickas till en annan medlemsstat för att verkställas i den staten. I lagen definieras vad som avses med en svensk respektive en utländsk dom på frivårdspåföljder. Med en svensk dom avses en av svensk domstol meddelad dom som avser fängelse i de fall den dömden villkorligt frigetts, villkorlig dom och skyddstillsyn.

Ungdomsvård och ungdomstjänst omfattas inte av definitionen. När det gäller ungdomsvård angavs i förarbetena att det torde vara mycket ovanligt att denna påföljd överhuvudtaget aktualiseras och därefter döms ut för en ung person som är bosatt i ett annat land eller i vart fall har en svag anknytning till Sverige. Vidare angavs att det dessutom i praktiken torde vara omöjligt för myndigheter i andra medlemsstater att genomföra innehållet i kontraktet eller planen som bifogas domen. Regeringen ansåg därför att ungdomsvård inte skulle omfattas av lagens tillämpningsområde. Beträffande ungdomstjänst konstaterades att behovet av att överföra påföljden kunde antas vara mycket begränsat. Att låta ungdomstjänst omfattas av lagens tillämpningsområde skulle också medföra en invecklad reglering som enligt regeringens bedömning inte stod i paritet med

behovet. Av dessa skäl kom inte heller ungdomstjänst att omfattas av lagen (se prop. 2014/15:138 Erkännande och verkställighet av frivårdspåföljder inom Europeiska unionen, s. 38 f.)

I likhet med vad som anförs i promemorian bedöms samma skäl som redovisats i ovan angivna lagstiftningsärenden göra sig gällande när det gäller ungdomsövervakning. Ungdomsövervakning bör därför inte omfattas av lagens tillämpningsområde.

5.6.6 Försöksverksamhet

Utkastets bedömning: Förslagets genomförande bör inte föregås av en försöksverksamhet.

Promemorians bedömning överensstämmer med utkastets.

Remissinstanserna: *Kriminalvården* anför att fördelarna med en inledande försöksverksamhet är flera, främst eftersom det tillåter att de många oprövade momenten som ingår i ungdomsövervakning provas, justeras och utvärderas innan påföljden införs. Mot bakgrund av att införandet av ungdomsövervakning kan antas innebära en minskning av antalet ungdomar som döms till sluten ungdomsvård skulle en försöksverksamhet, enligt *Kriminalvårdens* uppfattning, i vart fall för denna grupp innebära en positiv särbehandling. *Stockholms universitet (Juridiska fakulteten)* anser att för att kunna utvärdera verkställighetens efterlevnad, när det gäller den unges förmåga att efterleva verkställigheten men kanske framförallt för att påvisa effekterna av de åtgärder mot misskötsamhet som föreslås, skulle en försöksverksamhet avseende påföljden ungdomsövervakning ha en tydlig funktion. Även *Stockholms universitet (Kriminologiska institutionen)* anser att införandet av nya repressiva åtgärder, i synnerhet när det riktar sig mot barn, bör utvärderas innan de permanentas. *Brå* anser att den omständigheten att den verkställande myndigheten och socialtjänsten ska samarbeta enligt förslaget skulle kräva särskilda lösningar som det ännu inte finns erfarenhet av och att det talar för vikten av en föregående försöksverksamhet. *Helsingborgs tingsrätt* delar däremot promemorians bedömning att det varken är nödvändigt eller önskvärt med en försöksverksamhet innan påföljderna införs.

Skälen för utkastets bedömning: I promemorian övervägs frågan om huruvida införandet av ungdomsövervakning som ny påföljd bör föregås av en försöksverksamhet. Det finns, som *Kriminalvården* pekar på, skäl som talar för detta. Det skulle möjliggöra att de nya momenten i påföljden provas och utvärderas innan påföljden införs. En försöksverksamhet tillämpades vid införandet av samhällstjänst, som gjordes i syfte att begränsa användningen av fängelsestraff. Försöket innebar att vissa tilltalade efter att ha lämnat samtycke kunde få en förmånligare behandling, dvs. undvika ett fängelsestraff, än vad som annars skulle ha kommit i fråga. Av förarbetena framgår att försöksverksamheten kunde accepteras eftersom den medförde en positiv särbehandling (se prop. 1989/90:7 om försöksverksamhet med samhällstjänst s. 16 f.).

När det gäller införandet av ungdomsövervakning som en ny påföljd är situationen emellertid annorlunda. Den nya påföljden kan i några fall

förväntas medföra att sluten ungdomsvård kan undvikas och innebär då att den unge kan dömas till en mindre ingripande påföljd än enligt den hittillsvarande ordningen. I ett större antal fall kommer dock förslaget innebära att en mer ingripande påföljd döms ut än vad som annars hade varit fallet. En försöksverksamhet skulle vidare behöva avgränsas på visst sätt, mest sannolikt geografiskt och till vissa domstolar. Det skulle kunna få till följd att en ung lagöverträdare som döms vid en domstol som omfattas av försöksverksamheten skulle kunna dömas till en mer ingripande påföljd än någon som gjort sig skyldig till samma brott men som döms vid en annan domstol som inte omfattas av försöksverksamheten. Sett ur det perspektivet, delas promemorians bedömning att det finns starka principiella skäl mot en försöksverksamhet i detta fall. Mot den bakgrunden och med hänsyn till likabehandlingsprincipen anses det inte lämpligt att ungdomsövervakning föregås av en försöksverksamhet. Avsikten är emellertid att reformen ska utvärderas bl.a. utifrån ett barnrättsperspektiv en tid efter införandet.

6 Ungdomstillsyn

Utkastets bedömning: Förslaget att införa ungdomstillsyn som en ny ungdomspåföljd bör inte genomföras. Inte heller bör ungdomstillsyn införas för att kunna förstärka en ungdomsvård som annars inte är tillräckligt ingripande.

Promemorians bedömning överensstämmer inte med utkastets.

Remissinstanserna: Förslaget om ungdomstillsyn får ett blandat mottagande av remissinstanserna. Flera remissinstanser, bl.a. *Örebro tingsrätt*, *Polismyndigheten*, *Brottsofferjouren Sverige* och *Barnombudsmannen*, välkomnar på ett övergripande plan fler påföljdsalternativ för unga lagöverträdare. Andra remissinstanser, bland annat *Ekobrottsmyndigheten*, pekar på att förslaget med ytterligare påföljder gör systemet svåröverskådligt. *Göta hovrätt* för fram att ett system med alltför många påföljdsalternativ riskerar att inte uppfylla grundläggande krav på förutsebarhet. Det finns en risk att det föreslagna regelsystemet blir mycket komplicerat.

Förslaget tillstyrks helt eller i huvudsak av bl.a. *Hovrätten för Västra Sverige*, *Hovrätten för Nedre Norrland*, *Falu tingsrätt*, *Östersunds tingsrätt*, *Domstolsverket*, *Åklagarmyndigheten*, *Brottsförebyggande rådet (Brå)*, *Brottsoffermyndigheten*, *Socialstyrelsen*, *Statens institutionsstyrelse (SiS)* och *Barnombudsmannen*. *Attunda tingsrätt*, *Helsingborgs tingsrätt* och *Falkenbergs kommun* pekar på att påföljden antagligen inte kommer att bli tillämplig i speciellt många fall, bl.a. eftersom det är ovanligt att den unge både saknar särskilt vårdbehov och är olämplig för ungdomstjänst, men tillstyrker ändå förslaget.

Göteborgs tingsrätt och *Vänersborgs tingsrätt* avstyrker förslaget. *Göta hovrätt* avstyrker förslaget att ungdomstillsyn införs som en självständig påföljd men tillstyrker att ungdomstillsyn införs som ett tillägg till ungdomsvård.

Behovet av att införa ungdomstillsyn som en särskild påföljd ifrågasätts av *Kriminalvården*. Vissa remissinstanser, bl.a. *Göteborgs tingsrätt* och *Vänersborgs tingsrätt*, för fram att påföljden på många sätt liknar påföljden ungdomsvård. Påföljderna riskerar att överlappa varandra på ett sätt som skapar otydlighet. Enligt *Kriminalvården* och tingsrätterna bör den befintliga påföljden ungdomsvård i stället förstärkas med sådana insatser som motsvarar ungdomstillsyn. *Sjöbo kommun*, *Vännäs kommun* och *Föreningen Sveriges Socialchefer* för fram att i en mindre kommun torde det vara vanligt att en, eller vissa år ingen ungdom döms till ungdomstillsyn. I en stor andel av landets kommuner kan det därför bli problem att upprätthålla kunskap och kompetens för att verkställa påföljden. Ett alternativ till ungdomstillsyn skulle enligt Vännäs kommun och Föreningen Sveriges Socialchefer kunna vara en justering av ungdomstjänst.

Enligt *Brå* kan det finnas ett pedagogiskt problem att förklara för de unga vad som skiljer ungdomstillsyn från ungdomsvård och ungdomstjänst. *Stockholms kommun* anser att det finns en risk att det kan bli otydligt för den unge och dennes vårdnadshavare att överblicka påföljdssystemet och förstå varför den unge dömts till ungdomstillsyn. Kommunen anser därför att det finns behov av ytterligare förtydliganden till exempel kring vad som avses med behandlingsinnehållet i den föreslagna påföljden.

När det gäller förslaget att påföljden inte ska kräva samtycke och inte föregås av en behovs- eller lämplighetsbedömning anser *Göteborgs tingsrätt* att det finns skäl att anta att en ungdomstillsyn skulle vara ett mindre lämpligt alternativ i de fall domstolen bedömer att den unge inte skulle medverka till en sådan påföljd. Om den unge inte medverkar resulterar detta i att ungdomstillsynen, beroende på socialnämndens och åklagarens bedömningar och ageranden, faller bort eller omvandlas till en annan påföljd, oftast dagsböter. Detta skulle enligt tingsrätten inte innebära någon förbättring jämfört med den ordning som gäller i dag. *Vänersborgs tingsrätt* har liknande synpunkter och för fram att även med påföljden ungdomstillsyn finns problemet kvar när den unge inte samtycker. Att den unge inte är motiverad till de insatser ungdomstillsynen omfattar torde leda till misskötsamhet vid verkställigheten. Bl.a. *Vännäs kommun* och *Föreningen Sveriges Socialchefer* anför att förslaget att ungdomstillsyn varken ska förutsätta samtycke eller behovsbedömning inte är förenligt med intentionerna i socialtjänstlagen.

Flera remissinstanser för fram synpunkter kring påföljdens ingripandegrad och dess förhållande till andra ungdomspåföljder. *Attunda tingsrätt* pekar på att ingripandegraden i påföljden kan ifrågasättas, särskilt i förhållande till vad som gäller ungdomstjänst. Enligt förslaget kommer en påföljd i form av ungdomstillsyn vid ett straffmättningsvärde om en månad ta cirka 20 timmar av den dömdes fritid i anspråk. Tingsrätten ifrågasätter om detta är rimligt med hänsyn till att den dömd, om påföljden vid samma straffmättningsvärde i stället hade bestämts till ungdomstjänst, hade fått ge upp cirka 50 timmar av sin fritid. Även om det inte är möjligt att ge ungdomstillsyn exakt samma omfattning som ungdomstjänst anser tingsrätten att den stora diskrepansen medför ett trovärdighetsproblem. *Åklagarmyndigheten* för fram liknande synpunkter. Enligt myndigheten kan det ifrågasättas om den föreslagna omfattningen

om ungefär fem timmar per vecka i ingripandegrad kan anses motsvara en ungdomstjänst som döms ut för brott av samma svårhetsgrad. Som exempel kan anges att ett brott med ett straffmättningsvärde om sex månader förskyller 150 timmars ungdomstjänst. Om omfattningen av en ungdomstillsyn ska vara cirka fem timmar per vecka kommer ett brott med motsvarande svårhetsgrad för vilket det utdöms ungdomstillsyn att motsvara totalt cirka 120 timmar (24 veckor à 5 timmar per vecka). Det totala antalet timmar som påföljderna omfattar tycks därför skilja sig relativt mycket åt, trots att påföljderna egentligen är avsedda att vara jämställda. Det finns också anledning enligt myndigheten att väcka frågan om timmarna överhuvudtaget är jämförbara, dvs. om en timmes obetalt arbete inom ramen för en ungdomstjänst kan anses motsvara en timmes kontakt med stödperson. Enligt myndigheten kan det befaras att ungdomstjänsten kan uppfattas som mer ingripande. Detta skulle kunna medföra en risk för att en ungdom medvetet skulle straffa ut sig från en utdömd ungdomstjänst i syfte att i stället dömas till ungdomstillsyn, vilket enligt myndigheten vore olyckligt.

När det gäller påföljdens närmare utformning är *Domstolsverket*, *Örebro tingsrätt* och *Helsingborgs tingsrätt* positiva till promemorians förslag att minimitiden ska kunna bestämmas till en månad, och inte två som Påföljdsutredningen föreslår. Utifrån proportionalitets- och likabehandlingsprinciperna kan det dock enligt Örebro tingsrätt alljämt ifrågasättas om det är godtagbart att påföljden blir lika sträng när straffmättningsvärdet motsvarar 60 dagsböter som när det motsvarar en månads fängelse. Om straffvärdet för en vuxen motsvarar fängelse sex månader blir straffmättningsvärdet efter s.k. ungdomsreduktion för en 15-åring ungefär en månads fängelse. När straffmättningsvärdet efter ungdomsreduktion för samma 15-åring motsvarar 60 dagsböter är straffvärdet för en vuxen inte högre än att påföljden kan stanna vid ett kraftigt bötesstraff. I praktiken innebär detta enligt tingsrätten att en 15-åring som gör sig skyldig till en ringa stöld nära gränsen för brott av normalgraden döms till en månads ungdomstillsyn, liksom en 15-åring som gör sig skyldig till grov stöld utan några försvarande omständigheter. *Åklagarmyndigheten* för fram att påföljden bör utformas så att den döms ut i antal timmar i stället för verkställighetstid i månader. Om utformningen med att påföljden döms ut i antal månader behålls bör det i vart fall enligt myndigheten övervägas om det totala antalet timmar per vecka bör utökas för att säkerställa att ingripandegraden mer väl överensstämmer med ungdomstjänst. *Helsingborgs tingsrätt* anser att det i den fortsatta beredningen bör övervägas om tiden i stället borde bestämmas i veckor, minst fyra veckor, för att ge större möjlighet till en nyanserad bedömning av påföljdens omfattning. Vidare anser tingsrätten att det kan ifrågasättas om det finns behov av att den unge ska delta i särskilt anordnad verksamhet, särskilt i de fall när endast kortare tids ungdomstillsyn döms ut. Enligt tingsrätten bör det i den vidare beredningen övervägas om presumptionen ska vara att den unge ska delta i sådan verksamhet. *Tyresö kommun* anser att en månad är en alltför begränsad tid för att bedriva ett varaktigt förändringsarbete. Med tanke på syftet med åtgärden, samt för att säkerställa ett effektivt utnyttjande av resurser, bör utgångspunkten enligt kommunen vara att ungdomstillsyn ska dömas ut för längre tid än en månad. Kommunen anser vidare att

påföljden bör kunna dömas ut för längre än sex månader. *Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare (RFS)* anser att den unge bör ha möjlighet att erbjudas att ha kvar kontaktpersonen ytterligare tolv månader med stöd av SoL. *Hovrätten för Västra Sverige* anser att verkställighet ska ske senast två veckor efter att domen har vunnit laga kraft. *Göteborgs kommun* anser att denna tid behöver förlängas till två månader.

När det gäller stödpersonens kvalifikationer anför *Göta hovrätt*, *Olofströms kommun* och *Strömstads kommun* att dessa är avgörande för att påföljden ska fungera i praktiken. Det kan bli svårt att förordna lämpliga stödpersoner. Det är viktigt att kraven inte varierar från kommun till kommun. Även bl.a. *Åklagarmyndigheten*, *Barnombudsmannen*, *Socialstyrelsen* och *Brottsofferjouren i Sverige* pekar på att det är av vikt för påföljdens trovärdighet att den person som utses till stödperson är lämplig och har rätt kvalifikationer. Det bör därför enligt *Åklagarmyndigheten* övervägas om det kan tydliggöras vilka krav som ska ställas på en stödperson. *Socialstyrelsen* anser att socialnämnden utöver att utreda stödpersonens lämplighet behöver få möjlighet att begära in utdrag om stödpersonen från misstanke- och belastningsregistret.

Förslaget att socialtjänsten ska vara huvudman för påföljden kritiserar av bl.a. *Malmö kommun* och *Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)*.

Beträffande förslaget att ungdomstillsyn ska kunna utgöra en förstärkningspåföljd till ungdomsvård anser *Attunda tingsrätt* att ett sådant alternativt förstärkande moment utöver ungdomstjänst är positivt. *Hovrätten för Västra Sverige* anför å andra sidan att det kan leda till att den unge ska etablera närmare kontakt med och förhålla sig till flera olika personer inom socialtjänsten, vilket framstår som mindre ändamålsenligt. Det kan vidare enligt hovrätten övervägas om det inte vore mer naturligt med ett system där ungdomstillsyn är huvudpåföljd och kan förenas med föreskrifter om vård. Även *Malmö tingsrätt* ställer sig tveksam till kombinationen ungdomsvård och ungdomstillsyn. När den unge har ett vårdbehov bör det enligt tingsrätten vara mer ändamålsenligt att det upprättas en tillräckligt ingripande vårdplan snarare än en vårdplan som måste kompletteras med en viss tid ungdomstillsyn för att bli tillräckligt ingripande. *Åklagarmyndigheten* noterar att tillämpningsområdet för ungdomstillsyn som förstärkningspåföljd kommer att överlappa tillämpningsområdet för ungdomsövervakning. Om avsikten är att ungdomsvård i förening med ungdomstillsyn ska väljas före ungdomsövervakning, bör det framgå tydligare. *Attunda tingsrätt* och *Helsingborgs tingsrätt* anser att ungdomstillsyn bör få väljas som förstärkningspåföljd först om ungdomstjänst inte är ett alternativ.

Skälen för utkastets bedömning: I promemorian föreslås att det införs en ny ungdomspåföljd som benämns ungdomstillsyn. Förslaget motsvarar i huvudsak Påföljdsutredningens förslag till en ny ungdomspåföljd benämnd kontaktskyldighet för unga. Ungdomstillsyn ska enligt förslaget kunna komma i fråga i de fall då ungdomstjänst eller ungdomsvård visserligen är tillräckligt ingripande påföljder med hänsyn till brottslighetens allvar men det saknas förutsättningar för ett sådant påföljdsval.

Ungdomstillsyn föreslås ha samma tillämpningsområde som ungdomstjänst och kunna omfatta brottslighet av samma svårhet. Det innebär enligt promemorian att domstolen ska kunna välja ungdomstillsyn

som påföljd om det är fråga om brottslighet med ett s.k. straffmättningsvärde mellan 60 dagsböter och sex månaders fängelse. Påföljden ska inte föregås av någon särskild behovs- eller lämplighetsbedömning och inte heller kräva den unges eller dennes vårdnadshavares samtycke. Påföljden föreslås i första hand komma i fråga för den som vid domstillfället är under 18 år. För den person som då är över 18 år men under 21 år ska påföljden kunna väljas endast om det finns särskilda skäl för det. Enligt förslaget ska ungdomstillsyn kunna dömas ut i minst en månad och högst sex månader. Påföljden föreslås innefatta en skyldighet för den unge att hålla kontakt med och regelbundet träffa en särskilt utsedd stödperson samt att delta i annan särskilt anordnad verksamhet. Sammantaget ska momenten omfatta ungefär fem timmar i veckan fördelat på två tillfällen. Det närmare innehållet i påföljden ska kunna anpassas efter den unges förutsättningar och behov samt framgå av en individuellt utformad verkställighetsplan. I promemorian föreslås vidare att ungdomstillsyn, på samma sätt som ungdomstjänst, ska kunna användas som förstärkningspåföljd till ungdomsvård som annars inte är tillräckligt ingripande. Socialnämnden i den unges hemkommun föreslås vara huvudman för påföljden.

Som skäl för att införa en påföljd av sådant slag anförs att det finns situationer då det saknas förutsättningar för att döma till ungdomsvård eller ungdomstjänst. Så kan vara fallet om socialnämnden har bedömt att den unge saknar ett särskilt vårdbehov samtidigt som den unge inte är lämplig för ungdomstjänst på grund av t.ex. missbruk. I vissa fall kan det, enligt promemorian, leda till att unga lagöverträdare döms till skyddstillsyn eller villkorlig dom, vilket står i strid med den uttalade målsättningen att unga ska hållas utanför kriminalvården. I andra fall bestäms påföljden till ett bötesstraff, vilket enligt promemorian inte heller kan anses som ett lämpligt alternativ för unga lagöverträdare. Enligt promemorian finns det mot den bakgrunden behov av ett nytt påföljdsalternativ som kan tillämpas i de fall då ungdomsvård eller ungdomstjänst i och för sig är tillräckligt ingripande påföljder med hänsyn till brottslighetens allvar men där det i det enskilda fallet saknas förutsättningar för ett sådant påföljdsval.

Bedömningen i promemorian är att det kan antas att ungdomstillsyn inte skulle tillämpas i ett stort antal fall. Detta eftersom det inte är särskilt vanligt att den unge både saknar särskilt vårdbehov och är olämplig för ungdomstjänst. Det pekas även på att det sedan Påföljdsutredningen lämnade sina förslag har skett ett reformarbete som bl.a. syftar till att öka kvaliteten i socialnämndens yttranden samt de ungdomskontrakt och vårdplaner som ligger till grund för ungdomsvård. Mot den bakgrunden kan, enligt promemorian, de fall då domstolen anser sig förhindrad att döma till ungdomsvård antas ha minskat något. Trots det relativt smala tillämpningsområdet görs i promemorian emellertid bedömningen att det finns ett behov som talar för att den föreslagna påföljden bör införas.

En grundläggande förutsättning vid överväganden om nya inslag i påföljdssystemet – med tillkommande uppgifter och kostnader för den myndighet som ska ansvara för verkställighet av påföljden – är att sådana förändringar endast bör komma i fråga om det finns ett tydligt behov av påföljden. I likhet med vad ett flertal remissinstanser framför skulle flera

invändningar, såväl i fråga om behov som i fråga om materiell utformning och avgränsning, kunna resas mot förslaget.

Vad först gäller frågan om det finns behov av en ny påföljd med det i promemorian föreslagna tillämpningsområdet görs följande bedömning. Som konstateras ovan överensstämmer förslaget om ungdomstillsyn i allt väsentligt med det förslag som Påföljdsutredningen lämnade till en ny ungdomspåföljd benämnd kontaktskyldighet för unga. Påföljdsutredningens förslag lämnades emellertid i en annan kontext och byggde på delvis andra förutsättningar. I det av Påföljdsutredningen föreslagna systemet med villkorligt fängelse skulle det skapas ett heltäckande system med påföljder för unga lagöverträdare. Vidare skulle påföljderna villkorlig dom och skyddstillsyn avskaffas. Dessa förslag har inte lett till lagstiftning. Den brist som påföljden ungdomstillsyn är tänkt att avhjälpa avser de fall då det varken finns förutsättningar för att döma till ungdomsvård eller till ungdomstjänst, samtidigt som brottslighetens allvar inte kräver en mer ingripande påföljd än något av dessa alternativ. Denna situation skulle i dag kunna leda till att antingen villkorlig dom, skyddstillsyn eller dagsböter döms ut som påföljd för en ung lagöverträdare. Eftersom Påföljdsutredningens förslag i fråga om avskaffande av villkorlig dom och skyddstillsyn inte har genomförts finns det inte någon materiell brist i det avseendet i det nuvarande systemet, även om det kan anföras att det principiellt sett är lämpligare att unga lagöverträdare i första hand bör bli föremål för en särskild ungdomspåföljd. Förutsättningarna för att döma till ungdomstjänst har också ökat i och med att kravet på samtycke har slopats. Därmed torde behovet av att döma till villkorlig dom eller skyddstillsyn ha minskat. För den slutsatsen talar även statistiken avseende utdömda påföljder för åldersgruppen 15–17 år där det framgår att antalet lagöverträdare som dömts till villkorlig dom och skyddstillsyn inte är särskilt stort. Under 2017 avsåg 12 lagföringsbeslut skyddstillsyn och 13 lagföringsbeslut villkorlig dom av totalt 8 931 beslut i den aktuella åldersgruppen. Därtill kommer att det är svårt att avgöra om det i dessa fall i stället skulle ha varit aktuellt att döma till ungdomstillsyn, eftersom det kan handla om allvarligare brottslighet som inte kan sägas rymmas inom påföljdens föreslagna tillämpningsområde. När det gäller böter visar statistiken att det är ovanligt att lagöverträdare under 18 år döms till bötesstraff som överstiger 60 dagsböter. De senaste åren har det i endast cirka fem procent av det totala antalet bötespåföljder varit fråga om 60 dagsböter eller mer (år 2011–2015). Den föreslagna påföljdens tillämpningsområde kan därför inte heller antas bidra till någon större förändring när det gäller användningen av bötesstraff för unga.

Enligt förslaget ska ungdomstillsyn tillämpas först i de fall när varken ungdomsvård eller ungdomstillsyn kan dömas ut. Som konstateras i promemorian torde det inte vara särskilt vanligt att den unge saknar särskilt vårdbehov och samtidigt är olämplig för ungdomstjänst. Det kan därmed antas att påföljden inte skulle komma att tillämpas i någon större omfattning.

Mot den redovisade bakgrunden kan behovet av en ny påföljd med det föreslagna tillämpningsområdet ifrågasättas.

När det gäller förslagets materiella utformning pekar flera remissinstanser på att påföljdens närmare innehåll inte är klart avgränsat i

förhållande till ungdomsvård, vilket leder till att påföljderna riskerar att överlappa varandra på ett sätt som skapar otydlighet. Vidare riskerar införandet av ytterligare en påföljd som ska kunna dömas ut för samma typ av brottslighet som ungdomsvård och ungdomstjänst att göra påföljdssystemet komplext och svåröverskådligt. Det kan också resas vissa invändningar när det gäller påföljdens ingripandegrad, särskilt i förhållande till ungdomstjänst. Som *Åklagarmyndigheten* pekar på kan det finnas en risk för att en ungdom medvetet skulle straffa ut sig från en utdömd ungdomstjänst i syfte att i stället dömas till ungdomstillsyn om den framstår som mindre ingripande. Myndighetens uppfattning att en sådan utveckling vore olycklig delas.

För socialtjänsten skulle huvudmannaskapet för verkställigheten av ungdomstillsyn innebära delvis nya uppgifter och tillkommande kostnader. Enligt promemorian uppgår dessa kostnader till cirka 20 miljoner kronor per år. Som vissa av kommunerna, bl.a. *Sjöbo* och *Vännäs kommuner*, pekar på behöver alla landets kommuner ha kompetens och kunskap för att kunna verkställa påföljden även om det i många kommuner endast kommer att bli aktuellt att ansvara för verkställighet av ungdomstillsyn i ett fåtal fall varje år. Det kan mot den bakgrunden även sättas i fråga om det vore samhällsekonomiskt motiverat att införa den föreslagna påföljden.

Vid en samlad bedömning saknas det därför tillräckliga skäl för att införa ungdomstillsyn som en självständig påföljd. Detsamma gäller ungdomstillsyn som en förstärkningspåföljd till ungdomsvård.

7 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Utkastets förslag: Lagändringarna ska träda ikraft den 1 juli 2020.

Utkastets bedömning: Några särskilda övergångsbestämmelser behövs inte.

Promemorians förslag och bedömning överensstämmer i huvudsak med utkastets. I promemorian redovisas dock ingen bedömning i fråga om behovet av övergångsbestämmelser.

Remissinstanserna: *Statens institutionsstyrelse (SiS)* bedömer att om myndigheten ska ha ansvar för verkställigheten av påföljden så behövs minst två års förberedelse från riksdagsbeslut om en proposition. *Åklagarmyndigheten* anser att det bör övervägas att göra den nya påföljden tillämplig även på brott begångna före ikraftträdandet. En sådan lösning valdes i samband med att påföljden ungdomstjänst infördes och de skäl som då anfördes för att välja en retroaktiv tillämpning tycks enligt myndigheten vara applicerbara även i nuvarande fall. *Attunda tingsrätt* anser att, för att rättstillämpningen ska bli så enhetlig som möjlig, bör frågan om vad som gäller för brott begångna före ikraftträdandet men där dom meddelas efter det att ändringarna trätt i kraft, dvs. hur förslaget förhåller sig till bestämmelsen i 5 § andra stycket lagen (1964:163) om

införande av brottsbalken, förkortad BrP, belysas i författningskommentaren.

Skälen för utkastets förslag och bedömning: Det är angeläget att den nya påföljden ungdomsövervakning kan börja tillämpas så snart som det är möjligt. Samtidigt måste det beaktas att den kommer att medföra ett omfattande förberedelsearbete för den verkställande myndigheten, dvs. Kriminalvården. Den lämpligaste tidpunkten för förslagets ikraftträdande är den 1 juli 2020. Därigenom finns tid för Kriminalvården att förbereda och utveckla verksamheten för att kunna ansvara för verkställigheten av den nya påföljden.

När det gäller lagstiftningens tillämplighet på brott som har begåtts före ikraftträdandet måste 2 kap. 10 § första stycket RF beaktas. Regleringen innebär bl.a. att svårare brottspåföljd inte får åläggas för en gärning än den som var föreskriven när gärningen begicks. En motsvarande bestämmelse finns i artikel 7 i Europakonventionen. Vidare gäller, enligt 5 § andra stycket BrP, att straff ska bestämmas efter den lag som gällde när gärningen företogs men att, om en annan lag gäller när dom meddelas, den lagen ska tillämpas om den leder till frihet från straff eller till lindrigare straff. De redovisade bestämmelserna avgör alltså om de tidigare eller de nya reglerna ska tillämpas t.ex. när det gäller frågan om domstolen efter ikraftträdandet ska döma ut en ny sorts påföljd för brott som har begåtts innan den nya lagstiftningen trädde ikraft.

Vad gäller den föreslagna lagstiftningen om ungdomsövervakning innebär dessa bestämmelser att domstolen, i situationer där det är aktuellt att döma ut en påföljd för brott som begåtts före ikraftträdandet men som lagförs efter den tidpunkten, behöver ta ställning till om den nya lagstiftningen leder till ett lindrigare straff eller inte. Om domstolen i en sådan situation konstaterar att påföljden hade bestämts till ungdomsvård eller ungdomstjänst enligt de regler som gällde vid tidpunkten för brottet kan det normalt antas att reaktionen på brottet blir strängare enligt de nu föreslagna reglerna om ungdomsövervakning. Om domstolen i stället konstaterar att påföljden skulle ha bestämts till sluten ungdomsvård enligt en tillämpning av de regler som gällde vid tidpunkten för brottet följer av de redovisade bestämmelserna att den nya lagstiftningen ska tillämpas eftersom sluten ungdomsvård är att anse som en svårare påföljd än ungdomsövervakning. För andra fall där påföljden enligt hittillsvarande ordning skulle ha bestämts till skyddstillsyn går det inte att generellt avgöra om ungdomsövervakning skulle utgöra ett strängare eller lindrigare ingripande. Detta eftersom skyddstillsyn kan vara förenad t.ex. med fängelse (s.k. 28:3 fängelse) eller behandlingsplan (s.k. kontraktsvård). Bedömningen av den nya lagstiftningens tillämplighet på brott som har begåtts före ikraftträdandet behöver således göras av domstolen i varje enskilt fall. Bestämmelserna i 2 kap. 10 § första stycket RF och 5 § andra stycket BrP ska då beaktas. Det finns inte skäl att införa några särskilda övergångsbestämmelser.

8 Konsekvenser av förslagen

Utkastets bedömning: Kostnaden för Kriminalvårdens genomförande av förslaget bedöms uppgå till 35 miljoner kronor per år för verkställighet av ungdomsövervakning samt 10 miljoner kronor avseende omställningskostnader för verkställighet av påföljden. För Sveriges Domstolars genomförande av förslaget bedöms kostnaden uppgå till 800 000 kronor per år. Förslagen förväntas även medföra en ökning av kostnaden för rättsliga biträden med 150 000 kronor per år. För kommunernas genomförande av förslaget bedöms kostnaden uppgå till 2,5 miljoner kronor per år.

Promemorians bedömning överensstämmer inte med utkastets. I promemorian, där det förordas att Statens institutionsstyrelse (SiS) ska vara huvudman för den nya påföljden, beräknas att SiS kommer att behöva tillföras omkring 65 miljoner kronor per år för verkställigheten av ungdomsövervakning. I promemorian görs ingen bedömning av vilka kostnader ungdomsövervakning kan antas medföra för Sveriges Domstolar eller för kommunerna.

Remissinstanserna: SiS ifrågasätter promemorians bedömning som innebär nästan en halvering av den kostnadsberäkning som myndigheten lämnade i maj 2017 som underlag för promemorians uppskattningar. Förslaget om att ungdomsövervakning i princip alltid ska övervakas med elektroniska hjälpmedel förutsätter en helt annan organisation och bemanning än vad SiS utgått ifrån i sina tidigare beräkningar. En avgörande premis för att SiS ska axla huvudmannskapet är att myndigheten ges realistiska förutsättningar för att bygga upp den nya verksamheten och för att verkställa påföljden. SiS anser därför att såväl kostnaderna för att förbereda införandet av den nya verksamheten samt den årliga kostnaden för verkställigheten måste utredas ytterligare. SiS påtalar även att det inte har gjorts några beräkningar av vad ungdomsövervakning kommer att kosta kommunerna. Det har inte heller lämnats något förslag om att kommunerna ska tillskjutas medel för den nya uppgiften att utse en särskild handläggare för ungdomsövervakning. *Kriminalvården* anför att kostnaden för att låta myndigheten vara huvudman för påföljden begränsas av att den redan har en uppbyggd organisation över hela landet samt att den sannolikt skulle understiga de uppskattade belopp som SiS skulle behövas tillföras. Några remissinstanser, bl.a. *Stockholms kommun* och *Malmö kommun*, anser att även kommunerna kan behöva extra resurser för att kunna fullfölja sin del av ansvaret för verkställigheten av påföljden. *Sveriges kommuner och Landsting (SKL)* anser att i det fortsatta lagstiftningsarbetet bör konsekvensanalysen kompletteras såvitt avser socialnämndernas medverkan vid verkställigheten av ungdomsövervakning. *Advokatsamfundet* och *Lunds universitet* menar att ett framgångsrikt genomförande av förslagen oundgängligen förutsätter att erforderliga resurstillskott sker. *Domstolsverket* pekar på att promemorian saknar en konsekvensanalys för domstolarna och framhåller att förslagen kommer att medföra utökade utbildningsinsatser för verket i form av t.ex. verksamhetsstöd, mallar och information till domstolarna som inte rymts

inom befintliga ramar. *Kammarrätten i Stockholm* konstaterar att förslaget kommer att medföra en ny måltyp för de allmänna förvaltningsdomstolarna samt att det saknas överväganden angående vilka konsekvenser det kommer att få för förvaltningsdomstolarna.

Skälen för utkastets bedömning

Kostnader för statliga myndigheter

Utkastets förslag innebär att ungdomsövervakning införs som en ny påföljd för unga lagöverträdare. Kriminalvården föreslås vara ansvarig myndighet för verkställighet av påföljden. Myndigheten kommer därmed att åläggas nya arbetsuppgifter. Som ett led i den fortsatta beredningen av förslaget när det gäller huvudmannaskap för ungdomsövervakning har Kriminalvården ombetts göra en uppskattning av de ekonomiska konsekvenserna för myndigheten, för det fall den skulle utses till huvudman för påföljden (dnr Ju2018/00701).

Enligt Kriminalvården är införandet av en ny påföljd ett reformarbete för vilket kostnaderna inte på ett säkert sätt kan beräknas förrän påföljden varit ikraft en viss tid. Det är fråga om särskilt komplexa orsakssamband som beror av en rad olika faktorer varav flera inte låter sig beräknas. Sammantaget är det enligt myndigheten av yttersta vikt att en adekvat uppföljning av de egentliga ekonomiska konsekvenserna genomförs.

Kriminalvården utgår från att de ekonomiska konsekvenserna består av dels omställningskostnader avseende bl.a. systemstödsförändringar och teknisk utrustning för elektronisk övervakning samt kostnader för administration, styrning och ledning, dels löpande kostnader hänförliga till den faktiska verkställigheten av påföljden. För att kunna göra efterfrågad uppskattning utgår myndigheten avseende den sistnämnda delen från promemorians bedömning att 250 ungdomar per år kommer att dömas till ungdomsövervakning. Kriminalvården gör vidare antagandet att den genomsnittliga verkställighetstiden blir nio månader, varav sex månader med elektronisk övervakning. Utifrån promemorians beskrivning av koordinators uppgifter beräknar Kriminalvården fem stycken klienter per koordinator.

Kriminalvården utgår i sin uppskattning i vissa delar från uppgifter om faktiska kostnader för eventuella tjänster eller viss teknik. Det föreligger dock enligt myndigheten osäkerhet avseende dessa kostnader, bl.a. eftersom den teknik som ligger till grund för beräkningen inte kan användas för att kontrollera inskränkningar i rörelsefriheten avseende vissa geografiska områden på det sätt som antyds i promemorian.

Vidare bedömer Kriminalvården att risken för att de som dömts till ungdomsövervakning missköter sig under verkställigheten är högre än för den genomsnittliga klienten som verkställer en dom på fängelse genom intensivövervakning med elektronisk kontroll. Bedömningen grundar sig enligt myndigheten på det faktum att, till skillnad från intensivövervakningsklienterna, har ungdomen inte frivilligt underkastat sig verkställighetsformen. Beräkningen innefattar därför en mer omfattande tidsåtgång för misskötsamhetshantering än motsvarande tid för vuxna klienter.

Enligt Kriminalvården kan det antas att de som döms till påföljden i stor utsträckning kommer att ha behov av att delta i något av Kriminalvårdens

kriminalitetsprogram eller att ha kontakt med Kriminalvårdens ungdomspsykiologer. Beräkningarna av kostnaderna i denna del grundar sig på uppskattningen att omkring hälften av de dömda kommer att delta i någon form av insats för vilken Kriminalvården är huvudman.

Beräkningarna förutsätter vidare enligt Kriminalvården att socialtjänsten, i enlighet med normaliseringsprincipen, har ett bibehållet ansvar för sedvanliga insatser utifrån den dömdes behov även under den tid som han eller hon verkställer påföljden. Här avses exempelvis försörjningsstöd, boende, insatser i öppenvård och omhändertaganden enligt LVU. Motsvarande antaganden görs för övriga berörda myndigheter. Kriminalvården för i det sammanhanget fram att det finns en övervägande risk för att olika myndigheter gör olika bedömningar.

I Kriminalvårdens beräkningar för ungdomsövervakning ingår tid för samverkan och samråd med vårdnadshavare. Det är enligt Kriminalvården emellertid av vikt att ansvarsfördelningen mellan myndigheten och andra berörda myndigheter klarläggs. I annat fall kan tidsåtgången för samordningen av verkställighetsplanen komma att bli mer omfattande.

Engångskostnaderna beräknas av Kriminalvården uppgå till cirka 9,4 miljoner kronor, varav 3,4 miljoner kronor avser interna systemstödsförändringar och 6 miljoner kronor implementeringskostnader. Den senare posten beräknas sträcka sig över två år med en kostnad på 3 miljoner kronor per år där uppföljningskostnader inkluderats. De årliga kostnaderna för att verkställa ungdomsövervakning beräknas enligt myndigheten, efter de angivna antagandena, till cirka 34,8 miljoner kronor, varav 28 miljoner kronor avser personalkostnader, 4 miljoner kronor avser tröskelkostnader i form av bl.a. utökad administration samt 2,8 miljoner kronor avser kostnader för teknik för elektronisk kontroll.

Införandet av en ny påföljd är ett reformarbete för vilka kostnaderna inte på ett fullständigt sätt kan beräknas förrän påföljden har varit i kraft en viss tid. Det avses därför att noga följa utvecklingen för att i ett längre perspektiv kunna bedöma Kriminalvårdens resursbehov med anledning av den nya uppgiften att verkställa ungdomsövervakning.

Promemorian innehåller inte någon uppskattning av eventuella kostnadsökningar för Sveriges Domstolar. Som framgår ovan är promemorians bedömning att 250 lagöverträdare per år kan komma att dömas till ungdomsövervakning. Dessa personer skulle oavsett införandet av en ny påföljd ha lagförts för brott i en domstolsprocess. I detta avseende innebär förslaget således inte några ökade kostnader för allmänna domstolar.

Förslagets utformning innebär att det under verkställighet av ungdomsövervakning kommer att fattas beslut som kan överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Förslaget innebär således, som *Kammarrätten i Stockholm* pekar på, att en ny måltyp kommer att tillföras dessa domstolar. Det är svårt att bedöma i vilken utsträckning beslut under verkställigheten kommer att överklagas. Det torde i första hand handla om beslut i fråga om ned- och upptrappning av inskränkningar i den dömdes rörelsefrihet som ska göras efter en viss tid av verkställigheten. Vid en grov uppskattning bedöms det handla om cirka 50 beslut per år som överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Med hänsyn till att prövningstillstånd krävs vid överklagande torde det endast vara fråga om ett fåtal beslut per år som prövas av överrätterna. Med beaktande av den

genomsnittliga styckkostnaden för ett mål vid förvaltningsrätter respektive kammarrätter innebär det en kostnadsökning med cirka 520 000 kronor per år.

Den dömdes misskötsamhet ska så långt som möjligt hanteras genom åtgärder inom ramen för påföljden. Om den dömden i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en dom på ungdomsövervakning får rätten emellertid på talan av åklagare undanröja påföljden och bestämma en ny påföljd för brottet. Det är även i detta avseende svårt att bedöma i hur stor utsträckning frågan om undanröjande av påföljden kommer att aktualiseras. Vid en grov uppskattning görs bedömningen att en talan om undanröjande av ungdomsövervakning kommer att aktualiseras i cirka 20–25 mål per år vid tingsrätterna. Som anförs ovan skulle de lagöverträdare som döms till ungdomsövervakning ha lagförts för brott även enligt den hittillsvarande ordningen. Det bedöms att en talan om undanröjande skulle ha aktualiserats även i ett flertal av dessa mål oavsett införandet av en ny påföljd. Det bedöms därmed bli fråga om cirka 10 nya mål per år vid tingsrätterna. När det gäller överklagande torde det endast vara fråga om ett fåtal beslut per år som prövas av överrätterna. I dessa fall kommer allmänna domstolar få en ökad kostnad. Med beaktande av styckkostnaden för ett brottmål vid tingsrätter respektive hovrätter innebär det en kostnad om cirka 280 000 kronor per år.

I mål om undanröjande av påföljd kan det förordnas en offentlig förvarare för den dömden. Ett genomförande av förslaget kan således leda till att offentliga försvarare utses i dessa fall. De ökade kostnaderna för rättsliga biträden kan uppskattas till 150 000 kronor per år.

För Polismyndighetens del innebär ett genomförande av förslaget bl.a. att myndigheten ska lämna biträde till Kriminalvården i vissa fall. Detta bedöms dock inte medföra annat än marginella kostnader vilka får anses rymmas inom ramen för befintliga anslag.

Lagstiftningen om den nya påföljden kommer vidare inledningsvis att medföra vissa kostnader för information, utbildning och andra liknande insatser framför allt hos Polismyndigheten, åklagarväsendet och Sveriges Domstolar. Dessa är inte mer omfattande än att de kan hanteras inom ramen för befintliga anslag.

Kostnader för kommunerna

Promemorian innehåller inte någon uppskattning av eventuella kostnadsökningar för kommunerna. Som framgår av avsnitt 5.3.3 kommer socialtjänsten ha en viktig roll vid verkställigheten av påföljden. Vid verkställighetsplaneringen och vid uppföljning av verkställighetsplanen ska samverkan ske med socialnämnden i den kommun som enligt SoL har ansvaret för den unge. Socialnämnden ska utse en särskild handläggare för honom eller henne under verkställigheten. Införandet av ungdomsövervakning kommer således att innebära en ny uppgift för kommunerna. Kostnaden för kommunernas genomförande av förslaget bedöms uppgå till 2,5 miljoner kronor per år. I övrigt förutses förslaget inte leda till några ekonomiska konsekvenser för kommunerna.

Konsekvenser för den kommunala självstyrelsen

Förslaget om en ny påföljd för unga lagöverträdare innebär som nämnts ovan bl.a. att Socialnämnden i den kommun som enligt SoL har ansvar för den dömda ska utse en särskild handläggare för honom eller henne under verkställigheten samt att samverkan ska ske med socialnämnden vid verkställighetsplaneringen och vid uppföljning av verkställighetsplanen. Förslaget innebär i detta avseende en viss inskränkning av den kommunala självstyrelsen. Mot bakgrund av vikten av att utveckla påföljdssystemet för unga lagöverträdare får denna inskränkning anses vara godtagbar.

Övriga konsekvenser

Förslaget om att införa ungdomsövervakning som en ny påföljd för unga lagöverträdare syftar till att åstadkomma en ordning som gör det möjligt för domstolen att vid allvarlig brottslighet och i återfallsituationer välja ett lämpligt och trovärdigt påföljdsalternativ både vad gäller innehåll och ingripandegrad. Förslaget innebär därmed en förbättring av påföljdssystemet för unga. Det innefattar åtgärder som tar hänsyn till såväl ungas personliga omständigheter som den begångna brottsligheten. De förslag som lämnas bedöms bidra till att säkerställa barnets rättigheter i enlighet med bl.a. artikel 37 i barnkonventionen. Enligt artikel 40 i barnkonventionen har barn som befunnits skyldiga att ha begått brott rätt att behandlas på ett sätt som främjar barnets känsla av värdighet och värde, stärker barnets respekt för andras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter och som främjar att barnet återanpassas i samhället. Av artikel 40 följer vidare att t.ex. övervakning och andra alternativ till anstaltsvård är åtgärder som ska finnas tillgängliga för att säkerställa att barn behandlas på ett sätt som är lämpligt för deras välfärd och är rimligt både med hänsyn till deras personliga förhållanden och till brottet. Den föreslagna påföljden innebär att det införs ett ytterligare alternativ till anstaltsvård. Då innehållet i påföljden utformas på så sätt att den så långt som möjligt angriper de riskfaktorer som kan antas öka risken för återfall i brott och understödjer de skyddsfaktorer som kan antas motverka en sådan risk syftar förslaget i ett större perspektiv även till att minska ungas brottslighet.

När det gäller jämställdhet mellan flickor och pojkar är de förslag som lämnas könsneutrala. Även med bestämmelser som gäller lika för alla kan emellertid olika grupper påverkas av dem i olika utsträckning. Enligt den redovisade statistiken lagförs fler pojkar än flickor för brott (se avsnitt 4.2.1). Detta innebär att fler pojkar än flickor kommer att beröras av de nya reglerna. Pojkar utsätts oftare än flickor för brott. I den mån flickor drabbas bedöms förslaget bidra till det jämställdhetspolitiska delmålet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra som har ett särskilt fokus på kopplingen mellan maskulinitet och våld.

9 Författningskommentar

9.1 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

26 kap.

25 § Förekommer till verkställighet på en gång dom på fängelse på livstid och dom på böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsvård, ungdomstjänst, *ungdomsövervakning* eller slutna ungdomsvård, ska livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.

Förekommer till verkställighet på en gång en dom på fängelse på viss tid i minst två år och en dom på böter eller förvandlingsstraff för böter som har meddelats innan den förstnämnda påföljden har börjat verkställas, ska fängelsestraffet träda i stället för den andra påföljden.

Paragrafen innehåller bestämmelser om konkurrens på verkställighetsstadiet mellan en påföljd som innebär ett långvarigt frihetsberövande och andra påföljder. Paragrafen ändras på så sätt att det i *första stycket* läggs till ungdomsövervakning i uppräknningen av de påföljder som inte ska verkställas om det samtidigt förekommer till verkställighet en dom på livstids fängelse. Övervägandena finns i avsnitt 5.6.4.

32 kap.

3 a § *Den som är under tjuogoett år och som begått brott får dömas till ungdomsövervakning om varken ungdomsvård eller ungdomstjänst är tillräckligt ingripande påföljder med hänsyn till brottslighetens straffvärde, art och den unges tidigare brottslighet. Den som är över arton år får dömas till ungdomsövervakning endast om det finns särskilda skäl för det.*

Rätten får bestämma tiden för ungdomsövervakning till lägst sex månader och högst ett år.

Den som döms till ungdomsövervakning ska medverka i verkställighetsplanering och följa det som anges i verkställighetsplanen.

Bestämmelser om verkställighet finns i lagen (2019:000) om verkställighet av ungdomsövervakning.

Paragrafen, som är ny, reglerar påföljden ungdomsövervakning. Övervägandena finns i avsnitt 5.1.

I *första stycket* anges förutsättningarna för att döma ut påföljden. Endast den som är under 21 år får dömas till ungdomsövervakning. Den som är över 18 år får dömas till ungdomsövervakning bara om det finns särskilda skäl för det. Det är åldern vid lagföringstillfället som avses. Särskilda skäl för att döma någon i åldersgruppen 18–20 år till ungdomsövervakning kan exempelvis vara att brottet begåtts före 18 års ålder och att det blir aktuellt att bestämma påföljden kort efter det att den unge fyllt 18 år. Regleringen överensstämmer i detta avseende med vad som gäller för ungdomstjänst.

Stycket innehåller också en bestämmelse om påföljdsval som innebär att ungdomsövervakning får dömas ut om varken ungdomsvård eller ungdomstjänst är tillräckligt ingripande påföljder med hänsyn till brottslighetens straffvärde, art och den unges tidigare brottslighet. Utgångspunkten är således att ungdomsvård och ungdomstjänst ska ha företräde vid påföljdsvalet före ungdomsövervakning. Normalt bör det bli aktuellt att överväga ungdomsövervakning som påföljd när det är fråga om

brottslighet med ett s.k. straffmättningsvärde, i bemärkelsen straffvärde med beaktande av eventuella s.k. billighetskäl enligt 29 kap. 5 § och ungdomsreduktion enligt 29 kap. 7 §, som överstiger sex månader men inte uppgår till mer än ett år. Den aktuella brottslighetens art ska också beaktas. Vidare kan det komma i fråga att döma till ungdomsövervakning i graverande återfallssituationer. Det kan då handla om brottslighet med ett straffmättningsvärde (i den bemärkelse som redogjorts för ovan) som något understiger sex månader, men där även den unges tidigare brottslighet ska beaktas vid straffmätningen enligt 29 kap. 4 §, vilket kan medföra att varken ungdomsvård eller ungdomstjänst bedöms vara tillräckligt ingripande påföljder.

Bedömningen av om ungdomsvård är en tillräckligt ingripande påföljd måste göras i varje enskilt fall. Bedömningen får göras utifrån dels hur ingripande de insatser är som föreslås i ungdomskontraktet eller vårdplanen, dels om påföljden kan förenas med en förstärkningspåföljd (se 32 kap. 3 §). Vid bedömningen av om ungdomstjänst är en tillräckligt ingripande påföljd bör rätten utgå från att ungdomstjänst normalt är uteslutet som påföljd vid straffmättningsvärden som överstiger sex månader. Vid brottslighet som har lägre straffmättningsvärde men där det samtidigt är fråga om ett s.k. artbrott är enbart brottets art inte ett hinder för att döma till ungdomstjänst (se prop. 2005/06:165 s. 76). Införandet av ungdomsövervakning som ny påföljd är inte avsedd att innebära någon förändring i detta avseende.

Av *andra stycket* framgår att rätten ska bestämma tiden för ungdomsövervakning till lägst sex månader och högst ett år. Antalet månader ska bestämmas med beaktande av den aktuella brottslighetens straffvärde och andra omständigheter som är av betydelse vid straffmätningen. I de fall straffmättningsvärdet överstiger ett års fängelse kan ungdomsövervakning normalt inte anses vara en tillräckligt ingripande påföljd.

I *tredje stycket* beskrivs vilka skyldigheter påföljden innebär. Den närmare utformningen av verkställigheten i varje enskilt fall bestäms av Kriminalvården i enlighet med vad som följer av verkställighetslagstiftningen (lagen om verkställighet av ungdomsövervakning).

I stycket anges att den dömd ska medverka i verkställighetsplanering. I 10 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning regleras att det i inledningen av verkställigheten ska göras en utredning om den dömdes förhållanden, i syfte att fastställa vilka åtgärder som kan vidtas för att förebygga att han eller hon återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt (verkställighetsplanering). Verkställighetsplaneringen ska mynna ut i en verkställighetsplan. Skyldigheten för den dömd att medverka i verkställighetsplaneringen är en del av påföljdens innehåll. Omfattningen av hans eller hennes medverkan i planeringen är inte tidsmässigt reglerad, men med hänsyn till kartläggningens innehåll och omfattning bör deltagandet vara betydande.

Vidare anges att den dömd är skyldig att följa det som föreskrivs i verkställighetsplanen. Det gäller till att börja med föreskrifter om möten med koordinatören och om inskränkningar i rörelsefriheten. Att dessa frågor ska regleras i verkställighetsplanen framgår av 14 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning. I 17–21 §§ samma lag finns

närmare bestämmelser om utformningen av dessa föreskrifter. Verkställighetsplanen ska även innehålla en upplysning om förbud att under verkställigheten bruka narkotika och vissa andra medel och varor. Skyldigheten att följa det som anges i verkställighetsplanen gäller vidare sådana frågor som får regleras i planen enligt vad som anges i 15 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning, t.ex. föreskrifter om boende, skolgång, alkoholförbud och missbruksbehandling.

I *fjärde stycket* upplyses om att bestämmelser om verkställighet av påföljden finns i lagen om verkställighet av ungdomsövervakning.

4 § Om den dömde i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att han eller hon ska följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst *eller ungdomsövervakning*, får rätten på talan av åklagare undanröja en annan påföljd än böter som dömts ut för brottet och bestämma en ny påföljd för detta. I stället för att undanröja påföljden får dock rätten meddela den dömde en varning, om det är en tillräcklig åtgärd.

Om, av annat skäl än som anges i första stycket, den planerade vården eller de planerade åtgärderna enligt ett ungdomskontrakt eller en vårdplan inte kommer till stånd eller vården eller åtgärderna kommit att i väsentlig grad avvika från vad som planerats i kontraktet eller vårdplanen, får rätten på talan av åklagare undanröja en annan påföljd än böter som dömts ut för brottet och bestämma en ny påföljd för detta. Detsamma gäller om, av annat skäl än som anges i första stycket, en dom på ungdomstjänst inte till väsentlig del kan fullgöras inom skäligen tid, *eller beträffande ungdomsövervakning de föreskrivna åtgärderna enligt en verkställighetsplan inte kommer till stånd eller åtgärderna kommit att i väsentlig grad avvika från vad som föreskrivits i verkställighetsplanen.*

Om mer än en påföljd undanröjs får rätten bestämma en gemensam påföljd för den samlade brottsligheten.

Om rätten beslutar om undanröjande enligt första eller andra stycket ska den, när den nya påföljden bestäms, ta skäligen hänsyn till vad den dömde har undergått till följd av den undanröjda påföljden eller de undanröjda påföljderna och till böter som har dömts ut enligt 3 § första stycket 2.

Paragrafen innehåller bestämmelser om reaktioner på misskötsamhet vid ungdomsvård och ungdomstjänst. Den reglerar också reaktioner när verkställighet av dessa påföljder av annat skäl inte kommer till stånd. Ändringen består i att ungdomsövervakning har lagts till i första och andra styckena. Övervägandena finns i avsnitt 5.5.2.

I *första stycket* regleras vilka konsekvenserna kan bli om den dömde i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en utdömd ungdomspåföljd. Bestämmelserna görs tillämpliga på en dom på ungdomsövervakning. Endast allvarlig misskötsamhet ska leda till en så ingripande reaktion som undanröjande (jfr prop. 2005/06:165 s. 134). Beträffande ungdomsövervakning bör det vara fråga om att den dömde överhuvudtaget inte medverkar till att det kan upprättas någon meningsfull verkställighetsplan. Ytterligare exempel på allvarlig misskötsamhet kan vara att den dömde vid upprepade tillfällen inte kommer till möten med koordinatören eller bryter mot föreskrifter om inskränkningar i rörelsefriheten.

Efter det att Kriminalvården, i enlighet med den underrättelseskyldighet som finns i 26 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning, har anmält misskötsamheten till Åklagarmyndigheten, har en åklagare att ta ställning till om talan om undanröjande ska väckas vid domstol eller inte.

Åklagaren har också, som framgår av 30 b § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, en möjlighet att besluta om varning om det bedöms vara en tillräcklig åtgärd.

Om domstolen undanröjer påföljden, ska en ny påföljd bestämmas för brottet. Med ny påföljd menas en påföljd som i något avseende skiljer sig från den tidigare påföljden (se prop. 2005/06:165 s. 134). I de fall det har funnits skäl för en frihetsberövande påföljd i enlighet med vad som föreskrivs i 30 kap. 5 § kan den nya påföljden bestämmas till sluten ungdomsvård. I andra fall kan det i stället komma i fråga att döma ut en mycket ingripande ungdomsvård med en vårdplan (dvs. LVU-placering). Det kan även, beroende på bl.a. den ursprungliga brottslighetens straffvärde, tidigare brottslighet och den unges personliga förhållanden finnas förutsättningar att bestämma den nya påföljden till ungdomsvård förenad med en förstärkningspåföljd.

Av *andra stycket* följer att ungdomsövervakning kan undanröjas om de föreskrivna åtgärderna enligt en verkställighetsplan inte kommer till stånd eller om de åtgärder som faktiskt har vidtagits har kommit att i väsentlig grad avvika från vad som föreskrivits i verkställighetsplanen. Eftersom verkställighetsplanen kan innehålla inslag som bygger på samverkan mellan ett flertal myndigheter och aktörer kan det inte uteslutas att de föreskrivna åtgärderna inte kommer till stånd eller att de vidtagna åtgärderna har kommit att i väsentlig grad avvika från vad som föreskrivits i planen utan att det beror på den unges bristande medverkan.

34 kap.

1 § Om den som har dömts till fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, *ungdomsvård*, *ungdomstjänst*, *ungdomsövervakning* eller *sluten ungdomsvård* har begått ett annat brott före domen (nyupptäckt brott) eller om den dömde begår ett nytt brott efter domen men innan påföljden helt har verkställts eller annars upphört (nytt brott), ska rätten bestämma en ny påföljd för den tillkommande brottsligheten.

I stället för att bestämma en ny påföljd för den tillkommande brottsligheten får rätten, i de fall som avses i 3 och 4 §§, besluta att den tidigare utdömda påföljden ska avse också den brottsligheten, eller undanröja den utdömda påföljden och döma till gemensam påföljd för den samlade brottsligheten.

Undergår den dömde fängelse på livstid får rätten endast besluta att den tidigare utdömda påföljden ska avse också den tillkommande brottsligheten.

Paragrafen innehåller bl.a. bestämmelser om ny påföljdsbestämning efter tidigare dom på fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn och de särskilda ungdomspåföljderna. Den ändras i sak på så sätt att ungdomsövervakning läggs till i *första stycket*. Därigenom är bestämmelserna i paragrafen också tillämpliga i de fall den tidigare utdömda påföljden är ungdomsövervakning. Därutöver görs redaktionella ändringar. Övervägandena finns i avsnitt 5.6.4.

3 § Rätten får besluta att en tidigare utdömd påföljd ska avse också tillkommande brottslighet. Ett sådant beslut får meddelas endast om det är fråga om nyupptäckt brottslighet som i jämförelse med den brottslighet som omfattas av den tidigare domen med hänsyn till påföljden är utan nämnvärd betydelse.

Är den tidigare påföljden *ungdomsvård*, *ungdomstjänst*, *ungdomsövervakning* eller *sluten ungdomsvård*, får rätten, om det finns särskilda skäl för det, även i andra

fall besluta att den tidigare utdömda påföljden ska avse också den tillkommande brottsligheten.

Paragrafen innehåller bestämmelser om under vilka förutsättningar rätten får besluta att en tidigare utdömd påföljd får omfatta även tillkommande brottslighet. Den ändras i sak på så sätt att ungdomsövervakning läggs till i *andra stycket*. Därigenom är bestämmelserna i paragrafen också tillämpliga i de fall den tidigare utdömda påföljden är ungdomsövervakning. Därutöver görs redaktionella ändringar. Övervägandena finns i avsnitt 5.6.4.

6 § Om rätten med tillämpning av 3 § genom dom som fått laga kraft har beslutat att fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, *ungdomsvård*, *ungdomstjänst*, *ungdomsövervakning* eller *sluten ungdomsvård* som dömts ut i tidigare mål ska avse ytterligare brott, och om den tidigare påföljden ändras av högre rätt genom dom som får laga kraft, ska frågan om påföljd för den tillkommande brottsligheten efter anmälan av åklagare prövas på nytt. Detsamma ska gälla, när påföljd avseende fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn eller sluten ungdomsvård bestämts med tillämpning av 2 § och den tidigare påföljden ändras.

Visar det sig, när en dom på fängelse på viss tid eller sluten ungdomsvård ska verkställas, att den dömde begått brottet före det att en påföljd som han eller hon dömts till för något annat brott har dömts ut, och framgår det inte av domarna att den andra påföljden har beaktats, ska, sedan domarna fått laga kraft, rätten efter anmälan av åklagare med tillämpning av 2 § bestämma vad den dömde ska undergå till följd av den dom som sist ska verkställas. En sådan prövning hindrar inte att domen får verkställas, om inte rätten beslutar något annat.

Paragrafen innehåller bestämmelser om ändrade förhållanden. Den ändras på så sätt att ungdomsövervakning läggs till i *första stycket*. Därigenom är bestämmelserna i paragrafen också tillämpliga i de fall den tidigare utdömda påföljden är ungdomsövervakning. Därutöver görs redaktionella ändringar. Övervägandena finns i avsnitt 5.6.4.

38 kap.

1 § Den som har dömts till villkorlig dom får före överklagandetidens utgång lämna förklaring om att han eller hon är nöjd med domen när det gäller den utdömda påföljden. En sådan förklaring ska avse även böter, som dömts ut med stöd av 27 kap. 2 §. *Regeringen får meddela närmare föreskrifter om förklaringen.*

En förklaring som lämnats i föreskriven ordning får inte tas tillbaka. Om den dömde har överklagat domen, ska hans eller hennes talan när det gäller påföljden för brottet anses återkallad genom förklaringen.

Det finns särskilda bestämmelser om nöjdförklaring i fråga om dom på fängelse, dom på ungdomsövervakning och dom på sluten ungdomsvård.

Paragrafen reglerar bl.a. möjligheten till nöjdförklaring när det gäller villkorlig dom. Paragrafen ändras genom att ungdomsövervakning läggs till i *tredje stycket* som innehåller en upplysning om att det finns särskilda bestämmelser om nöjdförklaring gällande andra påföljder (se 4 § lagen om verkställighet av ungdomsövervakning). Paragrafen moderniseras även språkligt.

3 § Fråga om åtgärd enligt 27 kap. 2 a § tredje stycket, 5 § tredje stycket eller 6 § tas upp av den rätt som först avgjort det mål där villkorlig dom meddelats. Fråga

om åtgärd enligt 32 kap. 4 § tas upp av den rätt som först avgjort det mål där ungdomsvård, ungdomstjänst *eller ungdomsövervakning* dömts ut.

Talan enligt 28 kap. 8 § väcks vid den tingsrätt, inom vars område den övervakningsnämnd som har gjort framställning i ärendet är verksam, eller vid den rätt som först avgjort det mål där skyddstillsyn dömts ut.

Mål som avses i denna paragraf får också tas upp av den rätt, där brottmål mot den dömda är väckt eller där mål om åtgärd mot den dömda enligt 32 kap. 4 § redan tagits upp, eller av rätten i den ort där den dömda mera varaktigt uppehåller sig, om rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt.

Paragrafen innehåller bestämmelser om forum i vissa fall. Ändringen innebär att ungdomsövervakning läggs till i *första stycket*. Övervägandena finns i avsnitt 5.5.2.

Av *första stycket* följer att fråga om undanröjande av ungdomsövervakning tas upp av den rätt som först avgjort det mål där påföljden dömts ut. Av *tredje stycket* följer att särskild talan om undanröjande också får tas upp av den rätt där den dömda står under åtal för nytt brott eller där talan avseende undanröjande av en annan ungdomspåföljd redan är anhängig, eller av rätten i den ort där den dömda mera varaktigt uppehåller sig, om rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt.

9.2 Förslaget till lag om verkställighet av ungdomsövervakning

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om verkställighet av ungdomsövervakning enligt 32 kap. 3 a § brottsbalken.

Paragrafen anger lagens tillämpningsområde och dess innehåll. Lagen är tillämplig i de fall rätten har bestämt påföljden till ungdomsövervakning enligt 32 kap. 3 a § brottsbalken. I lagen finns bestämmelser om verkställighet av sådan påföljd. Övervägandena finns i avsnitt 5.1 och 5.3.

2 § Kriminalvården ansvarar för verkställigheten av ungdomsövervakning.

I paragrafen anges att Kriminalvården är ansvarig myndighet för verkställigheten av påföljden ungdomsövervakning. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.

Inledande av verkställighet

3 § Ungdomsövervakning får verkställas när en dom eller ett beslut i den del som avser ungdomsövervakning har fått laga kraft mot den dömda.

Verkställigheten ska påbörjas så snart som möjligt efter det att domen eller beslutet i den del som avser påföljden är verkställbar mot den dömda.

Paragrafen anger när en dom eller ett beslut såvitt avser påföljden ungdomsövervakning får verkställas. Vidare anges att verkställigheten ska påbörjas så snart som möjligt efter det att domen eller beslutet är verkställbar i påföljdsdelen. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.9.

Av *första stycket* framgår att ungdomsövervakning får verkställas när en dom eller ett beslut i den del som avser påföljden ungdomsövervakning har fått laga kraft i förhållande till den dömde. Att en dom eller ett beslut har fått laga kraft innebär att domen eller beslutet inte längre kan överklagas. Laga kraft mot den dömde kan inträda antingen genom att den dömde lämnar nöjdförklaring (jfr 4 §) och därigenom avstår från att överklaga eller fullfölja ett överklagande av domen eller beslutet i den del som avser påföljden eller genom att överklagandetiden löper ut utan att den dömde har överklagat i påföljdsdelen. Beträffande det senare gäller att en tingsrätts dom i brottmål eller beslut får laga kraft tre veckor från den dag då domen eller beslutet meddelades (51 kap. 1 § och 52 kap. 1 § rättegångsbalken). Om åklagaren eller målsäganden överklagat en tingsrätts dom i brottmål gäller dock att den dömde har ytterligare en vecka på sig att anslutningsöverklaga. I ett sådant fall får domen i förhållande till den dömde laga kraft först sedan även tiden för att anslutningsöverklaga löpt ut (51 kap. 2 § rättegångsbalken). Domar i brottmål eller beslut meddelade av hovrätten får laga kraft fyra veckor från den dag då domen eller beslutet meddelades (55 kap. 1 § och 56 kap. 1 § rättegångsbalken). Domar eller beslut meddelade av Högsta domstolen får laga kraft samma dag som de meddelas. En dom eller ett beslut behöver inte ha fått laga kraft mot alla parter eller i alla delar för att få verkställas. Det följer av att kravet på laga kraft endast gäller i förhållande till den dömde och i den del som avser ungdomsövervakning. En ungdomsövervakning får därför verkställas även om åklagaren eller målsäganden har överklagat domen eller beslutet. Detsamma gäller om den dömde har överklagat domen eller beslutet endast avseende annat än sådant som avser ungdomsövervakning, t.ex. utvisning, förverkande av egendom eller skadestånd.

I *andra stycket* anges att påföljden ska börja verkställas så snart som möjligt efter det att domen eller beslutet i den del som avser påföljden är verkställbar mot den dömde. Tidpunkten för när påföljden får verkställas framgår av paragrafens första stycke. Det är av flera skäl angeläget att verkställigheten av ungdomsövervakning påbörjas så snart det kan ske. Beträffande unga lagöverträdare är det särskilt viktigt att reaktionen på brottet inte dröjer mer än nödvändigt. Vidare ska det antal månader som domstolen bestämt att ungdomsövervakning ska gälla räknas från och med den dag då domen eller beslutet är verkställbar mot den dömde (se 5 §).

4 § En dömd får förklara att han eller hon avstår från att överklaga eller fullfölja ett överklagande av en dom eller ett beslut i den del som avser ungdomsövervakning (nöjdförklaring).

En nöjdförklaring får lämnas inför den domstol som har meddelat domen eller beslutet eller inför Kriminalvården. En nöjdförklaring får inte tas emot utan att både den som tar emot förklaringen och den dömde har tillgång till domen, beslutet eller rättens bevis om utgången i målet som rör den dömde (domsbevis). Innan en nöjdförklaring lämnas ska den som tar emot förklaringen på lämpligt sätt ha klargjort innebörden och verkan av nöjdförklaringen för den dömde.

När en nöjdförklaring lämnas ska ett vittne närvara. En nöjdförklaring ska dokumenteras.

En nöjdförklaring får inte tas tillbaka. En nöjdförklaring innebär att domen eller beslutet i den del som avser ungdomsövervakning får laga kraft mot den dömde.

Paragrafen innehåller bestämmelser om nöjdförklaring. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.9.

Av *första stycket* framgår att en dömd får förklara att han eller hon avstår från att överklaga eller fullfölja ett överklagande av en dom eller ett beslut i den del som avser ungdomsövervakning (nöjdförklaring). En nöjdförklaring innebär således att den dömde genom en förklaring avstår från att få en dom eller ett beslut i den del som avser ungdomsövervakning prövad av högre instans. En nöjdförklaring kan endast lämnas av den dömde personligen. En nöjdförklaring kan lämnas både före och efter det att överklagandetiden gått ut.

I *andra stycket* anges att en nöjdförklaring får lämnas inför den domstol som har meddelat domen eller beslutet eller inför Kriminalvården. Det fordras att både den som tar emot nöjdförklaringen och den dömde har tillgång till domen, beslutet eller ett domsbevis, t.ex. i form av en utskrift eller elektroniskt, för att en nöjdförklaring ska få tas emot. Ansvaret för det vilar på den som tar emot nöjdförklaringen. Om den dömde inte har tillgång till det underlag som krävs när han eller hon vill lämna en nöjdförklaring, får Kriminalvården, om myndigheten inte har tillgång till domen eller beslutet, bistå den dömde genom att t.ex. hämta in domen eller beslutet från den aktuella domstolen. Går det inte kan den dömdes önskan att lämna en nöjdförklaring inte tillmötesgå.

Vidare anges att innan en förklaring lämnas ska den som tar emot förklaringen på lämpligt sätt ha klargjort innebörden och verkan av nöjdförklaringen för den dömde. Detta ställer krav på att informationen om innebörden och verkan av en nöjdförklaring i varje enskilt fall är anpassad till den dömdes förutsättningar att ta emot informationen. När det gäller unga lagöverträdare kan det vara nödvändigt att vara extra tydlig och konkret i den information som lämnas. Den dömde ska ha fått klart för sig dels vad reglerna om nöjdförklaring innebär, dvs. att domen eller beslutet i den del som avser ungdomsövervakning inte längre kan överklagas och prövas av högre instans, dels att en nöjdförklaring som lämnats inte får tas tillbaka. Vidare ska den dömde ha fått klargjort för sig vad domen eller beslutet rent konkret innebär för honom eller henne, t.ex. vilket eller vilka brott han eller hon dömts för, vilken eller vilka åtalspunkter som ogillats samt ungdomsövervakningens längd.

Av *tredje stycket* framgår att ett vittne ska närvara när en nöjdförklaring lämnas. Vittnet ska kunna intyga att nöjdförklaringen tillkommit på ett korrekt sätt. Det innebär att vittnet bl.a. ska kunna intyga att den dömde personligen lämnat förklaringen. Vidare gäller att en nöjdförklaring ska dokumenteras.

I *fjärde stycket* anges att en nöjdförklaring inte får tas tillbaka. Det innebär att den dömde sedan nöjdförklaringen väl lämnats inte kan ångra sig och återkalla förklaringen. Har den dömde redan överklagat domen eller beslutet i den del som avser ungdomsövervakning när nöjdförklaringen lämnas medför det att det inte längre finns något överklagande att pröva i denna del. Överklagandet ska därmed inte föranleda någon vidare åtgärd i sak från domstolens sida utan i stället ska målet skrivas av från vidare handläggning.

Vidare framgår att nöjdförklaringen innebär att domen eller beslutet i den del som avser ungdomsövervakning får laga kraft mot den dömda. Det innebär att ungdomsövervakningen därmed får verkställas (jfr 3 §).

Beräkning av verkställighetstid

5 § Kriminalvården ska fastställa dagen för verkställighetens slut. Tiden för ungdomsövervakning ska räknas från och med den dag domen eller beslutet i den del som avser ungdomsövervakning har fått laga kraft mot den dömda. Tiden ska beräknas i dagar. Med en månad ska avses trettio dagar och med ett år trehundra sextiofem dagar.

Paragrafen reglerar frågor om fastställande av dag för verkställighetens slut och hur tiden för verkställigheten ska beräknas. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.9.

Av paragrafen framgår att det ankommer på Kriminalvården att fastställa dagen för verkställighetens slut. Tiden för verkställigheten ska beräknas från och med den dag domen eller beslutet i den del som avser påföljden är verkställbar mot den dömda. Tidpunkten för det framgår av 3 §.

Vidare innebär paragrafen att vid beräkning av verkställighetstiden ska omräkning ske till dagar. Omräkningen ska ske enligt en omräkningsregel enligt vilken med en månad ska avses 30 dagar och med ett år 365 dagar. Det innebär t.ex. att ungdomsövervakning i sex månader omräknat till dagar blir 180 dagar, dvs. $6 \times 30 = 180$.

Verkställighetens mål och utformning

6 § Verkställigheten ska så långt som möjligt utformas på ett sätt som är ägnat att förebygga att den dömda återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt. En tvångsåtgärd enligt denna lag får endast användas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas.

Paragrafen innehåller en grundläggande bestämmelse om verkställighetens mål och utformning samt en hänvisning till den s.k. proportionalitetsprincipen. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.2 och 5.4.1.

Av paragrafen framgår inledningsvis att verkställigheten så långt som möjligt ska utformas på ett sätt som är ägnat att förebygga att den dömda återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt. Utifrån underbyggd kunskap ska konkreta åtgärder identifieras som bedöms vara verkningfulla för att understödja de skyddsfaktorer som kan antas minska risken för återfall och motverka de riskfaktorer som kan antas bidra till att den dömda på nytt gör sig skyldig till brott.

I paragrafen tydliggörs också att alla tvångsåtgärder enligt denna lag ska prövas mot den s.k. proportionalitetsprincipen. Kravet på proportionalitet omfattar såväl ett beslut om att en tvångsåtgärd ska vidtas som genomförandet av en sådan åtgärd. Med tvångsåtgärd avses bl.a. provtagning för kontroll av att kravet på drogfrihet upprätthålls (se 22 §), polishämtning för att säkerställa den dömdes medverkan vid verkställighetsplanering och möten med koordinatören (se 23 §) samt

handräckning av Polismyndigheten för att verkställa en föreskrift om inskränkningar i rörelsefriheten (se 24 §). Varje tvångsåtgärd ska föregås av en intresseavvägning där olägenheten som åtgärden kan innebära för den enskilde ställs i relation till syftet med åtgärden. En bedömning av åtgärdens art, styrka, räckvidd och varaktighet ska göras i varje enskilt fall. Vid prövningen ska övervägas om en mindre ingripande åtgärd kan vara tillräcklig.

7 § Kriminalvården ska upprätta en individuellt utformad verkställighetsplan för den dömda enligt vad som följer av 10–16 §§.

Paragrafen reglerar Kriminalvårdens skyldighet att upprätta en verkställighetsplan för den dömda. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.1 och 5.3.2.

Av paragrafen följer att det alltid ska upprättas en individuellt utformad verkställighetsplan för den som döms till ungdomsövervakning. I 10–13 §§ finns närmare bestämmelser om upprättandet av verkställighetsplanen. Verkställighetsplanens innehåll regleras i 14 och 15 §§. I 14 § anges vissa inlag som är obligatoriska och som Kriminalvården ska besluta om. Bestämmelser om vilka andra frågor som får regleras i planen finns i 15 §. Av 16 § framgår att verkställighetsplanen löpande ska följas upp och ändras vid behov.

8 § Kriminalvården ska förordna en särskild koordinator för den dömda. Koordinatören ska hålla regelbunden kontakt med den dömda och träffa honom eller henne under verkställigheten samt genom kontroll, stöd och hjälp verka för att verkställighetsplanen följs.

Paragrafen reglerar Kriminalvårdens skyldighet att förordna en särskild koordinator för den dömda samt anger koordinatörens huvudsakliga uppgifter. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.5.

I paragrafen anges att Kriminalvården ska förordna en särskild koordinator för den dömda. Eftersom koordinatören förutsätts medverka redan vid verkställighetsplaneringen, bör förordnandet ske så snart som möjligt efter det att domen eller beslutet i den del som avser ungdomsövervakning är verkställbar mot den dömda. Uppgiften som koordinator ställer stora krav på erfarenhet och kunskap. Den som förordnas bör därför som utgångspunkt vara en särskilt kvalificerad socialarbetare eller en person med likvärdig kompetens. Normalt bör det vara fråga om anställda inom Kriminalvården. För varje person som döms till ungdomsövervakning ska det förordnas endast en koordinator och det bör, så långt som det är möjligt och lämpligt, vara fråga om en och samma person under hela verkställigheten.

I paragrafen anges vidare att koordinatören ska hålla regelbunden kontakt med den dömda och träffa honom eller henne under verkställigheten samt genom kontroll, stöd och hjälp verka för att verkställighetsplanen följs. Koordinatörens främsta medel för att kontrollera att verkställighetsplanen följs och att praktiskt verka för detta är de möten som han eller hon ska ha med den dömda (17 §). På så sätt ges koordinatören möjlighet att få inblick i den dömdes liv och förhållanden och att kontrollera att den unge följer det han eller hon ska göra enligt planen, t.ex. fullfölja skolundervisning,

delta i någon särskild fritidsverksamhet eller underkasta sig viss behandling. Koordinators uppgift i detta hänseende ska dock inte endast vara kontrollerande. Lika viktigt är det att koordinators genom stöd och hjälp verkar för att den dömde följer sina åligganden enligt verkställighetsplanen. Det kan exempelvis ske genom allmänna påstötningar och påminnelser eller motivationshöjande samtal. En annan uppgift för koordinators kan vara att i brottsförebyggande syfte ha strukturerade samtal över särskilda teman med den unge, om det har föreskrivits i verkställighetsplanen. Koordinators kan även ge den dömde mer praktisk hjälp för att han eller hon ska kunna genomföra de insatser som anges i verkställighetsplanen. Det kan handla om hjälp med att hitta struktur i vardagen för att t.ex. passa tider för deltagande i olika inslag i planen.

Det kan också finnas behov av att följa upp att de insatser som beslutats av andra myndigheter realiserats på det sätt som bestämts och att den dömde således har en möjlighet att göra det som anges i verkställighetsplanen. Beroende av vilka inslag som regleras i planen kan det handla om kontakter med t.ex. socialtjänsten eller skolan. En fungerande uppföljning i detta hänseende kan innebära att det krävs ett informationsutbyte av uppgifter som omfattas av sekretess. I offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) finns vissa sekretessbrytande bestämmelser som möjliggör uppgiftslämnande i syfte att underlätta kontrollen av att verkställighetsplanen följs (23 kap. 2 a § och 26 kap. 9 b §). När det gäller kontrollen av att inskränkningarna i den dömdes rörelsefrihet följs ska denna, om det inte finns särskilda skäl mot det, göras med hjälp av elektroniska hjälpmedel (se 19 §). Det ankommer således inte i första hand på koordinators att kontrollera att det inslaget i verkställighetsplanen följs.

Genom den kontakt som koordinators får med den dömde finns det vidare möjlighet att ge honom eller henne stöd och hjälp på andra områden än de som regleras i verkställighetsplanen. Det kan t.ex. handla om hjälp med myndighetskontakter, ansökningar eller andra frågor i de fall den dömde saknar stöd från andra vuxna i sin närhet. Den regelbundna kontakten innebär också att den dömdes förhållanden och sociala situation blir tydlig för koordinators, vilket i sin tur kan indikera om det finns risk för återfall i brott eller antisociala kontakter. Om koordinators får kännedom om att den dömde missköter åliggandena enligt planen, missbrukar narkotika eller om det på något annat sätt indikeras att det finns risk för fortsatt brottslighet eller en ogynnsam utveckling, kan det motivera att det vidtas åtgärder inom ramen för påföljden, t.ex. ändringar av verkställighetsplanen (se 16 §).

9 § Socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen (2001:453) har ansvar för den dömde ska utse en särskild handläggare för honom eller henne under verkställigheten.

Paragrafen innehåller en skyldighet för socialnämnden att utse en särskild handläggare för den dömde under verkställigheten. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.3.

Skyldigheten enligt paragrafen att utse en handläggare gäller för socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen har ansvaret för den dömde. Den särskilda handläggaren ska företräda socialnämnden vid

verkställighetsplaneringen (se vidare kommentaren till 12 §). Under verkställigheten ska den särskilda handläggaren vara Kriminalvårdens kontaktperson och den som koordinatören kan vända sig till initialt när det uppkommer frågor som berör socialtjänsten. Vidare ska handläggaren medverka vid uppföljning och ändring av verkställighetsplanen.

Verkställighetsplanering

10 § I inledningen av verkställigheten ska det göras en utredning om den dömdes förhållanden, i syfte att fastställa vilka åtgärder som kan vidtas för att förebygga att han eller hon återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt (verkställighetsplanering). Verkställighetsplaneringen ska mynna ut i en verkställighetsplan.

Paragrafen innehåller grundläggande bestämmelser om verkställighetsplanering. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.1.

Av paragrafen framgår att det i inledningen av verkställigheten ska göras en utredning av den dömdes förhållanden. Verkställigheten ska påbörjas så snart som möjligt efter det att domen eller beslutet i den del som avser påföljden är verkställbar mot den dömden (se 3 §). Syftet med utredningen är att fastställa vilka åtgärder som kan vidtas för att förebygga att den dömden återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt. Verkställighetsplaneringen ska innehålla en omfattande och allsidig utredning av den unge och dennes personliga och sociala förhållanden. Arbetet under verkställighetsplaneringen handlar om att identifiera dels vilka riskfaktorer det finns som kan antas bidra till återfall i brott och hur de kan motverkas, dels vilka skyddsfaktorer det finns som kan antas minska risken för återfall och hur de kan understödjas.

Av paragrafen följer vidare att utredningen ska ligga till grund för bedömningen av vilka inslag som ska regleras i en individuellt utformad verkställighetsplan.

11 § Verkställighetsplaneringen ska genomföras av Kriminalvården i samråd med den dömden. Om det är möjligt, ska samråd ske med hans eller hennes vårdnadshavare. I de fall det bedöms lämpligt får samråd även ske med andra personer.

Paragrafen innehåller bestämmelser om ansvar för verkställighetsplaneringen och samråd som ska ske vid denna. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.1.

Av paragrafen följer inledningsvis att Kriminalvården ska ansvara för verkställighetsplaneringen. Det bör finnas särskilda team inom Kriminalvården som ansvarar för kartläggning och bedömning av vilka åtgärder och insatser som framstår som påkallade. De svarar också för utarbetande av verkställighetsplanen. I ett team bör det t.ex. ingå en psykolog och en familjebehandlare. Den särskilda koordinatör som ska utses för den unge bör också delta i verkställighetsplaneringen (se 8 §).

Vidare följer av paragrafen att verkställighetsplaneringen ska genomföras i samråd med den dömden. I 32 kap. 3 a § brottsbalken anges att den som döms till ungdomsövervakning ska medverka i verkställighetsplaneringen. Den dömdes egna uppgifter har betydelse för

att dels utröna hans eller hennes behov av åtgärder, dels bedöma vilka åtgärder han eller hon har förutsättningar att genomgå. Kravet på samråd gäller i förhållande till arbetet under utredningen, men däremot inte i förhållande till upprättandet av verkställighetsplanen. Det finns således inget krav på den dömdes eller dennes vårdnadshavares samtycke när det gäller inslagen i verkställighetsplanen. Med hänsyn till kartläggningens innehåll och omfattning ska den dömda medverka under en inte obetydlig tid. Utredningen bör förläggas så att den får så liten inverkan som möjligt på dömdes skolgång eller annan sysselsättning. Om den dömda inte inställer sig för att medverka i verkställighetsplanering, kan Kriminalvården begära hjälp av Polismyndigheten för att hämta honom eller henne (se 23 §).

I paragrafen anges vidare att samråd om möjligt ska ske med den dömdes vårdnadshavare. Bestämmelsen tar sikte på de fall där den dömda är under 18 år. Med hänsyn till att vårdnadshavare typiskt sett har en viktig roll för att förebygga att den unge återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt är det angeläget att de involveras i verkställighetsplaneringen i de fall det är möjligt. Vad som exempelvis kan göra samråd omöjligt är om vårdnadshavarna helt motsätter sig att medverka. I andra fall kan förhållandet mellan den dömda och en vårdnadshavare eller omständigheter kopplade till vårdnadshavarens person också omöjliggöra ett meningsfullt samråd.

I paragrafen anges slutligen att samråd får ske även med andra personer, om det bedöms lämpligt. I några fall kan den som döms till ungdomsövervakning vara över 18 år. Även beträffande den som är myndig kan det finnas goda skäl att samråda med hans eller hennes föräldrar eller andra som har eller haft en fostrande roll, inte minst om den dömda fortfarande bor kvar i föräldrahemmet. Det kan även, oavsett om den dömda är myndig eller inte, finnas skäl att samråda med andra personer i dennes närhet.

12 § Vid verkställighetsplaneringen ska samverkan ske med socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen (2001:453) har ansvar för den dömda och vid behov även med berörda myndigheter och andra aktörer.

Paragrafen reglerar Kriminalvårdens samverkan med socialnämnden samt berörda myndigheter och andra aktörer vid verkställighetsplaneringen. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.1, 5.3.2 och 5.6.1.

I paragrafen anges inledningsvis att samverkan ska ske med socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen har ansvar för den dömda. Som framgår av 9 § ska den berörda socialnämnden utse en särskild handläggare som ska företräda nämnden vid verkställighetsplaneringen. Handläggaren kan bidra med uppgifter om den dömdes personliga förhållanden och eventuella tidigare insatser av betydelse för utformningen av verkställighetsplanen. Vidare ska handläggaren redovisa socialtjänstens bedömning av vilka åtgärder och insatser som bör ingå i den individuella verkställighetsplanen, t.ex. deltagande i behandling eller programverksamhet inriktad på unga lagöverträdare, missbruksvård eller familje- och nätverksarbete.

Vidare följer av paragrafen att Kriminalvården vid behov även ska samverka med berörda myndigheter och andra aktörer. Utifrån vad som

framkommer vid kontakter med den dömde, dennes vårdnadshavare och socialtjänsten ska det göras en bedömning i det enskilda fallet av vilken ytterligare samverkan som är nödvändig för den utredning om den dömdes förhållanden som ska göras vid verkställighetsplaneringen. Vid samverkan med myndigheter och andra aktörer kan vidare klargöras vilka insatser som finns att tillgå utanför Kriminalvårdens regi och som den dömde är i behov av.

Om den dömde går i grundskolan eller gymnasiet bör kontakt tas med huvudmannen för den dömdes utbildning. Normalt bör även information inhämtas från Polismyndigheten om omständigheterna kring den brottslighet som den unge är dömd för och andra omständigheter av betydelse, t.ex. om den unge har kopplingar till ett kriminellt gäng eller är misstänkt för ytterligare brottslighet. I förekommande fall bör vidare information inhämtas från andra myndigheter och aktörer som varit i kontakt med den unge. Det kan handla om barn- och ungdomspsykiatri, ett särskilt ungdomshem, ett familjehem eller en missbruksklinik.

I vissa fall kan det finnas begränsade möjligheter för socialtjänsten, myndigheter och andra aktörer att lämna uppgifter till Kriminalvården på grund av sekretess. Om möjligt bör i sådana fall ett informationsutbyte komma till stånd genom att den dömde och i förekommande fall hans eller hennes vårdnadshavare samtycker till att uppgifter lämnas ut. Om sådant samtycke inte lämnas, finns det särskilda sekretessbrytande bestämmelser i offentlighets- och sekretesslagen som kan säkerställa att ett informationsutbyte kan ske utan hinder av sekretess (se 23 kap. 2 a § [sekretess i utbildningsverksamhet], 26 kap. 9 b § [socialtjänstsekretess] och 35 kap. 10 b § [förundersökningssekretess till skydd för enskild]). Andra uppgifter som omfattas av sekretess, exempelvis uppgifter som omfattas av hälso- och sjukvårdssekretess enligt 25 kap. 1 § OSL, kan lämnas till Kriminalvården endast om sekretessen efterges genom samtycke.

13 § Verkställighetsplanen ska vara upprättad senast fyra veckor efter det att domen eller beslutet i den del som avser ungdomsövervakning är verkställbar mot den dömde.

I paragrafen regleras tidpunkten för när verkställighetsplanen ska vara upprättad. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.1.

I paragrafen anges att verkställighetsplanen ska vara upprättad senast fyra veckor efter det att domen eller beslutet i den del som avser ungdomsövervakning är verkställbar mot den dömde. Av 3 § framgår när en dom eller ett beslut såvitt avser påföljden ungdomsövervakning får verkställas. Om det inte är möjligt att ta fram en verkställighetsplan inom fyra veckor från den tidpunkten, kan det saknas förutsättningar för att verkställa påföljden på ett ändamålsenligt sätt. Det kan då bli aktuellt för Kriminalvården att underrätta Åklagarmyndigheten om detta (se 26 § beträffande underrättelse i fråga om anledning till varning eller undanröjande av påföljden).

Verkställighetsplanens innehåll

14 § Verkställighetsplanen ska innehålla föreskrifter om att den dömde ska träffa koordinatorn i enlighet med vad som anges i 17 § och om inskränkningar i den dömdes rörelsefrihet i enlighet med vad som anges i 18–21 §§.

Verkställighetsplanen ska även innehålla en upplysning om att den dömde ska vara förbjuden att under verkställigheten bruka narkotika, något annat berusningsmedel, något sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller någon sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor.

Paragrafen reglerar vad verkställighetsplanen ska innehålla. Övervägandena finns i avsnitt 5.1 och 5.3.2.

I paragrafen anges i *första stycket* vilka frågor som ska regleras i verkställighetsplanen. Det är således obligatoriska inslag i planen. Av 32 kap. 3 a § brottsbalken följer att den som döms till ungdomsövervakning ska följa det som anges i verkställighetsplanen.

Inledningsvis framgår att verkställighetsplanen alltid ska innehålla en föreskrift om att den dömde ska träffa koordinatorn under verkställigheten. Föreskriften ska utformas med beaktande av vad som anges i 17 §. Vidare anges att verkställighetsplanen alltid ska innehålla en föreskrift om inskränkningar i den dömdes rörelsefrihet. Föreskriften ska utformas med beaktande av vad som anges i 18–21 §§.

Av *andra stycket* följer att verkställighetsplanen alltid ska innehålla en upplysning om att den dömde är förbjuden att under verkställigheten bruka narkotika, vissa andra medel och hälsofarliga varor. Med annat berusningsmedel avses preparat som t.ex. thinner.

15 § Verkställighetsplanen får innehålla föreskrifter om

1. boende,
2. skolgång eller annan sysselsättning,
3. fritid,
4. alkoholförbud,
5. missbruksbehandling,
6. annan vård och behandling, och
7. andra åtgärder som syftar till att förebygga att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt.

Paragrafen innehåller en uppräkningslista av frågor som får regleras i verkställighetsplanen utöver det som anges i 14 §. Övervägandena finns i avsnitt 5.1 och 5.3.2.

I paragrafen anges i punkterna 1–7 frågor som får ingå i verkställighetsplanen. I motsats till vad som gäller för de obligatoriska inslagen som regleras i 14 § har Kriminalvården en möjlighet men inte en skyldighet att fatta beslut i dessa frågor. Bedömningen av om någon eller flera av de uppräknade punkterna ska regleras i verkställighetsplanen ska grunda sig på vad som framkommit under verkställighetsplaneringen om de riskfaktorer som bör motverkas och skyddsfaktorer som bör understödjas. Syftet med att reglera ett sådant inslag ska således vara att uppnå den allmänna målsättningen med verkställigheten, dvs. att så långt som möjligt förebygga att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt (se 6 §). Av 32 kap. 3 a § brottsbalken följer att den som döms till ungdomsövervakning ska följa det som anges i

verkställighetsplanen. Om en sådan fråga som anges i paragrafen regleras i verkställighetsplanen, finns således en skyldighet för den dömde att följa det som har föreskrivits.

Av *punkten 1* framgår att verkställighetsplanen får innehålla en föreskrift om den dömdes *boende*. Som utgångspunkt, särskilt om den dömde är underårig, finns det skäl att i verkställighetsplanen ange var den dömde ska bo för att på så sätt eftersträva stabilitet under verkställigheten. Om det inte framkommer något annat under utredningen, bör det i verkställighetsplanen anges att den dömde ska fortsätta bo hemma hos sina vårdnadshavare. Om det framkommer under utredningen att hemförhållandena är så bristfälliga att den unges hälsa eller utveckling riskerar att skadas eller att den unge genom sin livsföring utsätter sig själv för stora risker, kan socialnämnden göra bedömningen att det finns förutsättningar för vård enligt 2 eller 3 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Om boendeförhållandena ändras med stöd av den lagstiftningen, kan de nya boendeförhållandena anges i verkställighetsplanen.

Av *punkten 2* framgår att den dömdes *skolgång eller annan sysselsättning* får regleras i verkställighetsplanen. I de fall den dömde är skolpliktig bör det anges i verkställighetsplanen att han eller hon ska gå i skolan. I de fall den dömde inte är skolpliktig eller deltar i någon skolform kan det bli en uppgift under verkställighetsplaneringen att anvisa den dömde en utbildning inom det offentliga skolväsendet eller i vissa fall utbildning inom folkbildningen, t.ex. en studiemotiverande kurs inom folkhögskolan alternativt någon form av praktik. Förutsatt att en sådan utbildning eller praktik kan komma igång under verkställigheten ska detta anges i verkställighetsplanen.

Av *punkten 3* framgår att frågor om den dömdes *fritid* får anges i verkställighetsplanen. En sådan reglering kan syfta till att understödja en meningsfull sysselsättning på fritiden som i sin tur kan bidra till prosociala kontakter samt fysisk och psykisk hälsa. Det kan t.ex. handla om att den dömde ska fortsätta med eller prova på någon idrott eller deltagande i någon annan organiserad fritidsverksamhet.

Av *punkten 4* framgår att verkställighetsplanen får innehålla en föreskrift om *alkoholförbud*. Frågan om huruvida Kriminalvården ska besluta om ett alkoholförbud ska bedömas utifrån målsättningen med verkställigheten som anges i 6 §, dvs. att verkställigheten så långt som möjligt ska utformas på ett sätt som är ägnat att förebygga att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt. Ett förbud att bruka alkohol får endast meddelas om det är påkallat i det enskilda fallet. Exempelvis i de fall det finns indikationer på att den dömde har alkoholproblem eller om han eller hon har varit påverkad av alkohol när den aktuella brottsligheten har begåtts, kan det finnas skäl att i verkställighetsplanen ange att den dömde inte får bruka alkohol under verkställighetstiden. Ju yngre lagöverträdaren är, desto mer talar för att ett sådant förbud ska meddelas. En föreskrift om alkoholförbud förutsätter inte den dömdes samtycke. En sådan föreskrift bör kunna specificeras till att gälla vissa tidpunkter eller delar av verkställigheten.

Av *punkten 5* och *punkten 6* framgår att en föreskrift om att den dömde ska medverka i *missbruksbehandling* respektive *annan vård och behandling* får ingå i verkställighetsplanen. Det kan gälla behandling för

drog- eller alkoholmissbruk, kontakt med psykolog eller terapeut, psykiatrisk behandling eller behandling mot spelmissbruk. Den typen av inslag bör beslutas efter nära samråd med den unge.

Av punkten 7 framgår att även *andra åtgärder som syftar till att förebygga att den dömda återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt* får regleras i verkställighetsplanen. Det kan t.ex. bedömas lämpligt att den unge genomgår något av de program som bedrivs inom socialtjänsten eller kriminalvården, exempelvis någon form av påverkansprogram eller program för dömda som vill lämna kriminellt umgänge. Det kan också föreskrivas att den unge i brottsförebyggande syfte ska genomgå strukturerade samtal över särskilda teman som t.ex. syftar till attitydförändring.

16 § Kriminalvården ska följa upp verkställighetsplanen under verkställigheten, minst var åttonde vecka. Vid behov ska verkställighetsplanen ändras.

Vid uppföljningen ska samverkan ske med socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen (2001:453) har ansvar för den dömda och vid behov även med berörda myndigheter och andra aktörer.

Paragrafen reglerar uppföljning av verkställighetsplanen. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.2.

I *första stycket* anges att det ska ske en uppföljning av verkställighetsplanen minst var åttonde vecka. Kravet på uppföljning innebär att Kriminalvården regelbundet ska bedöma hur de inslag som ingår i verkställighetsplanen fungerar för den dömda. Av betydelse för bedömningen är bl.a. vilka förändringar som har skett i den dömdes livssituation och om de mål som har satts upp har uppnåtts. Om den dömda blir föremål för vård enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga under verkställigheten, finns det skäl att följa upp verkställighetsplanen och dess innehåll.

Av *första stycket* framgår också att verkställighetsplanen ska ändras om det finns behov av det. Ändrade förhållanden eller nya bedömningar kan medföra att planen måste ändras under verkställigheten. Det kan gälla såväl de obligatoriska inslagen som de frågor som verkställighetsplanen får reglera enligt 15 §. Det är viktigt att den dömda vid varje tidpunkt har klart för sig vilka inslag som verkställighetsplanen innehåller. Det är därför angeläget att planen uppdateras för det fall det görs ändringar i den samt att det förmedlas till den dömda på ett tydligt och lämpligt sätt.

I *andra stycket* anges att vid uppföljningen ska samverkan ske med socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen har ansvar för den dömda samt vid behov även med berörda myndigheter och andra aktörer vid uppföljningen. Se om samverkan vidare kommentaren till 12 §.

Bestämmelserna i 20 och 21 §§ har företrädare framför paragrafen.

Möten med koordinatör

17 § Den dömda ska träffa koordinatör två gånger i veckan under verkställigheten, om inte annat följer av andra eller tredje stycket. Tid och plats för mötena ska bestämmas av koordinatör, efter samråd med den dömda.

Om innehållet i verkställighetsplanen motiverar det, får Kriminalvården besluta att antalet möten ska begränsas till en gång i veckan. Detsamma gäller om den

dömde är föremål för vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Om den dömde inte följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt, får Kriminalvården besluta att antalet möten ska utökas, dock inte till mer än tre gånger i veckan.

Paragrafen reglerar den dömdes skyldighet att träffa koordinatören. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.5 och 5.5.1.

I *första stycket* anges att den dömde ska träffa koordinatören två gånger i veckan under verkställigheten om inte annat följer av andra eller tredje stycket. Kriminalvården ska således som huvudregel besluta att den unge ska träffa koordinatören två gånger i veckan. Vad som gäller i detta avseende ska anges i verkställighetsplanen (se 14 §). Vidare anges att tid och plats för mötena ska bestämmas av koordinatören efter samråd med den dömde. Mötena bör i möjligaste mån inte inkräkta på skolgång, praktik eller liknande, utan förläggas till andra tider. Den unge är skyldig att inställa sig enligt vad som anges i verkställighetsplanen. Det ligger dock i sakens natur att tid och plats måste bestämmas även med hänsyn till den unges synpunkter och förutsättningar, eftersom sådana hänsynstaganden kan bidra till att verkställigheten mer sällan missköts. Hur långa mötena ska vara får avgöras utifrån förhållandena i det enskilda fallet.

Av *andra stycket* framgår att Kriminalvården får besluta att antalet möten ska begränsas till en gång i veckan, om innehållet i verkställighetsplanen i övrigt motiverar det. Så kan vara fallet t.ex. om regelbundna psykologsamtal eller annan regelbunden samtalskontakt ingår i verkställighetsplanen. Även andra behandlande insatser och motsvarande åtgärder kan motivera en sådan minskning. En nedtrappning bör dock inte ske om det skulle äventyra genomförandet av verkställighetsplanen i övrigt. Vidare följer av *andra stycket* att antalet möten också kan begränsas till en gång i veckan om den dömde är föremål för vård enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga. Om kontaktfrekvensen ändras, ska verkställighetsplanen ändras enligt 16 §.

Av *tredje stycket* framgår att om den dömde inte följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt, får Kriminalvården besluta att antalet möten ska utökas. Om den dömde inte medverkar på det sätt som bestämts i verkställighetsplanen, bör koordinatören intensifiera motivationsarbetet. Ett beslut under verkställigheten om utökad mötesfrekvens innebär att verkställighetsplanen måste ändras. Möjligheten att besluta om ökad mötesfrekvens gäller både i det fall då mötena hålls två gånger i veckan enligt huvudregeln i första stycket och då mötesfrekvensen begränsats till en gång i veckan enligt *andra stycket*. I båda fallen gäller att det inte får beslutas om tätare möten än tre gånger i veckan.

Inskränkningar i rörelsefriheten

18 § Under verkställigheten ska den dömde vara förbjuden att vistas utanför bostaden under kvällar och nätter mot lördag, söndag och måndag, från klockan arton på kvällen till klockan sju på morgonen.

Om ett förbud enligt första stycket inte bedöms lämpligt med hänsyn till den dömdes personliga förhållanden eller om det annars bedöms vara mer ändamålsenligt, får det ersättas med

1. ett förbud att under vissa tider vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område,
2. ett förbud att under vissa tider lämna ett särskilt angivet område, eller
3. en skyldighet att under vissa tider uppehålla sig på en särskilt angiven plats.

Inskränkningarna i rörelsefriheten enligt andra stycket ska i huvudsak vara lika ingripande som ett förbud enligt första stycket och får inte vara mer ingripande än ett sådant förbud. Om det behövs för att inskränkningarna ska vara tillräckligt ingripande eller om det annars bedöms lämpligt, får flera inskränkningar som anges i andra stycket kombineras.

Paragrafen reglerar inskränkningar i den dömdes rörelsefrihet under verkställighet av ungdomsövervakning. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.6.

Av 32 kap. 3 a § brottsbalken framgår att den som döms till ungdomsövervakning är skyldig att följa det som anges i verkställighetsplanen. Verkställighetsplanen ska alltid innehålla föreskrifter om rörelseinskränkningar (se 14 §).

I *första stycket* anges att den dömde under verkställigheten ska vara förbjuden att vistas utanför bostaden under kvällar och nätter mot lördag, söndag och måndag (helghemarrest). Förbudet att lämna bostaden ska gälla helgkvällar och nätter; från fredag kl. 18.00 till lördag kl. 07.00, från lördag kl. 18.00 till söndag kl. 07.00 och från söndag kl. 18.00 till måndag kl. 07.00. Inskränkningarna ska beslutas av Kriminalvården (se 28 §).

Av *andra stycket* följer att om ett förbud i form av helghemarrest enligt första stycket inte bedöms lämpligt med hänsyn till den dömdes personliga förhållanden eller om det annars bedöms vara mer ändamålsenligt, får ett sådant förbud ersättas med en annan sorts rörelseinskränkning. De alternativa rörelseinskränkningarna anges i tre punkter.

I *första punkten* föreskrivs ett förbud för den dömde att under vissa tider vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område. Det kan vara fråga om en plats eller ett område där det ofta förekommer narkotikahandel eller alkoholmissbruk eller där den dömde annars kan antas komma i kontakt med personer i vars umgänge risken för återfall i brott bedöms vara särskilt stor. Det kan gälla t.ex. torg, parker eller andra mötesplatser. Det kan också gälla restauranger, pubar eller liknande. Förbudet kan även avse en lokal eller en bostad som bedöms ha anknytning till organiserad brottslighet eller till ett kriminellt gäng eller nätverk. Om risken för återfall i brott är kopplad till att den dömde beger sig till någon annan kommun eller stadsdel, kan förbudet avse det. Platsen eller området måste anges specifikt i föreskriften och kunna avgränsas tydligt. Förbudet får inte vara mer omfattande än vad som krävs för att uppnå syftet med åtgärden.

I *andra punkten* anges att den dömde kan förbjudas att under vissa tider lämna ett särskilt angivet område. Det kan exempelvis avse att den dömde under vissa tider inte får lämna sin hemkommun eller en del av hemkommunen. Ett sådant förbud kan vara motiverat utifrån såväl intresset av att förebygga brott som att skapa kontinuitet och stadga i den dömdes liv.

I *tredje punkten* ges en möjlighet att föreskriva en skyldighet för den dömde att under vissa tider uppehålla sig på en särskilt angiven plats. Det kan handla om platser som kan stödja en prosocial utveckling hos den

unge, t.ex. skola eller en praktikplats. Skyldigheten kan användas för att understödja deltagande i andra inslag i verkställighetsplanen såsom skolgång eller deltagande i programverksamhet eller ligga vid sidan om detta.

Utformningen av inskränkningarna i den dömdes rörelsefrihet i verkställighetsplanen ska grundas på vad som framkommit under verkställighetsplaneringen. Helghemarrest kan ersättas med en annan rörelseinskränkning såväl vid upprättande av den ursprungliga verkställighetsplanen som senare under verkställigheten (se 16 § angående att verkställighetsplanen ska följas upp kontinuerligt och vid behov ändras).

För bedömningen av om helghemarrest *inte är lämpligt med hänsyn till den dömdes personliga förhållanden* är uppgifter som Kriminalvården får under verkställighetsplaneringen genom t.ex. utredning och dokumentation från socialtjänsten eller vid kontakt med den unge och hans eller hennes vårdnadshavare av betydelse. För att helghemarrest ska komma i fråga krävs för det första att den dömde har en bostad i vilken rörelseinskränkningarna kan fullgöras och kontrolleras. Det finns inget krav på att vårdnadshavare eller andra som den dömde delar bostad med samtycker till att det meddelas ett förbud som innebär att den dömde inte får lämna bostaden under vissa tider. Ett motstånd mot förbudet kan dock vägas in i bedömningen av om en sådan föreskrift är lämplig. En utgångspunkt är att helghemarrest inte ska komma i fråga om det kan medföra en risk för våld eller trakasserier eller om ett sådant förbud annars skulle kunna vara skadligt för den dömde. I de fall det finns mer påfallande brister i hemmet på grund av t.ex. missbruk, psykisk sjukdom eller allvarliga relationsproblem mellan familjemedlemmar, kan det vara olämpligt att förbjuda den unge att lämna bostaden under delar av helgen. Om det uppdragas mycket allvarliga problem redan under verkställighetsplaneringen, kan det bli aktuellt att placera den unge i ett annat boende med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga eller socialtjänstlagen (2001:453). Även i de fall det finns andra brister som inte är så allvarliga att de motiverar en familjehemsplacering kan förhållandena vara sådana att ett förbud att lämna bostaden inte kan anses lämpligt.

Även om ett förbud att lämna bostaden inte bedöms olämpligt kan det ersättas av en annan form av rörelseinskränkning om en sådan framstår som *mer ändamålsenlig*. Med det avses att ett förbud eller en skyldighet enligt någon av de tre uppräknade punkterna i andra stycket i högre grad än ett förbud att lämna bostaden kan antas bidra till att förebygga att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt. En bedömning av ändamålsenligheten får göras i det enskilda fallet.

Av *tredje stycket* framgår att de alternativa inskränkningarna i rörelsefriheten i huvudsak ska vara lika ingripande som ett förbud i form av helghemarrest samt att de inte får vara mer ingripande än ett sådant förbud. Det är svårt att göra en bedömning av ingripandegraden med någon exakthet. Följande utgångspunkter kan emellertid beaktas vid bedömningen av om hur de alternativa rörelseinskränkningarna förhåller sig till ingripandegraden i helghemarrest. Ett förbud att under vissa tider vistas på en särskilt angiven plats (del av punkt 1) får anses mindre ingripande än helghemarrest och bör kunna gälla alla dagar i veckan. Ett

förbud att under vissa tider vistas inom ett särskilt angivet område (del av punkt 1) bör, för att inte vara alltför ingripande, som utgångspunkt gälla enbart under veckosluten i likhet med vad som gäller för helghemarrest. I de fall området är avgränsat geografiskt till ett mindre område får det dock anses mindre ingripande än helghemarrest och bör kunna gälla alla dagar i veckan. Ett förbud enligt punkt 2 som består i förbud att lämna den egna kommunen eller kommundelen får anses vara så pass ingripande att det normalt bör föreskrivas en viss tidsbegränsning för att det inte ska vara mer ingripande än helghemarrest. När det gäller en skyldighet enligt punkt 3 att uppehålla sig på en särskilt angiven plats får en jämförelse göras med det antal timmar som tas i anspråk av den dömdes tid, exklusive nätter, vid helghemarrest.

Vidare framgår av tredje stycket att flera inskränkningar får kombineras om det behövs för att uppnå tillräcklig ingripandegrad eller annars bedöms lämpligt. Det kan exempelvis bedömas lämpligt att kombinera ett förbud att vistas på en viss plats eller inom ett område med en skyldighet att vara på en särskild plats för deltagande i viss verksamhet. Även i de fallen ska de rörelseinskränkande inslagen utformas så att de är lika ingripande som helghemarrest.

Rörelseinskränkningarna ska gälla från det att verkställighetsplanen har upprättats och som utgångspunkt fortsätta att gälla under hela verkställigheten. Efter halva verkställighetstiden ska Kriminalvården pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten ska minskas. Efter två tredjedelar ska Kriminalvården pröva inskränkningarna ska upphöra helt (se 20 §). Enligt 21 § kan rörelseinskränkningarna därefter utökas eller återupptas om den dömda inte följer planen på ett godtagbart sätt. Efter ett sådant beslut får Kriminalvården, om det finns skäl för det, besluta att inskränkningarna på nytt ska minskas eller upphöra helt.

19 § Kontrollen av att inskränkningarna i rörelsefriheten enligt 18 § följs ska göras med elektroniska hjälpmedel, om det inte finns särskilda skäl mot det.

Paragrafen reglerar kontroll av efterlevnaden av rörelseinskränkningarna. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.7.

Av paragrafen framgår att kontrollen av att inskränkningarna i rörelsefriheten följs ska göras med elektroniska hjälpmedel, om det inte finns särskilda skäl mot det. Om elektronisk kontroll ska ske, ska det framgå av verkställighetsplanen. Regleringen är teknikneutral och möjliggör användande av elektronisk övervakning enligt den teknik som är mest ändamålsenlig och minst integritetskränkande. Vad som exempelvis kan komma i fråga när det gäller kontroll av helghemarrest är sådan stationär utrustning som enligt hittillsvarande ordning används av Kriminalvården för att kontrollera ett förbud att lämna bostaden. Med s.k. GPS-bojor kan kontrolleras att en person inte vistas på en viss plats eller inom ett visst område eller att denne uppehåller sig på en viss plats eller inom ett visst område. Denna teknik kan således användas för att kontrollera sådana rörelseinskränkningar som avser viss geografisk plats eller område. Överträdelse av föreskrifter om inskränkning i rörelsefriheten ska följas av en lämplig reaktion från Kriminalvårdens sida. Om det bedöms nödvändigt, kan Kriminalvården begära bistånd av

Polismyndigheten för att verkställa en föreskrift om rörelseinskränkning (se 24 §).

Om det finns särskilda skäl mot att kontrollera de rörelseinskränkande inslagen med elektroniska hjälpmedel, kan Kriminalvården avstå från att besluta om sådan kontroll. Sådana särskilda skäl kan exempelvis vara att den dömdes hälsotillstånd är sådant att elektronisk övervakning framstår som onödigt eller olämpligt.

20 § Efter halva verkställighetstiden ska Kriminalvården pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten ska minskas. Efter två tredjedelar av verkställighetstiden ska Kriminalvården pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten ska upphöra helt. Vid prövningen ska det beaktas om den dömden har medverkat i verkställighetsplaneringen och därefter följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt.

Paragrafen reglerar nedtrappningar av inskränkningar i rörelsefriheten. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.6. Paragrafen har företräde framför den allmänna regleringen om uppföljning av verkställighetsplanen som finns i 16 §.

I paragrafen anges att Kriminalvården efter halva verkställighetstiden ska pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten ska minskas. Det anges vidare att det vid prövningen ska beaktas om den dömden har medverkat i verkställighetsplaneringen och därefter följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt. Om så är fallet är utgångspunkten att en minskning av de rörelseinskränkande inslagen ska ske. I vilken omfattning de ska minskas måste bedömas med hänsyn till förhållandena i det enskilda fallet. Om den dömden uppfyller kraven på godtagbar medverkan, kan det vara lämpligt att det sker en ungefärlig halvering av de rörelseinskränkande inslagen. Det bör i första hand ske genom att tiden under vilka de ska gälla halveras.

Vidare framgår av paragrafen att Kriminalvården efter två tredjedelar av verkställighetstiden ska pröva om inskränkningarna i rörelsefriheten ska upphöra helt. Även vid denna prövning ska det beaktas om den dömden har medverkat i verkställighetsplaneringen och därefter följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt. Normalt kan det bara bli aktuellt att rörelseinskränkningarna upphör i de fall då de dessförinnan har minskats.

Vid prövningen av om den dömden har medverkat i verkställighetsplaneringen ska det beaktas om han eller hon har deltagit i planeringen på ett konstruktivt sätt. För att den dömden ska anses ha följt verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt krävs inte en fullständig efterlevnad av verkställighetsplanen. Det avgörande för bedömningen är att den dömden inte obstruerar eller motarbetar planen så att inslagen inte går att genomföra på ett meningsfullt vis. I praktiken innebär det att en godtagbar medverkan kan ha skett även om den dömden exempelvis underlåter att komma till några möten med koordinatoren, men inte om det sker regelbundet eller i stor omfattning. På samma sätt kan den dömden anses ha följt planen på ett godtagbart sätt om han eller hon missar någon del av en programverksamhet, men inte om det sker i sådan omfattning att syftet undergrävs. Det avgörande ska sammanfattningsvis vara om den dömden kan sägas ha ansträngt sig för att följa verkställighetsplanen.

Om Kriminalvården beslutar att inskränkningarna i rörelsefriheten ska minska respektive upphöra helt ska verkställighetsplanen ändras (se 14 och 16 §§).

21 § Om den dömde, efter det att inskränkningarna i rörelsefriheten har minskats eller upphört, inte följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt, får Kriminalvården besluta att inskränkningarna ska utökas eller återupptas.

Om det finns skäl för det får Kriminalvården besluta att inskränkningarna på nytt ska minskas eller upphöra helt.

Paragrafen reglerar upptrappning av inskränkningar i rörelsefriheten. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.6. Paragrafen har företräde framför den allmänna regleringen om uppföljning av verkställighetsplanen som finns i 16 §.

Av *första stycket* framgår att om den dömde inte följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt efter det att inskränkningarna i rörelsefriheten har minskat eller upphört, får Kriminalvården besluta att inskränkningarna ska utökas eller återupptas. En upptrappning av de rörelseinskränkande inslagen får emellertid inte vara mer ingripande än vad helghemarrest innebär. När det gäller frågan om vad som ska krävas av den dömde när det gäller efterlevnaden av verkställighetsplanen, se kommentaren till 20 §.

I *andra stycket* regleras vad som gäller om Kriminalvården har beslutat om utökning eller återupptagande av inskränkningar med stöd av första stycket. I dessa fall får Kriminalvården på nytt besluta att inskränkningarna ska minska eller helt upphöra, om det finns skäl för det. Sådana skäl kan vara att den följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt.

Kontroll av drog- och alkoholförbud

22 § Den dömde är, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, under verkställigheten skyldig att på begäran lämna blod-, urin-, utandnings-, saliv-, svett-, eller hårprov för kontroll av om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker, något annat berusningsmedel, något sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller någon sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. Urinprov får inte tas eller bevitnas av någon av motsatt kön som inte är läkare eller legitimerad sjuksköterska.

I paragrafen regleras kontroll av drog- och alkoholförbud under verkställigheten. Övervägandena finns i avsnitt 5.3.8.

Av paragrafen framgår att den dömde under verkställigheten är skyldig att på begäran medverka i provtagning för att kontrollera om han eller hon är påverkad av narkotika, alkoholhaltiga drycker eller något sådant medel eller sådan vara som anges i bestämmelsen, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl. När det gäller kontroll av om den dömde är påverkad av alkohol får provtagning ske endast i de fall verkställighetsplanen innehåller en föreskrift om alkoholförbud. Om och på vilket sätt sådana kontroller ska göras, ska prövas utifrån den s.k. proportionalitetsprincipen i 6 §. Det anges vidare att urinprov inte får tas

eller bevittnas av någon av motsatt kön som inte är läkare eller legitimerad sjuksköterska.

Handräckning av Polismyndigheten

23 § Om den dömde inte inställer sig för att medverka i verkställighetsplaneringen eller inte kommer till möten med koordinators, ska Polismyndigheten på begäran av Kriminalvården lämna hjälp för att söka efter och hämta honom eller henne till den av Kriminalvården anvisade platsen.

Om den dömde ska hämtas får han eller hon inte omhändertaras tidigare än vad som är nödvändigt för att han eller hon ska kunna inställas omedelbart till mötet.

Om ett hämtningsförsök tidigare har misslyckats, eller det anmars på grund av vad som är känt om den som ska hämtas finns särskild anledning till det, får Kriminalvården eller Polismyndigheten besluta att han eller hon får omhändertaras tidigare än vad som följer av andra stycket. Omhändertagandet får i sådant fall äga rum högst sex timmar eller, vid beslut av Kriminalvården, högst arton timmar före mötet.

Den som har omhändertagits enligt tredje stycket är skyldig att i avvaktan på inställelsen stanna kvar på den plats som bestäms av Polismyndigheten.

Paragrafen reglerar möjligheten att tvångsvis med hjälp av Polismyndigheten verkställa vissa av de obligatoriska inslagen i verkställigheten. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.1.

Av *första stycket* framgår att Kriminalvården kan begära Polismyndighetens hjälp för att söka efter och hämta den dömde till möten för verkställighetsplanering och till möten med koordinators. Bestämmelsen innebär således en möjlighet för Kriminalvården att verkställa nämnda inslag tvångsvis i de fall den dömde inte kommer frivilligt. I likhet med de möjligheter till handräckning som finns enligt lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård ska Polismyndigheten på begäran av Kriminalvården lämna hjälp för att söka efter och hämta den dömde till den plats som Kriminalvården anvisar, antingen platsen där mötet för verkställighetsplanering eller med koordinators ska äga rum. Av den s.k. proportionalitetsprincipen (se 6 §) följer att en tvångsåtgärd endast får användas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig, ska den användas. Det innebär att möjligheten att begära hjälp av Polismyndigheten endast aktualiseras när andra möjligheter är uttömda och när polishämtning bedöms lämpligt och verkningfullt. Andra åtgärder för att motivera den unge att medverka bör således först vara uttömda innan det blir aktuellt att besluta om handräckning.

Hämtning med hjälp av polis kan i vissa fall bidra till att ett destruktivt mönster hos den dömde bryts. Det kan också bidra till att göra det tydligt för den dömde att inslagen ingår i en straffrättslig påföljd som han eller hon har att rätta sig efter. Om den dömde vid upprepade tillfällen obstruerar, faller emellertid det syftet. Det finns därför inte utrymme för att vid upprepade tillfällen besluta om polishämtning för att få den dömde att medverka. Vid allvarlig misskötsamhet kan det i stället bli aktuellt för Kriminalvården att underrätta Åklagarmyndigheten för ställningstagande till om det finns anledning till varning eller undanröjande av påföljden (se 26 §).

I *andra stycket* anges huvudregeln för verkställighet av beslut om hämtning. Den som ska hämtas får inte omhändertas tidigare än vad som är nödvändigt för att han eller hon omedelbart, dvs. utan mellankommande förvaring på t.ex. en polisstation, ska kunna inställas till mötet.

Från huvudregeln i *andra stycket* görs ett undantag i *tredje stycket*. Förutsättningarna för tillämpning av undantagsreglerna är att ett hämtningsförsök tidigare har misslyckats eller att det annars på grund av vad som är känt om den som ska hämtas finns särskild anledning till ett omhändertagande tidigare än vad *andra stycket* tillåter. Med att ett hämtningsförsök tidigare misslyckats avses i första hand försök att hämta den unge till ett sådant inslag som anges i första stycket, dvs. ett möte med koordinatören eller till verkställighetsplanering. Beslut om omhändertagande enligt *tredje stycket* fattas av Kriminalvården eller Polismyndigheten. I *tredje stycket* finns också bestämmelser om längsta tid för skyldighet att kvarstanna. Vid beslut av Polismyndigheten får omhändertagande ske högst sex timmar före mötet. För längre tid än sex timmar krävs beslut av Kriminalvården, som då får bestämma tiden till högst arton timmar. Restiden inräknas inte i de angivna tiderna. Normalt torde Polismyndigheten anmäla till Kriminalvården när sextimmarstiden kan behöva överskridas. Kriminalvården kan också självmant fatta beslut om omhändertagande men bör då samråda med Polismyndigheten. Av den s.k. proportionalitetsprincipen (se 6 §) följer att en tvångsåtgärd endast får användas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas. Denna princip omfattar såväl själva omhändertagandet och hämtningen som transporter i samband med denna.

Av *fjärde stycket* framgår att den som omhändertagits enligt *tredje stycket* är skyldig att för hämtningens genomförande stanna kvar på den plats som bestämts av Polismyndigheten. I allmänhet torde det bli fråga om en polisstation. Om det bedöms lämpligt, bör dock den dömde kunna tillåtas att under bevakning uppehålla sig i sin bostad.

24 § Om den dömde bryter mot en föreskrift om inskränkningar i rörelsefriheten, ska Polismyndigheten på begäran av Kriminalvården lämna hjälp för att verkställa föreskriften genom att tillfälligt omhänderta honom eller henne.

Om den dömde bryter mot en föreskrift om inskränkningar i rörelsefriheten och påträffas av en polisman, får polismannen även i annat fall tillfälligt omhänderta honom eller henne.

I de fall ett omhändertagande sker enligt första eller andra stycket ska den dömde, om han eller hon är under arton år, skyndsamt överlämnas till sina föräldrar eller annan vårdnadshavare. Om det inte är möjligt, ska den dömde överlämnas till socialnämnden. Om den dömde är över arton år, ska han eller hon skyndsamt lämnas i bostaden eller på lämplig plats som möjliggör att han eller hon kan ta sig till bostaden. Om det är fråga om en skyldighet att uppehålla sig på en särskilt angiven plats, ska polismannen i stället föra honom eller henne till den platsen.

Paragrafen reglerar möjligheten att tvångsvis – genom ett tillfälligt omhändertagande – verkställa en föreskrift om inskränkningar i den dömdes rörelsefrihet. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.2.

Enligt *första stycket* kan Kriminalvården begära att Polismyndigheten tvångsvis genomdriver en föreskrift om inskränkningar i rörelsefriheten, om den dömde bryter mot den. Genom bl.a. användning av elektronisk

övervakning kan Kriminalvården få kännedom om att den dömd bryter mot en föreskrift om inskränkningar i rörelsefriheten. Hjälpen från Polismyndigheten består i att myndigheten tillfälligt omhändertar den dömd. Vid bedömningen av om det är befogat för Kriminalvården att begära hjälp med stöd av bestämmelsen ska en avvägning göras utifrån vad som anges i 6 §, dvs. att en tvångsåtgärd endast får användas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Det innebär att åtgärden endast får vidtas om andra möjligheter att få den dömd att följa den aktuella föreskriften om rörelseinskränkning har prövats eller bedöms utsiktslösa. Ytterligare förutsättningar för handräckning framgår av 25 §.

Av *andra stycket* följer att en polisman även i andra fall har möjlighet att säkerställa att en föreskrift om inskränkningar i rörelsefriheten följs av den dömd. Polismyndigheten kan ha kännedom om en föreskrift om rörelseinskränkningar i en verkställighetsplan då sekretess inte gäller för en sådan föreskrift. En polisman som påträffar en dömd person som bryter mot en rörelseinskränkning kan i ett sådant fall verkställa föreskriften genom ett tillfälligt omhändertagande, utan att Kriminalvården har begärt Polismyndighetens hjälp. På samma sätt som i första stycket gäller detta oavsett vilken form av inskränkning i rörelsefriheten som är aktuell. Bestämmelsen ställer emellertid inte krav på att Polismyndigheten aktivt ska söka efter personer som har dömts till ungdomsövervakning.

I *tredje stycket* regleras hur ett omhändertagande enligt första och andra styckena ska gå till. En åtgärd enligt dessa bestämmelser förutsätter att det finns en föreskrift om rörelseinskränkning som den dömd har överträtt. Enligt 12 § polislagen (1984:387) har en polisman emellertid befogenhet att omhänderta den som kan antas vara under 18 år även i vissa andra situationer. Så kan ske om en polisman påträffar en person som kan antas vara under 18 år, under förhållanden som uppenbarligen innebär en överhängande och allvarlig risk för hans eller hennes hälsa eller utveckling. Den unge får då tas om hand av en polisman för att genom dennes försorg skyndsamt överlämnas till sina föräldrar eller någon annan vårdnadshavare eller till socialnämnden. Om en polisman som ska lämna biträde efter en begäran från Kriminalvården gör bedömningen att omständigheterna är så pass allvarliga att det finns grund för ett omhändertagande enligt 12 § polislagen, ska den paragrafen ha företräde i förhållande till denna paragraf.

I förevarande stycke ges vissa anvisningar i de fall omhändertagandet inte kan grundas på polislagens bestämmelser. Om den dömd är under 18 år, ska han eller hon skyndsamt överlämnas till sina föräldrar eller annan vårdnadshavare. Om det inte är möjligt, ska den dömd överlämnas till socialnämnden. Om den dömd är över 18 år, ska han eller hon skyndsamt lämnas i bostaden eller på lämplig plats som möjliggör att han eller hon kan ta sig till bostaden. Om en föreskrift om inskränkning i rörelsefriheten gäller en skyldighet att uppehålla sig på en särskilt angiven plats, ska den dömd i stället föras till den platsen.

25 § En begäran om sådan hjälp som avses i 23 och 24 §§ får göras endast om

1. det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att åtgärden inte kan utföras utan att de särskilda befogenheter som anges i 10 och 10 a §§ polislagen (1984:387) behöver tillgripas, eller

2. det annars finns synnerliga skäl.

I paragrafen regleras förutsättningarna för handräckning enligt 23 och 24 §§. Övervägandena finns i avsnitt 5.4.1 och 5.4.2.

Av bestämmelsen följer att hjälp får begäras endast om det på grund av särskilda omständigheter kan befaras att de särskilda befogenheter som anges i 10 eller 10 a § polislagen behöver tillgripas. Bestämmelserna reglerar polisens rätt att använda våld och belägga någon med fängsel. Det är den begärande myndigheten som har att pröva om förutsättningar föreligger att begära hjälp. Polismyndigheten ska pröva om de formella förutsättningarna för handräckning är uppfyllda. Detta innebär att prövningen endast kan omfatta uppdragsgivarens behörighet och frågan om huruvida begäran om handräckning är lagligen grundad. Begäran om hjälp kan t.ex. göras om det finns någon särskild omständighet som ger anledning att befara att den dömda kommer att sätta sig till motvärn. Hjälp ska vidare kunna begäras i andra fall där det finns synnerliga skäl. Det kan exempelvis röra sig om situationer där det finns en överhängande risk för att den dömda skadar sig själv.

Underrättelse till åklagare

26 § Om det kan antas att det finns förutsättningar för en åtgärd enligt 30 b § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare eller 32 kap. 4 § brottsbalken, ska Kriminalvården underrätta Åklagarmyndigheten om detta.

Paragrafen reglerar Kriminalvårdens underrättelseskyldighet vid den dömdes misskötsamhet av ungdomsövervakning och andra fall där det kan finnas anledning till varning eller undanröjande av påföljden. Övervägandena finns i avsnitt 5.5.2.

Av paragrafen framgår att Kriminalvården ska underrätta Åklagarmyndigheten om det kan antas att det finns förutsättningar för åklagare att besluta om varning med stöd av 30 b § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Vidare ska Kriminalvården underrätta Åklagarmyndigheten om det kan antas att det finns förutsättningar för domstol att meddela varning eller undanröja påföljden enligt 32 kap. 4 § brottsbalken. I vilka fall varning kan meddelas av åklagare respektive varning eller undanröjande beslutas av domstol framgår av de nämnda bestämmelserna.

En förutsättning för underrättelseskyldighet på grund av misskötsamhet enligt 32 kap. 4 § första stycket brottsbalken är att den dömda i väsentlig grad underlåtit att göra vad som ankommer på honom eller henne med anledning av påföljden. Det innebär att all bristande medverkan inte motiverar att det sker en underrättelse till Åklagarmyndigheten. Misskötsamheten måste bedömas vara av kvalificerat slag. Innan en underrättelse sker bör de åtgärder som är möjliga att vidta som en reaktion på misskötsamhet inom ramen för påföljden prövas.

Enligt 32 kap. 4 § andra stycket brottsbalken kan ungdomsövervakning även undanröjas om de föreskrivna åtgärderna enligt en verkställighetsplan inte kommer till stånd eller om de åtgärder som faktiskt har vidtagits har kommit att i väsentlig grad avvika från vad som föreskrivits

i verkställighetsplanen. Även i sådana fall ska Kriminalvården underrätta Åklagarmyndigheten om detta.

Bemyndigande

27 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela ytterligare föreskrifter om inledande av verkställighet, nöjdförklaring och beräkning av verkställighetstid.

Paragrafen innehåller ett bemyndigande enligt vilket regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ges möjlighet att meddela ytterligare föreskrifter om inledande av verkställighet, nöjdförklaring och beräkning av verkställighetstid. Det kan exempelvis röra sig om bestämmelser om hur en nöjdförklaring ska dokumenteras. Ett annat exempel är närmare bestämmelser om på vilket sätt verkställighetstiden ska räknas. Övervägandena finns i avsnitt 5.6.2.

Övriga bestämmelser

28 § Beslut enligt denna lag fattas av Kriminalvården, om inte annat följer av 23 §. Sådana beslut gäller omedelbart, om inte något annat beslutas.

Av paragrafen följer att Kriminalvården fattar beslut i frågor som regleras i denna lag. När det gäller omhändertagande fattas beslut i vissa fall av Polismyndigheten (se 23 § tredje stycket). Beslut som fattas med stöd av denna lag gäller omedelbart, om inte något annat förordnas. Övervägandena finns i avsnitt 5.6.3.

29 § Beslut enligt denna lag får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Ett beslut överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets det frivårdskontor finns där den dömde är inskriven.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Paragrafen innehåller bestämmelser om överklagande av beslut enligt denna lag. Övervägandena finns i avsnitt 5.6.3.

Av *första stycket* framgår att den dömde har rätt att överklaga beslut som fattas med stöd av denna lag till allmän förvaltningsdomstol.

I *andra stycket* anges att ett beslut överklagas till den förvaltningsrätt inom vars domkrets det frivårdskontor är beläget där den dömde är inskriven.

Av *tredje stycket* framgår att det krävs prövningstillstånd vid överklagande till kammarrätten.

9.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

30 b § Om någon som dömts till ungdomsvård, ungdomstjänst eller ungdomsövervakning i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att följa ett ungdomskontrakt

eller enligt en dom på ungdomstjänst *eller ungdomsövervakning* får åklagaren i stället för att väcka talan enligt 32 kap. 4 § brottsbalken besluta att varning *ska* meddelas den unge, om detta bedöms vara en tillräcklig åtgärd.

Varning *ska* så snart det kan ske meddelas den unge vid ett personligt *möte*. Den unges vårdnadshavare eller annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge *ska* kallas till *mötet*, om det inte möter hinder eller annars finns särskilda skäl mot det. Även företrädare för socialtjänsten bör ges tillfälle att närvara. *Gäller frågan om varning ungdomsövervakning bör i stället företrädare för Kriminalvården ges tillfälle att närvara.* Kan ett personligt *möte* inte komma till stånd, *ska* den unge underrättas skriftligen om beslutet.

Vid *mötet ska* åklagaren särskilt förklara innebörden av beslutet och klargöra vad följderna kan bli vid fortsatt misskötsamhet.

Paragrafen reglerar åklagarens möjlighet att meddela den som dömts till vissa angivna ungdomspåföljder en varning vid misskötsamhet. Ändringen i *första stycket* innebär att möjligheten till varning även gäller misskötsamhet vid en dom på ungdomsövervakning. Ändringen i *andra stycket* innebär att, när den aktuella påföljden är ungdomsövervakning, bör företrädare för Kriminalvården, i stället för företrädare för socialtjänsten, ges tillfälle att närvara vid det personliga mötet som ska ske med den unge. Därutöver moderniseras paragrafen språkligt. Övervägandena finns i avsnitt 5.5.2.

9.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister

17 § Utöver vad som följer av 16 § ska uppgifter om

1. fängelse- eller förvandlingsstraff för böter gallras tio år efter frigivningen,
2. fängelsestraff som ska anses helt verkställt genom tidigare frihetsberövande eller från vilket någon genom beslut om nåd helt har befriats gallras tio år efter domen eller beslutet,
3. fängelsestraff som har fallit bort enligt 35 kap. 8 eller 9 § brottsbalken eller förvandlingsstraff för böter som har fallit bort enligt 18 eller 21 § bötesverkställighetslagen (1979:189) gallras fem år efter det att straffet föll bort,
4. skyddstillsyn eller villkorlig dom gallras
 - a) tio år efter domen eller beslutet, eller
 - b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,
5. sluten ungdomsvård gallras tio år efter det att påföljden helt verkställts,
6. ungdomsvård, *ungdomstjänst eller ungdomsövervakning* gallras
 - a) tio år efter domen eller beslutet, eller
 - b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,
7. *överlämnande till vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall* gallras
 - a) *tio år efter domen eller beslutet, eller*
 - b) *fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,*
8. *överlämnande till rättspsykiatrisk vård* gallras *tio år efter utskrivningen,*
9. böter gallras fem år efter domen, beslutet eller godkännandet av strafföreläggandet eller föreläggandet av ordningsbot,
10. att någon enligt 30 kap. 6 § brottsbalken har förklarats fri från påföljd gallras

- a) tio år efter domen eller beslutet, eller
 - b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,
11. åklagares beslut att inte åtala för brott gallras
- a) tio år efter beslutet, eller
 - b) tre år efter beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet,
12. beslut om kontaktförbud och förbud enligt 3 kap. 5 § lagen (2015:642) om europeisk skyddsorder gallras tio år efter beslutet, och
13. beslut om tillträdesförbud gallras fem år efter beslutet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om att uppgifter i belastningsregistret ska gallras efter att en viss tid har förflutit. Ändringen i punkt 6 föranleds bl.a. av införandet av ungdomsövervakning som en ny påföljd. Däröver ändras paragrafen redaktionellt i syfte att göra den mer överskådlig. Bestämmelsen om gallring beträffande uppgifter om ungdomstjänst i punkt 6 motsvarar hittillsvarande lydelse av punkt 8. Bestämmelsen om gallring beträffande uppgifter om överlämnande till vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall motsvarar del av hittillsvarande lydelse av punkt 6. Bestämmelsen om gallring av överlämnande till rättspsykiatrisk vård i punkt 8 motsvarar hittillsvarande lydelse av punkt 7. Övervägandena finns i avsnitt 5.6.5.

9.5 Förslaget till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

23 kap.

Sekretessbrytande bestämmelse

2 a § Sekretessen enligt 2 § första stycket, i fråga om specialpedagogisk insats, eller 2 § andra stycket hindrar inte att uppgift om en enskild eller någon närstående till denne lämnas till Kriminalvården, om uppgiften behövs för att upprätta en verkställighetsplan enligt lagen (2019:000) om verkställighet av ungdomsövervakning och uppgiftslämnandet syftar till att fastställa vilka åtgärder som kan vidtas för att förebygga att den dömda återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt.

Sådan sekretess som avses i första stycket hindrar inte heller att uppgift om en enskild eller någon närstående till denne lämnas till Kriminalvården, om uppgiften gäller något som omfattas av verkställighetsplanen.

Paragrafen, som är ny, innehåller en sekretessbrytande bestämmelse som möjliggör uppgiftslämnande i vissa fall utan hinder av den sekretess som gäller delar av utbildningsväsendet. Övervägandena finns i avsnitt 5.6.1.

Av *första stycket* följer att vissa uppgifter om en enskild eller någon närstående till denne kan lämnas till Kriminalvården utan hinder av sekretess i 23 kap. 2 § (sekretess för utbildningsverksamhet), om uppgiften behövs för att upprätta en verkställighetsplan enligt lagen (2019:000) om verkställighet av ungdomsövervakning och uppgiftslämnandet syftar till att fastställa vilka åtgärder som kan vidtas för att förebygga att den dömda återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt.

Såvitt avser 23 kap. 2 § första stycket gäller den sekretessbrytande bestämmelsen endast uppgifter om specialpedagogisk insats. Beträffande 23 kap. 2 § andra stycket omfattar den sekretessbrytande bestämmelsen alla uppgifter som avses i den bestämmelsen.

Att uppgifterna behövs för att upprätta en verkställighetsplan och att uppgiftslämnandet syftar till att fastställa vilka åtgärder som kan vidtas för att förebygga att den dömda återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt innebär att uppgifterna till sin natur ska vara sådana att de kan användas som underlag för att besluta om kommande insatser. Det handlar i första hand om konkreta uppgifter om den dömdes tidigare skolgång och vad som planeras eller skulle vara önskvärt framöver. Skolans kunskap om den dömda och hans eller hennes särskilda behov i övrigt kan också vara av betydelse för att upprätta en verkställighetsplan. För de uppgifter som lämnas från skolan till Kriminalvården gäller sekretess hos Kriminalvården enligt de förutsättningar som anges i 35 kap. 15 §.

I *andra stycket* finns en sekretessbrytande bestämmelse som syftar till att möjliggöra Kriminalvårdens kontroll av verkställigheten. Bestämmelsen innebär att sådan sekretess som avses i första stycket i paragrafen inte heller hindrar att uppgift om en enskild eller någon närstående till denne lämnas till Kriminalvården, om uppgiften gäller något som omfattas av en verkställighetsplan. Den särskilda koordinatören som förordnas för den dömda ska bl.a. genom kontroll, stöd och hjälp verka för att verkställighetsplanen följs. För att möjliggöra en sådan kontroll kan det således med stöd av bestämmelsen lämnas uppgifter om sådant som omfattas av planen, t.ex. om den unge följer skolgången på det sätt som anges i planen.

26 kap.

9 b § *Sekretessen enligt 1 § hindrar inte att uppgift om en enskild eller någon närstående till denne lämnas till Kriminalvården, om uppgiften behövs för att upprätta en verkställighetsplan enligt lagen (2019:000) om verkställighet av ungdomsövervakning och uppgiftslämnandet syftar till att fastställa vilka åtgärder som kan vidtas för att förebygga att den dömda återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt.*

Sådan sekretess som avses i första stycket hindrar inte heller att uppgift om en enskild eller någon närstående till denne lämnas till Kriminalvården, om uppgiften gäller något som omfattas av verkställighetsplanen.

Paragrafen, som är ny, innehåller en sekretessbrytande bestämmelse som möjliggör uppgiftslämnande från socialtjänsten till Kriminalvården i vissa fall utan hinder av sekretess. Övervägandena finns i avsnitt 5.6.1.

Av *första stycket* följer att uppgift om en enskild eller någon närstående till denne kan lämnas från en myndighet inom socialtjänsten till Kriminalvården utan hinder av sekretess enligt 1 § (socialtjänstsekretess), om uppgiften behövs för att upprätta en verkställighetsplan enligt lagen om verkställighet av ungdomsövervakning och uppgiftslämnandet syftar till att fastställa vilka åtgärder som kan vidtas för att förebygga att den dömda återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt.

Att uppgifterna behövs för att upprätta en verkställighetsplan och att uppgiftslämnandet syftar till att fastställa vilka åtgärder som kan vidtas för att förebygga att den dömda återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt innebär att uppgifterna till sin natur ska vara sådana att de kan

användas som underlag för att besluta om kommande insatser. Det kan handla om uppgifter beträffande insatser som socialtjänsten planerar att vidta, exempelvis påverkansprogram, kontaktverksamhet eller placering i behandling- eller familjehem. Det kan också vara fråga om uppgifter gällande den dömdes behov och stöd som kan läggas till grund för specifika insatser i verkställighetsplanen samt uppgifter om tidigare insatser enligt socialtjänstlagen (2001:453) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga som den unge eller hans eller hennes familj varit föremål för. För de uppgifter som lämnas till Kriminalvården gäller sekretess hos myndigheten enligt de förutsättningar som anges i 35 kap. 15 §.

I *andra stycket* finns en sekretessbrytande bestämmelse som syftar till att möjliggöra Kriminalvårdens kontroll av verkställigheten. Bestämmelsen innebär att sådan sekretess som avses i första stycket i paragrafen inte heller hindrar att uppgift om en enskild eller någon närstående till denne lämnas till Kriminalvården, om uppgiften gäller något som omfattas av en verkställighetsplan. Den särskilda koordinatören som förordnas för den dömda ska bl.a. genom kontroll, stöd och hjälp verka för att verkställighetsplanen följs. För att möjliggöra en sådan kontroll kan det således med stöd av bestämmelsen lämnas uppgifter om sådant som omfattas av planen, t.ex. deltagande i programverksamhet eller missbruksbehandling.

35 kap.

10 b § Sekretessen enligt 1 § första stycket 1 hindrar inte att uppgift om en enskild eller någon närstående till denne lämnas till Kriminalvården, om uppgiften behövs för att upprätta en verkställighetsplan enligt lagen (2019:000) om verkställighet av ungdomsövervakning och uppgiftslämnandet syftar till att fastställa vilka åtgärder som kan vidtas för att förebygga att den dömda återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt.

Paragrafen, som är ny, innehåller en sekretessbrytande bestämmelse som möjliggör uppgiftslämnande i vissa fall utan hinder av sekretess från Polismyndigheten till Kriminalvården. Övervägandena finns i avsnitt 5.6.1.

Av paragrafen följer att uppgift om en enskild eller någon närstående till denne kan lämnas från Polismyndigheten till Kriminalvården utan hinder av sekretess enligt 1 § första stycket 1 (förundersökningssekretess till skydd för enskild), om uppgiften behövs för att upprätta en verkställighetsplan enligt lagen om verkställighet av ungdomsövervakning och uppgiftslämnandet syftar till fastställa vilka åtgärder som kan vidtas för att förebygga att den dömda återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt.

Att uppgifterna behövs för att upprätta en verkställighetsplan och att uppgiftslämnandet syftar till att fastställa vilka åtgärder som kan vidtas för att förebygga att den dömda återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt innebär att uppgifterna till sin natur ska vara sådana att de kan användas som underlag för att besluta om kommande insatser. Det kan handla om uppgifter kring brottslighetens beskaffenhet, t.ex. om det finns en koppling mellan brottsligheten och den dömdes missbruk av alkohol eller narkotika. Utöver uppgifter om den brottslighet som ligger till grund

för påföljden kan andra uppgifter om den unge vara av intresse vid utarbetandet av en verkställighetsplan. Polismyndighetens kunskap om den dömdes aktuella förhållanden kan t.ex. ha betydelse för frågan om vilken utformning de rörelseinskränkande inslagen bör ha. Det kan bl.a. gälla om han eller hon har kopplingar till gängkriminalitet eller till personer som missbrukar eller säljer narkotika. För de uppgifter som lämnas till Kriminalvården gäller sekretess hos myndigheten enligt de förutsättningar som anges i 35 kap. 15 §.

I vissa fall kan uppgifter som Polismyndigheten har, och som kan vara av relevans för utformande av verkställighetsplanen, omfattas av s.k. förundersökningssekretess enligt 18 kap. 1 §. Det finns ingen särskild sekretessbrytande regel som möjliggör för Polismyndigheten att lämna ut uppgifter som omfattas av den sekretessen. Enligt generalklausulen i 10 kap. 27 § får dock en sekretessbelagd uppgift lämnas ut till en myndighet, om det är uppenbart att intresset av att uppgifter lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda. Efter en intresseavvägning kan således även uppgifter som omfattas av förundersökningssekretessen i vissa fall lämnas ut till Kriminalvården som underlag för verkställighetsplanen.

Sekretessbrytande bestämmelse

15 a § Sekretessen enligt 15 § första stycket hindrar inte att uppgift om den vars dom på ungdomsövervakning verkställs enligt lagen (2019:000) om verkställighet av ungdomsövervakning lämnas av Kriminalvården till enskild eller till någon annan myndighet, om det behövs för att genomföra en verkställighetsplan enligt den lagen.

Paragrafen, som är ny, innehåller en sekretessbrytande bestämmelse som möjliggör för Kriminalvården att i vissa fall lämna uppgift om den som verkställer ungdomsövervakning till enskild eller någon annan myndighet. Övervägandena finns i avsnitt 5.6.1.

Den verksamhet som Kriminalvården bedriver som ansvarig myndighet för verkställigheten av ungdomsövervakning omfattas i vissa fall av sekretess enligt 15 §. I paragrafen föreskrivs att sådan sekretess inte hindrar att uppgift om den vars dom på ungdomsövervakning verkställs lämnas till enskild eller någon annan myndighet om det behövs för att genomföra verkställighetsplanen. Bestämmelsen möjliggör således för Kriminalvården att lämna uppgifter till andra om det behövs för att kontrollera efterlevnaden av verkställighetsplanen. Det kan gälla sådana delar av verkställighetsplanen som omfattas av sekretess eller andra omständigheter som inte framgår av planen och som är nödvändiga att lämna ut för att kunna diskutera verkställigheten med någon aktör som berörs av den.

9.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (2018:1250) om tillgodoräkning av tid för frihetsberövande

3 § Om någon döms till fängelse på viss tid eller till slutet ungdomsvård och med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad på ett sätt som enligt 2 § ska tillgodoräknas som verkställighet av påföljd, får rätten besluta att påföljden ska anses helt verkställd genom frihetsberövandet. En förutsättning för ett sådant beslut är att den tid som den utdömda påföljden överstiger frihetsberövandet med är ringa.

Om någon döms till böter, ungdomstjänst *eller ungdomsövervakning* och med anledning av de brott som prövats i målet eller som påföljden avser har varit frihetsberövad på ett sätt som enligt 2 § ska tillgodoräknas som verkställighet av påföljd, får rätten besluta att påföljden ska anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet.

Paragrafen innehåller bestämmelser om att rätten i vissa fall får besluta att en påföljd ska anses helt eller delvis verkställd. I *andra stycket* har ungdomsövervakning lagts till. Bestämmelsen reglerar situationen att ett visst angivet frihetsberövande har föregått domen på ungdomsövervakning. Ett sådant frihetsberövande kan tillgodoräknas av rätten på så sätt att påföljden ska anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet. Det får bestämmas i rättstillämpningen hur stor del av ungdomsövervakningen som kan anses motsvara ett dygns frihetsberövande. Övervägandena finns i avsnitt 5.6.4.

Vårt uppdrag

Vår övergripande uppgift har varit att göra en översyn av påföljds-systemet för såväl vuxna som unga lagöverträdare. Inom ramen för denna översyn har vi bl.a. haft i uppdrag att

- analysera och föreslå hur användningen av fängelse, i första hand de korta straffen, kan minska samtidigt som trovärdigheten i systemet kan upprätthållas
- analysera och föreslå hur det kan undvikas att små skillnader i straffvärde leder till stora skillnader i påföljdsval
- analysera och föreslå hur betydelsen av brottslighetens art kan begränsas och dess innebörd klart avgränsas
- ta ställning till och föreslå vilka kriterier som ska gälla för tidigare brottslighet och vilken betydelse sådan brottslighet ska tillmätas vid påföljdsvalet och straffmätningen samt i fråga om förverkande av villkorligt medgiven frihet
- analysera och föreslå hur valet av ingripanden som inte utgör fängelse i anstalt ska ske, vilket innehåll och vilken utformning i övrigt ingripandena ska ha samt hur de ska följas upp och hur reaktionerna vid återfall i brott och annan misskötsamhet ska utformas – när det gäller valet av ingripande ska bl.a. undersökas bättre möjligheter att anpassa ingripandena efter brottsligheten och i vilken utsträckning den tilltalades personliga förhållanden ska tillmätas betydelse
- analysera och föreslå hur användningen av dagsböter kan öka, hur dagsbotens belopp ska beräknas, hur verkställigheten av dagsböter kan effektiviseras och hur reaktionen ska se ut vid utebliven betalning, se över förhållandet mellan dagsböter och penningböter samt utreda andra frågor om böter som kan uppkomma
- ta ställning till om lagöverträdare som har fyllt 18 men inte 21 år ska behandlas som vuxna lagöverträdare vid straffmätning och påföljdsval eller något av dessa avseenden samt analysera hur ungdom bör beaktas vid straffmätningen i de fall straffnedsättning ska ske
- utvärdera om syftet med 2007 års reform av påföljderna ungdomsvård och ungdomstjänst har uppnåtts, med inriktning på domstolarnas påföljdsval och innehåll i påföljderna
- se över var och en av påföljderna slutna ungdomsvård, ungdomsvård och ungdomstjänst såvitt avser påföljdens ställning, huvudmannaskapet för påföljden, valet av påföljden, dess innehåll och utformning i övrigt samt uppföljning och reaktion vid återfall i brott eller annan misskötsamhet
- utreda om det bör utvecklas nya inslag som kan vara särskilt lämpliga för unga lagöverträdare
- lämna förslag till en slopad eller mer begränsad användning av böter för lagöverträdare som har begått brott före 18 års ålder

- se över regleringen om sammanträffande av brott och förändring av påföljd och därvid särskilt beakta intresset av att regleringen förenklas och utformas på ett principiellt mer sammanhängande sätt.

En övergripande fråga har varit att överväga om det bör införas ett system med villkorligt fängelse. För det fall att ett sådant system inte föreslås har vi haft i uppdrag att föreslå hur den i direktiven eftersträvade utvecklingen av påföljdssystemet kan ske inom ramen för den befintliga strukturen.

Påföljdssystemet för unga lagöverträdare

Övergripande utgångspunkter

Vi har haft följande utgångspunkter för våra överväganden.

- Påföljdssystemet för unga lagöverträdare fungerar relativt väl. Det finns dock behov av nya inslag.
- Socialtjänstens huvudansvar för unga lagöverträdare ska bibehållas. Samverkan med polis, åklagare och domstolar ska utvecklas och göras mer enhetlig.
- Det bör uppnås en större likabehandling och likformighet vid verkställigheten av ungdomspåföljderna i olika kommuner.
- Inte heller för unga lagöverträdare ska någon särbehandling vid påföljdsvalet ske på grund av brottets art.

Lagöverträdare under 18 år ska dömas till en ungdomspåföljd

Har någon begått brott innan han eller hon fyllt 18 år ska påföljden som huvudregel bestämmas till en ungdomspåföljd. Det ska krävas synnerliga skäl för att döma den som är under 18 år vid gärningstillfället till sluten ungdomsvård.

Om den tilltalade vid tidpunkten för domen har hunnit fylla 18 år och det skulle vara olämpligt att bestämma påföljden till en ungdomspåföljd med hänsyn till den tilltalades ålder, ska det finnas möjlighet att bestämma påföljd i enlighet med vad som gäller för vuxna lagöverträdare. Det ska då krävas synnerliga skäl för att döma ut ett ovillkorligt fängelsestraff.

Ungdomsvård och ungdomstjänst

Det finns ett fortsatt och kontinuerligt behov av såväl central som lokal samverkan mellan socialtjänsten och rättsväsendets aktörer, dvs. Åklagarmyndigheten, polismyndigheterna och domstolarna. För att säkerställa att samtliga berörda myndigheter medverkar i lokal samverkan

om rutiner och handläggning av ärenden angående unga lagöverträdare, ska det i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) föreskrivas en skyldighet för myndigheterna att verka för att sådan samverkan sker.

Ungdomsvård

Det nuvarande tillämpningsområdet för ungdomsvård, dvs. kravet på att det ska finnas ett särskilt behov av vård eller annan åtgärd, behålls. Det ska dock tydliggöras i socialtjänstlagen att det är socialnämndens ansvar att det görs en bedömning av om den unge har ett särskilt behov av åtgärder som syftar till att motverka en ogynnsam utveckling när det hämtas in ett yttrande enligt 11 § LUL. Detta kan möjliggöra för Socialstyrelsen att genom föreskrifter och/eller allmänna råd verka för en mer enhetlig tolkning av begreppet ”särskilt behov av vård eller annan åtgärd”. Utbildning och regional samverkan kan också göra att begreppet tolkas mer enhetligt i olika kommuner.

Att de åtgärder som ingår i ett ungdomskontrakt eller en vårdplan redan har fullgjorts i sin helhet vid tidpunkten för lagföringen ska inte utgöra något hinder mot att döma till ungdomsvård. Rätten ska då kunna förordna att påföljden ska anses verkställd.

Socialtjänsten bör alltid ha kunskap om den misstänkta brottsligheten och dess allvar när yttrande och förslag till åtgärder utarbetas. Det kan uppnås genom att regeln om socialtjänstens närvaro vid polisförhör efterlevs bättre och genom att åklagaren informerar socialtjänsten om den misstänkta brottsligheten.

Domstolens ansvar för att ungdomskontrakten och vårdplanerna uppfyller kraven på tydlighet och konkretion ska tydliggöras ytterligare i lagstiftningen.

Skyndsamhetskravet i 4 § LUL ska inte utgöra hinder mot att ge socialtjänsten tillräckligt med tid för att upprätta ungdomskontrakt och vårdplan inom åklagarens frist för att väcka åtal. Om det behövs för att socialtjänsten ska kunna färdigställa förslag till åtgärder, ska åklagaren därtill ha möjlighet att överskrida den särskilda åtalsfristen i 4 § LUL.

För att tillgodose behovet av utvärdering av de metoder och påföljdsformer som används i Sverige bör det övervägas att ge Socialstyrelsen i uppdrag att – i samverkan med andra aktörer – göra en utvärdering av vilka effekter olika metoder, program och påföljder som tillämpas för unga lagöverträdare har för att motverka återfall i brott.

Ungdomstjänst

Ett uttryckligt samtycke från den tilltalade ska inte vara en förutsättning för att döma ut ungdomstjänst som självständig påföljd eller som förstärkningspåföljd till ungdomsvård. Det förhållandet att den unge aktivt motsätter sig att utföra ungdomstjänst ska dock vägas in i lämplighetsbedömningen.

Bedömningen av om ungdomstjänst är en lämplig påföljd ska göras mer enhetligt i olika kommuner. Socialstyrelsen bör genom föreskrifter och/eller allmänna råd verka för en mer enhetlig tolkning av lämplighetsbegreppet. Utbildning och regional samverkan kan också göra att begreppet tolkas mer enhetligt.

Verkställighetstiden för ungdomstjänst bör göras mer enhetlig. Ungdomstjänst ska börja verkställas senast två månader från det att domen vunnit laga kraft, om inte särskilda skäl talar mot det. Om det inte finns särskilda skäl mot det ska ungdomstjänst som längst verkställas under en period av sex månader. Verkställighetstiden ska därutöver så långt möjligt anpassas till antalet utdömda timmar. Särskilda bestämmelser om det införs i socialtjänstlagen.

Det ska förtydligas i socialtjänstlagen att en mindre del av ungdomstjänsten alltid ska bestå av särskilt anordnad verksamhet. Det ska därtill anges uttryckligen att den särskilt anordnade verksamheten ska innehålla vägledande inslag som särskilt syftar till att avhålla den unge från att återfalla i brott.

Böter och varningsstraff

Enligt våra direktiv ska vi överväga vägar att slopa eller i vart fall minska användningen av dagsböter för lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år.

Vi har kommit fram till att tillämpningsområdet för ungdomstjänst eller andra ungdomspåföljder inte bör utvidgas till sådana fall där idag ungdomstjänst anses för ingripande, dvs. sådana fall som idag leder till ett mycket lindrigt dagsbotsstraff. I stället föreslår vi att om någon begått ett brott innan han eller hon fyllt 18 år och straffvärdet är sådant att det inte påkallas en mer ingripande påföljd än ett lågt antal dagsböter ska domstolen kunna döma till ett varningsstraff. Vid bedömningen av om varningsstraff är tillräckligt ingripande ska särskilt beaktas om den unge tidigare gjort sig skyldig till brott. Varningsstraff ska vara en av ungdomspåföljderna och den ska antecknas i belastningsregistret som andra påföljder.

Om brottsligheten är sådan att det kan förväntas att den unge skulle ha dömts till ett varningsstraff om åtal hade väckts, ska åklagaren kunna meddela åtalsunderlåtelse.

Sluten ungdomsvård

Vi har – såsom det anges i våra direktiv – övervägt om det finns behov av längre frihetsberövande vid sluten ungdomsvård för att möta även mycket allvarlig brottslighet. Vi har dock stannat vid att maximitiden för sluten ungdomsvård, fyra år, inte bör höjas.

Vi har också övervägt om det behövs bättre möjligheter till kontroll och stöd den första tiden efter att frihetsberövandet upphört. Socialnämndens ansvar för att tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som unga kan ha efter att ha verkställt sluten ungdomsvård ska tydlig-göras genom ett tillägg i socialtjänstlagen.

En något utvidgad möjlighet att besluta om förebyggande insatser utan den unges samtycke, s.k. mellantvång enligt 22 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, ska införas. I de fall den unge verkställt sluten ungdomsvård tonas kravet på aktualitet ned gällande den unges riskbeteende som en förutsättning för mellantvång.

I de fall den unge inte kan dömas till ungdomsvård och ungdomstjänst inte är en lämplig påföljd saknas i dag ofta en lämplig påföljd. I andra fall är vare sig ungdomsvård eller ungdomstjänst tillräckligt ingripande, utan att det föreligger synnerliga skäl för en frihetsberövande påföljd. Inte sällan döms det då till skyddstillsyn, vilket måste sägas vara en olämplig påföljd. I andra fall döms det till ett högt bötesstraff, vilket inte heller är någon lämplig påföljd för en ung person. För att täcka in dessa luckor i påföljdssystemet föreslår vi två nya påföljder.

Kontaktskyldighet för unga

Vi föreslår att det införs en ny ungdomspåföljd kallad *kontaktskyldighet för unga*. Innehållet i påföljden ska så långt möjligt fyllas med vad som i dag kan ingå i åtgärden särskilt kvalificerad kontaktperson enligt socialtjänstlagstiftningen. Socialnämnden i den unges hemort ska vara huvudman för påföljden.

Kontaktskyldighet för unga ska väljas som påföljd i de fall brottets allvar och den unges tidigare brottslighet påkallar en mer ingripande påföljd än låga böter eller ett varningsstraff men det inte finns förutsättningar för vare sig ungdomsvård eller ungdomstjänst. Valet av kontaktskyldighet för unga inte föregås av någon behovsbedömning eller någon bedömning av om påföljden är lämplig för den unge. Inte heller ska den förutsätta den unges eller vårdnadshavarens samtycke.

Den som döms till kontaktskyldighet för unga ska åläggas en skyldighet att hålla kontakt med en särskilt utsedd kontaktperson på en tid mellan två och sex månader. Domstolen ska bestämma kontaktskyldighetens längd utifrån brottslighetens straffvärde och övriga omständigheter som påverkar straffmätningen.

Innehållet i verkställigheten ska som utgångspunkt bestå av kontakt med kontaktpersonen. I den mån det anses verkningsfullt kan tiden delvis användas till deltagande i programverksamhet eller annan verksamhet som syftar till att motverka risken för återfall i brott.

Kontaktskyldighet för unga ska också kunna användas som förstärkningspåföljd till ungdomsvård under samma förutsättningar som ungdomstjänst.

Ungdomsövervakning

Vi föreslår att det införs en ny ungdomspåföljd kallad ungdomsövervakning. Påföljden ska tillämpas i de situationer där vare sig ungdomsvård, ungdomstjänst eller kontaktskyldighet för unga är en tillräckligt ingripande straffrättslig reaktion.

Valet av ungdomsövervakning ska inte föregås av någon behovsbedömning eller någon bedömning av om påföljden är lämplig för den unge. Inte heller ska den förutsätta den unges eller vårdnadshavarens samtycke.

För att ungdomsövervakning ska vara tillräckligt ingripande vid allvarlig brottslighet ska den innefatta tydliga inskränkningar i den unges

rörelsefrihet, utan att det innebär institutionsvistelse. Påföljden ska så långt möjligt ha ett behandlingsinriktat innehåll med intensiva påverkansåtgärder som syftar till att bryta begynnande brottskarriärer och kriminella tankemönster.

Statens institutionsstyrelse (SiS) ska vara huvudman för påföljden.

Ungdomsövervakning ska pågå under tid av lägst sex månader och högst ett år. Domstolen ska bestämma påföljdens längd utifrån brottslighetens straffvärde och övriga omständigheter som påverkar straffmätningen.

När någon dömts till ungdomsövervakning ska det göras en individuell utformad verkställighetsplan, baserad på en omfattande och allsidig kartläggning och utredning av den unges förhållanden.

Verkställighetsplanen ska kunna reglera frågor om den unges boende, skolgång, sysselsättning och fritid, missbruksbehandling, annan vård och behandling eller andra motsvarande åtgärder som syftar till att den unge ska avhålla sig från brott och annars utvecklas gynnsamt.

Verkställighetsplanen ska därtill innehålla tvingande beslut om skyldighet för den unge att hålla kontakt med en särskilt förordnad koordinator samt vissa rörelseinskränkningar. Inskränkningarna i rörelsefriheten ska bestå av antingen förbud att lämna bostaden under helgkvällar och helgnätter eller andra rörelseinskränkningar som kan antas verka brottsförebyggande, till exempel förbud att vistas på vissa platser eller inom vissa områden. Efterlevnaden av frihetsinskränkningarna ska kunna kontrolleras bl.a. med hjälp av elektroniska hjälpmedel. De frihetsinskränkande inslagen ska kunna trappas ned om den unge följer övriga delar av verkställighetsplanen.

Verkställighetsplanen ska också innehålla beslut om drogfrihet och drogkontroll.

Om den dömde inte kommer till sammanträffanden med koordinatören ska han eller hon på begäran av SiS kunna hämtas genom polishandräckning. Även de frihetsinskränkande inslagen ska i vissa fall kunna genomdrivas med hjälp av polis.

Ny påföljdsbestämning efter tidigare ungdomspåföljd

Om den som dömts till ungdomsvård, ungdomstjänst, kontaktskyldighet för unga, ungdomsövervakning eller sluten ungdomsvård begår annat brott innan påföljden helt har verkställts, ska rätten i stället för att bestämma ny påföljd för den tillkommande brottsligheten under vissa förutsättningar kunna besluta att den tidigare utdömda påföljden ska avse också det andra brottet (s.k. konsumtionsdom). Ett sådant beslut ska kunna meddelas endast om det tillkommande brottet i jämförelse med den brottslighet som omfattas av den tidigare domen med hänsyn till påföljden är utan nämnvärd betydelse eller det annars finns särskilda skäl.

Rätten ska också under vissa förutsättningar kunna undanröja den tidigare utdömda ungdomspåföljden och döma till gemensam påföljd för den samlade brottsligheten. Som huvudregel ska då endast en ny ungdomspåföljd kunna dömas ut. Ett sådant beslut ska kunna meddelas endast om det finns särskilda skäl och om dom meddelas innan den tidigare påföljden helt har verkställts.

Vi har enligt direktiven haft att överväga om lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 ska behandlas som vuxna lagöverträdare vid straffmätningen och påföljdsvalet eller i något av dessa avseenden.

Vi föreslår att det inte ska förutsättas särskilda skäl för att döma lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år till fängelse oavsett om fängelsestraffet är villkorligt eller ovillkorligt.

De särskilda ungdomspåföljderna ungdomsvård, ungdomstjänst och slutna ungdomsvård ska vara förbehållna personer som inte hade fyllt 18 år vid tidpunkten för brottet. Detsamma ska gälla påföljderna varningsstraff, kontaktskyldighet för unga och ungdomsövervakning. Den som har begått brott efter att ha fyllt 18 men inte 21 år ska dock kunna dömas till ungdomsvård om det finns särskilda skäl.

Om straffvärdet är sådant att fängelse kan följa på brottet och gärningsmannen är under 21 år ska hans eller hennes ungdom även fortsättningsvis beaktas vid straffmätningen. Vid brott vars straffvärde endast motiverar ett bötesstraff ska dock inte gärningsmannens ungdom beaktas särskilt vid straffmätningen, om han eller hon fyllt 18 år vid tidpunkten för brottet.

Ekonomiska konsekvenser av våra förslag

Våra förslag kommer att påverka framför allt Kriminalvården i relativt stor omfattning.

Förslagen innebär att det inte ska göras någon särbehandling av vissa brott eller brottstyper till följd av att de är av viss art. Som utgångspunkt ska gälla att fängelsestraff som understiger ett år ska dömas ut villkorligt, om inte den tilltalade tidigare har gjort sig skyldig till brott i sådan omfattning att ett villkorligt fängelsestraff är uteslutet. En följd av detta bör bli en förhållandevis kraftig minskning av antalet utdömda ovillkorliga fängelsestraff som understiger ett år.

Våra förslag innebär vidare att de icke frihetsberövande påföljderna för vuxna lagöverträdare, dvs. villkorligt fängelse med olika tilläggssanktioner, kommer att få ett tydligare och i många fall mer ingripande innehåll. Behovet av insatser från frivården kommer därmed att öka påtagligt.

Våra förslag innebär dessutom att ett villkorligt fängelsestraff alltid ska verkställas. Om verkställighet inte kan ske genom att den dömde fullgör den tilläggssanktion som det villkorliga fängelsestraffet förenats med, måste tilläggssanktionen bytas ut eller – i sista hand – det villkorliga fängelsestraffet verkställas i anstalt.

Våra förslag angående påföljder för unga lagöverträdare innebär nya och utvidgade åtaganden för socialtjänsten och Statens institutionsstyrelse. Antalet ungdomar som döms till de nya påföljderna kontaktskyldighet för unga och ungdomsövervakning kan dock antas bli förhållandevis begränsat, några hundra per år.

Den omställning som förslagen innebär för Kriminalvården kommer att leda till omställningskostnader för myndigheten. Initialt kan dessa kostnader antas medföra att myndigheten får ökade kostnader jämfört med

i dag. På sikt gör vi dock bedömningen att kostnaden för Kriminalvårdens nya åtaganden uppvägs av minskningen av antalet intagna i anstalt.

Kostnaderna för verkställighet av ungdomspåföljder kan antas öka något, framför allt till följd av införandet av påföljden ungdomsövervakning. Även de föreslagna förändringarna när det gäller ungdomsvård och ungdomstjänst samt införandet av påföljden kontaktskyldighet för unga kan förväntas bidra till att verkställigheten av påföljderna för unga blir något dyrare än i dag.

Förutom för Kriminalvården kan våra förslag förväntas leda till utbildnings- och omställningskostnader för andra myndigheter som har att tillämpa de nya bestämmelserna, som t.ex. de allmänna domstolarna, Åklagarmyndigheten, SiS, polismyndigheterna och Kronofogdemyndigheten. Förslagen kommer också att få processrättsliga konsekvenser, vilka kommer att utredas i ett annat sammanhang.

Ett genomförande av våra förslag till förändringar av bötesstraffet skulle leda till en betydande intäktsökning för staten.

Vi gör bedömningen att våra förslag sammantaget inte kommer att öka det allmännas utgifter. Det bör dock betonas att effekterna av våra förslag i hög utsträckning är beroende av andra förändringar som sker inom kriminalpolitiken.

Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Häri genom föreskrivs i fråga om brottsbalken

dels att 1 kap. 3–5 §§, 25 kap. 1–3 och 8 §§, 26 kap. 1, 5, 6 och 8 §§, 27 kap. 1–2 och 3–7 §§, 29 kap. 4, 5 och 7 §§, 30 kap. 1, 3 och 5 §§, 31 kap. 2 och 3 §§, 32 kap. 1–5 §§, 33 kap. 6 §, 34 kap. 1–8, 10 och 11 §§, 35 kap. 7–10 §§, 36 kap. 11 §, 37 kap. 10 och 11 §§ samt 38 kap. 1, 2 a–6, 8, 9, 12, 19 och 20 §§ ska ha följande lydelse,

dels att 27 kap. 2 a §, hela 28 kap., 30 kap. 4 och 6–11 §§, 34 kap. 18 §§, 35 kap. 11 §, 37 kap. 8 § samt 38 kap. 2 § ska upphöra att gälla,

dels att rubrikerna till 27, 30, 31, 32 och 34 kap. ska ha följande lydelse,
dels att det i 27 kap. ska införas tio nya paragrafer, 8–17 §§, att det i 29 kap. ska införas en ny paragraf, 1 a §, att det i 31 kap. ska införas tio nya paragrafer, 1 och 4–12 §§, att det i 32 kap. ska införas elva nya paragrafer, 6–16 §§, samt att det i 34 kap. ska införas två nya paragrafer, 9 och 12 §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

3 §¹

Med påföljd för brott förstås i denna balk straffen böter och fängelse samt *villkorlig dom, skyddstillsyn och överlämnande till särskild vård.*

Med påföljd för brott förstås i denna balk straffen böter och fängelse samt *de påföljder för unga lagöverträdare som anges i 32 kap.*

4 §

Om användningen av straffen gäller vad i bestämmelserna om de särskilda brotten är stadgat samt vad därutöver är särskilt föreskrivet. *Övriga påföljder får, enligt vad därom är föreskrivet, tillämpas trots att de inte är nämnda i bestämmelserna om de särskilda brotten.*

Om användningen av straffen gäller vad i bestämmelserna om de särskilda brotten är stadgat samt vad därutöver är särskilt föreskrivet. *Särskilda påföljder för unga lagöverträdare får, enligt vad därom är föreskrivet, tillämpas trots att de inte är nämnda i bestämmelserna om de särskilda brotten.*

¹ Senaste lydelse SFS 1988:942.

Allmänna förutsättningar för att döma till en ungdomspåföljd

1 §

Har någon begått brott innan han eller hon fyllt arton år ska påföljden, om inte annat sägs i detta kapitel, bestämmas till en ungdomspåföljd eller till böter

Om den tilltalade vid tidpunkten för domen är över arton år och det skulle vara olämpligt att bestämma påföljden till en ungdomspåföljd, ska påföljden i stället bestämmas enligt vad som följer av 30 och 31 kap. Rätten får avstå från att besluta att ett fängelsestraff ska vara villkorligt endast om det finns synnerliga skäl.

Även den som begått brott efter att ha fyllt arton men inte tjuogoett år får dömas till ungdomsvård om det finns särskilda skäl.

Varningsstraff

2 §

Rätten får döma till varningsstraff om det inte med hänsyn till brottslighetens straffvärde är påkallat med en mer ingripande påföljd än dagsböter

Vid bedömningen av om varningsstraff är tillräckligt ingripande ska särskilt beaktas om den unge tidigare gjort sig skyldig till brott.

Ungdomsvård

3 §

Rätten får döma till ungdomsvård om den unge har ett särskilt behov av vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen

1 §²

Den som är under tjuogoett år och som begått brott får dömas till ungdomsvård om han eller hon har ett särskilt behov av vård eller

annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (2001:453) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och sådan vård eller åtgärd kan beredas den unge. Vården och åtgärderna *skall* syfta till att motverka att den unge utvecklas ogynnsamt.

Ungdomsvård får dömas ut endast om socialtjänstens planerade åtgärder, i förekommande fall i förening med ungdomstjänst eller böter, *kan anses* tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och *art samt* den unges tidigare brottslighet.

Skall åtgärderna vidtas med stöd av socialtjänstlagen, skall rätten meddela föreskrift om att den unge skall följa det ungdomskontrakt som upprättats av socialnämnden. Innehållet i kontraktet skall framgå av domen.

Skall åtgärderna vidtas med stöd av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, skall den vårdplan som upprättats av socialnämnden fogas till domen.

Om skada på egendom har uppkommit genom brottet och det bedöms vara ägnat att främja den unges anpassning i samhället, får rätten, i samband med att den dömer till ungdomsvård, föreskriva att den unge på tid och sätt som anges i domen skall biträda den skadelidande med visst arbete, som syftar till att avhjälpa eller begränsa skadan eller som annars i belysning av brottets och skadans art framstår som lämpligt. Sådan föreskrift får meddelas endast med den skadelidandes samtycke.

(2001:453) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och sådan vård eller åtgärd kan beredas den unge. Vården och åtgärderna *ska* syfta till att motverka att den unge utvecklas ogynnsamt.

Ungdomsvård får dömas ut endast om socialtjänstens planerade åtgärder, i förekommande fall i förening med ungdomstjänst, *kontaktskyldighet för unga* eller böter, *är* tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och den unges tidigare brottslighet.

4 §

Ska åtgärder enligt 3 § vidtas med stöd av socialtjänstlagen, skall rätten meddela föreskrift om att den unge ska följa det ungdomskontrakt som upprättats

av socialnämnden, om inte annat följer av sista stycket. Innehållet i kontraktet ska framgå av domen.

Ska åtgärder vidtas med stöd av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, ska den vårdplan som upprättats av socialnämnden fogas till domen.

Ungdomsvård får dömas ut endast om arten, omfattningen och varaktigheten av åtgärder i tillräcklig omfattning framgår av ungdomskontraktet eller vårdplanen.

Har de åtgärder som följer av ungdomskontraktet eller vårdplanen redan fullgjorts får rätten förordna att påföljden ska anses verkställd.

5 §

Om skada på egendom har uppkommit genom brottet och det bedöms vara ägnat att främja den unges anpassning i samhället, får rätten, i samband med att den dömer till ungdomsvård, föreskriva att den unge på tid och sätt som anges i domen ska biträda den skadelidande med visst arbete, som syftar till att avhjälpa eller begränsa skadan eller som annars i belysning av brottets och skadans art framstår som lämpligt. Sådan föreskrift får meddelas endast med den skadelidandes samtycke.

Ungdomstjänst

2 §³

Den som är under tjuogoett år och som begått brott får dömas till ungdomstjänst om den unge samtycker till det och påföljden är lämplig med hänsyn till hans eller hennes person och övriga omständigheter. Den som döms till ungdomstjänst skall åläggas att

6 §

Rätten får döma till ungdomstjänst om det inte finns skäl att döma till ungdomsvård och ungdomstjänst är lämplig med hänsyn till den unges person och övriga omständigheter. Den som döms till ungdomstjänst ska åläggas att utföra oavlönat arbete

utföra oavlönat arbete och delta i annan särskilt anordnad verksamhet i lägst tjugo och högst etthundrafemtio timmar.

Den som är över arton år får dömas till ungdomstjänst endast om det finns särskilda skäl för det.

Rätten får döma till ungdomstjänst om påföljden *kan anses* tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och den unges tidigare brottslighet *och det inte finns skäl för att döma till ungdomsvård*. I valet mellan ungdomstjänst och böter *skall* ungdomstjänst väljas om den påföljden inte är alltför ingripande.

och delta i annan särskilt anordnad verksamhet i lägst tjugo och högst etthundrafemtio timmar.

Rätten får döma till ungdomstjänst om påföljden *är* tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och den unges tidigare brottslighet. I valet mellan ungdomstjänst och böter *ska* ungdomstjänst väljas om den påföljden inte är alltför ingripande.

Kontaktskyldighet för unga

7 §

Rätten får döma till kontaktskyldighet för unga lägst två och högst sex månader om det inte finns förutsättningar att döma till ungdomsvård eller ungdomstjänst. Rätten får döma till kontaktskyldighet för unga om påföljden är tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och den unges tidigare brottslighet. I valet mellan kontaktskyldighet för unga och böter ska kontaktskyldighet för unga väljas om den påföljden inte är alltför ingripande.

Bestämmelser om verkställighet finns i socialtjänstlagen (2001:453).

Ungdomsvård med förstärkningspåföljd

3 §⁴

Om det behövs med hänsyn till brottslighetens straffvärde eller art eller den unges tidigare

8 §

Om det behövs med hänsyn till brottslighetens straffvärde eller den

⁴ Senaste lydelse SFS 2006:891.

brottslighet, får rätten förena ungdomsvård med

1. ungdomstjänst enligt 2 § första och andra styckena, eller

2. dagsböter, högst tvåhundra, oavsett om böter har föreskrivits för brottet eller inte.

I valet mellan ungdomstjänst och böter skall ungdomstjänst väljas om den påföljden inte är alltför ingripande.

unges tidigare brottslighet, får rätten förena ungdomsvård med

1. Ungdomstjänst,
2. kontaktskyldighet för unga eller

3. dagsböter, högst tvåhundra, oavsett om böter har föreskrivits för brottet eller inte.

I valet mellan ungdomstjänst och böter ska ungdomstjänst väljas om den påföljden inte är alltför ingripande. Om det inte finns förutsättningar enligt 6 § första stycket för ungdomstjänst ska i stället kontaktskyldighet för unga väljas.

Ungdomsövervakning

9§

Rätten får döma till ungdomsövervakning lägst sex månader och högst ett år om vare sig ungdomsvård, ungdomstjänst eller kontaktskyldighet för unga är tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och den unges tidigare brottslighet.

Bestämmelser om verkställighet finns i lagen (20xx:xxx) om verkställighet av ungdomsövervakning.

Bristande verkställighet av ungdomsvård, ungdomstjänst, kontaktskyldighet för unga och ungdomsövervakning.

4 §⁵

Om den dömde i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att han eller hon *skall* följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst, får rätten på talan av åklagare undanröja annan påföljd än böter som dömts ut för brottet och bestämma ny påföljd för

10 §

Om den dömde i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att han eller hon *ska* följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst, *kontaktskyldighet för unga eller ungdomsövervakning* får rätten på talan av åklagare undanröja annan påföljd för

detta. I stället för att undanröja påföljden får dock rätten meddela den dömde en varning, om det är en tillräcklig åtgärd.

Om, av annat skäl än som anges i första stycket, den planerade vården eller de planerade åtgärderna enligt ett ungdomskontrakt eller en vårdplan inte kommer till stånd eller vården eller åtgärderna kommit att i väsentlig grad avvika från vad som planerats i kontraktet eller vårdplanen, får rätten på talan av åklagare undanröja annan påföljd än böter som dömts ut för brottet och bestämma ny påföljd för detta. Detsamma gäller om, av annat skäl än som anges i första stycket, en dom på ungdomstjänst inte till väsentlig del kan fullgöras inom skälig tid.

Om rätten beslutar om undanröjande enligt första eller andra stycket *skall* den, när den nya påföljden bestäms, ta skälig hänsyn till vad den dömde har undergått till följd av den undanröjda påföljden och till böter som har dömts ut enligt 3 § första stycket 2.

5 §⁶

Har någon begått brott innan han eller hon fyllt arton år och finner rätten med tillämpning av 30 kap. att påföljden bör bestämmas till fängelse, skall den i stället bestämma påföljden till sluten ungdomsvård under viss tid. Detta gäller dock inte om det, med hänsyn

än böter som dömts ut för brottet och bestämma ny påföljd för detta. I stället för att undanröja påföljden får dock rätten meddela den dömde en varning, om det är en tillräcklig åtgärd.

Om, av annat skäl än som anges i första stycket, den planerade vården eller de planerade åtgärderna enligt ett ungdomskontrakt eller en vårdplan inte kommer till stånd eller vården eller åtgärderna kommit att i väsentlig grad avvika från vad som planerats i kontraktet eller vårdplanen, får rätten på talan av åklagare undanröja annan påföljd än böter som dömts ut för brottet och bestämma ny påföljd för detta. Detsamma gäller om, av annat skäl än som anges i första stycket, en dom på ungdomstjänst, *kontaktskyldighet för unga eller ungdomsövervakning* inte till väsentlig del kan fullgöras inom skälig tid.

Om mer än en påföljd undanröjs får rätten bestämma en gemensam påföljd för den samlade brottsligheten.

Om rätten beslutar om undanröjande enligt första eller andra stycket *ska* den, när den nya påföljden bestäms, ta skälig hänsyn till vad den dömde har undergått till följd av den undanröjda påföljden *eller de undanröjda påföljderna* och till böter som har dömts ut enligt 8 § första stycket 3.

11§

Rätten får döma till sluten ungdomsvård under viss tid om det finns synnerliga skäl med hänsyn till brottslighetens straffvärde eller den unges tidigare brottslighet. Om sluten ungdomsvård inte är tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde får

⁶ Senaste lydelse SFS 2006:891.

till den tilltalades ålder vid påföljden i stället bestämmas till lagföringen eller annan fängelse enligt vad som följer av 30 omständighet, finns särskilda skäl och 31 kap. däremot.

Rätten får bestämma tiden för sluten ungdomsvård till lägst fjorton dagar och högst fyra år.

Bestämmelser om verkställighet finns i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

33 kap.

6 §⁷

Om någon döms till fängelse på viss tid eller till sluten ungdomsvård eller om rätten med tillämpning av 34 kap. 1 § 1 förordnar att sådan påföljd skall avse ytterligare brott, och den dömde med anledning av misstanke om brott som prövats genom dom i målet har varit berövad friheten på sätt som enligt 19 a § första stycket lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. får tillgodoräknas som tid under vilken påföljden verkställts i anstalt eller vid ett särskilt ungdomshem, får rätten förordna att påföljden skall anses helt verkställd genom frihetsberövandet. En förutsättning för ett sådant förordnande är att den tid som den utdömda påföljden överstiger frihetsberövandet med är ringa.

Om rätten undanröjer en villkorlig dom eller en skyddstillsyn och i stället dömer till fängelse på viss tid eller till sluten ungdomsvård, gäller första stycket även i fråga om sådana frihetsberövanden som anges i 19 a § andra stycket lagen om beräkning av strafftid m.m.

Om någon döms till böter eller ungdomstjänst och med anledning

Om någon döms till fängelse på viss tid *som inte är villkorligt* eller till sluten ungdomsvård eller om rätten med tillämpning av 34 kap. 2 § 1 eller 32 kap. 13 § 1 beslutar att sådan påföljd ska avse ytterligare brott, och den dömde med anledning av misstanke om brott som prövats genom dom i målet har varit berövad friheten på sätt som enligt 19 a § första stycket lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. får tillgodoräknas som tid under vilken påföljden verkställts i anstalt eller vid ett särskilt ungdomshem, får rätten besluta att påföljden ska anses helt verkställd genom frihetsberövandet. En förutsättning för ett sådant beslut är att den tid som den utdömda påföljden överstiger frihetsberövandet med är ringa.

Om någon döms till böter, ungdomstjänst, kontaktskyldighet för unga eller ungdomsövervakning och med anledning av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, har varit berövad friheten på sätt som enligt första stycket får tillgodoräknas som verkställighet av påföljd, får rätten besluta att påföljden ska

av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, har varit berövad friheten på sätt som enligt första stycket får tillgodoräknas som verkställighet av påföljd, får rätten *förordna* att påföljden *skall* anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet.

anses helt eller delvis verkställd genom frihetsberövandet. Bilaga 2

35 kap.

10 §⁸

Sluten ungdomsvård bortfaller, om domen inte börjat verkställas innan fem år förflutit från det att domen vann laga kraft.

Ungdomsvård, ungdomstjänst, kontaktskyldighet för unga, ungdomsövervakning och sluten ungdomsvård bortfaller, om domen inte börjat verkställas innan fem år förflutit från det att domen vann laga kraft.

Avbryts verkställigheten av dom på *sluten ungdomsvård skall* vad som sägs i första stycket tillämpas på motsvarande sätt i fråga om den fortsatta verkställigheten. Tiden *skall* räknas från dagen för avbrottet.

Avbryts verkställigheten av dom på *sådan påföljd som sägs i första stycket ska* vad som sägs i första stycket tillämpas på motsvarande sätt i fråga om den fortsatta verkställigheten. Tiden *ska* räknas från dagen för avbrottet.

38 kap.

1 §⁹

Den som har dömts till *villkorlig dom* får före överklagandetidens utgång lämna förklaring, att han är nöjd med domen när det gäller den utdömda påföljden. En sådan förklaring *skall* avse även böter, som *å dömts med stöd av 27 kap. 2 §*. Förklaringen avges i den ordning *regeringen föreskriver*.

Den som har dömts till *villkorligt fängelse* får före överklagandetidens utgång lämna förklaring, att han *eller hon* är nöjd med domen när det gäller den utdömda påföljden. En sådan förklaring *ska* avse *såväl det villkorliga fängelsestraffet i sig som de sanktioner enligt 27 kap. 2–7 §§ som det har förenats med*. Förklaringen avges i den ordning *som anges i 1 kap. 4 § lagen (20xx:xxx) om villkorligt fängelse*.

⁸ Senaste lydelse SFS 1998:604.

⁹ Senaste lydelse SFS 1998:604.

En förklaring som lämnats i föreskriven ordning får inte tas tillbaka. Har den dömde överklagat domen, *skall* hans talan när det gäller påföljden för brottet anses återkallad genom förklaringen.

Angående nöjdförklaring i fråga om dom på fängelse *och* dom på sluten ungdomsvård är särskilt stadgat.

En förklaring som lämnats i föreskriven ordning får inte tas tillbaka. Har den dömde överklagat domen, *ska* hans *eller hennes* talan när det gäller påföljden för brottet anses återkallad genom förklaringen.

Angående nöjdförklaring i fråga om dom på fängelse *som inte är villkorligt*, dom på sluten ungdomsvård *och dom på ungdomsövervakning* är särskilt stadgat.

3 §¹⁰

Fråga om åtgärd enligt 27 kap. 2 a § *tredje stycket*, 5 § *tredje stycket* eller 6 § tas upp av den rätt som först avgjort det mål där villkorlig dom meddelats. Fråga om åtgärd enligt 32 kap. 4 § tas upp av den rätt som först avgjort det mål där ungdomsvård eller ungdomstjänst dömts ut.

Fråga om åtgärd enligt 27 kap. 10 § tas upp av rätten i den ort där den övervakningsnämnd som har att pröva frågor enligt 27 kap. 9 § är belägen.

Fråga om åtgärd enligt 27 kap. 11 § tas upp av den rätt som först avgjort det mål där det villkorliga fängelsestraffet dömts ut.

Fråga om åtgärd enligt 32 kap. 10 § tas upp av den rätt som först avgjort det mål där ungdomsvård, ungdomstjänst, kontaktskyldighet för unga eller ungdomsövervakning dömts ut.

Talan enligt 28 kap. 8 § väcks vid den tingsrätt, inom vars område den övervakningsnämnd som har gjort framställning i ärendet är verksam, eller vid den rätt som först avgjort det mål där skyddstillsyn dömts ut.

Mål som avses i denna paragraf får också tas upp av en domstol, där brottmål mot den dömde är anhängigt eller av rätten i den ort, där den dömde mera varaktigt uppehåller sig, om rätten med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt.

Mål som avses i denna paragraf får också tas upp av en domstol, där brottmål mot den dömde är anhängigt eller där mål om åtgärd mot den dömde enligt 32 kap. 10 § redan tagits upp, eller av rätten i den ort, där den dömde mera varaktigt uppehåller sig, om rätten med hänsyn till utredningen samt

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2015.
2. Bestämmelserna i 26 kap. 6 och 8 §§ i sina äldre lydelse ska tillämpas för påföljder som dömts ut före ikraftträdandet.
3. Den upphävda bestämmelsen i 27 kap. 2 a § och bestämmelserna i 3–7 §§ i sina äldre lydelse ska tillämpas beträffande påföljder som dömts ut före ikraftträdandet.
4. Bestämmelserna i 27 kap., 30 kap. 1 och 3 §§ samt 31 i sina nya lydelse ska tillämpas också på gärningar som begåtts före ikraftträdandet.
5. De upphävda bestämmelserna i 28 kap. 2 a, 4–6 och 7–11 §§ ska tillämpas beträffande påföljder som dömts ut före ikraftträdandet.
6. Bestämmelserna i 32 kap. i sina nya lydelse ska tillämpas också på gärningar som begåtts före ikraftträdandet.
7. Bestämmelserna i 33 kap. 6 § samt 34 kap. 1–3, 5, 6, 10 och 11 §§ i sina äldre lydelse ska tillämpas beträffande påföljder som dömts ut före ikraftträdande
8. Den upphävda bestämmelsen i 37 kap. 8 § och bestämmelserna i 37 kap. 10–11 §§ i sina äldre lydelse ska tillämpas beträffande påföljder som dömts ut före ikraftträdandet.
9. Bestämmelserna i 38 kap. 2 a, 3–6, 8, 9, 12 och 20 §§ i sina äldre lydelse ska tillämpas beträffande påföljder som dömts ut före ikraftträdandet.

Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1964:167) om unga lagöverträdare

dels att 4, 11, 17 och 30 b §§ ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas en ny paragraf, 39 §, av följande lydelse.

30 b §¹

Om någon som dömts till ungdomsvård *eller till* ungdomstjänst i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst, får åklagaren i stället för att väcka talan enligt 32 kap. 4 § brottsbalken besluta att varning *skall* meddelas den unge, om detta bedöms vara en tillräcklig åtgärd.

Varning *skall* så snart det kan ske meddelas den unge vid ett personligt sammanträffande. Den unges vårdnadshavare eller annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge *skall* kallas till sammanträffandet, om det inte möter hinder eller annars finns särskilda skäl mot det. Även företrädare för socialtjänsten bör ges tillfälle att närvara. Kan ett personligt sammanträffande inte komma till stånd, *skall* den unge underrättas skriftligen om beslutet.

Om någon som dömts till ungdomsvård, ungdomstjänst, *kontaktskyldighet för unga eller ungdomsövervakning* i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst, *kontaktskyldighet för unga eller ungdomsövervakning* får åklagaren i stället för att väcka talan enligt 32 kap. 10 § brottsbalken besluta att varning *ska* meddelas den unge, om detta bedöms vara en tillräcklig åtgärd.

Varning *ska* så snart det kan ske meddelas den unge vid ett personligt sammanträffande. Den unges vårdnadshavare eller annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge *ska* kallas till sammanträffandet, om det inte möter hinder eller annars finns särskilda skäl mot det. Även företrädare för socialtjänsten bör ges tillfälle att närvara. *Gäller frågan om varning ungdomsövervakning kan även företrädare för Statens institutionsstyrelse ges tillfälle att närvara.* Kan ett personligt sammanträffande inte komma till stånd, *ska* den unge underrättas skriftligen om beslutet.

Vid sammanträffandet *skall* åklagaren särskilt förklara innebörden av beslutet och klargöra vad följderna kan bli vid fortsatt misskötsamhet.

Vid sammanträffandet *ska* åklagaren särskilt förklara innebörden av beslutet och klargöra vad följderna kan bli vid fortsatt misskötsamhet.

Bilaga 2

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2015.

Förslag till lag om ändring i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1974:202) om beräkning av strafftid

dels att 1, 5, 9, 13, 19 och 19 a §§ ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas en ny paragraf, 19 c §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

19 c §

Förekommer till verkställighet på en gång dom på fängelse på livstid och dom på böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, ungdomsvård, ungdomstjänst, kontaktskyldighet för unga, ungdomsövervakning eller slutet ungdomsvård, ska livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.

Förekommer till verkställighet på en gång en dom på fängelse som inte är villkorligt på viss tid i minst två år och en dom på böter eller förvandlingsstraff för böter som har meddelats innan den förnämnda påföljden har börjat verkställas, ska fängelsestraffet träda i stället för den andra påföljden.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2015.
 2. Bestämmelserna i 5, 9, 19 och 19 a §§ i sina äldre lydelse ska tillämpas beträffande påföljder som dömts ut före ikraftträdandet.

Förslag till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister

Bilaga 2

Häri genom föreskrivs att 3 och 17 §§ lagen (1998:620) om belastningsregister ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 §¹

Utöver vad som följer av 16 § ska uppgifter om

1. *fängelse-* eller förvandlingsstraff för böter gallras tio år efter frigivningen,

2. fängelsestraff som ska anses helt verkställt genom tidigare frihetsberövande eller från vilket någon genom beslut om nåd helt har befriats gallras tio år efter domen eller beslutet,

3. fängelsestraff som har fallit bort enligt 35 kap. 8 eller 9 § brottsbalken eller förvandlingsstraff för böter som har fallit bort enligt 18 eller 21 § bötesverkställighetslagen (1979:189) gallras fem år efter det att straffet föll bort,

4. skyddstillsyn eller villkorlig dom gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, *eller*

b) fem år efter domen eller beslutet, *om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,*

Utöver vad som följer av 16 § ska uppgifter om

1. fängelsestraff som *inte är villkorligt* eller förvandlingsstraff för böter gallras tio år efter frigivningen,

2. villkorligt fängelse gallras a) tio år efter domen eller beslutet, *eller*

b) fem år efter domen eller beslutet, *om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,*

3. fängelsestraff som ska anses helt verkställt genom tidigare frihetsberövande eller från vilket någon genom beslut om nåd helt har befriats gallras tio år efter domen eller beslutet,

4. fängelsestraff som har fallit bort enligt 35 kap. 8 eller 9 § brottsbalken eller förvandlingsstraff för böter som har fallit bort enligt 18 eller 21 § bötesverkställighetslagen (1979:189)

gallras fem år efter det att straffet föll bort,

¹ Senaste lydelse SFS 2011:492.

5. sluten ungdomsvård gallras tio år efter det att påföljden helt verkställts,

6. ungdomsvård *eller överlämnande till vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall* gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

7. överlämnande till rättspsykiatrisk vård gallras tio år efter utskrivningen,

8. ungdomstjänst gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, *eller*

b) fem år efter domen eller beslutet, *om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,*

9. böter gallras fem år efter domen, beslutet eller godkännandet av strafföreläggandet eller föreläggandet av ordningsbot,

10. *att någon enligt 30 kap. 6 § brottsbalken har förklarats fri från påföljd* gallras

a) *tio år efter domen eller beslutet, eller*

b) *fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,*

11. åklagares beslut att inte åtala för brott gallras

a) tio år efter beslutet, eller

b) tre år efter beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet,

12. beslut om kontaktförbud gallras tio år efter beslutet, och

13. beslut om tillträdesförbud gallras fem år efter beslutet.

6. ungdomsvård gallras

a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

8. *varningsstraff, ungdomstjänst, kontaktskyldighet för unga och ungdomsövervakning* gallras fem år efter domen eller beslutet,

10. åklagares beslut att inte åtala för brott gallras

a) tio år efter beslutet, eller

b) tre år efter beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet,

11. beslut om kontaktförbud gallras tio år efter beslutet, och

12. beslut om tillträdesförbud gallras fem år efter beslutet.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2015.
 2. Bestämmelserna i 3 § ska tillämpas i sin äldre lydelse beträffande domar och beslut som meddelats före ikraftträdandet.
 3. Bestämmelserna i 17 § ska tillämpas i sina äldre lydelse beträffande påföljder som dömts ut före ikraftträdandet.

Förslag till lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs i fråga om offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

dels att 26 kap. 7 § ska ha följande lydelse,

dels att det i 23 kap. ska införas en ny paragraf, 9 §, att det i 26 kap. ska införas två nya paragrafer, 9 a och 9 b §§, samt att det i 35 kap. ska införas en ny paragraf, 10 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Sekretessbrytande bestämmelser

23 kap.

9 §

Sekretess enligt 2 § första stycket, såvitt avser specialpedagogisk insats, eller 2 § andra stycket hindrar inte att uppgift om en enskild eller någon närstående till denne lämnas till Statens institutionsstyrelse, om uppgiften behövs för att upprätta en verkställighetsplan enligt lagen (20xx:xxx) om verkställighet av ungdomsövervakning och uppgiftslämnandet syftar till att åtgärder som är ägnade att förebygga att den dömde återfaller i brott eller annars utvecklas ogynnsamt kan vidtas.

Sådan sekretess som avses i första stycket hindrar heller inte att uppgift om en enskild eller någon närstående till denne lämnas till Statens institutionsstyrelse, om uppgiften gäller något som omfattas av en sådan verkställighetsplan som avses i första stycket.

Sekretessen enligt 1 § gäller inte

1. beslut om omhändertagande av en enskild,
2. beslut om vård utan samtycke,
3. beslut om sluten ungdomsvård,
4. beslut i ärende om klagomål mot kommunal hälso- och sjukvård eller dess personal, *eller*
5. beslut i ärende enligt 8 kap. patientsäkerhetslagen (2010:659).
4. beslut i ärende om klagomål mot kommunal hälso- och sjukvård eller dess personal,
5. beslut i ärende enligt 8 kap. patientsäkerhetslagen (2010:659),
6. *beslut om ungdomsövervakning, eller*
7. *beslut i verkställighetsplan som upprättas enligt lagen (20xx:xxx) om verkställighet av ungdomsövervakning.*

Sekretessen enligt 1 och 4 §§ gäller inte beslut i fråga om omhändertagande eller återlämnande av personakt.

9 a §

Sekretess enligt 1 § hindrar inte att uppgift om en enskild eller någon närstående till denne lämnas från en myndighet inom socialtjänsten till Statens institutionsstyrelse, om uppgiften behövs för att upprätta en verkställighetsplan enligt lagen (20xx:xxx) om verkställighet av ungdomsövervakning och uppgiftslämnandet syftar till att åtgärder som är ägnade att förebygga att den dömda återfaller i brott eller annars utvecklas ogynnsamt kan vidtas.

Sådan sekretess som avses i första stycket hindrar inte heller att uppgift om en enskild eller någon närstående till denne lämnas till Statens institutionsstyrelse, om uppgiften gäller något som omfattas av en sådan verkställighetsplan som avses i första stycket.

¹ Senaste lydelse SFS 2010:619.

35 kap.

10 a §

Sekretess enligt 1 § första stycket 1 hindrar inte att uppgift om en enskild eller någon närstående till denne lämnas till Statens institutionsstyrelse, om uppgiften behövs för att upprätta en verkställighetsplan enligt lagen (20xx:xxx) om verkställighet av ungdomsövervakning och uppgiftslämnandet syftar till att åtgärder som är ägnade att förebygga att den dömda återfaller i brott eller annars utvecklas ogynnsamt kan vidtas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2015.

Förslag till lag (20xx:xxx) om verkställighet av ungdomsövervakning

Bilaga 2

Häri genom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om verkställighet av ungdomsövervakning enligt 32 kap. 9 § brottsbalken.

2 § Statens institutionsstyrelse ansvarar för verkställigheten.

Befordran av dom till verkställighet

3 § Verkställigheten av ungdomsövervakning ska påbörjas så snart som möjligt efter det att domen blivit verkställbar mot den dömd.

4 § Verkställigheten får inledas om den dömd inte inom föreskriven tid har överklagat domen när det gäller påföljden.

5 § Verkställigheten får inledas omedelbart, om den dömd före överklagandetidens utgång förklarar att han avstår från att överklaga domen (nöjdförklaring).

En nöjdförklaring får lämnas inför den domstol som har meddelat domen eller inför Statens institutionsstyrelse. En förklaring får inte lämnas inför Statens institutionsstyrelse utan att domen eller rättens bevis om målets utgång såvitt rör den dömd (domsbevis) finns tillgängligt för den som tar emot förklaringen. Den dömd ska upplysas om innebörden av förklaringen innan den lämnas.

När nöjdförklaring avges ska ett vittne närvara. Den som tagit emot förklaringen ska göra en anteckning om det på domen eller domsbeviset. Anteckningen ska undertecknas av mottagaren, den dömd och vittnet.

Allmänt om verkställighetens mål och utformning

6 § Verkställigheten ska så långt möjligt utformas på ett sätt som är ägnat att förebygga att den dömd återfaller i brott eller annars utvecklas ogynnsamt.

7 § Verkställigheten får inte innebära andra begränsningar i den dömdes frihet än som följer av denna lag. En kontroll- eller tvångsåtgärd enligt denna lag får användas endast om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden.

8 § En individuellt utformad verkställighetsplan ska upprättas för den dömd enligt vad som följer av 15–19 §§.

9 § Statens institutionsstyrelse ska förordna en särskild koordinator för den dömd. Koordinatoren ska hålla regelbunden kontakt med den dömd under verkställigheten och genom stöd, hjälp och kontroll verka för att verkställighetsplanen efterlevs.

10 § Socialnämnden i den dömdes hemort ska utse en särskild handläggare för den dömden under verkställigheten.

Upprättande av verkställighetsplan

11 § Innan verkställighetsplanen upprättas ska det göras en utredning av den dömdes förhållanden, i syfte att utröna vilka åtgärder som kan vidtas för att den unge ska avhålla sig från brott och annars utvecklas gynnsamt.

12 § Utredning och upprättande av verkställighetsplan ska göras i samråd med den dömden och med beaktande av hans eller hennes önskemål. Om möjligt ska även samråd ske med den dömdes vårdnadshavare. I de fall det bedöms som lämpligt får samråd även ske med andra personer.

13 § Vid upprättande av verkställighetsplanen ska samverkan ske med socialnämnden i den dömdes hemort. Vid behov ska samverkan även ske med andra berörda myndigheter.

14 § Verkställighetsplanen ska vara upprättad senast fyra veckor efter det att domen kunde börja verkställas.

Verkställighetsplanens innehåll

15 § Verkställighetsplanen ska innehålla beslut om att den dömden ska sammanträffa med koordinatoren på det sätt som anges i 21 §.

16 § Verkställighetsplanen ska innehålla beslut om inskränkningar i den dömdes rörelsefrihet i den omfattning som följer av 22–27 §§.

17 § Verkställighetsplanen ska innehålla beslut om att den dömden inte får bruka narkotika eller vissa andra medel under verkställigheten på det sätt som anges i 28 §.

18 § Verkställighetsplanen får innehålla beslut om att den dömden inte får bruka alkohol under verkställigheten på det sätt som anges i 28 §.

19 § Verkställighetsplanen får reglera frågor om

- a) boende
- b) skolgång
- c) sysselsättning och fritid
- d) missbruksbehandling
- e) annan vård och behandling
- f) andra motsvarande åtgärder som syftar till att den dömden ska

avhålla sig från brott och annars utvecklas gynnsamt.

20 § Verkställighetsplanen ska följas upp under verkställigheten, minst var åttonde vecka. Vid behov ska den ändras.

Närmare om sammanträffanden med koordinatorn

21 § Den dömde ska sammanträffa med koordinatorn två gånger i veckan under verkställigheten. Tid och plats för sammanträffandena ska bestämmas av koordinatorn, efter samråd med den unge.

Om verkställighetsplanen innehåller inslag av regelbunden natur enligt 19 § d), e) eller f) kan antalet sammanträffanden vara mindre än vad som sägs i första stycket, dock inte mindre än en gång i veckan.

Antalet sammanträffanden kan också vara mindre än vad som sägs i första stycket om den dömde är föremål för vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Närmare om inskränkningar i rörelsefriheten

22 § Under verkställigheten ska den unge vara förbjuden att vistas utanför bostaden under kvällar och nätter mot lördag, söndag och måndag, från klockan arton på kvällen till klockan sju på morgonen.

23 § Om ett förbud enligt 22 § med hänsyn till den dömdes personliga förhållanden inte bedöms som lämpligt eller det annars framstår som mer ändamålsenligt får ett sådant förbud ersättas med

1. förbud för den dömde att under vissa tider vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område,

2. förbud för den dömde att under vissa tider lämna ett särskilt angivet område eller

3. skyldighet för den dömde att under vissa tider uppehålla sig på en särskilt angiven plats.

Inskränkningar i rörelsefriheten enligt första stycket ska i ingripandegrad i huvudsak motsvara ingripandegraden i sådant förbud som avses i 22 § och får inte vara mer ingripande än ett sådant förbud. Om det behövs för att uppnå tillräcklig ingripandegrad eller annars bedöms lämpligt får flera sådana inskränkningar som anges i första stycket kombineras.

24 § Efterlevnaden av ett förbud eller en inskränkning enligt 22 eller 23 § får kontrolleras med elektroniska hjälpmedel.

25 § Efter halva verkställighetstiden får de inskränkningar som anges i 22 § eller 23 § minskas om den dömde i godtagbar omfattning medverkat vid upprättande av verkställighetsplan och därefter följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt.

26 § Efter två tredjedelar av verkställighetstiden får de inskränkningar som anges i 22 eller 23 § upphöra om den dömde i godtagbar omfattning medverkat vid upprättande av verkställighetsplan och därefter följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt.

27 § Om den dömde, efter det att inskränkning i rörelsefriheten minskats enligt 25 § eller upphört enligt 26 §, inte följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt, får det beslutas att inskränkningarna ska ökas eller återupptas.

Närmare om alkohol- och drogförbud

28 § Den dömda får under verkställigheten inte vara påverkad av narkotika, något sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller någon sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor.

I den utsträckning det anges i verkställighetsplanen får den dömda inte vara påverkad av alkohol under verkställigheten.

Den dömda är, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, under verkställigheten skyldig att på begäran lämna urin-, utandnings-, saliv-, svett-, blod- eller hårprov för kontroll av att han eller hon inte är påverkad av något sådant medel eller någon sådan vara som avses i första eller andra stycket. Urinprov får inte tas eller bevitnas av någon av motsatt kön som inte är läkare eller legitimerad sjuksköterska. Om det är nödvändigt får dock urinprov på en man tas eller bevitnas av en kvinna.

Den dömdes allmänna skyldigheter

29 § Den dömda är skyldig att

1. inställa sig under tio dagar för att medverka vid upprättande av verkställighetsplan på den plats och tid Statens institutionsstyrelse anvisar,
2. följa de beslut som anges i verkställighetsplanen om sammanträffanden med koordinatör och inskränkningar i rörelsefriheten,
3. följa de beslut som anges i verkställighetsplanen om förbud mot droger och alkohol, samt
4. följa vad som anges i övrigt i verkställighetsplanen.

Allmänna åtgärder för säkerställande av verkställighet

30 § Om den dömda inte följer verkställighetsplanen ska koordinatören i första hand försöka motivera den dömda att efterleva planen.

Om det bedöms nödvändigt kan verkställighetsplanen ändras.

Särskilda åtgärder för säkerställande av verkställighet

31 § Om den dömda inte följer verkställighetsplanen får det beslutas att hans eller hennes skyldighet att sammanträffa med koordinatören enligt 21 § ska öka, dock inte till mer än tre gånger i veckan.

Polishandräckning för säkerställande av verkställighet

32 § Om den dömda inte inställer sig för att medverka vid upprättande av verkställighetsplan eller inte kommer till sammanträffanden med koordinatören ska Polismyndigheten på begäran av Statens institutionsstyrelse lämna biträde för att söka efter och hämta den dömda till den av Statens institutionsstyrelse anvisade platsen.

Ska den unge hämtas får han eller hon inte omhändertas tidigare än vad som är nödvändigt för att han eller hon ska kunna inställas omedelbart till sammanträdet.

Om ett hämtningsförsök tidigare har misslyckats eller det annars på grund av vad som är känt om den som ska hämtas finns särskild anledning till det, får Statens institutionsstyrelse eller polismyndigheten besluta att

den unge får omhändertaras tidigare än vad som följer av första stycket. Omhändertagande får i sådant fall ske högst sex timmar eller, vid beslut av Statens institutionsstyrelse, högst arton timmar innan sammanträdet.

33 § Om den dömde bryter mot ett förbud mot att vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område som meddelats med stöd av 23 § första stycket 1, ska Polismyndigheten på begäran av Statens institutionsstyrelse lämna biträde för att genomdriva förbudet genom att tillfälligt ta om hand den dömde och föra honom eller henne från platsen eller området.

Om den dömde bryter mot ett beslut om inskränkning i rörelsefriheten som meddelats med stöd av 22 eller 23 § och då påträffas av polisman, får polismannen även i annat fall tillfälligt ta om hand den dömde.

I de fall ett sådant omhändertagande enligt första eller andra styckena inte kan grundas på 12 § polislagen (1984:387) ska den dömde, om han eller hon är under arton år, skyndsamt överlämnas till vårdnadshavaren. Om det inte är möjligt ska den dömde överlämnas till socialnämnden. Om den dömde saknar vårdnadshavare ska han eller hon skyndsamt lämnas i bostaden eller på lämplig plats som möjliggör att han eller hon kan ta sig till bostaden. Om föreskriften gäller en skyldighet att uppehålla sig på en särskilt angiven plats enligt 23 § första stycket 3 ska polismannen i stället föra den dömde till den platsen.

Underrättelse till åklagare

34 § Om det kan antas att det finns förutsättningar för åtgärd enligt 30 b § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare eller 32 kap. 10 § första stycket brottsbalken genom att den dömde

- inte medverkar vid upprättande av verkställighetsplan,
- inte medverkar till provtagning enligt 28 §
- inte följer beslut i verkställighetsplanen om drog- eller alkoholförbud,
- inte följer beslut om sammanträffande med koordinatoren eller
- inte följer beslut om inskränkningar i rörelsefriheten

ska Statens institutionsstyrelse underrätta åklagarmyndigheten om detta. Statens institutionsstyrelse ska även underrätta åklagarmyndigheten om det finns förutsättningar för undanröjande enligt 32 kap. 10 § andra stycket brottsbalken.

Övriga bestämmelser

35 § Beslut enligt denna lag fattas av Statens institutionsstyrelse.

Beslut i frågor enligt denna lag gäller omedelbart, om inte något annat förordnas.

36 § Beslut av Statens institutionsstyrelse enligt denna lag i särskilda fall får överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2015.

Förteckning över remissinstanserna (SOU 2012:34)

Efter remiss har yttrande över betänkandet lämnats av Riksdagens ombudsmän (JO), Göta hovrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Hovrätten för Västra Sverige, Hovrätten för Nedre Norrland, Attunda tingsrätt, Stockholms tingsrätt, Falu tingsrätt, Örebro tingsrätt, Helsingborgs tingsrätt, Malmö tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Vänersborgs tingsrätt, Östersunds tingsrätt, Luleå tingsrätt, Kammarrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Malmö, Förvaltningsrätten i Umeå, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Säkerhetspolisen, Kriminalvården, Övervakningsnämnden i Linköping, Övervakningsnämnden i Sundsvall, Övervakningsnämnden i Visby, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Rättsmedicinalverket, Datainspektionen, Kustbevakningen, Socialstyrelsen, Statens institutionsstyrelse, Barnombudsmannen, Statskontoret, Tullverket, Skatteverket, Kronofogdemyndigheten, Diskrimineringsombudsmannen, Arbetsmiljöverket, Svenska ILO-kommittén, Lunds universitet (Juridiska fakultetsstyrelsen), Stockholms universitet (Juridiska fakultetsnämnden), Stockholms universitet (Kriminologiska institutionen), Norrbottens läns landsting, Botkyrka kommun, Stockholms kommun, Tyresö kommun, Kalmar kommun, Olofströms kommun, Malmö kommun, Falkenbergs kommun, Göteborgs kommun, Hudiksvalls kommun, Sollefteå Kommun, FoU-Södertörn, SACO (genom Jusek och Akademikerförbundet SSR), Sveriges Kommuner och Landsting, Sveriges advokatsamfund, Föreningen Sveriges Socialchefer och Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare.

Svar har inte inkommit från Södermanlands läns landsting, Kronobergs läns landsting, Uppsala kommun, Strängnäs kommun, Valdemarsviks kommun, Nässjö kommun, Sjöbo kommun, Härryda kommun, Tanums kommun, Tidaholms kommun, Forshaga kommun, Skinnskattebergs kommun, Leksands kommun, Strömsunds kommun, Bodens kommun, Svenskt Näringsliv, Nämndemännens riksförbund, Sveriges domareförbund, Brottsofferjouerernas Riksförbund, StödCentrum för Unga Brottsoffer, Riksförbundet BRIS – Barnens Rätt I Samhället, Rädda Barnen, Fryshuset, Riksförbundet Kriminellas Revansch I Samhället, X-CONS eller Svenska fängvårdssällskapet.

Riksrevisionen, Ungdomsstyrelsen, Västernorrlands läns landsting, Örebro kommun, Vännäs kommun, TCO, LO och Arbetsgivarverket har avstått från att yttra sig över förslagen.

Yttranden har också inkommit från Nationella samordnaren mot våld i nära relationer (Ju2012:05), Föreningen Skyddsvärnet i Stockholm och ECPAT.

Sammanfattning av departementspromemorian Processrättsliga konsekvenser av Påföljdsutredningens förslag (Ds 2012:54)

Bilaga 4

Inledning

Regeringskansliet gav i april 2012 hovrättspresidenten Fredrik Wersäll i uppdrag att utreda vilka processrättsliga konsekvenser Påföljdsutredningens (Ju 2009:11) förslag leder till. I denna promemoria redovisas de överväganden som gjorts inom ramen för uppdraget och lämnas förslag till författningsändringar.

Påföljdsutredningens förslag

Påföljdsutredningen hade i uppdrag att göra en översyn av påföljdssystemet för såväl vuxna som unga lagöverträdare. Utredningens överväganden och förslag har presenterats i betänkandet Nya påföljder (SOU 2012:34), som överlämnades till regeringen den 31 maj 2012.

Påföljderna för vuxna lagöverträdare

Påföljdsutredningen har föreslagit att påföljderna villkorlig dom och skyddstillsyn utmönstras ur påföljdssystemet och att det i stället införs en möjlighet att besluta att ett fängelsestraff ska vara villkorligt.

Villkorligt fängelse innebär att domstolen mäter ut ett fängelsestraff av viss längd, men att den dömda inte behöver verkställa fängelsestraffet i anstalt om han eller hon fullgör ett eller flera villkor. Enligt Påföljdsutredningens förslag ska villkoren bestå av att den dömda under en prøvotid dels avhåller sig från fortsatt brottslighet, dels fullgör en tilläggsanktion. Tilläggsanktionen kan bestå av dagsböter, samhällstjänst, övervaknings- och kontrollanktion, hemarrest, vård- eller påverkansanktion eller kontraktsvård. Sanktionen ska vara mer ingripande ju längre det villkorliga fängelsestraffet är.

Enligt utredningens förslag ska det råda en presumtion för villkorligt fängelse när fängelsestraffets längd är kortare än ett år. Presumtionen kan brytas, om det är fråga om återfall i brott eller om det saknas möjlighet att förena ett villkorligt fängelsestraff med en tillräckligt ingripande tilläggsanktion. Det förhållandet att brottet är av viss art eller karaktär ska däremot inte utgöra hinder mot villkorligt fängelse.

Om den dömda återfaller i brott, ska domstolen i första hand döma ut ett nytt villkorligt fängelsestraff och förena detta med en mer ingripande tilläggsanktion än vad som annars hade kommit ifråga. Om det inte finns någon mer ingripande tilläggsanktion att ta till, ska det dömas ut ett ovillkorligt fängelsestraff för den nya brottsligheten. Om inte heller detta är tillräckligt för att möta återfallet, ska det vara möjligt att besluta att ett tidigare utdömt villkorligt fängelsestraff ska verkställas i anstalt.

Påföljderna för unga lagöverträdare

Påföljdsutredningen har bl.a. föreslagit tre nya påföljder för unga lagöverträdare – varningsstraff, kontaktskyldighet för unga och ungdomsövervakning. Påföljderna ska – liksom övriga ungdomspåföljder – endast användas för lagöverträdare som inte fyllt 18 år vid tidpunkten för brottet.

Våra utgångspunkter

Vi har vid våra överväganden utgått från att Påföljdsutredningens förslag kommer att genomföras fullt ut. Våra förslag innebär att straffprocessrätten anpassas till det påföljdssystem som utredningen föreslår. I den mån det har behövts materiella förändringar har vi haft som utgångspunkt att de förslag som lämnas ska grundas på vad som ur ett kriminalpolitiskt och processekonomiskt perspektiv är den rimligaste och mest hållbara lösningen.

Vi har, så långt möjligt, utformat våra förslag så att de inte hindrar en utveckling i den riktning som anges i direktiven för Straffprocessutredningen (Ju 2010:10), EMR-utredningen (Ju 2011:10) och Utredningen om internationell straffverkställighet: genomförande av EU-rambeslut och översyn av internationella verkställighetslagen (Ju 2011:03).

Våra överväganden och förslag**Gripande, anhållande och häktning**

I 24 kap. 1, 6 och 7 §§ RB finns bestämmelser som reglerar förutsättningarna för att gripa, anhålla och häkta den som är misstänkt för brott. Vi föreslår ingen ändring av dessa bestämmelser. Enligt vår bedömning utesluter inte nuvarande reglering att frihetsberövande beslutas, även om det kan antas att det kommer att dömas ut ett villkorligt fängelsestraff för brottsligheten.

Vi anser inte heller att bestämmelserna i 24 kap. 21 § RB, som reglerar förutsättningarna för att besluta att den som döms för brott ska vara häktad efter domen, bör ändras. Undantagsvis kan det uppstå situationer där skälen för häktning är så starka att de motiverar ett beslut om att den dömda ska vara häktad till dess att domen vinner laga kraft, trots att påföljden bestäms till ett villkorligt fängelsestraff. Enligt vår bedömning hindrar inte nuvarande reglering en sådan tillämpning.

Åtalsunderlåtelse och förundersökningsbegränsning*Åtalsunderlåtelse när det kan antas att det skulle dömas ut ett villkorligt fängelsestraff*

Enligt 20 kap. 7 § första stycket 2 RB får åklagare besluta om åtalsunderlåtelse, om det kan antas att påföljden skulle bli villkorlig dom och det finns särskilda skäl för åtalsunderlåtelse. Vi föreslår att

bestämmelsen ändras, så att åtalsunderlåtelse får meddelas om det kan antas att det skulle dömas ut ett villkorligt fängelsestraff och det finns särskilda skäl för åtalsunderlåtelse. Vid återfall i brott ska åtalsunderlåtelse dock kunna meddelas endast om det finns synnerliga skäl.

Ändringarna innebär, mot bakgrund av regleringen i 23 kap. 4 a § RB, att även förundersökningsbegränsning får beslutas när det kan antas att det skulle dömas ut ett villkorligt fängelsestraff och det finns särskilda skäl – eller vid återfall i brott synnerliga skäl – för åtalsunderlåtelse.

Åtalsunderlåtelse i konkurrensfall

Enligt 20 kap. 7 § första stycket 3 RB får åtalsunderlåtelse meddelas om den misstänkte har begått annat brott och det utöver påföljden för det brottet inte krävs någon ytterligare påföljd, s.k. konkurrensfall. Vi föreslår inte någon ändring av bestämmelsen.

Påföljdsutredningen har föreslagit att det vid återfall i brott inte ska vara möjligt att besluta att en tidigare utdömd påföljd ska omfatta även den nya brottsligheten. Den förändringen innebär att utrymmet för åtalsunderlåtelse och förundersökningsbegränsning i konkurrensfall begränsas något. Regleringen i 20 kap. 7 § första stycket 3 RB ger dock ett visst utrymme för åtalsunderlåtelse och förundersökningsbegränsning även i situationer där det kan antas att domstolen inte skulle besluta om en sådan s.k. konsumtionsdom. Därmed kan åklagaren undantagsvis besluta om åtalsunderlåtelse eller förundersökningsbegränsning även vid återfall i brott av mindre allvarligt slag.

Betydelsen av att brottslighetens art utmönstras som skäl för ett strängare påföljdsval

En förutsättning för att åklagare ska få meddela åtalsunderlåtelse är att beslutet inte innebär att något väsentligt allmänt eller enskilt intresse åsidosätts. I dag anses det förhållandet att brottet är av sådan art att det finns skäl för ett strängare påföljdsval än vad straffvärdet motiverar vara ett sådant väsentligt allmänt intresse som utgör hinder mot åtalsunderlåtelse.

Enligt Påföljdsutredningens förslag ska brottslighetens art inte längre utgöra skäl för ett strängare påföljdsval. Vid ett genomförande av utredningens förslag kan därför inte det förhållandet att brottet är av viss typ eller karaktär utgöra hinder mot åtalsunderlåtelse.

Åtalsunderlåtelse för unga lagöverträdare

I 17 § LUL finns bestämmelser om åtalsunderlåtelse för unga lagöverträdare. Dessa bestämmelser bör inte ändras utöver vad Påföljdsutredningen har föreslagit.

Strafföreläggande

Enligt 48 kap. 4 § andra stycket RB får villkorlig dom eller villkorlig dom i förening med böter föreläggas genom strafföreläggande, om det är uppenbart att rätten skulle döma till sådan påföljd. Strafföreläggande avseende villkorlig dom får dock inte utfärdas om det finns anledning att förena den villkorliga domen med en föreskrift om samhällstjänst.

Dessa bestämmelser måste ändras och anpassas till det påföljdssystem som Påföljdsutredningen föreslagit. Vi föreslår att strafföreläggande ska kunna utfärdas avseende villkorligt fängelse i högst sex månader, om det villkorliga fängelsestraffet förenas med böter eller samhällstjänst och det är uppenbart att rätten skulle döma till sådan påföljd.

Förordnande av offentlig försvarare

Enligt 21 kap. 3 a § andra stycket 2 RB ska offentlig försvarare förordnas för den som är misstänkt för brott, om försvarare behövs med hänsyn till att det är tveksamt vilken påföljd som ska väljas och det finns anledning att döma till annan påföljd än böter eller villkorlig dom eller sådana påföljder i förening.

Denna bestämmelse måste ändras och anpassas till det påföljdssystem som Påföljdsutredningen föreslagit. Vi föreslår att försvarare ska förordnas om det är tveksamt vilken påföljd som ska väljas och det finns anledning att döma till annan påföljd än böter. Förslaget innebär att offentlig försvarare ska förordnas om påföljdsfrågan är tveksam och det finns anledning att döma till fängelse, oavsett om det kan antas att fängelsestraffet kommer att dömas ut villkorligt eller ovillkorligt. Tveksamheten i påföljdsvalet kan avse frågan om det ska dömas ut ett bötesstraff eller ett fängelsestraff, om ett fängelsestraff ska dömas ut villkorligt eller vilken tilläggsanktion ett villkorligt fängelsestraff ska förenas med.

Rättegångsbalkens bestämmelser om rättegången i brottmål

Avgörande av efter huvudförhandling i den tilltalades utvaro

Enligt 46 kap. 15 a § första stycket 1 RB får ett brottmål avgöras trots att den tilltalade har inställt sig till huvudförhandling endast genom ombud eller har uteblivit från förhandlingen, om det inte finns anledning att döma till annan påföljd än böter, fängelse i högst tre månader, villkorlig dom eller skyddstillsyn eller sådana påföljder i förening.

Denna bestämmelse måste ändras och anpassas till det påföljdssystem som Påföljdsutredningen föreslår. Vi föreslår att det ska vara möjligt att avgöra ett brottmål efter en huvudförhandling i den tilltalades utvaro, om det inte finns anledning att döma till annan påföljd än böter eller fängelse, där fängelsestraffet uppgår till högst tre månader eller döms ut villkorligt. En förutsättning för avgörande av målet ska alltså vara att saken kan utredas tillfredsställande.

Avgörande utan huvudförhandling

Enligt 45 kap. 10 a § första stycket 3 RB får tingsrätt meddela dom i brottmål utan att hålla huvudförhandling, om det inte finns anledning att döma till annan påföljd än böter och huvudförhandling varken begärs av någon av parterna eller behövs med hänsyn till utredningen i målet. Vi föreslår att denna bestämmelse utvidgas något. Enligt vårt förslag får tingsrätten avgöra brottmål utan huvudförhandling i samma utsträckning som åklagare får meddela strafföreläggande, dvs. om det inte finns anledning att döma till annan påföljd än böter eller villkorligt fängelse i

högst sex månader i förening med böter eller samhällstjänst. Som förutsättningar för att målet ska få avgöras utan huvudförhandling ska alltså gälla att ingen av parterna begär huvudförhandling och att huvudförhandling inte behövs med hänsyn till utredningen i målet.

Enligt 51 kap. 13 § andra stycket 3 RB får hovrätt avgöra ett brottmål utan huvudförhandling, om saken kan utredas tillfredsställande och det inte finns anledning att döma den tilltalade till ansvar eller döma honom eller henne till annan påföljd än böter eller villkorlig dom eller sådana påföljder i förening. Huvudförhandling ska dock hållas om en part begär det, om det inte är uppenbart obehövligt. Vi föreslår att regleringen ändras och anpassas till det påföljdssystem som Påföljdsutredningen föreslår. Enligt vårt förslag får hovrätten avgöra brottmål utan huvudförhandling i samma utsträckning som tingsrätt ges möjlighet att avgöra ett brott efter en huvudförhandling i den tilltalades utvaro, dvs. om det inte finns anledning att döma till annan påföljd än böter eller fängelse, där fängelsestraffet uppgår till högst tre månader eller döms ut villkorligt. En förutsättning för avgörande utan huvudförhandling i hovrätten ska alltså vara att saken kan utredas tillfredsställande. Vidare ska huvudförhandling hållas om en part begär det, om det inte är uppenbart obehövligt.

Liksom enligt nuvarande reglering ska det inte finnas möjlighet att avgöra ett mål utan huvudförhandling om den tilltalade inte har fyllt 18 år. Det gäller både vid tingsrätt och i hovrätt.

Dom i förenklad form

Enligt 30 kap. 6 § RB får en brottmålsdom utfärdas i förenklad form, om den tilltalade har erkänt gärningen och påföljden bestäms till annat än fängelse eller sluten ungdomsvård eller till fängelse i högst sex månader. Denna bestämmelse måste ändras och anpassas till det påföljdssystem som Påföljdsutredningen föreslår. Vi föreslår att domen ska få utfärdas i förenklad form om den tilltalade har erkänt gärningen och påföljden bestäms till annat än fängelse eller sluten ungdomsvård eller om påföljden bestäms till fängelse och fängelsestraffet uppgår till högst sex månader eller döms ut villkorligt.

Omröstning

I 29 kap. 2 och 3 §§ RB finns bestämmelser om hur omröstning i brottmål ska gå till.

Regleringen i 29 kap. 2 § RB innebär bl.a. att det ska röstas i ett sammanhang angående de flesta frågor som rör påföljd för brottet. Vi föreslår att regleringen ändras, så att det framgår att det vid bestämmandet av påföljd först ska röstas om valet av påföljd, innefattande frågan om ett fängelsestraff ska dömas ut villkorligt, och därefter om vilken sanktion ett eventuellt villkorligt fängelsestraff ska förenas med. Vidare föreslår vi att ungdomspåföljderna, som enligt nuvarande reglering i stor utsträckning undantas från omröstningsreglerna, ska omfattas av samma omröstningsregler som de påföljder som i första hand ska tillämpas för vuxna lagöverträdare.

I 29 kap. 3 § RB regleras själva omröstningsförfarandet och rösträkningen. Vi föreslår att bestämmelserna ändras endast på så sätt att det nuvarande undantaget för bl.a. ungdomspåföljder upphävs.

Förbudet mot reformatio in pejus

I 51 kap. 25 § första stycket RB regleras förbudet mot s.k. reformatio in pejus. Bestämmelserna innebär att högre rätt inte får döma ut en påföljd som är svårare eller mer ingripande för den tilltalade än den påföljd som lägre rätt har dömt ut, om det endast är den tilltalade som har överklagat domen eller om åklagaren har överklagat till den tilltalades förmån. Undantag görs dock såvitt avser påföljder som innebär överlämnande till särskild vård. Högre rätt får överlämna den tilltalade till särskild vård även om lägre rätt inte har gjort det och om lägre rätt har överlämnat den tilltalade till särskild vård, får högre rätt döma till annan påföljd.

Vi föreslår förändringar som innebär att förbudet mot reformatio in pejus anpassas till det påföljdssystem som Påföljdsutredningen har föreslagit. Då det enligt utredningens förslag inte ska finnas möjlighet att som påföljd för brott överlämna den tilltalade till särskild vård, föreslår vi att undantaget för sådana överlämnanden upphävs. Därmed kommer förbudet mot reformatio in pejus, till skillnad från i dag, att omfatta även ungdomspåföljderna.

Bestämmelser om rättegången i LUL

Lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) innehåller bestämmelser om handläggning hos polis, åklagare och domstol av mål och ärenden om brott där den misstänkte inte har fyllt 21 år. I 25–30 a §§ LUL finns bestämmelser om rättegången i mål mot unga lagöverträdare. Till skillnad från övriga bestämmelser i lagen, som så gott som uteslutande avser mål och ärenden där den misstänkte inte har fyllt 18 år, avser flertalet av bestämmelserna om rättegången mål där den tilltalade inte har fyllt 21 år.

Påföljdsutredningen har föreslagit att lagöverträdare mellan 18 och 20 år inte längre ska särbehandlas vid påföljdsvalet. Enligt vår bedömning framstår det som rimligt att de behandlas som vuxna även under rättegången. Vi föreslår därför att samtliga bestämmelser i LUL om rättegången ska avse mål mot den som inte har fyllt 18 år.

Lagstiftning om internationell straffverkställighet

Vi föreslår vissa förändringar i lagen (1963:193) om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m., lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom, lagen (1978:801) om internationellt samarbete rörande kriminalvård i frihet samt lagen (1957:668) om utlämning för brott. Ändringarna innebär att regleringen i lagstiftningen om internationell straffverkställighet anpassas till det påföljdssystem som Påföljdsutredningen föreslår.

Konsekvenser av våra förslag

Ett genomförande av de förslag som lämnas i denna promemoria kommer i olika avseenden att påverka personer som misstänks, åtalas och döms för

brott, polismyndigheterna, Åklagarmyndigheten, personer som anlitas som försvarsadvokater, de allmänna domstolarna och Kriminalvården. Bilaga 4

Enligt vår bedömning kommer ett genomförande av förslagen inte att medföra några kostnadsökningar för det allmänna utöver vissa initiala omställningskostnader. Förslagen förväntas inte heller medföra några ekonomiska konsekvenser för företag eller andra enskilda.

Utdrag ur lagförslaget i departementspromemorian Processrättsliga konsekvenser av Påföljdsutredningens förslag (Ds 2012:54)

Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 20 kap. 7 §, 21 kap. 3 a §, 29 kap. 2 och 3 §§, 30 kap. 6 §, 45 kap. 10 a §, 46 kap. 15 a §, 48 kap. 2, 4 och 10 §§, 51 kap. 13 och 25 §§ samt 59 kap. 7 § rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

29 kap.

2 §¹

Över fråga, som hör till rättegången, *skall* röstas särskilt.

Över frågor som avser ansvar *skall* röstas i ett sammanhang. Om det kan påverka utgången i målet, *skall* dock röstas särskilt angående

1. frågan om den tilltalade begått gärningen och hur denna i sådant fall *skall* bedömas,

2. frågor om åtgärder, som inte avser påföljd men som har omedelbar betydelse för bestämmande av påföljd,

3. *frågan om påföljd, utom såvitt gäller storleken av dagsbot, föreskrifter, varning, övervakning, förlängning av provotid eller verkställighet av påföljd,*

4. återstående frågor som avser ansvar.

Anser någon ledamot att den tilltalade skall överlämnas till särskild vård av annat slag än som avses i 32 kap. 5 § brottsbalken, skall före omröstning enligt andra stycket 3 röstas särskilt angående denna mening.

Över fråga, som hör till rättegången, *ska* röstas särskilt.

Över frågor som avser ansvar *ska* röstas i ett sammanhang. Om det kan påverka utgången i målet, *ska* dock röstas särskilt angående

1. frågan om den tilltalade begått gärningen och hur denna i sådant fall *ska* bedömas,

3. *val av påföljd, innefattande frågan om ett fängelsestraff ska dömas ut villkorligt,*

4. *frågan om vilken sanktion ett villkorligt fängelsestraff ska förenas med,*

5. återstående frågor som avser ansvar.

51 kap.
25 §²

Hovrätten får inte med anledning av den tilltalades överklagande eller av åklagarens överklagande till hans eller hennes förmån döma till en brottspåföljd som är att anse som svårare eller mer ingripande för den tilltalade än den som tingsrätten dömt till. *Hovrätten får dock överlämna till särskild vård enligt 31 eller 32 kap. brottsbalken eller, om tingsrätten beslutat om sådan vård, döma till annan påföljd.*

Vid tillämpningen av första stycket skall sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken jämföras med fängelse.

Har tingsrätten förenat villkorlig dom eller skyddstillsyn med en föreskrift som förutsätter samtycke och samtycker den dömde inte längre till föreskriften, får hovrätten trots första stycket döma till en svårare eller mer ingripande påföljd.

Hovrätten får inte med anledning av ett överklagande som anges i första stycket besluta om utvisning, om tingsrätten inte har meddelat sådant beslut, eller bestämma längre tid än tingsrätten gjort för förbud för den tilltalade att återvända till Sverige.

Hovrätten får inte med anledning av den tilltalades överklagande eller av åklagarens överklagande till hans eller hennes förmån döma till en brottspåföljd som är att anse som svårare eller mer ingripande för den tilltalade än den som tingsrätten dömt till.

Vid tillämpningen av första stycket ska sluten ungdomsvård jämföras med fängelse som inte är villkorligt.

Har tingsrätten dömt till villkorligt fängelse i förening med kontraktsvård och är den dömde inte längre villig att följa planen för kontraktsvården, får hovrätten trots första stycket döma till en svårare eller mer ingripande påföljd. *Detsamma gäller när tingsrätten har dömt till villkorligt fängelse i förening med hemarrest, om hovrätten gör bedömningen att hemarrest inte är en lämplig sanktion med hänsyn till den tilltalades person och övriga omständigheter och det inte heller finns förutsättningar att förena det villkorliga fängelsestraffet med en vård- eller påverkanssanktion.*

² Senaste lydelse 2006:890.

Bilaga 5

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2015.
2. Bestämmelserna i 51 kap. 25 § tredje stycket i dess äldre lydelse ska tillämpas om den överklagade domen har meddelats före ikraftträdandet.
3. Bestämmelserna i 59 kap. 7 § i dess äldre lydelse ska tillämpas såvitt avser strafförelägganden som utfärdats före ikraftträdandet.

Förslag till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

Bilaga 5

Härigenom föreskrivs att 1 och 3 §§ lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

I den mån det påkallas av överenskommelse som Sverige ingått med främmande stat får regeringen förordna, att frihetsberövande påföljd, böter eller förverkande som i den främmande staten ådömts eller beslutats efter rättegång i brottmål, eller böter eller förverkande som i den staten ålagts eller beslutats av annan myndighet än domstol, får verkställas i Sverige enligt denna lag.

I samband med förordnande enligt första stycket får regeringen, i den mån det påkallas eller *eljest* föranleds av överenskommelsen, förordna att verkställighet av frihetsberövande påföljd, böter eller förverkande, som *å dömts* eller beslutats genom dom meddelad av svensk domstol eller ålagts någon av annan svensk myndighet genom godkänt strafföreläggande eller godkänt föreläggande av ordningsbot, får anförtros åt myndighet i den främmande staten. *Vad som har sagts nu gäller dock inte verkställighet av något annat beslut om överlämnande till särskild vård än överlämnande till rättspsykiatrisk vård.*

I samband med förordnande enligt första stycket får regeringen, i den mån det påkallas eller *annars* föranleds av överenskommelsen, förordna att verkställighet av frihetsberövande påföljd, böter eller förverkande, som *dömts ut* eller beslutats genom dom meddelad av svensk domstol eller ålagts någon av annan svensk myndighet genom godkänt strafföreläggande eller godkänt föreläggande av ordningsbot, får anförtros åt myndighet i den främmande staten.

I lagen (2009:1427) om erkännande och verkställighet av bötesstraff inom Europeiska unionen finns bestämmelser om verkställighet av bötesstraff i vissa fall.

I lagen (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande inom Europeiska unionen finns bestämmelser om verkställighet av beslut om förverkande i vissa fall.

¹ Senaste lydelse 2011:425.

3 §²

Om synnerliga skäl föreligger, kan regeringen, även om förordnande som avses i 1 § *ej* meddelats, för visst fall förordna, att frihetsberövande påföljd som ådömts svensk medborgare eller utlänning med hemvist i Sverige genom dom eller annat avgörande meddelat av domstol eller annan behörig myndighet i främmande stat får verkställas i Sverige enligt denna lag, eller att verkställighet av frihetsberövande påföljd som här i landet ådömts eller ålagts medborgare eller någon som har hemvist i viss främmande stat, får anförtros myndighet i den främmande staten. *Det sistnämnda gäller dock inte verkställighet av något annat beslut om överlämnande till särskild vård än överlämnande till rättspsykiatrisk vård.*

Om *det finns* synnerliga skäl, kan regeringen, även om förordnande som avses i 1 § *inte* meddelats, för visst fall förordna, att frihetsberövande påföljd som ådömts svensk medborgare eller utlänning med hemvist i Sverige genom dom eller annat avgörande meddelat av domstol eller annan behörig myndighet i främmande stat får verkställas i Sverige enligt denna lag, eller att verkställighet av frihetsberövande påföljd som här i landet ådömts eller ålagts medborgare eller någon som har hemvist i viss främmande stat, får anförtros myndighet i den främmande staten.

I fall som avses i första stycket äger 2 § fjärde stycket motsvarande tillämpning

-
1. Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.
 2. Bestämmelserna ska tillämpas i sina äldre lydelse beträffande påföljder som har dömts ut före den 1 juli 2015.

Förteckning över remissinstanserna (Ds 2012:54)

Efter remiss har yttrande över promemorian lämnats av Riksdagens ombudsmän, Göta hovrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Hovrätten för Västra Sverige, Hovrätten för Nedre Norrland, Attunda tingsrätt, Stockholms tingsrätt, Falu tingsrätt, Örebro tingsrätt, Helsingborgs tingsrätt, Malmö tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Vänersborgs tingsrätt, Östersunds tingsrätt, Luleå tingsrätt, Kammarrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Malmö, Förvaltningsrätten i Umeå, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Säkerhetspolisen, Kriminalvården, Övervakningsnämnden i Linköping, Övervakningsnämnden i Sundsvall, Övervakningsnämnden i Visby, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Rättsmedicinalverket, Datainspektionen, Kustbevakningen, Socialstyrelsen, Statens institutionsstyrelse, Barnombudsmannen, Statskontoret, Tullverket, Skatteverket, Kronofogdemyndigheten, Diskrimineringsombudsmannen, Arbetsmiljöverket, ILO-kommittén, Lunds universitet (Juridiska fakulteten), Stockholms universitet (Juridiska fakulteten), Tyresö kommun, Sveriges Kommuner och Landsting, Nämndemännens riksförbund, Sveriges advokatsamfund, Brottsofferjourernas Riksförbund och Rädda Barnen.

Svar har inte inkommit från Södermanlands läns landsting, Kronobergs läns landsting, Västernorrlands läns landsting, Norrbottens läns landsting, Uppsala kommun, Strängnäs kommun, Valdemarsviks kommun, Nässjö kommun, Kalmar kommun, Sjöbo kommun, Göteborgs kommun, Härryda kommun, Tidaholms kommun, Forshaga kommun, Örebro kommun, Skinnskattebergs kommun, Leksands kommun, Hudiksvalls kommun, Sollefteå kommun, Strömsunds kommun, Vännäs kommun, Bodens kommun, FoU-Södertörn, Svenskt Näringsliv, Sveriges domareförbund, Föreningen Sveriges Socialchefer, Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare, StödCentrum för Unga Brottsoffer, Fryshuset (Stiftelsen KFUM Söder), Riksförbundet Kriminellas Revansch I Samhället, X-CONS eller Svenska Fångvårdssällskapet.

Riksrevisionen, Ungdomsstyrelsen, Stockholms universitet (Kriminologiska institutionen), Botkyrka kommun, Stockholms kommun, Olofströms kommun, Malmö kommun, Falkenbergs kommun, Tanums kommun, TCO, SACO, LO, Arbetsgivarverket och Riksförbundet BRIS – Barnens Rätt I Samhället har avstått från att yttra sig över förslagen.

Sammanfattning av departementspromemorian Nya ungdomspåföljder (Ds 2017:25)

I promemorian föreslås att det införs två nya påföljder för unga lagöverträdare: ungdomstillsyn och ungdomsövervakning. Förslagen bygger på Påföljdsutredningens överväganden och förslag om kontaktskyldighet för unga och ungdomsövervakning (se utredningens betänkande Nya påföljder, SOU 2012:34).

De föreslagna påföljderna ska avhjälpa brister och täcka upp luckor i det nuvarande påföljdssystemet. Syftet är att det för en person under 18 år i princip alltid ska finnas en tillämplig ungdomspåföljd som är tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens allvar och den unges tidigare brottslighet. Därmed ska vuxenpåföljder och höga bötesstraff kunna undvikas.

Båda påföljderna bygger på övervakning och kontroll men innefattar även behandlande inslag. De ska kunna dömas ut oberoende av den unges inställning och utan någon föregående behovs- eller lämplighetsprövning.

Ungdomstillsyn innebär att den unge ska hålla kontakt med och regelbundet sammanträffa med en särskilt utsedd stödperson samt delta i annan särskilt anordnad verksamhet. Sammantaget ska momenten omfatta ungefär fem timmar i veckan fördelat på två tillfällen.

Ungdomstillsyn ska kunna dömas ut i minst en månad och högst sex månader. Påföljden ska väljas när det saknas förutsättningar för ungdomsvård och/eller ungdomstjänst. I ingripandegrad motsvarar ungdomstillsyn påföljden ungdomstjänst och ska kunna omfatta brottslighet av samma svårhet som den påföljden. Ungdomstillsyn ska, på samma sätt som ungdomstjänst, även kunna användas som förstärkningspåföljd till ungdomsvård.

Socialnämnden i den unges hemkommun ska vara huvudman för påföljden.

Ungdomsövervakning ska tillämpas i de situationer där vare sig ungdomsvård, ungdomstjänst eller ungdomstillsyn är en tillräckligt ingripande straffrättslig reaktion och alltså användas vid förhållandevis allvarliga brott. Ungdomsövervakning ska pågå under lägst sex månader och högst ett år, beroende på brottets allvar.

Påföljden innefattar tydliga inskränkningar i den unges rörelsefrihet, som utgångspunkt i form av s.k. helghemarrest. Efterlevnaden ska kontrolleras med elektroniska hjälpmedel. Påföljden innebär också en skyldighet för den unge att hålla regelbunden kontakt med en koordinator. Vidare ska den unge delta i en inledande verkställighetsplaneringen omfattande tio dagar. Planeringen ska utgöra en omfattande och allsidig kartläggning av den unges förhållanden och ligga till grund för en individuellt utformad verkställighetsplan, som den unge är skyldig att följa.

Statens institutionsstyrelse (SiS) ska vara huvudman för påföljden.

För att möjliggöra ett informationsutbyte mellan de aktörer som är inblandade i verkställighetsplaneringen föreslås vissa ändringar i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2019.

1.1 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om brottsbalken
dels att 1 kap. 3 §, 32 kap. 1, 3 och 4 §§, 34 kap. 1, 3 och 6 §§
samt 35 kap. 11 § ska ha följande lydelse,
dels att rubriken till 32 kap. ska ha följande lydelse,
dels att det i 32 kap. ska införas två nya paragrafer, 2 a och
3 a §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

3 §¹

Med påföljd för brott förstås i denna balk straffen böter och fängelse samt villkorlig dom, skyddstillsyn och *överlämnande till särskild vård*.

Med påföljd för brott förstås i denna balk straffen böter och fängelse samt villkorlig dom, skyddstillsyn och *de påföljder för unga lagöverträdare som anges i 32 kap.*

32 kap. Om *överlämnande till särskild vård för unga*

32 kap. Om *ungdomspåföljder*

1 §²

Den som är under tjuogoett år *och som begått brott* får dömas till ungdomsvård om han eller hon har ett särskilt behov av vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (2001:453) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och sådan vård eller åtgärd kan beredas den unge. Vården och åtgärderna *skall* syfta till att motverka att den unge utvecklas ogynnsamt.

Den som är under tjuogoett år och som begått brott får dömas till ungdomsvård om han eller behov av vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (2001:453) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och sådan vård eller åtgärd kan beredas den unge. Vården och åtgärderna ska syfta till att motverka att den unge utvecklas ogynnsamt.

Ungdomsvård får dömas ut endast om socialtjänstens planerade åtgärder, i förekommande fall i förening med ungdomstjänst eller böter, kan anses tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art

Ungdomsvård får dömas ut endast om socialtjänstens planerade åtgärder, i förekommande fall i förening med ungdomstjänst, *ungdomstillsyn* eller böter, kan anses tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens

¹ Senaste lydelse 1988:942.

² Senaste lydelse 2006:891.

samt den unges tidigare brottslighet.

Skall åtgärderna vidtas med stöd av socialtjänstlagen, *skall* rätten meddela föreskrift om att den unge *skall* följa det ungdomskontrakt som upprättats av socialnämnden. Innehållet i kontraktet skall framgå av domen.

Skall åtgärderna vidtas med stöd av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, *skall* den vårdplan som upprättats av socialnämnden fogas till domen.

Om skada på egendom har uppkommit genom brottet och det bedöms vara ägnat att främja den unges anpassning i samhället, får rätten, i samband med att den dömer till ungdomsvård, föreskriva att den unge på tid och sätt som anges i domen *skall* biträda den skadelidande med visst arbete, som syftar till att avhjälpa eller begränsa skadan eller som annars i belysning av brottets och skadans art framstår som lämpligt. Sådan föreskrift får meddelas endast med den skadelidandes samtycke.

straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet.

Ska åtgärderna vidtas med stöd av socialtjänstlagen, *ska* rätten meddela föreskrift om att den unge *ska* följa det ungdomskontrakt som upprättats av socialnämnden. Innehållet i kontraktet *ska* framgå av domen.

Ska åtgärderna vidtas med stöd av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, *ska* den vårdplan som upprättats av socialnämnden fogas till domen

Om skada på egendom har uppkommit genom brottet och det bedöms vara ägnat att främja den unges anpassning i samhället, får rätten, i samband med att den dömer till ungdomsvård, föreskriva att den unge på tid och sätt som anges i domen *ska* biträda den skadelidande med visst arbete, som syftar till att avhjälpa eller begränsa skadan eller som annars i belysning av brottets och skadans art framstår som lämpligt. Sådan föreskrift får meddelas endast med den skadelidandes samtycke.

2 a §

Den som är under tjuogoett år får dömas till ungdomstillsyn lägst en och högst sex månader. Den som döms till ungdomstillsyn ska åläggas att hålla kontakt och regelbundet sammanträffa med en särskilt utsedd stödperson. Han eller hon ska också, om det inte finns skäl mot det, delta i annan särskilt anordnad verksamhet.

Den som är över arton år får dömas till ungdomstillsyn endast om det finns särskilda skäl för det.

Rätten får döma till ungdomstillsyn om det saknas förutsättningar att döma till ungdomsvård eller ungdomstjänst och påföljden kan anses tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och den

unges tidigare brottslighet. I valet mellan ungdomstillsyn och böter ska ungdomstillsyn väljas om den påföljden inte är alltför ingripande.

3 §³ §

Om det behövs med hänsyn till brottslighetens straffvärde eller art eller den unges tidigare brottslighet, får rätten förena ungdomsvård med

1. ungdomstjänst enligt 2 § första och andra styckena, *eller* 1. ungdomstjänst enligt 2 § första och andra styckena,

2. dagsböter högst tvåhundra, oavsett om böter har föreskrivits för brottet eller inte.

2. *ungdomstillsyn*, eller
3. dagsböter, högst tvåhundra, oavsett om böter är föreskrivet för brottet eller inte.

I valet mellan ungdomstjänst och böter skall ungdomstjänst väljas om den påföljden inte är alltför ingripande.

Ungdomstjänst och ungdomstillsyn ska väljas före böter, om det inte leder till en alltför ingripande påföljd.

3 a §

Den som är under tjuogoett år får dömas till ungdomsövervakning lägst sex månader och högst ett år om vare sig ungdomsvård, ungdomstjänst eller ungdomstillsyn är tillräckligt ingripande påföljder med hänsyn till brottslighetens straffvärde, art och den unges tidigare brottslighet.

Den som är över arton år får dömas till ungdomsövervakning endast om det finns särskilda skäl för det.

Den som döms till ungdomsövervakning ska

–underkasta sig sådana begränsningar av rörelsefriheten som anges i fjärde stycket,

–hålla tät kontakt med och regelbundet sammanträffa med en särskilt utsedd koordinator,

–delta i verkställighetsplanering i tio dagar, samt

–i övrigt följa den verkställighetsplan som Statens institutionsstyrelse beslutar om

³ Senaste lydelse 2006:891.

Den unges rörelsefrihet ska begränsas genom att han eller hon förbjuds att vistas utanför bostaden under kvällar och nätter mot lördag, söndag och måndag (helghemarrest). Om ett sådant förbud med hänsyn till den dömdes personliga förhållanden inte bedöms som lämpligt, eller det annars framstår som mer ändamålsenligt, får det ersättas med

1. ett förbud att under vissa tider vistas på en särskilt angiven plats eller inom ett särskilt angivet område,

2. ett förbud att under vissa tider lämna ett särskilt angivet område, eller

3. en skyldighet att under vissa tider uppehålla sig på en särskilt angiven plats.

Om det finns skäl för det får flera förbud eller skyldigheter meddelas samtidigt.

Efterlevnaden av beslutade begränsningar i rörelsefriheten ska kontrolleras med elektroniska hjälpmedel, om det inte finns särskilda skäl mot det.

Bestämmelser om verkställighet finns i lagen (20xx:xxxx) om verkställighet av ungdomsövervakning.

4 §⁴

Om den dömde i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att han eller hon ska följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst, får rätten på talan av åklagare undanröja en annan påföljd än böter som dömts ut för brottet och bestämma en ny påföljd för detta. I stället för att undanröja påföljden får dock rätten

Om den dömde i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att han eller hon ska följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst, *ungdomstillsyn eller ungdomsövervakning*, får rätten på talan av åklagare undanröja en annan påföljd än böter som dömts ut för brottet och bestämma en ny påföljd för detta. I

meddela den dömde en varning, om det är en tillräcklig åtgärd.

Om, av annat skäl än som anges i första stycket, den planerade vården eller de planerade åtgärderna enligt ett ungdomskontrakt eller en vårdplan inte kommer till stånd eller vården eller åtgärderna kommit att i väsentlig grad avvika från vad som planerats i kontraktet eller vårdplanen, får rätten på talan av åklagare undanröja en annan påföljd än böter som dömts ut för brottet och bestämma en ny påföljd för detta. Detsamma gäller om, av annat skäl än som anges i första stycket, en dom på ungdomstjänst inte till väsentlig del kan fullgöras inom skälig tid.

Om mer än en påföljd undanröjs får rätten bestämma en gemensam påföljd för den samlade brottsligheten.

Om rätten beslutar om undanröjande enligt första eller andra stycket ska den, när den nya påföljden bestäms, ta skälig hänsyn till vad den dömde har undergått till följd av den undanröjda påföljden eller de undanröjda påföljderna och till böter som har dömts ut enligt 3 § första stycket 2.

34 kap.

1 §⁵

Om den som har dömts till fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, sluten ungdomsvård, ungdomsvård, eller ungdomstjänst har begått ett annat brott före domen (nyupptäckt brott) eller om den dömde begår ett nytt brott efter domen men innan påföljden helt har verkställts eller annars upphört (nytt brott), ska rätten bestämma en ny påföljd för den tillkommande brottsligheten.

I stället för att bestämma en ny påföljd för den tillkommande brottsligheten får rätten, i de fall som avses i 3 och 4 §§, besluta att den

stället för att undanröja påföljden får dock rätten meddela den dömde en varning, om det är en tillräcklig åtgärd.

Om, av annat skäl än som anges i första stycket, den planerade vården eller de planerade åtgärderna enligt ett ungdomskontrakt eller en vårdplan inte kommer till stånd eller vården eller åtgärderna kommit att i väsentlig grad avvika från vad som planerats i kontraktet eller vårdplanen, får rätten på talan av åklagare undanröja en annan påföljd än böter som dömts ut för brottet och bestämma en ny påföljd för detta. Detsamma gäller om, av annat skäl än som anges i första stycket, en dom på ungdomstjänst, *ungdomstillsyn eller ungdomsövervakning* inte till väsentlig del kan fullgöras inom skälig tid.

Om den som har dömts till fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, sluten ungdomsvård, *ungdomsövervakning*, ungdomsvård, ungdomstjänst eller *ungdomstillsyn* har begått ett annat brott före domen (nyupptäckt brott) eller om den dömde begår ett nytt brott efter domen men innan påföljden helt har verkställts eller annars upphört (nytt brott), ska rätten bestämma en ny påföljd för den tillkommande brottsligheten.

⁵ Senaste lydelse 2016:491.

tidigare utdömda påföljden ska avse också den brottsligheten, eller undanröja den utdömda påföljden och döma till gemensam påföljd för den samlade brottsligheten.

Undergår den dömde fängelse på livstid får rätten endast besluta att den tidigare utdömda påföljden ska avse också den tillkommande brottsligheten.

3 §⁶

Rätten får besluta att en tidigare utdömd påföljd ska avse också tillkommande brottslighet. Ett sådant beslut får meddelas endast om det är fråga om nyupptäckt brottslighet som i jämförelse med den brottslighet som omfattas av den tidigare domen med hänsyn till påföljden är utan nämnvärd betydelse.

Är den tidigare påföljden sluten ungdomsvård, ungdomsvård eller ungdomstjänst, får rätten, om det finns särskilda skäl för det, även i andra fall besluta att den tidigare utdömda påföljden ska avse också den tillkommande brottsligheten

Är den tidigare påföljden sluten ungdomsvård, *ungdomsövervakning*, ungdomsvård, ungdomstjänst eller *ungdomstillsyn*, får rätten, om det finns särskilda skäl för det, även i andra fall besluta att den tidigare utdömda påföljden ska avse också den tillkommande brottsligheten.

6 §⁷

Om rätten med tillämpning av 3 § genom dom som fått laga kraft har beslutat att fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, sluten ungdomsvård, ungdomsvård eller ungdomstjänst som dömts ut i tidigare mål ska avse ytterligare brott, och om den tidigare påföljden ändras av högre rätt genom dom som får laga kraft, ska frågan om påföljd för den tillkommande brottsligheten efter anmälan av åklagare prövas på nytt. Detsamma ska gälla, när påföljd avseende fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn eller sluten ungdomsvård bestämts med tillämpning av 2 § och den tidigare påföljden ändras.

Om rätten med tillämpning av 3 § genom dom som fått laga kraft har beslutat att fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn, sluten ungdomsvård, *ungdomsövervakning*, ungdomsvård, ungdomstjänst eller *ungdomstillsyn* som dömts ut i tidigare mål ska avse ytterligare brott, och om den tidigare påföljden ändras av högre rätt genom dom som får laga kraft, ska frågan om påföljd för den tillkommande brottsligheten efter anmälan av åklagare prövas på nytt. Detsamma ska gälla, när påföljd avseende fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn eller sluten ungdomsvård bestämts med tillämpning av 2 § och den tidigare påföljden ändras.

Visar det sig, när en dom på fängelse på viss tid eller sluten ungdomsvård ska verkställas, att den dömde begått brottet före det att en påföljd som han eller hon dömts till för något annat brott har dömts ut,

⁶ Senaste lydelse 2016:491.

⁷ Senaste lydelse 2016:491.

och framgår det inte av domarna att den andra påföljden har beaktats, ska, sedan domarna fått laga kraft, rätten efter anmälan av åklagare med tillämpning av 2 § bestämma vad den dömde ska undergå till följd av den dom som sist ska verkställas.

35 kap.

11 §⁸

Ungdomstjänst bortfaller, om verkställighet inte påbörjats innan fem år förflutit från det att domen vann laga kraft.

Avbryts verkställigheten av *ungdomstjänsten* skall vad som sägs i första stycket tillämpas på motsvarande sätt i fråga om den fortsatta verkställigheten. Tiden skall räknas från dagen för avbrottet.

Ungdomsövervakning, ungdomstjänst och *ungdomstillsyn* bortfaller, om verkställighet inte påbörjats innan fem år förflutit från det att domen vann laga kraft.

Avbryts verkställigheten av *påföljden* ska vad som sägs i första stycket tillämpas på motsvarande sätt i fråga om den fortsatta verkställigheten. Tiden ska räknas från dagen för avbrottet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2019.

⁸ Senaste lydelse 2006:891.

Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare att 30 b § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

30 b §¹

Om någon som dömts till ungdomsvård *eller till* ungdomstjänst i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på ungdomstjänst, får åklagaren i stället för att väcka talan enligt 32 kap. 4 § brottsbalken besluta att varning *skall* meddelas den unge, om detta bedöms vara en tillräcklig åtgärd.

Varning *skall* så snart det kan ske meddelas den unge vid ett personligt sammanträffande. Den unges vårdnadshavare eller annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge *skall* kallas till sammanträffandet, om det inte möter hinder eller annars finns särskilda skäl mot det. Även företrädare för socialtjänsten bör ges tillfälle att närvara. Kan ett personligt sammanträffande inte komma till stånd, *skall* den unge underrättas skriftligen om beslutet.

Vid sammanträffandet *skall* åklagaren särskilt förklara inne-

Om någon som dömts till *ungdomsövervakning*, ungdomsvård, ungdomstjänst *eller ungdomstillsyn* i väsentlig grad underlåter att göra vad som åligger honom eller henne enligt en föreskrift vid ungdomsvård om att följa ett ungdomskontrakt eller enligt en dom på *ungdomsövervakning*, ungdomstjänst *eller ungdomstillsyn*, får åklagaren i stället för att väcka talan enligt 32 kap. 4 § brottsbalken besluta att varning *ska* meddelas den unge, om detta bedöms vara en tillräcklig åtgärd.

Varning *ska* så snart det kan ske meddelas den unge vid ett personligt sammanträffande. Den unges vårdnadshavare eller annan som svarar för den unges vård och fostran samt annan som har en fostrande roll i förhållande till den unge *ska* kallas till sammanträffandet, om det inte möter hinder eller annars finns särskilda skäl mot det. Även företrädare för socialtjänsten bör ges tillfälle att närvara. *Gäller frågan varning vid ungdomsövervakning kan även företrädare för Statens institutionsstyrelse ges tillfälle att närvara.* Kan ett personligt sammanträffande inte komma till stånd, *ska* den unge underrättas skriftligen om beslutet.

Vid sammanträffandet *ska* åklagaren särskilt förklara inne-

börden av beslutet och klargöra vad börden av beslutet och klargöra vad Bilaga 8
följderna kan bli vid fortsatt följderna kan bli vid fortsatt
misskötsamhet. misskötsamhet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2019.

Förslag till lag om ändring i lag (1974:202) om beräkning av strafftid m.m.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. att 19 a och 19 d §§ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

19 a §¹

Om någon har dömts till fängelse på viss tid eller om rätten, med tillämpning av 34 kap. 3 § brottsbalken, har beslutat att sådan påföljd ska avse ytterligare brott, och den dömda med anledning av misstanke om brott, som prövats genom dom i målet, under en sammanhängande tid av minst 24 timmar har varit berövad friheten som anhållen, häktad eller intagen på en enhet för rättspsykiatrisk undersökning med stöd av 10 § lagen (1991:1137) om rättspsykiatrisk undersökning, ska tiden för frihetsberövandet, till den del det inte samtidigt skett verkställighet av dom i annat mål, anses som tid under vilken den utdömda påföljden verkställts i anstalt.

Om rätten har undanröjt en villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsvård *eller* ungdomstjänst och i stället dömt till fängelse på viss tid, ska första stycket tillämpas, i den mån tillgodoräknande inte skett enligt första stycket eller 33 kap. 6 § tredje stycket brottsbalken, även i fråga om

1. frihetsberövande som föregått den villkorliga domen, skyddstillsynen, ungdomsvården *eller* ungdomstjänsten,

2. frihetsberövande som föregått dom genom vilken rätten beslutat att den villkorliga domen, skyddstillsynen, ungdomsvården *eller* ungdomstjänsten ska avse även ytterligare brott samt

3. sådant omhändertagande som avses i 28 kap. 6 b § eller 11 § tredje stycket brottsbalken.

Om rätten har undanröjt en villkorlig dom, skyddstillsyn, *ungdomsövervakning*, ungdomsvård, ungdomstjänst *eller ungdomstillsyn* och i stället dömt till fängelse på viss tid, ska första stycket tillämpas, i den mån tillgodoräknande inte skett enligt första stycket eller 33 kap. 6 § tredje stycket brottsbalken, även i fråga om

1. frihetsberövande som föregått den villkorliga domen, skyddstillsynen, *ungdomsövervakningen*, ungdomsvården, ungdomstjänsten *eller ungdomstillsynen*,

2. *frihetsberövande som föregått dom genom vilken rätten beslutat att den villkorliga domen, skyddstillsynen, ungdomsövervakningen, ungdomsvården, ungdomstjänsten eller ungdomstillsynen ska avse även ytterligare brott samt*

¹ Senaste lydelse 2016:493.

Förekommer till verkställighet på en gång dom på fängelse på livstid och dom på böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsvård, ungdomstjänst eller sluten ungdomsvård, ska livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.

Förekommer till verkställighet på en gång dom på fängelse på livstid och dom på böter, förvandlingsstraff för böter, fängelse på viss tid, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsvård, ungdomstjänst, *ungdomstillsyn*, *ungdomsövervakning* eller sluten ungdomsvård, ska livstidsstraffet träda i stället för den andra påföljden.

Förekommer till verkställighet på en gång en dom på fängelse på viss tid i minst två år och en dom på böter eller förvandlingsstraff för böter som har meddelats innan den förstnämnda påföljden har börjat verkställas, ska fängelsestraffet träda i stället för den andra påföljden.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2019.

²Senaste lydelse 2016:493.

Förslag till lag om ändring i lagen (1998:620) om belastningsregister

Härigenom föreskrivs att 17 § i lagen (1998:620) om belastningsregister ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

17 §¹

Utöver vad som följer av 16 § ska uppgifter om

1. fängelse- eller förvandlingsstraff för böter gallras tio år efter frigivningen,
2. fängelsestraff som ska anses helt verkställt genom tidigare frihetsberövande eller från vilket någon genom beslut om nåd helt har befriats gallras tio år efter domen eller beslutet,
3. fängelsestraff som har fallit bort enligt 35 kap. 8 eller 9 § brottsbalken eller förvandlingsstraff för böter som har fallit bort enligt 18 eller 21 § bötesverkställighetslagen (1979:189) gallras fem år efter det att straffet föll bort,
4. skyddstillsyn eller villkorlig dom gallras
 - a) tio år efter domen eller beslutet, eller
 - b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,
5. sluten ungdomsvård gallras tio år efter det att påföljden helt verkställts,
6. ungdomsvård eller överlämnande till vård enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall gallras
 - a) tio år efter domen eller beslutet, eller
 - b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,
7. överlämnande till rättspsykiatrisk vård gallras tio år efter utskrivningen,
8. ungdomstjänst gallras
 - a) tio år efter domen eller beslutet, eller
 - b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,
8. *ungdomsövervakning, ungdomstjänst eller ungdomstillsyn* gallras
 - a) tio år efter domen eller beslutet, eller
 - b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,
9. böter gallras fem år efter domen, beslutet eller godkännandet av straffreläggandet eller föreläggandet av ordningsbot,
10. att någon enligt 30 kap. 6 § brottsbalken har förklarats fri från påföljd gallras
 - a) tio år efter domen eller beslutet, eller

b) fem år efter domen eller beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet eller brotten,

11. åklagares beslut att inte åtala för brott gallras

a) tio år efter beslutet, eller

b) tre år efter beslutet, om uppgiften avser en person som var under 18 år vid tidpunkten för brottet,

12. beslut om kontaktförbud och förbud enligt 3 kap. 5 § lagen (2015:642) om europeisk skyddsorder gallras tio år efter beslutet, och

13. beslut om tillträdesförbud gallras fem år efter beslutet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2019.

Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstlagen (2001:453) dels att 12 kap. 8 § ska ha följande lydelse, dels att det i 5 kap. ska införas en ny paragraf, 1 e §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

1 e §

Kommunen ska sörja för att påföljden ungdomstillsyn kan verkställas så snart det kan ske och senast en månad efter det att domen vunnit laga kraft.

Verkställigheten inleds genom att socialnämnden utser en särskild stödperson för den unge och ska därefter pågå under det antal månader som framgår av domen.

Det närmare innehållet i en utdömd ungdomstillsyn ska anges i en av socialnämnden upprättad verkställighetsplan. I planen ska den unges sammanträffanden med stödpersonen och deltagande i annan särskilt anordnad verksamhet regleras. Sammantaget ska tidsåtgången omfatta ungefär fem timmar i veckan och fördela sig på ett par tillfällen, om det inte finns särskilda skäl för en annan ordning.

Socialnämnden ska kontrollera att verkställighetsplanen följs.

12 kap.

8 §¹

Har en domstol dömt någon till ungdomsvård eller till ungdomstjänst, skall socialnämnden underrätta åklagarmyndigheten, om det kan antas att det finns förutsättningar för åtgärd enligt 30 b § lagen (1964:167) med särskilda

Har en domstol dömt någon till ungdomsvård, ungdomstjänst eller ungdomstillsyn, ska socialnämnden underrätta åklagarmyndigheten, om det kan antas att det finns förutsättningar för åtgärd enligt 30 b § lagen (1964:167) med

bestämmelser om unga särskilda bestämmelser om unga Bilaga 8
lagöverträdare eller 32 kap. 4 § lagöverträdare eller 32 kap. 4 §
brottsbalken. brottsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2019.

Förslag lag om ändring i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

Härigenom föreskrivs i fråga om offentlighets- och sekretesslagen (2009:400)

dels att 26 kap. 7 § ska ha följande lydelse,

dels att det i 23 kap. ska införas en ny paragraf, 9 §, att det i

26 kap. ska införas två nya paragrafer, 9 a och 9 b §§ samt att det i 35 kap. ska införas en ny paragraf, 10 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

23 kap.

9 §

Sekretess enligt 2 § första stycket, såvitt avser specialpedagogisk insats, eller 2 § andra stycket hindrar inte att uppgift om en enskild eller någon närstående till denne lämnas till Statens institutionsstyrelse, om uppgiften behövs för att upprätta en verkställighetsplan enligt lagen (20xx:xxxx) om verkställighet av ungdomsövervakning och uppgiftslämnandet syftar till att åtgärder som är ägnade att förebygga att den dömde återfaller i brott eller annars utvecklas ogynnsamt kan vidtas.

Sådan sekretess som avses i första stycket hindrar heller inte att uppgift om en enskild eller någon närstående till denne lämnas till Statens institutionsstyrelse, om uppgiften gäller något som omfattas av en sådan verkställighetsplan som avses i första stycket.

26 kap.

7 §¹

Sekretessen enligt 1 § gäller inte

1. beslut om omhändertagande av en enskild,
2. beslut om vård utan samtycke,
3. beslut om slutna ungdomsvård,

4. beslut i ärende om klagomål mot kommunal hälso- och sjukvård eller dess personal, *eller*

5. beslut i ärende enligt 8 kap. patientsäkerhetslagen (2010:659).

4. beslut i ärende om klagomål mot kommunal hälso- och sjukvård eller dess personal,

5. beslut i ärende enligt 8 kap. patientsäkerhetslagen (2010:659),

6. *beslut om ungdomsövervakning eller*

7. *beslut i verkställighetsplan som upprättas enligt lagen (20xx:xxxx) om verkställighet av ungdomsövervakning.*

Sekretessen enligt 1 och 4 §§ gäller inte beslut i fråga om omhändertagande eller återlämnande av personakt.

9 a §

Sekretess enligt 1 § hindrar inte att uppgift om en enskild eller någon närstående till denne lämnas från en myndighet inom socialtjänsten till Statens institutionsstyrelse, om uppgiften behövs för att upprätta en verkställighetsplan enligt lagen (20xx:xxxx) om verkställighet av ungdomsövervakning och uppgiftslämnande syftar till att åtgärder som är ägnade att förebygga att den dömda återfaller i brott eller annars utvecklas ogynnsamt kan vidtas.

Sådan sekretess som avses i första stycket hindrar inte heller att uppgift om en enskild eller någon närstående till denne lämnas till Statens institutionsstyrelse, om uppgiften gäller något som omfattas av en sådan verkställighetsplan som avses i första stycket.

9 b §

Sekretess enligt 1 § hindrar inte att uppgift om den som verkställer ungdomsövervakning enligt lagen (20xx:xxxx) om verkställighet av ungdomsövervakning lämnas av Statens institutionsstyrelse till enskild eller till någon annan myndighet, om det behövs för att genomföra verkställighetsplanen.

35 kap.

10 a §

Sekretess enligt 1 § första stycket 1 hindrar inte att uppgift om en enskild eller någon närstående till denne lämnas till Statens institutionsstyrelse, om uppgiften behövs för att upprätta en verkställighetsplan enligt lagen (20xx:xxxx) om verkställighet av ungdomsövervakning och uppgiftslämnandet syftar till att åtgärder som är ägnade att förebygga att den dömda återfaller i brott eller annars utvecklas ogynnsamt kan vidtas.

Denna lag träder i kraft 1 juli 2019.

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om verkställighet av ungdomsövervakning enligt 32 kap. 3 a § brottsbalken.

2 § Statens institutionsstyrelse ansvarar för verkställigheten.

Verkställighetens inledande

3 § Verkställigheten av ungdomsövervakning ska påbörjas så snart som möjligt efter det att domen blivit verkställbar mot den dömde.

4 § Verkställigheten får inledas om den dömde inte inom föreskriventid har överklagat domen när det gäller påföljden.

5 § Verkställigheten får inledas omedelbart om den dömde före överklagandetidens utgång förklarar att han eller hon avstår från att överklaga domen när det gäller påföljden (nöjdförklaring).

En nöjdförklaring får lämnas inför den domstol som har meddelat domen eller inför Statens institutionsstyrelse. En förklaring får inte lämnas inför Statens institutionsstyrelse utan att domen eller rättens bevis om målets utgång såvitt rör den dömde (domsbevis) finns tillgängligt för den som tar emot förklaringen. Den dömde ska upplysas om innebörden av förklaringen innan den lämnas.

När nöjdförklaring avges ska ett vittne närvara. Den som tagit emot förklaringen ska göra en anteckning om det på domen eller domsbeviset. Anteckningen ska undertecknas av mottagaren, den dömde och vittnet.

En nöjdförklaring som har lämnats enligt denna lag får inte tas tillbaka.

Verkställighetens mål och utformning

6 § Verkställigheten ska så långt möjligt utformas på ett sätt som är ägnat att förebygga att den dömde återfaller i brott eller annars utvecklas ogynnsamt. En tvångsåtgärd enligt denna lag får användas endast om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden.

7 § En individuellt utformad verkställighetsplan ska upprättas för den dömde enligt vad som framgår av 10–13 §§.

8 § Statens institutionsstyrelse ska utse en särskild koordinator för den dömde. Koordinatorn ska hålla regelbunden kontakt och sammanträffa med den dömde under verkställigheten samt genom stöd, hjälp och kontroll verka för att verkställighetsplanen efterlevs.

9 § Socialnämnden i den dömdes hemort ska utse en särskild handläggare för den dömde under verkställigheten.

Upprättande av verkställighetsplan

10 § I samband med att verkställighetsplanen upprättas ska det göras en utredning av den dömdes förhållande, i syfte att fastställa vilka åtgärder som kan vidtas för att den dömda ska avhålla sig från brott och annars utvecklas gynnsamt.

11 § Utredning och upprättande av verkställighetsplan ska göras i samråd med den dömda och med beaktande av hans eller hennes önskemål. Om möjligt ska även samråd ske med den dömdes vårdnadshavare. I de fall det bedöms som lämpligt får samråd även ske med andra personer.

12 § Vid upprättande av verkställighetsplanen ska samverkan ske med socialnämnden i den dömdes hemort. Vid behov ska samverkan även ske med andra berörda myndigheter.

13 § Verkställighetsplanen ska vara upprättad senast fyra veckor efter det att domen kunde börja verkställas.

Verkställighetsplanens innehåll

14 § I verkställighetsplanen ska anges vilka begränsningar i rörelsefriheten som ska gälla för den dömda enligt 32 kap. 3 a § brottsbalken samt vad den dömda i övrigt har att rätta sig efter under verkställigheten.

I verkställighetsplanen får frågor om boende, skolgång, sysselsättning och fritid, missbruksbehandling eller annan vård och behandling regleras liksom andra motsvarande åtgärder som syftar till att den dömda ska avhålla sig från brott och annars utvecklas gynnsamt.

Verkställighetsplanen får innehålla beslut om att den dömda inte får bruka narkotika, alkohol eller vissa andra medel under verkställighetstiden på det sätt som anges i 19 §.

15 § Verkställighetsplanen ska följas upp under verkställigheten, minst var åttonde vecka. Vid behov ska den ändras.

Närmare om sammanträffandena med koordinatören

16 § Den dömda ska sammanträffa med koordinatören två gånger i veckan under verkställigheten. Tid och plats för sammanträffandena ska bestämmas av koordinatören, efter samråd med den unge.

Om innehållet i verkställighetsplanen motiverar det kan antalet sammanträffanden begränsas till en gång i veckan. Detsamma gäller om den dömda är föremål för vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Om den dömda inte följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt, eller om det behövs för att uppnå en tillräcklig ingripandegrad, kan antalet sammanträffanden ökas, dock inte till mer än tre gånger i veckan.

Nedtrappning av inskränkningar i rörelsefriheten

17 § Efter halva verkställighetstiden ska beslutade begränsningar i den dömdes rörelsefrihet minskas, och efter två tredjedelar helt upphöra, om

den dömde har medverkat vid upprättande av verkställighetsplan och därefter följt den på ett godtagbart sätt. Bilaga 8

18 § Om den dömde, efter det att begränsningar i rörelsefriheten eller motsvarande förbud eller skyldighet har minskats eller upphört, inte följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt, får det beslutas att rörelsebegränsningarna ska ökas eller återupptas.

Alkohol- och drogförbud

19 § Om det finns skäl för det får verkställighetsplanen innefatta ett förbud för den dömde att under verkställigheten vara påverkad av narkotika, alkohol, något sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller någon annan sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor.

Om verkställighetsplanen innefattar ett sådant förbud som avses i första stycket är den dömde, om inte annat motiveras av medicinska eller liknande skäl, under verkställigheten skyldig att på begäran lämna urin-, utandnings-, saliv-, svett-, blod- eller hårprov för kontroll av att han eller hon inte är påverkad av något sådant medel eller någon sådan vara som avses i första stycket.

Polishandräkning för säkerställande av verkställighet

20 § Om den dömde inte inställer sig för att medverka vid upprättande av verkställighetsplan eller inte kommer till sammanträffanden med koordinatören ska polisen på begäran av Statens institutionsstyrelse lämna biträde för att söka efter och hämta den dömde till den av Statens institutionsstyrelse anvisade platsen.

Ska den dömde hämtas får han eller hon inte omhändertas tidigare än vad som är nödvändigt för att han eller hon ska kunna inställas omedelbart till sammanträdet.

Om ett hämtningsförsök tidigare har misslyckats eller det annars på grund av vad som är känt om den som ska hämtas finns särskild anledning till det, får Statens institutionsstyrelse eller polisen besluta att den unge får omhändertas tidigare än vad som följer av första stycket. Omhändertagandet får i sådant fall ske högst sex timmar eller, vid beslut av Statens institutionsstyrelse, högst arton timmar innan sammanträdet.

21 § Om den dömde bryter mot begränsningar av rörelsefriheten som beslutats med stöd av 32 kap. 3 a § brottsbalken och som framgår av verkställighetsplanen, ska polisen på begäran av Statens institutionsstyrelse lämna biträde för genomdrivande av beslutet att tillfälligt ta om hand den dömde och föra honom eller henne till eller från aktuell plats eller område.

Om den dömde bryter mot beslutade begränsningar i rörelsefriheten och då påträffas av polisen, får denne även i annat fall tillfälligt ta hand om den dömde.

I de fall ett sådant omhändertagande som anges i första eller andra styckena inte kan grundas på 12 § polislagen (1984:387) ska den dömde, om han eller hon är under arton år, skyndsamt överlämnas till

vårdnadshavaren. Om det inte är möjligt ska den dömde överlämnas till socialnämnden. Om den dömde saknar vårdnadshavare ska han eller hon skyndsamt lämnas i bostaden eller på lämplig plats som möjliggör att han eller hon kan ta sig till bostaden. Om det är fråga om en skyldighet att uppehålla sig på en särskilt angiven plats ska polismannen i stället föra den dömde till den platsen.

Underrättelse till åklagare

22 § Om det kan antas att det finns förutsättningar för åtgärder enligt 30 b § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare eller 32 kap. 4 § brottsbalken ska Statens institutionsstyrelse underrätta åklagarmyndigheten om detta. Statens institutionsstyrelse ska även underrätta åklagarmyndigheten om det finns förutsättningar för undanröjande enligt 32 kap. 4 § brottsbalken.

Övriga bestämmelser

23 § Beslut enligt denna lag fattas av Statens institutionsstyrelse. Sådana beslut gäller omedelbart, om inget annat förordnas.

24 § Beslut av Statens institutionsstyrelse enligt denna lag i särskilda fall får överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätt.

Denna lag träder i kraft 1 juli 2019.

Förteckning över remissinstanserna (Ds 2017:25)

Efter remiss har yttrande över betänkandet lämnats av Göta hovrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Hovrätten för Västra Sverige, Hovrätten för Nedre Norrland, Attunda tingsrätt, Stockholms tingsrätt, Falu tingsrätt, Örebro tingsrätt, Helsingborgs tingsrätt, Malmö tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Vänersborgs tingsrätt, Östersunds tingsrätt, Luleå tingsrätt, Kammarrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Malmö, Förvaltningsrätten i Umeå, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Kriminalvården, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Socialstyrelsen, Statens institutionsstyrelse, Barnombudsmannen, Statskontoret, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Diskrimineringsombudsmannen, Arbetsgivarverket, Arbetsmiljöverket, Lunds universitet (Juridiska institutionen), Stockholms universitet (Juridiska institutionen och Kriminologiska institutionen), Stockholms kommun, Tyresö kommun, Uppsala kommun, Olofströms kommun, Malmö kommun, Sjöbo kommun, Falkenbergs kommun, Göteborgs kommun, Hudiksvalls kommun, Sollefteå kommun, Strömsunds kommun, Vännäs kommun, Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Sveriges Kommuner och Landsting, Sveriges advokatsamfund, Föreningen Sveriges Socialchefer, Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare, Brottsofferjouren Sverige och Rädda Barnen.

Svar har inte inkommit från Södermanlands läns landsting, Kronobergs läns landsting, Västernorrlands läns landsting, Norrbottens läns landsting, Botkyrka kommun, Valdemarsviks kommun, Nässjö kommun, Härryda kommun, Tanums kommun, Tidaholms kommun, Forshaga kommun, Örebro kommun, Skinnskattebergs kommun, Leksands kommun, Bodens kommun, FoU-Södertörn, Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), Svenskt Näringsliv, Sveriges domareförbund, BRIS – Barnens Rätt i Samhället, Fryshuset (Stiftelsen KFUM Söder), LSU – Sveriges ungdomsorganisationer, Riksförbundet Kriminellas Revansch I Samhället, Unga KRIS (ungdomsförbundet för Kriminellas revansch i samhället) och X-CONS.

Riksdagens ombudsmän, Strängnäs kommun, Kalmar kommun och Landsorganisationen i Sverige (LO) har avstått från att yttra sig över förslagen.